నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

సంయుత్తనికాయే

మహావగ్గ-అట్ఠకథా

౧. మగ్గసంయుత్తం

౧. అవిజ్జావగ్గో

౧-౨. అవిజ్జాసుత్తాదివణ్ణనా

౧-౨. మహావగ్గస్స పఠమే **పుబ్బఙ్గమా**తి సహజాతవసేన చ ఉపనిస్సయవసేన చాతి ద్వీహాకారేహి పుబ్బఙ్గమా. **సమాపత్తియా**తి సమాపజ్జనాయ సభావపటిలాభాయ, ఉప్పత్తియాతి అత్థో. **అన్వదేవ అహిరికం అనోత్తప్పన్తి** సా పనేసా యదేతం అలజ్జనాకారసణ్ఠితం అహిరికం, అభాయనాకారసణ్ఠితఞ్చ అనోత్తప్పం, ఏతం అనుదేవ సహేవ ఏకతోవ, న వినా తేన ఉప్పజ్జతీతి అత్థో. **అవిజ్జాగతస్సా**తి అవిజ్జాయ ఉపగతస్స సమన్నాగతస్స. **మిచ్ఛాదిట్ఠీ**తి అయాథావదిట్ఠి అనియ్యానికదిట్ఠి. **పహోతీ**తి హోతి ఉప్పజ్జతి. **మిచ్ఛాసఙ్కప్పా**దీసుపి అయాథావఅనియ్యానికవసేనేవ మిచ్ఛాభావో వేదితబ్బో. ఇతి ఇమాని అట్ఠపి అకుసలధమ్మసమాపత్తియా మిచ్ఛత్తఅఙ్గాని నామ హోన్తి. తాని పన న ఏకక్ఖణే సబ్బాని లబ్భన్తి, నానక్ఖణే లబ్భన్తి.

కథం? యదా హి దిట్ఠిసమ్పయుత్తచిత్తం కాయవిఞ్ఞత్తిం సముట్ఠాపేన్తం ఉప్పజ్జతి, తదా మిచ్ఛాదిట్ఠి మిచ్ఛాసఙ్కప్పో మిచ్ఛావాయామో మిచ్ఛాసతి మిచ్ఛాసమాధి మిచ్ఛాకమ్మన్తోతి ఛ అఙ్గాని హోన్తి. యదా దిట్ఠివిప్పయుత్తం, తదా మిచ్ఛాదిట్ఠివజ్జాని పఞ్చ. యదా తానేవ ద్వే వచీవిఞ్ఞత్తిం సముట్ఠాపేన్తి, తదా మిచ్ఛాకమ్మన్తట్ఠానే మిచ్ఛావాచాయ సద్ధిం తానేవ ఛ వా పఞ్చ వా. అయం ఆజీవో నామ కుప్పమానో కాయవచీద్వారేసుయేవ అఞ్ఞతరస్మిం కుప్పతి, న మనోద్వారే. తస్మా యదా ఆజీవసీసేన తానేవ చిత్తాని కాయవచీవిఞ్ఞత్తియో సముట్ఠాపేన్తి, తదా కాయకమ్మం మిచ్ఛాజీవో నామ హోతి, తథా వచీకమ్మన్తి మిచ్ఛాజీవస్స వసేన తానేవ ఛ వా పఞ్చ వా. యదా పన విఞ్ఞత్తిం అసముట్ఠాపేత్వా తాని చిత్తాని ఉప్పజ్జన్తి , తదా మిచ్ఛాదిట్ఠిమిచ్ఛాసఙ్కప్పమిచ్ఛావాయామమిచ్ఛాసతిమిచ్ఛాసమాధివసేన పఞ్చ వా, మిచ్ఛాసఙ్కప్పాదివసేన చత్తారి వా హోన్తీతి ఏవం న ఏకక్ఖణే సబ్బాని లబ్భన్తి, నానక్ఖణే లబ్భన్తీతి.

సుక్కపక్ఖే **విజ్జా**తి కమ్మస్సకతఞాణం. ఇహాపి సహజాతవసేన చ ఉపనిస్సయవసేన చాతి ద్వీహాకారేహి పుబ్బఙ్గమతా వేదితబ్బా. **హిరోత్తప్పన్తి** హిరీ చ ఓత్తప్పఞ్చ. తత్థ లజ్జనాకారసణ్ఠితా హిరీ, భాయనాకారసణ్ఠితం ఓత్తప్పం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన విసుద్ధిమగ్గే వుత్తోవ. **విజ్జాగతస్సా**తి విజ్జాయ ఉపగతస్స సమన్నాగతస్స. **విద్దసునో**తి విదునో పణ్డితస్స. **సమ్మాదిట్ఠీ**తి యాథావదిట్ఠి నియ్యానికదిట్ఠి. **సమ్మాకమ్మన్తా**దీసుపి ఏసేవ నయో. ఇతి

కుసలధమ్మసమాపత్తియా ఇమాని అట్ఠఙ్గాని హోన్తి, తాని లోకియమగ్గక్ఖణే న ఏకతో సబ్బాని లబ్భన్తి, లోకుత్తరమగ్గక్ఖణే పన లబ్భన్తి. తాని చ ఖో పఠమజ్ఝానికమగ్గే, దుతియజ్ఝానికాదీసు పన సమ్మాసఙ్కప్పవజ్జాని సత్తేవ హోన్తి.

తత్థ యో ఏవం వదేయ్య "యస్మా మజ్ఝిమనికాయమ్హి మహాసళాయతనికసుత్తే (మ॰ ని॰ ౩.౪౩౧) 'యా తథాభూతస్స దిట్ఠి, సాస్స హోతి సమ్మాదిట్ఠి. యో తథాభూతస్స, సఙ్కప్పో, స్వాస్స హోతి సమ్మాసఙ్కప్పో. యో తథాభూతస్స వాయామో, స్వాస్స హోతి సమ్మావాయామో. యా తథాభూతస్స సతి, స్వాస్స హోతి సమ్మాసతి. యో తథాభూతస్స సమాధి, స్వాస్స హోతి సమ్మాసమాధి. పుబ్బేవ ఖో పనస్స కాయకమ్మం వచీకమ్మం ఆజీవో చ సుపరిసుద్ధో'తి వుత్తం తస్మా పఞ్చఙ్గికోపి లోకుత్తరమగ్గో హోతీ"తి సో వత్తబ్బో – తస్మింయేవ సుత్తే "ఏవమస్సాయం అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో భావనాపారిపూరిం గచ్ఛతీ"తి ఇదం కస్మా న పస్ససి ? యం పనేతం "పుబ్బేవ ఖో పనస్సా"తి వుత్తం, తం పబ్బజితదివసతో పట్ఠాయ పరిసుద్ధభావదస్సనత్థం. పబ్బజితదివసతో పట్ఠాయ హి పరిసుద్ధాని కాయకమ్మాదీని లోకుత్తరమగ్గక్ఖణే అతిపరిసుద్ధాని హోన్తీతి అయమత్థో దీపితో.

యమ్పి అభిధమ్మే వుత్తం "తస్మిం ఖో పన సమయే పఞ్చఙ్గికో మగ్గో హోతీ"తి (విభ॰ ౨౧౨), తం ఏకం కిచ్చన్తరం దస్సేతుం వుత్తం. యస్మిఞ్హి కాలే మిచ్ఛాకమ్మన్తం పహాయ సమ్మాకమ్మన్తం పూరేతి, తస్మిం కాలే మిచ్ఛావాచా వా మిచ్ఛాజీవో వా న హోతి, దిట్ఠి సఙ్కప్పో వాయామో సతి సమాధీతి ఇమేసుయేవ పఞ్చసు కారకఙ్గేసు సమ్మాకమ్మన్తో పూరతి. విరతివసేన హి సమ్మాకమ్మన్తో పూరతి నామ. సమ్మావాచాసమ్మాఆజీవేసుపి ఏసేవ నయో. ఇతి ఇమం కిచ్చన్తరం దస్సేతుం ఏవం వుత్తం. లోకియమగ్గక్ఖణే చ పఞ్చేవ హోన్తి, విరతి పన అనియతా. తస్మా "ఛళఙ్గికో"తి అవత్వా "పఞ్చఙ్గికో"త్వేవ వుత్తం. "యా చ, భిక్ఖవే, అరియచిత్తస్స అనాసవచిత్తస్స అరియమగ్గసమఙ్గినో అరియమగ్గం భావయతో తీహి కాయదుచ్చరితేహి ఆరతి విరతి పటివిరతి వేరమణీ అకిరియా అకరణం, అయం భిక్ఖవే సమ్మాకమ్మన్తో అరియో అనాసవో లోకుత్తరమగ్గో"తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౩౯). ఏవం పన మహాచత్తారీసకసుత్తాదీసు అనేకేసు సుత్తేసు సమ్మాకమ్మన్తాదీనఞ్చ లోకుత్తరమగ్గస్స అఙ్గభావసిద్ధితో అట్ఠఙ్గికోవ లోకుత్తరమగ్గో హోతీతి వేదితబ్బోతి. ఇమస్మిం సుత్తే అయం అట్ఠఙ్గికో మగ్గో లోకియలోకుత్తరమిస్సకోవ కథితో. దుతియం కోసలసంయుత్తే వుత్తమేవ.

౩. సారిపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౩. తతియే **సకలమిదం భన్తే**తి ఆనన్దత్థేరో సావకపారమీఞాణస్స మత్థకం అప్పత్తతాయ సకలమ్పి మగ్గబ్రహ్మచరియం కల్యాణమిత్తసన్నిస్సయేన లబ్భతీతి న అఞ్ఞాసి, ధమ్మసేనాపతి పన సావకపారమీఞాణస్స మత్థకే ఠితత్తా అఞ్ఞాసి, తస్మా ఏవమాహ. తేనేవస్స భగవా **సాధు సాధూ**తి సాధుకారమదాసి.

౪. జాణుస్సోణిబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౪. చతుత్థే **సబ్బసేతేన వళవాభిరథేనా**తి సకలసేతేన చతూహి వళవాహి యుత్తరథేన. సో కిర సబ్బో సచక్కపఞ్జరకుబ్బరో రజతపరిక్ఖిత్తో హోతి. రథో చ నామేస దువిధో హోతి – యోధరథో, అలఙ్కారరథోతి. తత్థ యోధరథో చతురస్ససణ్ఠానో హోతి నాతిమహా ద్విన్నం తిణ్ణం వా జనానం గహణసమత్థో. అలఙ్కారరథో మహా హోతి దీఘతో దీఘో

పుథులతో పుథులో చ, తత్థ ఛత్తగ్గాహకో వాలబీజనిగ్గాహకో తాలవణ్టగ్గాహకోతి ఏవం అట్ఠ వా దస వా సుఖేనేవ ఠాతుం వా నిసీదితుం వా నిపజ్జితుం వా సక్కోన్తి. అయమ్పి అలఙ్కారరథోయేవ.

సేతా సుదం అస్సాతి తా వళవా పకతియా సేతవణ్ణావ. **సేతాలఙ్కారాతి** పసాధనం తాసం రజతమయం అహోసి. **సేతో రథోతి** రథోపి వుత్తనయేనేవ రజతపరిక్ఖిత్తత్తా తత్థ తత్థ దన్తకమ్మఖచితత్తా చ సేతోవ. **సేతపరివారోతి** యథా అఞ్ఞే రథా సీహచమ్మపరివారాపి హోన్తి, బ్యగ్ఘచమ్మపరివారాపి పణ్డుకమ్బలపరివారాపి హోన్తి, న ఏవం ఏస. ఏస పన ఘనదుకూలేన పరివారితో అహోసి. **సేతా రస్మియోతి** రస్మియోపి రజతపనాళిసుపరిక్ఖిత్తా. **సేతా పతోదలట్ఠీతి** పతోదలట్ఠిపి రజతపరిక్ఖిత్తా.

సేతం ఛత్తన్తి రథమజ్ఝే ఉస్సాపితఛత్తమ్పి సేతమేవ అహోసి. **సేతం ఉణ్హీసన్తి** అట్ఠఙ్గులవిత్థారో రజతమయో ఉణ్హీసపట్టో సేతో. **సేతాని వత్థానీతి** వత్థానిపి సేతాని ఫేణపుఞ్జవణ్ణాని. తేసు నివాసనం పఞ్చసతగ్ఘనకం, ఉత్తరాసఙ్గో సహస్సగ్ఘనకో. **సేతా ఉపాహనాతి** ఉపాహనా నామ మగ్గారుళ్హస్స వా హోన్తి అటవిం వా పవిసన్తస్స. అయం పన రథం అభిరుళ్హో, తేనస్స తదనుచ్ఛవికో రజతపటిసేవితో పాదాలఙ్కారో నామ ఏస ఏవం వుత్తోతి వేదితబ్బో. **సేతాయ సుదం వాలబీజనియాతి** ఫలికమయదణ్డాయ సేతచమరవాలబీజనియా. న కేవలఞ్చ ఏత్తకమేవస్స సేతం అహోసి, సో పన బ్రాహ్మణో సేతవిలేపనం విలిమ్పి, సేతమాలం పిళన్ధి, దససు అఙ్గులీసు అఙ్గులిముద్దికా కణ్ణేసు కుణ్డలానీతి ఏవమాది అలఙ్కారోపిస్స రజతమయోవ అహోసి . పరివారబ్రాహ్మణాపిస్స దససహస్సమత్తా తథేవ సేతవత్థవిలేపనమాలాలఙ్కారా అహేసుం.

యం పనేతం **సావత్థియా నియ్యాయన్తన్తి** వుత్తం, తత్రాయం నియ్యాయనవిభావనా – సో కిర ఛన్నం ఛన్నం మాసానం ఏకవారం నగరం పదక్ఖిణం కరోతి – “ఇతో ఏత్తకేహి దివసేహి నగరం పదక్ఖిణం కరిస్సతీ”తి పురేతరమేవ ఘోసనా కయిరతి. తం సుత్వా యే నగరతో న పక్కన్తా, తే న పక్కమన్తి. యేపి పక్కన్తా, తేపి “పుఞ్ఞవతో సిరిసమ్పత్తిం పస్సిస్సామా”తి ఆగచ్ఛన్తి. యం దివసం బ్రాహ్మణో నగరం అనువిచరతి, తదా పాతోవ నగరవీథియో సమ్మజ్జిత్వా వాలికం ఓకిరిత్వా లాజపఞ్చమేహి పుప్ఫేహి విప్పకిరిత్వా పుణ్ణఘటే ఠపేత్వా కదలియో చ ధజే చ ఉస్సాపేత్వా సకలనగరం ధూపితవాసితం కరోన్తి.

బ్రాహ్మణో పాతోవ సీసం న్హాయిత్వా పురేభత్తం భుఞ్జిత్వా వుత్తనయేనేవ సేతవత్థాదీహి అత్తానం అలఙ్కరిత్వా పాసాదా ఓరుయ్హ రథం అభిరుహతి. అథ నం తే బ్రాహ్మణా సబ్బసేతవత్థవిలేపనమాలాలఙ్కారా సేతచ్ఛత్తాని గహేత్వా పరివారేన్తి. తతో మహాజనస్స సన్నిపాతత్థం పఠమంయేవ తరుణదారకానం ఫలాఫలాని వికిరన్తి, తదనన్తరం మాసకరూపాదీని, తదనన్తరం కహాపణే వికిరన్తి. మహాజనో సన్నిపతతి, ఉక్కుట్ఠియో చేవ చేలుక్ఖేపా చ వత్తన్తి. అథ బ్రాహ్మణో మఙ్గలికసోవత్థికాదీసు మఙ్గలాని చేవ సువత్థియో చ కరోన్తేసు మహాసమ్పత్తియా నగరం అనువిచరతి. పుఞ్ఞవన్తా మనుస్సా ఏకభూమికాదిపాసాదే ఆరుయ్హ సుకపత్తసదిసాని వాతపానకవాటాని వివరిత్వా ఓలోకేన్తి. బ్రాహ్మణోపి అత్తనో యససిరిసమ్పత్తియా నగరం అజ్ఝోత్థరన్తో వియ దక్ఖిణద్వారాభిముఖో హోతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

తమేనం జనో దిస్వాతి మహాజనో తం రథం దిస్వా. **బ్రహ్మన్తి** సేట్ఠాధివచనమేతం. **బ్రహ్మం వత భో యానన్తి** సేట్ఠయానసదిసం వత భో యానన్తి అయమేత్థ అత్థో. **ఇమస్సేవ ఖో ఏతన్తి**, ఆనన్ద, మనుస్సా నామ వణ్ణభాణకానం ధనం దత్వా అత్తనో దారికానం వణ్ణగీతం గాయాపేన్తి “అభిరూపో హోతి దస్సనీయో మహద్ధనో మహాభోగో”తి, న చ తేన వణ్ణభణనమత్తేన అభిరూపా వా హోన్తి మహద్ధనా వా, ఏవమేవ మహాజనో బ్రాహ్మణస్స రథం దిస్వా – “బ్రహ్మం వత భో

యాన”న్తి కిఞ్చాపి ఏవం వణ్ణం భణతి, న పనేతం యానం వణ్ణభణనమత్తేనేవ బ్రహ్మయానం నామ హోతి. లామకఞ్హి ఏతం ఛవం. పరమత్థేన పన ఇమస్సేవ ఖో ఏతం, ఆనన్ద, అరియస్స అట్ఠఙ్గికస్స మగ్గస్స అధివచనం. అయఞ్హి సబ్బదోసవిగమేన సేట్ఠో, ఇమినా చ అరియా నిబ్బానం యన్తీతి **బ్రహ్మయానం** ఇతిపి, ధమ్మభూతత్తా యానత్తా చ **ధమ్మయానం** ఇతిపి, అనుత్తరత్తా కిలేససఙ్గామస్స చ విజితత్తా **అనుత్తరో సఙ్గామవిజయో** ఇతిపి వత్తుం వట్టతి.

ఇదానిస్స నిద్దేసభావఞ్చేవ సఙ్గామవిజయభావఞ్చ దస్సేన్తో **రాగవినయపరియోసానా**తిఆదిమాహ. తత్థ రాగం వినయమానా పరియోసాపేతి పరియోసానం గచ్ఛతి నిప్ఫజ్జతీతి రాగవినయపరియోసానా. ఏస నయో సబ్బత్థ.

యస్స సద్ధా చ పఞ్ఞా చాతి యస్స అరియమగ్గయానస్స సద్ధానుసారివసేన సద్ధా, ధమ్మానుసారివసేన పఞ్ఞాతి ఇమే ద్వే ధమ్మా సదా ధురం యుత్తా, తత్రమజ్ఝత్తతాయుగే యుత్తాతి అత్థో. **హిరీ ఈసా**తి అత్తనా సద్ధిం అధివిట్ఠేన బహిద్ధాసముట్ఠానేన ఓత్తప్పేన సద్ధిం అజ్ఝత్తసముట్ఠానా హిరీ యస్స మగ్గరథస్స ఈసా. **మనో యోత్త**న్తి విపస్సనాచిత్తఞ్చ మగ్గచిత్తఞ్చ యోత్తం. యథా హి రథస్స వాకాదిమయం యోత్తం గోణే ఏకాబద్ధే కరోతి ఏకసఙ్గహితే, ఏవం మగ్గరథస్స లోకియవిపస్సనాచిత్తం అతిరేకపఞ్ఞాస, లోకుత్తరవిపస్సనాచిత్తం అతిరేకసట్ఠి కుసలధమ్మే ఏకాబద్ధే ఏకసఙ్గహే కరోతి. తేన వుత్తం “మనో యోత్త”న్తి. **సతి ఆరక్ఖసారథీ**తి మగ్గసమ్పయుత్తా సతి ఆరక్ఖసారథి. యథా హి రథస్స ఆరక్ఖో సారథి నామ యోగ్గియో. ధురం వాహేతి యోజేతి అక్ఖం అబ్భఞ్జతి రథం పేసేతి రథయుత్తకే నిబ్బిసేవనే కరోతి, ఏవం మగ్గరథస్స సతి. అయఞ్హి ఆరక్ఖపచ్చుపట్ఠానా చేవ కుసలాకుసలానఞ్చ ధమ్మానం గతియో సమన్వేసతీతి వుత్తా.

రథోతి అరియఅట్ఠఙ్గికమగ్గరథో. **సీలపరిక్ఖారో**తి చతుపారిసుద్ధిసీలాలఙ్కారో. **ఝానక్ఖో**తి విపస్సనాసమ్పయుత్తానం పఞ్చన్నం ఝానఙ్గానం వసేన ఝానమయఅక్ఖో. **చక్కవీరియో**తి వీరియచక్కో, కాయికచేతసికసఙ్ఖాతాని ద్వే వీరియాని అస్స చక్కానీతి అత్థో. **ఉపేక్ఖా ధురసమాధీ**తి ధురస్స సమాధి, ఉన్నతోనతాకారస్స అభావేన ద్విన్నమ్పి యుగపదేసానం సమతాతి అత్థో. అయఞ్హి తత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖా చిత్తుప్పాదస్స లీనుద్ధచ్చభావం హరిత్వా పయోగమజ్ఝత్తే చిత్తం ఠపేతి, తస్మా ఇమస్స మగ్గరథస్స “ధురసమాధీ”తి వుత్తా. **అనిచ్ఛా పరివారణ**న్తి బాహిరకరథస్స సీహచమ్మాదీని వియ ఇమస్సాపి అరియమగ్గరథస్స అలోభసఙ్ఖాతా అనిచ్ఛా పరివారణం నామ.

అబ్యాపాదోతి మేత్తా చ మేత్తాపుబ్బభాగో చ. **అవిహింసా**తి కరుణా చ కరుణాపుబ్బభాగో చ. **వివేకో**తి కాయవివేకాది తివిధవివేకో. **యస్స ఆవుధ**న్తి యస్స అరియమగ్గరథే ఠితస్స కులపుత్తస్స ఏతం పఞ్చవిధం ఆవుధం. యథా హి రథే ఠితో పఞ్చహి ఆవుధేహి సపత్తే విజ్ఝతి, ఏవం యోగావచరోపి ఇమస్మిం లోకియలోకుత్తరమగ్గరథే ఠితో మేత్తాయ దోసం విజ్ఝతి, కరుణాయ విహింసం , కాయవివేకేన గణసఙ్గణికం, చిత్తవివేకేన కిలేససఙ్గణికం, ఉపధివివేకేన సబ్బాకుసలం విజ్ఝతి. తేనస్సేతం పఞ్చవిధం “ఆవుధ”న్తి వుత్తం. **తితిక్ఖా**తి దురుత్తానం దురాగతానం వచనపథానం అధివాసనక్ఖన్తి. **చమ్మసన్నాహో**తి సన్నద్ధచమ్మో. యథా హి రథే ఠితో రథికో పటిముక్కచమ్మో ఆగతాగతే సరే ఖమతి, న నం తే విజ్ఝన్తి, ఏవం అధివాసనక్ఖన్తిసమన్నాగతో భిక్ఖు ఆగతాగతే వచనపథే ఖమతి, న నం తే విజ్ఝన్తి. తస్మా “తితిక్ఖా చమ్మసన్నాహో”తి వుత్తో. **యోగక్ఖేమాయ వత్తతీ**తి చతూహి యోగేహి ఖేమాయ నిబ్బానాయ వత్తతి, నిబ్బానాభిముఖో గచ్ఛతియేవ, న తిట్ఠతి న భిజ్జతీతి అత్థో.

ఏతదత్తని సమ్భూతన్తి ఏతం మగ్గయానం అత్తనో పురిసకారం నిస్సాయ లద్ధత్తా అత్తని సమ్భూతం నామ హోతి. **బ్రహ్మయానం అనుత్తరన్తి** అసదిసం సేట్ఠయానం. **నియ్యన్తి ధీరా లోకమ్హాతి** యేసం ఏతం యానం అత్థి, తే ధీరా పణ్డితపురిసా లోకమ్హా నియ్యన్తి గచ్ఛన్తి. **అఞ్ఞదత్థూతి** ఏకంసేన. **జయం జయన్తి** రాగాదయో సపత్తే జినన్తా జినన్తా.

౫-౬. కిమత్థియసుత్తాదివణ్ణనా

౫-౬. పఞ్చమే **అయమేవాతి** ఏవసద్దో నియమత్థో. తేన అఞ్ఞం మగ్గం పటిక్ఖిపతి. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టదుక్ఖఞ్చేవ మిస్సకమగ్గో చ కథితో. ఛట్ఠం ఉత్తానమేవ.

౭. దుతియఅఞ్ఞతరభిక్ఖుసుత్తవణ్ణనా

౭. సత్తమే **నిబ్బానధాతుయా ఖో ఏతం భిక్ఖు అధివచనన్తి** అసఙ్ఖతాయ అమతాయ నిబ్బానధాతుయా ఏతం అధివచనం. **ఆసవానం ఖయో తేన వుచ్చతీతి** అపిచ తేన రాగాదివినయేన ఆసవానం ఖయోతిపి వుచ్చతి. ఆసవక్ఖయో నామ అరహత్తం, అరహత్తస్సాపి ఏతం రాగవినయోతిఆది నామమేవాతి దీపేతి. **ఏతదవోచాతి** "సత్థారా నిబ్బానధాతూతి వదన్తేన అమతం నిబ్బానం కథితం, మగ్గో పనస్స న కథితో. తం కథాపేస్సామీ"తి అనుసన్ధికుసలతాయ పుచ్ఛన్తో ఏతం అవోచ.

౮. విభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౮. అట్ఠమే **కతమా చ భిక్ఖవే సమ్మాదిట్ఠీతి** ఏకేన పరియాయేన అట్ఠఙ్గికమగ్గం విభజిత్వా పున అపరేన పరియాయేన విభజితుకామో ఇదం దేసనం ఆరభి. తత్థ **దుక్ఖే ఞాణన్తి** సవనసమ్మసనపటివేధపచ్చవేక్ఖణవసేన చతూహాకారేహి ఉప్పన్నం ఞాణం. సముదయేపి ఏసేవ నయో. సేసేసు పన ద్వీసు సమ్మసనస్స అభావా తివిధమేవ వట్టతి. ఏవమేతం "దుక్ఖే ఞాణ"న్తిఆదినా చతుసచ్చకమ్మట్ఠానం దస్సితం.

తత్థ పురిమాని ద్వే సచ్చాని వట్టం, పచ్ఛిమాని వివట్టం. తేసు భిక్ఖునో వట్టే కమ్మట్ఠానాభినివేసో హోతి, వివట్టే నత్థి అభినివేసో. పురిమాని హి ద్వే సచ్చాని "పఞ్చక్ఖన్ధా దుక్ఖం, తణ్హా సముదయో"తి ఏవం సఙ్ఖేపేన చ, "కతమే పఞ్చక్ఖన్ధా రూపక్ఖన్ధో"తిఆదినా నయేన విత్థారేన చ ఆచరియసన్తికే ఉగ్గణ్హిత్వా వాచాయ పునప్పునం పరివత్తేన్తో యోగావచరో కమ్మం కరోతి. ఇతరేసు పన ద్వీసు సచ్చేసు – "నిరోధసచ్చం ఇట్ఠం కన్తం మనాపం, మగ్గసచ్చం ఇట్ఠం కన్తం మనాప"న్తి ఏవం సవనేనేవ కమ్మం కరోతి. సో ఏవం కరోన్తో చత్తారి సచ్చాని ఏకపటివేధేన పటివిజ్ఝతి, ఏకాభిసమయేన అభిసమేతి . దుక్ఖం పరిఞ్ఞాపటివేధేన పటివిజ్ఝతి, సముదయం పహానపటివేధేన, నిరోధం సచ్ఛికిరియపటివేధేన, మగ్గం భావనాపటివేధేన పటివిజ్ఝతి. దుక్ఖం పరిఞ్ఞాభిసమయేన…పే.… మగ్గం భావనాభిసమయేన అభిసమేతి.

ఏవమస్స పుబ్బభాగే ద్వీసు సచ్చేసు ఉగ్గహపరిపుచ్ఛాసవనధారణసమ్మసనపటివేధో హోతి, ద్వీసు సవనపటివేధోయేవ. అపరభాగే తీసు కిచ్చతో పటివేధో హోతి, నిరోధే ఆరమ్మణపటివేధో. పచ్చవేక్ఖణా పన పత్తసచ్చస్స హోతి. ఇమస్స భిక్ఖునో పుబ్బే పరిగ్గహతో – "దుక్ఖం పరిజానామి, సముదయం పజహామి, నిరోధం సచ్ఛికరోమి, మగ్గం

భావేమీ"తి ఆభోగసమన్నాహారమనసికారపచ్చవేక్ఖణా నత్థి, పరిగ్గహితో పట్ఠాయ హోతి. అపరభాగే పన దుక్ఖం పరిఞ్ఞాతమేవ హోతి...పే.... మగ్గో భావితోవ హోతి.

తత్థ ద్వే సచ్చాని దుద్దసత్తా గమ్భీరాని, ద్వే గమ్భీరత్తా దుద్దసాని. దుక్ఖసచ్చఞ్హి ఉప్పత్తితో పాకటం, ఖాణుకణ్టకపహారాదీసు "అహో దుక్ఖ"న్తి వత్తబ్బతమ్పి ఆపజ్జతి. సముదయమ్పి ఖాదితుకామతాభుఞ్జితుకామతాదివసేన ఉప్పత్తితో పాకటం. లక్ఖణపటివేధతో పన ఉభయమ్పి గమ్భీరం. ఇతి తాని దుద్దసత్తా గమ్భీరాని. ఇతరేసం ద్విన్నం దస్సనత్థాయ పయోగో భవగ్గగ్గహణత్థం హత్థపసారణం వియ అవీచిఫుసనత్థం పాదపసారణం వియ సతధా భిన్నస్స వాలస్స కోటియా కోటిం పటిపాదనం వియ చ హోతి. ఇతి తాని గమ్భీరత్తా దుద్దసాని. ఏవం దుద్దసత్తా గమ్భీరేసు గమ్భీరత్తా చ దుద్దసేసు చతూసు సచ్చేసు ఉగ్గహాదివసేన ఇదం "దుక్ఖే ఞాణ"న్తిఆది వుత్తం. పటివేధక్ఖణే పన ఏకమేవ తం ఞాణం హోతి.

నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పాదీసు కామపచ్చనీకట్ఠేన కామతో నిస్సటభావేన వా, కామం సమ్మసన్తస్స ఉప్పన్నోతి వా, కామపదఘాతం కామవూపసమం కరోన్తో ఉప్పన్నోతి వా , కామవివిత్తన్తే ఉప్పన్నోతి వా **నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పో**. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. సబ్బేపి చ తే నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పాదయో కామబ్యాపాదవిహింసావిరమణసఞ్ఞానం నానత్తా పుబ్బభాగే నానా, మగ్గక్ఖణే పన ఇమేసు తీసు ఠానేసు ఉప్పన్నస్స అకుసలసఙ్కప్పస్స పదచ్ఛేదతో అనుప్పత్తిసాధనవసేన మగ్గఙ్గం పూరయమానో ఏకోవ కుసలసఙ్కప్పో ఉప్పజ్జతి. అయం **సమ్మాసఙ్కప్పో** నామ.

ముసావాదా వేరమణీఆదయోపి ముసావాదాదీహి విరమణసఞ్ఞానం నానత్తా పుబ్బభాగే నానా, మగ్గక్ఖణే పన ఇమేసు చతూసు ఠానేసు ఉప్పన్నాయ అకుసలదుస్సీల్యచేతనాయ పదచ్ఛేదతో అనుప్పత్తిసాధనవసేన మగ్గఙ్గం పూరయమానా ఏకావ కుసలవేరమణీ ఉప్పజ్జతి. అయం **సమ్మావాచా** నామ.

పాణాతిపాతా వేరమణీ ఆదయోపి పాణాతిపాతాదీహి విరమణసఞ్ఞానం నానత్తా పుబ్బభాగే నానా, మగ్గక్ఖణే పన ఇమేసు తీసు ఠానేసు ఉప్పన్నాయ అకుసలదుస్సీల్యచేతనాయ అకిరియతో పదచ్ఛేదతో అనుప్పత్తిసాధనవసేన మగ్గఙ్గం పూరయమానా ఏకావ కుసలవేరమణీ ఉప్పజ్జతి. అయం **సమ్మాకమ్మన్తో** నామ.

మిచ్ఛాఆజీవన్తి ఖాదనీయభోజనీయాదీనం అత్థాయ పవత్తితం కాయవచీదుచ్చరితం. **పహాయా**తి వజ్జేత్వా. **సమ్మాఆజీవేనా**తి బుద్ధపసత్థేన ఆజీవేన. **జీవికం కప్పేతీ**తి జీవితవుత్తిం పవత్తేతి. సమ్మాజీవోపి కుహనాదీహి విరమణసఞ్ఞానం నానత్తా పుబ్బభాగే నానా. మగ్గక్ఖణే పన ఇమేసుయేవ సత్తసు ఠానేసు ఉప్పన్నాయ మిచ్ఛాజీవదుస్సీల్యచేతనాయ పదచ్ఛేదతో అనుప్పత్తిసాధనవసేన మగ్గఙ్గం పూరయమానా ఏకావ కుసలవేరమణీ ఉప్పజ్జతి. అయం **సమ్మాఆజీవో** నామ.

అనుప్పన్నానన్తి ఏకస్మిం భవే తథారూపే వా ఆరమ్మణే అత్తనో న ఉప్పన్నానం, పరస్స పన ఉప్పజ్జమానే దిస్వా – "అహో వత మే ఏవరూపా పాపకా ధమ్మా న ఉప్పజ్జేయ్యు"న్తి ఏవం అనుప్పన్నానం పాపకానం అకుసలానం ధమ్మానం అనుప్పాదాయ. **ఛన్ద**న్తి తేసం అకుసలానం అనుప్పాదకపటిపత్తిసాధకం వీరియచ్ఛన్దం జనేతి. **వాయమతీ**తి వాయామం కరోతి. **వీరియం ఆరభతీ**తి వీరియం పవత్తేతి. **చిత్తం పగ్గణ్హాతీ**తి వీరియేన చిత్తం పగ్గహితం కరోతి. **పదహతీ**తి "కామం తచో చ

న్హారు చ అట్ఠి చ అవసిస్సతూ"తి (మ॰ ని॰ ౨.౧౮౪) పధానం పవత్తేతి . **ఉప్పన్నానన్తి** సముదాచారవసేన అత్తనో ఉప్పన్నపుబ్బానం. ఇదాని తాదిసే న ఉప్పాదేస్సామీతి తేసం పహానాయ ఛన్దం జనేతి.

అనుప్పన్నానం కుసలానన్తి అపటిలద్ధానం పఠమజ్ఝానాదీనం. **ఉప్పన్నానన్తి** తేసంయేవ పటిలద్ధానం. **ఠితియాతి** పునప్పునం ఉప్పత్తిపబన్ధవసేన ఠితత్థం. **అసమ్మోసాయాతి** అవినాసత్థం. **భియ్యోభావాయాతి** ఉపరిభావాయ. **వేపుల్లాయాతి** విపులభావాయ. **పారిపూరియాతి** భావనాయ పరిపూరణత్థం. అయమ్పి సమ్మావాయామో అనుప్పన్నానం అకుసలానం అనుప్పాదనాదిచిత్తనానత్తా పుబ్బభాగే నానా. మగ్గక్ఖణే పన ఇమేసుయేవ చతూసు ఠానేసు కిచ్చసాధనవసేన మగ్గఙ్గం పూరయమానం ఏకమేవ కుసలవీరియం ఉప్పజ్జతి. అయం **సమ్మావాయామో** నామ.

సమ్మాసతిపి కాయాదిపరిగ్గాహకచిత్తానం నానత్తా పుబ్బభాగే నానా, మగ్గక్ఖణే పన ఇమేసు చతూసు ఠానేసు కిచ్చసాధనవసేన మగ్గఙ్గం పూరయమానా ఏకా సతి ఉప్పజ్జతి. అయం **సమ్మాసతి** నామ.

ఝానాదీని పుబ్బభాగేపి మగ్గక్ఖణేపి నానా, పుబ్బభాగే సమాపత్తివసేన నానా, మగ్గక్ఖణే నానామగ్గవసేన. ఏకస్స హి పఠమమగ్గో పఠమజ్ఝానికో హోతి, దుతియమగ్గాదయోపి పఠమజ్ఝానికా వా దుతియాదీసు అఞ్ఞతరజ్ఝానికా వా. ఏకస్స పఠమమగ్గో దుతియాదీనం అఞ్ఞతరజ్ఝానికో హోతి, దుతియాదయోపి దుతియాదీనం అఞ్ఞతరజ్ఝానికా వా పఠమజ్ఝానికా వా. ఏవం చత్తారోపి మగ్గా ఝానవసేన సదిసా వా అసదిసా వా ఏకచ్చసదిసా వా హోన్తి.

అయం పనస్స విసేసో పాదకజ్ఝాననియమేన హోతి. పాదకజ్ఝాననియమేన హి పఠమజ్ఝానలాభినో పఠమజ్ఝానా వుట్ఠాయ విపస్సన్తస్స ఉప్పన్నమగ్గో పఠమజ్ఝానికో హోతి, మగ్గఙ్గబోజ్ఝఙ్గాని పనేత్థ పరిపుణ్ణానేవ హోన్తి. దుతియజ్ఝానతో వుట్ఠాయ విపస్సన్తస్స ఉప్పన్నో దుతియజ్ఝానికో హోతి, మగ్గఙ్గాని పనేత్థ సత్త హోన్తి. తతియజ్ఝానతో వుట్ఠాయ విపస్సన్తస్స ఉప్పన్నో తతియజ్ఝానికో, మగ్గఙ్గాని పనేత్థ సత్త, బోజ్ఝఙ్గాని ఛ హోన్తి. ఏస నయో చతుత్థజ్ఝానతో పట్ఠాయ యావ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనా .

ఆరుప్పే చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానం ఉప్పజ్జతి, తఞ్చ లోకుత్తరం, నో లోకియన్తి వుత్తం. ఏత్థ కథన్తి? ఏత్థాపి పఠమజ్ఝానాదీసు యతో వుట్ఠాయ సోతాపత్తిమగ్గం పటిలభిత్వా అరూపసమాపత్తిం భావేత్వా సో ఆరుప్పే ఉప్పన్నో, తంఝానికావస్స తత్థ తయో మగ్గా ఉప్పజ్జన్తి. ఏవం పాదకజ్ఝానమేవ నియమేతి. కేచి పన థేరా – "విపస్సనాయ ఆరమ్మణభూతా ఖన్ధా నియమేన్తీ"తి వదన్తి . కేచి "పుగ్గలజ్ఝాసయో నియమేతీ"తి వదన్తి. కేచి "వుట్ఠానగామినీవిపస్సనా నియమేతీ"తి వదన్తి. తేసం వాదవినిచ్ఛయో విసుద్ధిమగ్గే వుట్ఠానగామినీవిపస్సనాధికారే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. **అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, సమ్మాసమాధీతి** అయం పుబ్బభాగే లోకియో, అపరభాగే లోకుత్తరో సమ్మాసమాధీతి వుచ్చతి.

౯. సూకసుత్తవణ్ణనా

౯. నవమే **మిచ్ఛాపణిహితన్తి** సూకం నామ ఉద్ధగ్గం కత్వా ఠపితం హత్థం వా పాదం వా భిన్దతి, తథా అట్ఠపితం పన మిచ్ఛాపణిహితం నామ. **మిచ్ఛాపణిహితాయ దిట్ఠియాతి** మిచ్ఛాఠపితాయ కమ్మస్సకతపఞ్ఞాయ. **అవిజ్జం భిన్దిస్సతీతి** చతుసచ్చపటిచ్ఛాదకం అవిజ్జం భిన్దిస్సతి. **విజ్జం ఉప్పాదేస్సతీతి** అరహత్తమగ్గవిజ్జం ఉప్పాదేస్సతి. **మిచ్ఛాపణిహితత్తా,**

భిక్ఖవే, దిట్ఠియాతి కమ్మస్సకతపఞ్ఞాయ చేవ మగ్గభావనాయ చ మిచ్ఛా ఠపితత్తా, అప్పవత్తితత్తాతి అత్థో. ఇమస్మిం సుత్తే కమ్మస్సకతఞాణం మగ్గనిస్సితం కత్వా మిస్సకమగ్గో కథితో.

౧౦. నన్దియసుత్తవణ్ణనా

౧౦. దసమే **పరిబ్బాజకోతి** ఛన్నపరిబ్బాజకో. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అవిజ్జావగ్గో పఠమో.

౨. విహారవగ్గో

౧. పఠమవిహారసుత్తవణ్ణనా

౧౧. దుతియవగ్గస్స పఠమే **ఇచ్ఛామహం, భిక్ఖవే, అడ్ఢమాసం పటిసల్లీయితున్తి** అహం, భిక్ఖవే, ఏకం అడ్ఢమాసం పటిసల్లీయితుం నిలీయితుం ఏకోవ హుత్వా విహరితుం ఇచ్ఛామీతి అత్థో. **నమ్హి కేనచి ఉపసఙ్కమితబ్బో అఞ్ఞత్ర ఏకేన పిణ్డపాతనీహారకేనాతి** యో అత్తనా పయుత్తవాచం అకత్వా మమత్థాయ సద్ధేసు కులేసు పటియత్తం పిణ్డపాతం నీహరిత్వా మయ్హం ఉపనామేయ్య, తం పిణ్డపాతనీహారకం ఏకం భిక్ఖుం ఠపేత్వా నమ్హి అఞ్ఞేన కేనచి భిక్ఖునా వా గహట్ఠేన వా ఉపసఙ్కమితబ్బోతి.

కస్మా పన ఏవమాహాతి? తస్మిం కిర అడ్ఢమాసే వినేతబ్బో సత్తో నాహోసి. అథ సత్థా – “ఇమం అడ్ఢమాసం ఫలసమాపత్తిసుఖేనేవ వీతినామేస్సామి, ఇతి మయ్హఞ్చేవ సుఖవిహారో భవిస్సతి, అనాగతే చ పచ్ఛిమా జనతా ‘సత్థాపి గణం విహాయ ఏకకో విహాసి, కిమఙ్గం పన మయ’న్తి దిట్ఠానుగతిం ఆపజ్జిస్సతి, తదస్సా భవిస్సతి దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయా”తి ఇమినా కారణేన ఏవమాహ. భిక్ఖుసఙ్ఘోపి సత్థు వచనం సమ్పటిచ్ఛిత్వా ఏకం భిక్ఖుం అదాసి. సో పాతోవ గన్ధకుటిపరివేణసమ్మజ్జనముఖోదకదన్తకట్ఠదానాదీని సబ్బకిచ్చాని తస్మిం ఖణే కత్వా అపగచ్ఛతి.

యేన స్వాహన్తి యేన సో అహం. **పఠమాభిసమ్బుద్ధోతి** అభిసమ్బుద్ధో హుత్వా పఠమంయేవ ఏకూనపఞ్ఞాసదివసబ్భన్తరే. **విహరామీతి** ఇదం అతీతత్థే వత్తమానవచనం. **తస్స పదేసేన విహాసిన్తి** తస్స పఠమాభిసమ్బుద్ధవిహారస్స పదేసేన. తత్థ పదేసో నామ ఖన్ధపదేసో ఆయతనధాతుసచ్చఇన్ద్రియపచ్చయాకారసతిపట్ఠానఝాననామరూపపదేసో ధమ్మపదేసోతి నానావిధో. తం సబ్బమ్పి సన్ధాయ – “తస్స పదేసేన విహాసి”న్తి ఆహ. భగవా హి పఠమబోధియం ఏకూనపఞ్ఞాసదివసబ్భన్తరే యథా నామ పత్తరజ్జో రాజా అత్తనో విభవసారదస్సనత్థం తం తం గబ్భం వివరాపేత్వా సువణ్ణరజతముత్తామణిఆదీని రతనాని పచ్చవేక్ఖన్తో విహరేయ్య, ఏవమేవ పఞ్చక్ఖన్ధే నిప్పదేసే కత్వా సమ్మసన్తో పచ్చవేక్ఖన్తో విహాసి . ఇమస్మిం పన అడ్ఢమాసే తేసం ఖన్ధానం పదేసం వేదనాక్ఖన్ధమేవ పచ్చవేక్ఖన్తో విహాసి. తస్స “ఇమే సత్తా ఏవరూపం నామ సుఖం పటిసంవేదేన్తి, ఏవరూపం దుక్ఖ”న్తి ఓలోకయతో యావ భవగ్గా పవత్తా సుఖవేదనా, యావ అవీచితో పవత్తా దుక్ఖవేదనా, సబ్బా సబ్బాకారేన ఉపట్ఠాసి. అథ నం “మిచ్ఛాదిట్ఠిపచ్చయాపి వేదయిత”న్తిఆదినా నయేన పరిగ్గణ్హన్తో విహాసి.

తథా పఠమబోధియం ద్వాదసాయతనాని నిప్పదేసానేవ కత్వా విహాసి, ఇమస్మిం పన అడ్ఢమాసే తేసం ఆయతనానం పదేసం వేదనావసేన ధమ్మాయతనేకదేసం, ధాతూనం పదేసం వేదనావసేన ధమ్మధాతుఏకదేసం, సచ్చానం పదేసం వేదనాక్ఖన్ధవసేనేవ దుక్ఖసచ్చేకదేసం, పచ్చయానం పదేసం ఫస్సపచ్చయా వేదనావసేన పచ్చయేకదేసం ఝానానం పదేసం వేదనావసేనేవ ఝానఙ్గేకదేసం, నామరూపానం పదేసం వేదనావసేనేవ నామేకదేసం పచ్చవేక్ఖన్తో విహాసి. పఠమబోధియఞ్హి ఏకూనపఞ్ఞాసదివసబ్భన్తరే కుసలాదిధమ్మే నిప్పదేసే కత్వా అనన్తనయాని సత్త పకరణాని పచ్చవేక్ఖన్తో విహాసి. ఇమస్మిం పన అడ్ఢమాసే సబ్బధమ్మానం పదేసం వేదనాత్తికమేవ పచ్చవేక్ఖన్తో విహాసి. తస్మిం తస్మిం ఠానే సా సా చ విహారసమాపత్తి వేదనానుభావేన జాతా.

ఇదాని యేనాకారేన విహాసి, తం దస్సేన్తో **మిచ్ఛాదిట్ఠిపచ్చయాపీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **మిచ్ఛాదిట్ఠిపచ్చయాపీ**తి దిట్ఠిసమ్పయుత్తా వేదనాపి వట్టతి. దిట్ఠిం ఉపనిస్సయం కత్వా ఉప్పన్నా కుసలాకుసలవేదనాపి వట్టతి విపాకవేదనాపి. తత్థ మిచ్ఛాదిట్ఠిసమ్పయుత్తా అకుసలావ హోతి, దిట్ఠిం పన ఉపనిస్సాయ కుసలాపి ఉప్పజ్జన్తి అకుసలాపి. మిచ్ఛాదిట్ఠికా హి దిట్ఠిం ఉపనిస్సాయ పక్ఖదివసేసు యాగుభత్తాదీని దేన్తి, అద్ధికాదీనం వట్టం పట్ఠపేన్తి, చతుమహాపథే సాలం కరోన్తి, పోక్ఖరణిఞ్చ ఖణాపేన్తి, దేవకులాదీసు మాలాగచ్ఛం రోపేన్తి, నదీవిదుగ్గాదీసు సేతుం అత్థరన్తి, విసమం సమం కరోన్తి, ఇతి నేసం కుసలవేదనా ఉప్పజ్జతి. మిచ్ఛాదిట్ఠిం పన నిస్సాయ సమ్మాదిట్ఠికే అక్కోసన్తి పరిభాసన్తి, వధబన్ధనాదీని కరోన్తి, పాణం వధిత్వా దేవతానం ఉపహారం ఉపహరన్తి , ఇతి నేసం అకుసలవేదనా ఉప్పజ్జతి. విపాకవేదనా పన భవన్తరగతానంయేవ హోతి.

సమ్మాదిట్ఠిపచ్చయాతి ఏత్థాపి సమ్మాదిట్ఠిసమ్పయుత్తా వేదనాపి వట్టతి, సమ్మాదిట్ఠిం ఉపనిస్సయం కత్వా ఉప్పన్నా కుసలాకుసలవేదనాపి విపాకవేదనాపి. తత్థ సమ్మాదిట్ఠిసమ్పయుత్తా కుసలావ హోతి, సమ్మాదిట్ఠిం పన ఉపనిస్సాయ బుద్ధపూజం దీపమాలం మహాధమ్మస్సవనం అప్పతిట్ఠితే దిసాభాగే చేతియపతిట్ఠాపనన్తి ఏవమాదీని పుఞ్ఞాని కరోన్తి, ఇతి నేసం కుసలా వేదనా ఉప్పజ్జతి. సమ్మాదిట్ఠింయేవ నిస్సాయ మిచ్ఛాదిట్ఠికే అక్కోసన్తి పరిభాసన్తి, అత్తానం ఉక్కంసేన్తి, పరం వమ్భేన్తి, ఇతి నేసం అకుసలవేదనా ఉప్పజ్జతి. విపాకవేదనా పన భవన్తరగతానంయేవ హోతి. **మిచ్ఛాసఙ్కప్పపచ్చయా**తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **ఛన్దపచ్చయా**తిఆదీసు పన ఛన్దపచ్చయా అట్ఠలోభసహగతచిత్తసమ్పయుత్తా వేదనా వేదితబ్బా, వితక్కపచ్చయా పఠమజ్ఝానవేదనావ. సఞ్ఞా పచ్చయా ఠపేత్వా పఠమజ్ఝానం సేసా ఛ సఞ్ఞాసమాపత్తివేదనా.

ఛన్దో చ అవూపసన్తోతిఆదీసు తిణ్ణం అవూపసమే అట్ఠలోభసహగతచిత్తసమ్పయుత్తా వేదనా హోతి, ఛన్దమత్తస్స వూపసమే పఠమజ్ఝానవేదనావ. ఛన్దవితక్కానం వూపసమే దుతియజ్ఝానాదివేదనా అధిప్పేతా, తిణ్ణమ్పి వూపసమే నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనవేదనా. **అప్పత్తస్స పత్తియా**తి అరహత్తఫలస్స పత్తత్థాయ. **అత్థి ఆయామ**న్తి అత్థి వీరియం. **తస్మిమ్పి ఠానే అనుప్పత్తే**తి తస్స వీరియారమ్భస్స వసేన తస్స అరహత్తఫలస్స కారణే అనుప్పత్తే. **తప్పచ్చయాపి వేదయిత**న్తి అరహత్తస్స ఠానపచ్చయా వేదయితం. ఏతేన చతుమగ్గసహజాతా నిబ్బత్తితలోకుత్తరవేదనావ గహితా.

౨. దుతియవిహారసుత్తవణ్ణనా

౧౨. దుతియే పటిసల్లానకారణం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **మిచ్ఛాదిట్ఠివూపసమపచ్చయాతి** మిచ్ఛాదిట్ఠివూపసమో నామ సమ్మాదిట్ఠి. తస్మా యం సమ్మాదిట్ఠిపచ్చయా వేదయితం వుత్తం, తదేవ మిచ్ఛాదిట్ఠివూపసమపచ్చయా వేదితబ్బం. ఇమస్మిం పన సుత్తే విపాకవేదనం అతిదూరేతి మఞ్ఞమానా న గణ్హన్తీతి వుత్తం. ఇమినా నయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. యస్స యస్స హి వూపసమపచ్చయాతి వుచ్చతి, తస్స తస్స పటిపక్ఖధమ్మపచ్చయావ తం తం వేదయితం అధిప్పేతం. **ఛన్దవూపసమపచ్చయాతిఆదీసు** పన ఛన్దవూపసమపచ్చయా తావ పఠమజ్ఝానవేదనా వేదితబ్బా. **వితక్కవూపసమపచ్చయా** దుతియజ్ఝానవేదనా. **సఞ్ఞాపచ్చయా** ఛసమాపత్తివేదనా. **సఞ్ఞావూపసమపచ్చయా** నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనవేదనా. **ఛన్దో చ వూపసన్తోతిఆదీని** వుత్తత్థానేవ.

౩-౭. సేక్ఖసుత్తాదివణ్ణనా

౧౩-౧౭. తతియే **సేక్ఖోతి** సిక్ఖనసీలో. కిం సిక్ఖతీతి? తిస్సో సిక్ఖా. **సేక్ఖాయాతి** తీహి ఫలేహి చతూహి చ మగ్గేహి సద్ధిం ఉప్పన్నాయ. సాపి హి అనిట్ఠితకిచ్చత్తా అత్తనో కిచ్చం సిక్ఖతేవాతి సేక్ఖా. చతుత్థపఞ్చమఛట్ఠసత్తమాని ఉత్తానత్థానేవాతి.

౮-౧౦. పఠమకుక్కుటారామసుత్తాదివణ్ణనా

౧౮-౨౦. అట్ఠమే **ఉమ్మఙ్గోతి** పఞ్ఞాఉమ్మఙ్గో, పఞ్ఞావీమంసనం, పఞ్ఞాగవేసనన్తి అత్థో. **ఏవఞ్చే త్వం ఆవుసోతి** ఇదం తస్స పుచ్ఛాపతిట్ఠాపనత్థాయ ఆహ. నవమదసమాని ఉత్తానత్థామేవాతి.

విహారవగ్గో దుతియో.

౩. మిచ్ఛత్తవగ్గవణ్ణనా

౨౧-౩౦. తతియవగ్గస్స పఠమే **మిచ్ఛత్తన్తి** మిచ్ఛాసభావం. **సమ్మత్తన్తి** సమ్మాసభావం. **మిచ్ఛాపటిపత్తాధికరణహేతూతి** మిచ్ఛాపటిపత్తికరణహేతు. యస్మా మిచ్ఛాపటిపత్తిం కరోతి, తస్మాతి అత్థో. **నారాధకోతి** న సమ్పాదకో. **ఞాయం ధమ్మన్తి** అరియమగ్గధమ్మం. **మిచ్ఛాఞాణీతి** మిచ్ఛావిఞ్ఞాణో మిచ్ఛాపచ్చవేక్ఖణో. **మిచ్ఛావిముత్తీతి** అయాథావవిముత్తి, అనియ్యానికవిముత్తి. ఇమేసు తతియాదీసు చతూసు సుత్తేసు వట్టవివట్టం కథితం, పచ్ఛిమేసు పనేత్థ ద్వీసు పుగ్గలో పుచ్ఛితో ధమ్మో విభత్తో, ఏవం ధమ్మేన పుగ్గలో దస్సితోతి. **సుప్పవత్తియోతి** సుప్పవత్తనియో. యథా ఇచ్ఛితిచ్ఛితం దిసం పవత్తేన్తో ధావతి, ఏవం పవత్తేతుం సక్కా హోతీతి అత్థో. **సఉపనిసం సపరిక్ఖారన్తి** సప్పచ్చయం సపరివారం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

మిచ్ఛత్తవగ్గో తతియో.

౪. పటిపత్తివగ్గవణ్ణనా

౩౧-౪౦. చతుత్థే **మిచ్ఛాపటిపత్తిన్తి** అయాథావపటిపత్తిం. **మిచ్ఛాపటిపన్నన్తి** అయాథావపటిపన్నం. ఇతి ఏకం సుత్తం ధమ్మవసేన కథితం, ఏకం పుగ్గలవసేన. **అపారా పారన్తి** వట్టతో నిబ్బానం. **పారగామినోతి** ఏత్థ యేపి పారఙ్గతా, యేపి గచ్ఛన్తి, యేపి గమిస్సన్తి, సబ్బే పారగామినోత్వేవ వేదితబ్బా.

తీరమేవానుధావతీతి వట్టమేవ అనుధావతి, వట్టే విచరతి. **కణ్హ**న్తి అకుసలధమ్మం. **సుక్క**న్తి కుసలధమ్మం. **ఓకా అనోక**న్తి వట్టతో నిబ్బానం. **ఆగమ్మా**తి ఆరబ్భ సన్ధాయ పటిచ్చ. **పరియోదపేయ్యా**తి పరిసుద్ధం కరేయ్య. **చిత్తక్లేసేహీ**తి చిత్తం కిలిస్సాపేన్తేహి నీవరణేహి. **సమ్బోధియఙ్గేసూ**తి సత్తసు బోజ్ఝఙ్గేసు.

సామఞ్ఞత్థన్తి నిబ్బానం. తఞ్హి సామఞ్ఞేన ఉపగన్తబ్బతో సామఞ్ఞత్థోతి వుచ్చతి. **బ్రహ్మఞ్ఞ**న్తి సేట్ఠభావం. **బ్రహ్మఞ్ఞత్థ**న్తి నిబ్బానం బ్రహ్మఞ్ఞేన ఉపగన్తబ్బతో. యత్థ యత్థ పన హేట్ఠా చ ఇమేసు చ తీసు సుత్తేసు "రాగక్ఖయో"తి ఆగతం, తత్థ తత్థ అరహత్తమ్పి వట్టతియేవాతి వదన్తి.

పటిపత్తివగ్గో చతుత్థో.

౫. అఞ్ఞతిత్థియపేయ్యాలవగ్గవణ్ణనా

౪౧-౪౮. అఞ్ఞతిత్థియపేయ్యాలే **అద్ధానపరిఞ్ఞత్థ**న్తి సంసారద్ధానం నిబ్బానం పత్వా పరిఞ్ఞాతం నామ హోతి. తస్మా నిబ్బానం "అద్ధానపరిఞ్ఞా"తి వుచ్చతి, తదత్థన్తి అత్థో. **అనుపాదాపరినిబ్బానత్థ**న్తి అపచ్చయపరినిబ్బానత్థం. ఇతి ఇమస్మిం పేయ్యాలే విజ్జావిముత్తిఫలేన అరహత్తం కథితం. ఞాణదస్సనేన పచ్చవేక్ఖణా, సేసేహి నిబ్బానన్తి.

అఞ్ఞతిత్థియపేయ్యాలవగ్గో.

౬. సూరియపేయ్యాలవగ్గవణ్ణనా

౪౯-౬౨. సూరియపేయ్యాలే అరుణుగ్గం వియ కల్యాణమిత్తతా, కల్యాణమిత్తతాయ ఠత్వా నిబ్బత్తితో సవిపస్సనఅరియమగ్గో సూరియపాతుభావో వియాతి ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **సీలసమ్పదా**తి చతుపారిసుద్ధిసీలం. **ఛన్దసమ్పదా**తి కుసలకత్తుకమ్యతాఛన్దో. **అత్తసమ్పదా**తి సమ్పన్నచిత్తతా. **దిట్ఠిసమ్పదా**తి ఞాణసమ్పత్తి. **అప్పమాదసమ్పదా**తి కారాపకఅప్పమాదసమ్పత్తి. **యోనిసోమనసికారసమ్పదా**తి ఉపాయమనసికారసమ్పత్తి. పున **కల్యాణమిత్తతా**తిఆదీని సమ్మాదిట్ఠిఆదీనం అఞ్ఞేనపి ఆకారేన భావదస్సనత్థం వుత్తాని. సబ్బానేవ చేతాని సుత్తాని పాటియేక్కం పుగ్గలజ్ఝాసయవసేన వుత్తానీతి.

సూరియపేయ్యాలవగ్గో.

౭. ఏకధమ్మపేయ్యాలవగ్గాదివణ్ణనా

౬౩-౧౩౮. ఏకధమ్మపేయ్యాలోపి గఙ్గాపేయ్యాలోపి పాటియేక్కం పుగ్గలజ్ఝాసయవసేనేవ తథా తథా వుత్తే బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయవసేన కథితో.

౮. అప్పమాదపేయ్యాలవగ్గో

౧. తథాగతసుత్తవణ్ణనా

౧౩౯. అప్పమాదపేయ్యాలే **ఏవమేవ ఖోతి** ఏత్థ యథా సబ్బసత్తానం సమ్మాసమ్బుద్ధో అగ్గో, ఏవం సబ్బేసం కుసలధమ్మానం కారాపకఅప్పమాదో అగ్గోతి దట్ఠబ్బో. నను చేస లోకియోవ, కుసలధమ్మా పన లోకుత్తరాపి. అయఞ్చ కామావచరోవ, కుసలధమ్మా పన చతుభూమకా. కథమేస తేసం అగ్గోతి? పటిలాభకట్ఠేన. అప్పమాదేన హి తే పటిలబ్భన్తి, తస్మా సో తేసం అగ్గో. తేనేతం వుత్తం **సబ్బే తే అప్పమాదమూలకాతిఆది.**

౨. పదసుత్తవణ్ణనా

౧౪౦. **జఙ్గలానన్తి** పథవీతలవాసీనం. **పాణానన్తి** సపాదకపాణానం . **పదజాతానీతి** పదాని. **సమోధానం గచ్ఛన్తీతి** ఓధానం ఉపక్ఖేపం గచ్ఛన్తి. **అగ్గమక్ఖాయతీతి** సేట్ఠం అక్ఖాయతి. **యదిదం మహన్తత్తేనాతి** మహన్తభావేన అగ్గమక్ఖాయతి, న గుణవసేనాతి అత్థో.

౩-౧౦. కూటసుత్తాదివణ్ణనా

౧౪౧-౧౪౮. **వస్సికన్తి** సుమనపుప్ఫం. ఇమం కిర సుత్తం సుత్వా భాతియమహారాజా వీమంసితుకామతాయ ఏకస్మిం గబ్భే చతుజాతిగన్ధేహి పరిభణ్డం కారేత్వా సుగన్ధాని పుప్ఫాని ఆహరాపేత్వా ఏకస్స సముగ్గస్స మజ్ఝే సుమనపుప్ఫముట్ఠిం ఠపేత్వా సేసాని తస్స సమన్తతో ముట్ఠిముట్ఠిం కత్వా ఠపేత్వా ద్వారం పిధాయ బహి నిక్ఖన్తో. అథస్స ముహుత్తం వీతినామేత్వా ద్వారం వివరిత్వా పవిసన్తస్స సబ్బపఠమం సుమనపుప్ఫగన్ధో ఘానం పహరి. సో మహాతలస్మింయేవ మహాచేతియాభిముఖో నిపజ్జిత్వా – "వస్సికం తేసం అగ్గన్తి కథేన్తేన సుకథితం సమ్మాసమ్బుద్ధేనా"తి చేతియం వన్ది. **కుట్టరాజానోతి** ఖుద్దకరాజానో. "ఖుద్దరాజానో"తిపి పాఠో. **తన్తావుతానన్తి** తన్తే ఆవుతానం, తన్తం ఆరోపేత్వా వాయితానన్తి అత్థో. ఇదఞ్చ పచ్చత్తే సామివచనం. యాని కానిచి తన్తావుతాని వత్థానీతి అయఞ్హేత్థ అత్థో. అథ వా తన్తావుతానం వత్థానం యాని కానిచి వత్థానీతి ఏవం సావసేసపాఠనయేనపేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అప్పమాదవగ్గో అట్ఠమో.

౯. బలకరణీయవగ్గో

౧. బలసుత్తవణ్ణనా

౧౪౯. బలకరణీయవగ్గే **బలకరణీయాతి** ఊరుబలబాహుబలేన కత్తబ్బా ధావనలఙ్ఘనతాపనవహనాదయో కమ్మన్తా. **సీలే పతిట్ఠాయాతి** చతుపారిసుద్ధిసీలే ఠత్వా. **అట్ఠఙ్గికం మగ్గన్తి** సహవిపస్సనం అరియమగ్గం.

౨. బీజసుత్తవణ్ణనా

౧౫౦. **బీజగామభూతగామాతి** ఏత్థ పఞ్చవిధమ్పి బీజం బీజగామో నామ, తదేవ పణ్ణసమ్పన్నం నీలభావతో పట్ఠాయ భూతగామోతి వేదితబ్బం.

౩. నాగసుత్తవణ్ణనా

౧౩౧. **బలం గాహేన్తీ**తి బలం గణ్హన్తి, గహితబలా థిరసరీరా హోన్తి. **కుసోబ్భే ఓతరన్తీ**తిఆదీసు అయమనుపుబ్బికథా – నాగినియో కిర ఉతుసమయే పతిట్ఠితగబ్భా చిన్తేన్తి – “సచే మయం ఇధ విజాయిస్సామ, ఏవం నో దారకా ఊమివేగఞ్చ సుపణ్ణస్స చ పక్ఖన్దిత్వా ఆగతస్స వేగం సహితుం న సక్ఖిస్సన్తీ”తి తా మహాసముద్దే నిముజ్జిత్వా సమ్భుజ్జముఖద్వారం పత్వా పఞ్చ మహానదియో పవిసిత్వా హిమవన్తం గచ్ఛన్తి. తత్థ సుపణ్ణేహి అపక్ఖన్దనీయాసు సువణ్ణరజతమణిగుహాసు వసమానా విజాయిత్వా నాగపోతకే గోప్ఫకాదిపమాణేసు ఉదకేసు ఓతారేత్వా ఉదకతరణం సిక్ఖాపేన్తి.

అథ యదా అనుక్కమేన తే నాగా గఙ్గాదీనం నదీనం ఓరిమతీరతో పరతీరం, పరతీరతో ఓరిమతీరన్తి తరణపటితరణం కాతుం సక్కోన్తి, తదా “ఇదాని నో దారకా ఊమివేగఞ్చ గరుళవేగఞ్చ సహితుం సక్ఖిస్సన్తీ”తి ఞత్వా అత్తనో ఆనుభావేన మహామేఘం సముట్ఠాపేత్వా సకలహిమవన్తం ఏకోదకం వియ కురుమానా దేవం వస్సాపేత్వా సువణ్ణరజతాదిమయా నావా మాపేత్వా ఉపరి సువణ్ణతారకవిచిత్తం సమోసరితగన్ధపుప్ఫదామం చేలవితానం బన్ధిత్వా సురభిచన్దనగన్ధపుప్ఫాదీని ఆదాయ తాహి నావాహి పఞ్చ మహానదియో ఓగాహిత్వా అనుక్కమేన మహాసముద్దం పాపుణన్తి. తత్థ చ వసన్తా దసబ్యామ-సతబ్యామ-సహస్సబ్యామ-సతసహస్సబ్యామ-పమాణతం ఆపజ్జన్తా మహన్తత్తం వేపుల్లత్తం ఆపజ్జన్తి నామ.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ హిమవన్తపబ్బతో వియ చతుపారిసుద్ధిసీలం దట్ఠబ్బం, నాగపోతకా వియ యోగావచరా, కుసోబ్భాదయో వియ అరియమగ్గో, మహాసముద్దో వియ నిబ్బానం. యథా నాగపోతకా హిమవన్తే పతిట్ఠాయ కుసోబ్భాదీహి మహాసముద్దం పత్వా కాయమహన్తత్తం ఆపజ్జన్తి, ఏవం యోగినో సీలం నిస్సాయ సీలే పతిట్ఠాయ అరియమగ్గేన నిబ్బానం పత్వా అరహత్తమగ్గేనేవ ఆగతేసు ఛసు అభిఞ్ఞాధమ్మేసు గుణసరీరమహన్తత్తం పాపుణన్తీతి.

౫. కుమ్భసుత్తవణ్ణనా

౧౩౩. **కుమ్భో**తి ఉదకఘటో. **నో పచ్చావమతీ**తి న పతిఆవమతి, న అన్తో పవేసేతీతి అత్థో.

౭. ఆకాససుత్తవణ్ణనా

౧౩౫. **పురత్థిమా**తి పురత్థిమదిసతో ఆగతవాతా. **పచ్ఛిమదిసాదీసు**పి ఏసేవ నయో. **చత్తారోపి సతిపట్ఠానా**తి యథేవ హి ఏతేసం పురత్థిమాదిభేదానం వాతానం సన్నిపాతో ఆకాసే ఇజ్ఝతి, ఏవం ఇధాపి “చత్తారో సతిపట్ఠానా”తిఆదినా నయేన వుత్తా బోధిపక్ఖియధమ్మా సహవిపస్సనస్స అరియమగ్గస్స భావనాయ ఇజ్ఝన్తి, తేనేతం వుత్తం.

౮-౯. పఠమమేఘసుత్తాదివణ్ణనా

౧౩౬-౧౩౭. **గిమ్హానం పచ్ఛిమే మాసే**తి ఆసాళ్హమాసే. **ఊహత**న్తి ద్విపదచతుప్పదానం పాదప్పహారేన పథవీతలే ఉట్ఠహిత్వా ఉద్ధం గతం వట్టివట్టి హుత్వా ఆకాసే పక్ఖన్తం. **రజోజల్ల**న్తి పంసురజోజల్లం.

౧౦. నావాసుత్తవణ్ణనా

౧౩౮. **సాముద్దికాయ నావాయా**తిఆది హేట్ఠా వాణిజకోపమే విత్థారితమేవ.

౧౧-౧౨. ఆగన్తుకసుత్తాదివణ్ణనా

౧౭౫-౧౬౦. ఆగన్తుకాగారన్తి పుఞ్ఞత్థికేహి నగరమజ్ఝే కతం ఆగన్తుకఘరం, యత్థ రాజరాజమహామత్తేహిపి సక్కా హోతి నివాసం ఉపగన్తుం. **అభిఞ్ఞా పరిఞ్ఞేయ్యాతి** యథేవ హి తేసం పురత్థిమదిసాదీహి ఆగతానం ఖత్తియాదీనం వాసో ఆగన్తుకాగారే ఇజ్ఝతి, ఏవం ఇమేసం అభిఞ్ఞాపరిఞ్ఞేయ్యాతిఆదీనం ధమ్మానం అభిఞ్ఞాపరిజాననాదీహి సహవిపస్సనస్స అరియమగ్గస్స భావనాయ ఇజ్ఝన్తి, తేనేతం వుత్తం. నదీసుత్తం హేట్ఠా వుత్తనయమేవాతి.

బలకరణీయవగ్గో నవమో.

౧౦. ఏసనావగ్గో

౧. ఏసనాసుత్తవణ్ణనా

౧౬౧. ఏసనావగ్గే **కామేసనాతి** కామానం ఏసనా గవేసనా మగ్గనా పత్థనా. **భవేసనాతి** భవానం ఏసనా. **బ్రహ్మచరియేసనాతి** మిచ్ఛాదిట్ఠిసఙ్ఖాతస్స బ్రహ్మచరియస్స ఏసనా.

౨-౧౧. విధాసుత్తాదివణ్ణనా

౧౬౨-౧౭౧. విధాతి మానకోట్ఠాసా మానఠపనా వా. **సేయ్యోహమస్మీతి విధాతి** అహమస్మి సేయ్యోతి ఏవం మానకోట్ఠాసో మానఠపనా వా. **నీఘాతి** దుక్ఖా. వచనత్థో పనేత్థ యస్స ఉప్పజ్జన్తి, తం పురిసం నీహనన్తీతి నీఘా. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఏసనావగ్గో దసమో.

౧౧. ఓఘవగ్గో

౧-౨. ఓఘసుత్తాదివణ్ణనా

౧౭౨-౧౭౩. ఓఘవగ్గే **కామోఘోతి** పఞ్చసు కామగుణేసు ఛన్దరాగో. **భవోఘోతి** రూపారూపభవేసు ఛన్దరాగో. **దిట్ఠోఘోతి** ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో. **అవిజ్జోఘోతి** చతూసు సచ్చేసు అఞ్ఞాణం. **కామయోగాదీసుపి** ఏసేవ నయో.

౩-౪. ఉపాదానసుత్తాదివణ్ణనా

౧౭౪-౧౭౫. కాముపాదానన్తి కామగ్గహణం. **దిట్ఠుపాదానాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **గన్థాతి** గన్థనా ఘటనా. **కాయగన్థోతి** నామకాయస్స గన్థో గన్థనఘటనకిలేసో. **ఇదంసచ్చాభినివేసోతి** అన్తగ్గాహికదిట్ఠివసేన ఉప్పన్నో "ఇదమేవ సచ్చ"న్తి ఏవం అభినివేసో.

౫-౧౦. అనుసయసుత్తాదివణ్ణనా

౧౭౬-౧౮౧. కామరాగానుసయోతి థామగతట్ఠేన కామరాగోవ అనుసయో కామరాగానుసయో. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **ఓరమ్భాగియానీతి** హేట్ఠాకోట్ఠాసియాని. **సంయోజనానీతి** బన్ధనాని. **ఉద్ధమ్భాగియానీతి** ఉపరికోట్ఠాసియాని. సేసం

సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఓఘువగ్గో ఏకాదసమో.

మగ్గసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. బోజ్ఝఙ్గసంయుత్తం

౧. పబ్బతవగ్గో

౧. హిమవన్తసుత్తవణ్ణనా

౧౮౨. బోజ్ఝఙ్గసంయుత్తస్స పఠమే **నాగాతి** ఇమేపి మహాసముద్దపిట్ఠే ఊమిఅన్తరవాసినోవ, న విమానట్ఠకనాగా. తేసం హిమవన్తం నిస్సాయ కాయవడ్ఢనాదిసబ్బం హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **బోజ్ఝఙ్గేతి** ఏత్థ బోధియా, బోధిస్స వా అఙ్గాతి **బోజ్ఝఙ్గా**. కిం వుత్తం హోతి? యా హి అయం ధమ్మసామగ్గీ, యాయ లోకియలోకుత్తరమగ్గక్ఖణే ఉప్పజ్జమానాయ లీనుద్ధచ్చపతిట్ఠానాయూహన కామసుఖత్తకిలమథానుయోగఉచ్ఛేదసస్సతాభినివేసాదీనం అనేకేసం ఉపద్దవానం పటిపక్ఖభూతాయ సతిధమ్మవిచయవీరియపీతిపస్సద్ధిసమాధిఉపేక్ఖాసఙ్ఖాతాయ ధమ్మసామగ్గియా అరియసావకో బుజ్ఝతీతి కత్వా బోధీతి వుచ్చతి. **బుజ్ఝతీతి** కిలేససన్తాననిద్దాయ ఉట్ఠహతి, చత్తారి వా అరియసచ్చాని పటివిజ్ఝతి, నిబ్బానమేవ వా సచ్ఛికరోతీతి వుత్తం హోతి. యథాహ ''సత్త బోజ్ఝఙ్గే భావేత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో''తి (సం. ని. ౨.౩౭౮; దీ. ని. ౩.౧౪౩). తస్సా ధమ్మసామగ్గిసఙ్ఖాతాయ బోధియా అఙ్గాతి **బోజ్ఝఙ్గా** ఝానఙ్గమగ్గఙ్గాదయో వియ. యోపేస యథావుత్తప్పకారాయ ఏతాయ ధమ్మసామగ్గియా బుజ్ఝతీతి కత్వా అరియసావకో బోధీతి వుచ్చతి, తస్స బోధిస్స అఙ్గాతిపి **బోజ్ఝఙ్గా** సేనఙ్గరథఙ్గాదయో వియ. తేనాహు అట్ఠకథాచరియా – ''బుజ్ఝనకస్స పుగ్గలస్స అఙ్గాతి వా బోజ్ఝఙ్గా''తి.

అపిచ ''బోజ్ఝఙ్గాతి కేనట్ఠేన బోజ్ఝఙ్గా? బోధాయ సంవత్తన్తీతి బోజ్ఝఙ్గా, బుజ్ఝన్తీతి బోజ్ఝఙ్గా, అనుబుజ్ఝన్తీతి బోజ్ఝఙ్గా, పటిబుజ్ఝన్తీతి బోజ్ఝఙ్గా, సమ్బుజ్ఝన్తీతి బోజ్ఝఙ్గా''ఇచ్చాదినా (పటి. మ. ౨.౧౭) పటిసమ్భిదానయేనాపి బోజ్ఝఙ్గత్థో వేదితబ్బో.

సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గన్తిఆదీసు పన పసత్థో సున్దరో చ బోజ్ఝఙ్గోతి సమ్బోజ్ఝఙ్గో. సతియేవ సమ్బోజ్ఝఙ్గోతి **సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో,** తం సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గన్తి ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **భావేతీతి** వడ్ఢేతి, అత్తనో చిత్తసన్తానే పునప్పునం జనేతి, అభినిబ్బత్తేతీతి అత్థో. **వివేకనిస్సితన్తిఆదీని** కోసలసంయుత్తే ''సమ్మాదిట్ఠిం భావేతి వివేకనిస్సిత''న్తి ఏత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని.

అయం పన విసేసో – తత్థ తదఙ్గవివేకనిస్సితం, సముచ్ఛేదవివేకనిస్సితం, నిస్సరణవివేకనిస్సితన్తి, వివేకత్తయమేవ వుత్తం, బోజ్ఝఙ్గభావనం పత్వా పన పఞ్చవిధవివేకనిస్సితమ్పి ఏకే వణ్ణయన్తి. తే హి న కేవలం బలవవిపస్సనామగ్గఫలక్ఖణేసు ఏవ బోజ్ఝఙ్గే ఉద్ధరన్తి విపస్సనాపాదక-కసిణజ్ఝాన-ఆనాపానాసుభ-బ్రహ్మవిహారజ్ఝానేసుపి ఉద్ధరన్తి, న చ పటిసిద్ధా అట్ఠకథాచరియేహి. తస్మా తేసం మతేన ఏతేసం ఝానానం పవత్తిక్ఖణే కిచ్చతో ఏవ విక్ఖమ్భనవివేకనిస్సితం. యథా చ విపస్సనాక్ఖణే ''అజ్ఝాసయతో నిస్సరణవివేకనిస్సిత''న్తి వుత్తం, ఏవం పటిపస్సద్ధివివేకనిస్సితమ్పి భావేతీతి వత్తుం వట్టతి. సేసమేత్థ హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

౨. కాయసుత్తవణ్ణనా

౧౮౩. దుతియే **ఆహారట్ఠితికోతి** పచ్చయట్ఠితికో. **ఆహారం పటిచ్చాతి** పచ్చయం పటిచ్చ. **సుభనిమిత్తన్తి** సుభమ్పి సుభనిమిత్తం, సుభస్స ఆరమ్మణమ్పి సుభనిమిత్తం. **అయోనిసోమనసికారోతి** అనుపాయమనసికారో ఉప్పథమనసికారో

అనిచ్చే "నిచ్చ"న్తి వా, దుక్ఖే "సుఖ"న్తి, అనత్తని "అత్తా"తి వా, అసుభే "సుభ"న్తి వా, మనసికారో. తం తస్మిం సుభారమ్మణే బహులం పవత్తయతో కామచ్ఛన్దో ఉప్పజ్జతి. తేన వుత్తం "అత్థి, భిక్ఖవే, సుభనిమిత్త"న్తిఆది. ఏవం సబ్బనీవరణేసు యోజనా వేదితబ్బా.

పటిఘనిమిత్తన్తిఆదీసు పన పటిఘోపి పటిఘనిమిత్తం పటిఘారమ్మణమ్పి. **అరతీ**తి ఉక్కణ్ఠితా. యం సన్ధాయ వుత్తం – "తత్థ కతమా అరతి? పన్తేసు వా సేనాసనేసు అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేసు వా అధికుసలేసు ధమ్మేసు అరతి అరతితా అనభిరతి అనభిరమనా ఉక్కణ్ఠితా పరితస్సితా, అయం వుచ్చతి అరతీ"తి (విభ॰ ౮౫౬).

తన్దీతి అతిసీతాదిపచ్చయా ఉప్పన్నం ఆగన్తుకకాయాలసియం. యస్మిం ఉప్పన్నే "అతిసీతం అతిఉణ్హం అతిచ్ఛాతోస్మి అతిధాతోస్మి అతిదూరమగ్గం గతోస్మీ"తి వదతి, యం సన్ధాయ వుత్తం "తత్థ కతమా తన్ది , యా తన్దీ తన్దియనా తన్దిమనకతా ఆలస్యం ఆలస్యాయనా ఆలస్యాయితత్తం, అయం వుచ్చతి తన్దీ"తి (విభ॰ ౮౫౭).

విజమ్భితాతి కిలేసవసేన కాయవినమనా. యం సన్ధాయ వుత్తం – "తత్థ కతమా విజమ్భితా? యా కాయస్స జమ్భనా విజమ్భనా ఆనమనా వినమనా సన్నమనా పణమనా బ్యాధియకం, అయం వుచ్చతి విజమ్భితా"తి (విభ॰ ౮౫౮).

భత్తసమ్మదోతి భత్తపరిళాహో. యం సన్ధాయ వుత్తం – "తత్థ కతమో భత్తసమ్మదో? యా భుత్తావిస్స భత్తముచ్ఛా భత్తకిలమథో భత్తపరిళాహో కాయదుట్ఠుల్లం, అయం వుచ్చతి భత్తసమ్మదో"తి (విభ॰ ౮౫౯).

చేతసో చ లీనత్తన్తి చిత్తస్స లీయనాకారో, యం సన్ధాయ వుత్తం – "తత్థ కతమం చేతసో లీనత్తం? యా చిత్తస్స అకల్యతా అకమ్మఞ్ఞతా ఓలీయనా సల్లీయనా లీనం లీయనా లీయితత్తం థినం థియనా థియితత్తం చిత్తస్స, ఇదం వుచ్చతి చేతసో లీనత్త"న్తి (విభ॰ ౮౬౦).

చేతసో అవూపసమోతి యథా నామ వీతచ్చికోపి అఙ్గారో నేవ తావ సన్నిసీదతి పతాపం కరోతియేవ, యథా చ పత్తపచనట్ఠానే నేవ తావ సన్నిసీదతి పతాపం కరోతియేవ, ఏవం చిత్తస్స అవూపసన్తాకారో, అత్థతో పనేతం ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చమేవ హోతి.

విచికిచ్ఛట్ఠానీయా ధమ్మాతి విచికిచ్ఛాయ ఆరమ్మణధమ్మా. **అయోనిసోమనసికారో** సబ్బత్థ వుత్తనయోవ. ఏవమేత్థ కామచ్ఛన్దో విచికిచ్ఛాతి ఇమే ద్వే ధమ్మా ఆరమ్మణేన కథితా, బ్యాపాదో ఆరమ్మణేన చ ఉపనిస్సయేన చ, సేసా సహజాతేన చ ఉపనిస్సయేన చాతి.

సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానీయా ధమ్మాతి సతియా ఆరమ్మణధమ్మా సత్తతింస బోధిపక్ఖియా చ నవ లోకుత్తరధమ్మా చ. **తత్థ యోనిసోమనసికారబహులీకారో**తి తత్థ ఉపాయమనసికారస్స పునప్పునం కరణం.

కుసలాకుసలా ధమ్మాతిఆదీసు **కుసలా**తి కోసల్లసమ్భూతా అనవజ్జసుఖవిపాకా. **అకుసలా**తి అకోసల్లసమ్భూతా సావజ్జదుక్ఖవిపాకా. **సావజ్జా**తి అకుసలా. **అనవజ్జా**తి కుసలా. **హీనపణీతకణ్హసుక్కే**సుపి ఏసేవ నయో. **సప్పటిభాగా**తి

కణ్హసుక్కాయేవ. కణ్హా హి కణ్హవిపాకదానతో , సుక్కా చ సుక్కవిపాకదానతో సప్పటిభాగా నామ, సదిసవిపాకకోట్ఠాసాతి అత్థో. పటిపక్ఖభూతస్స వా భాగస్స అత్థితాయ సప్పటిభాగా. కణ్హానఞ్హి సుక్కా పటిపక్ఖభాగా, సుక్కానఞ్చ కణ్హా పటిపక్ఖభాగాతి ఏవమ్పి సప్పటిభాగా. సప్పటిబాహితట్ఠేన వా సప్పటిభాగా. అకుసలఞ్హి కుసలం పటిబాహిత్వా అత్తనో విపాకం దేతి, కుసలఞ్చ అకుసలం పటిబాహిత్వాతి ఏవమ్పి కణ్హసుక్కా సప్పటిభాగా.

ఆరమ్భధాతూతి పఠమారమ్భవీరియం. **నిక్కమధాతూ**తి కోసజ్జతో నిక్ఖన్తత్తా తతో బలవతరం. **పరక్కమధాతూ**తి పరం పరం ఠానం అక్కమనతాయ తతోపి బలవతరన్తి తీహిపి పదేహి వీరియమేవ కథితం.

పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానీయాతి పీతియా ఆరమ్మణధమ్మా. **కాయపస్సద్ధీ**తి తిణ్ణం ఖన్ధానం దరథపస్సద్ధి. **చిత్తపస్సద్ధీ**తి విఞ్ఞాణక్ఖన్ధస్స దరథపస్సద్ధి. **సమథనిమిత్త**న్తి సమథోపి సమథనిమిత్తం, ఆరమ్మణమ్పి. **అబ్యగ్గనిమిత్త**న్తి తస్సేవ వేవచనం.

ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గట్ఠానీయాతి ఉపేక్ఖాయ ఆరమ్మణధమ్మా, అత్థతో పన మజ్ఝత్తాకారో ఉపేక్ఖాట్ఠానీయా ధమ్మోతి వేదితబ్బో. ఏవమేత్థ సతిధమ్మవిచయఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గా ఆరమ్మణేన కథితా, సేసా ఆరమ్మణేనపి ఉపనిస్సయేనపి.

౩. సీలసుత్తవణ్ణనా

౧౮౪. తతియే **సీలసమ్పన్నా**తి ఏత్థ ఖీణాసవస్స లోకియలోకుత్తరసీలం కథితం, తేన సమ్పన్నాతి అత్థో. **సమాధిపఞ్ఞాసు**పి ఏసేవ నయో. **విముత్తి** పన ఫలవిముత్తియేవ. **విముత్తిఞాణదస్సనం** పచ్చవేక్ఖణఞాణం. ఏవమేత్థ సీలాదయో తయో లోకియలోకుత్తరా, విముత్తి లోకుత్తరావ, విముత్తిఞాణదస్సనం లోకియమేవ.

దస్సనమ్పాహన్తి దస్సనమ్పి అహం. తం పనేతం దస్సనం – చక్ఖుదస్సనం, ఞాణదస్సనన్తి దువిధం. తత్థ పసన్నేహి చక్ఖూహి అరియానం దస్సనం ఓలోకనం చక్ఖుదస్సనం నామ. అరియేహి పన దిట్ఠస్స లక్ఖణస్స దస్సనం, పటివిద్ధస్స చ పటివిజ్ఝనం ఝానేన వా విపస్సనాయ వా మగ్గఫలేహి వా ఞాణదస్సనం నామ. ఇమస్మిం పనేత్థ చక్ఖుదస్సనం అధిప్పేతం. అరియానఞ్హి పసన్నేహి చక్ఖూహి ఓలోకనమ్పి బహుకారమేవ. **సవన**న్తి "అసుకో నామ ఖీణాసవో అసుకస్మిం నామ రట్ఠే వా జనపదే వా గామే వా నిగమే వా విహారే వా లేణే వా వసతీ"తి కథేన్తానం సోతేన సవనం, ఏతమ్పి బహుకారమేవ. **ఉపసఙ్కమన**న్తి "దానం వా దస్సామి, పఞ్హం వా పుచ్ఛిస్సామి, ధమ్మం వా సోస్సామి, సక్కారం వా కరిస్సామీ"తి ఏవరూపేన చిత్తేన అరియానం ఉపసఙ్కమనం. **పయిరుపాసన**న్తి పఞ్హాపయిరుపాసనం. అరియానం గుణే సుత్వా తే ఉపసఙ్కమిత్వా నిమన్తేత్వా దానం దత్వా "కిం, భన్తే, కుసల"న్తిఆదినా నయేన పఞ్హపుచ్ఛనన్తి అత్థో.

అనుస్సతిన్తి రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానేసు నిసిన్నస్స "ఇదాని అరియా లేణగుహామణ్డపాదీసు ఝానవిపస్సనామగ్గఫలసుఖేహి వీతినామేన్తీ"తి అనుస్సరణం. యో వా తేసం సన్తికే ఓవాదో లద్ధో హోతి, తం ఆవజ్జిత్వా "ఇమస్మిం ఠానే సీలం కథితం, ఇమస్మిం సమాధి, ఇమస్మిం విపస్సనా, ఇమస్మిం మగ్గో, ఇమస్మిం ఫల"న్తి ఏవం అనుస్సరణం. **అనుపబ్బజ్జ**న్తి అరియేసు చిత్తం పసాదేత్వా ఘరా నిక్ఖమ్మ తేసం సన్తికే పబ్బజ్జం. అరియానఞ్హి సన్తికే చిత్తం పసాదేత్వా తేసంయేవ సన్తికే పబ్బజిత్వా తేసంయేవ ఓవాదానుసాసనిం పచ్చాసీసమానస్స చరతోపి పబ్బజ్జా అనుపబ్బజ్జా నామ. అరియేసు పసాదేన అఞ్ఞత్థ పబ్బజిత్వా అరియానం సన్తికే ఓవాదానుసాసనిం పచ్చాసీసమానస్స చరతో పబ్బజ్జాపి

అనుపబ్బజ్జా నామ. అఞ్ఞేసు పన పసాదేన అఞ్ఞేసంయేవ సన్తికే పబ్బజిత్వా అఞ్ఞేసంయేవ ఓవాదానుసాసనిం పచ్చాసీసమానస్స చరతో పబ్బజ్జా అనుపబ్బజ్జా నామ న హోతి.

ఏవం పబ్బజితేసు పన మహాకస్సపత్థేరస్స తావ అనుపబ్బజ్జం పబ్బజితా సతసహస్సమత్తా అహేసుం, తథా థేరస్సేవ సద్ధివిహారికస్స చ చన్దగుత్తత్థేరస్స, తస్సాపి సద్ధివిహారికస్స సూరియగుత్తత్థేరస్స, తస్సాపి సద్ధివిహారికస్స అస్సగుత్తత్థేరస్స, తస్సాపి సద్ధివిహారికస్స యోనకధమ్మరక్ఖితత్థేరస్స , తస్స పన సద్ధివిహారికో అసోకరఞ్ఞో కనిట్ఠభాతా తిస్సత్థేరో నామ అహోసి, తస్స అనుపబ్బజ్జం పబ్బజితా అడ్ఢతేయ్యకోటిసఙ్ఖా అహేసుం. మహిన్దత్థేరస్స అనుపబ్బజితానం గణనపరిచ్ఛేదో నత్థి. యావజ్జదివసా లఙ్కాదీపే సత్థరి పసాదేన పబ్బజన్తా మహిన్దత్థేరస్సేవ పబ్బజ్జం అనుపబ్బజన్తి నామ.

తం ధమ్మన్తి తం తేసం ఓవాదానుసాసనీధమ్మం. **అనుస్సరతీతి** సరతి. **అనువితక్కేతీతి** వితక్కాహతం కరోతి. **ఆరద్ధో హోతీతి** పరిపుణ్ణో హోతి. **పవిచినతీతిఆది** సబ్బం తత్థ ఞాణచారవసేనేవ వుత్తం. అథ వా **పవిచినతీతి** తేసం తేసం ధమ్మానం లక్ఖణం విచినతి. **పవిచరతీతి** తత్థ ఞాణం చరాపేతి. **పరివీమంసమాపజ్జతీతి** వీమంసనం ఓలోకనం గవేసనం ఆపజ్జతి.

సత్త ఫలా సత్తానిసంసాతి ఉభయమ్పేతం అత్థతో ఏకం. **దిట్ఠేవ ధమ్మే పటికచ్చ అఞ్ఞం ఆరాధేతీతి** అరహత్తం ఆరాధేన్తో ఇమస్మింయేవ అత్తభావే ఆరాధేతి, తఞ్చ ఖో పటికచ్చ, అసమ్పత్తేయేవ మరణకాలేతి అత్థో. **అథ మరణకాలేతి** అథ మరణస్స ఆసన్నకాలే.

అన్తరాపరినిబ్బాయీతి యో ఆయువేమజ్ఝం అనతిక్కమిత్వా పరినిబ్బాయతి, సో తివిధో హోతి. కప్పసహస్సాయుకేసు తావ అవిహేసు నిబ్బత్తిత్వా ఏకో నిబ్బత్తదివసేయేవ అరహత్తం పాపుణాతి. నో చే నిబ్బత్తదివసే పాపుణాతి, పఠమస్స పన కప్పసతస్స మత్థకే పాపుణాతి. అయమేకో అన్తరాపరినిబ్బాయీ. అపరో ఏవం అసక్కోన్తో ద్విన్నం కప్పసతానం మత్థకే పాపుణాతి, అయం దుతియో. అపరో ఏవమ్పి అసక్కోన్తో చతున్నం కప్పసతానం మత్థకే పాపుణాతి, అయం తతియో అన్తరాపరినిబ్బాయీ.

పఞ్చమం పన కప్పసతం అతిక్కమిత్వా అరహత్తం పత్తో **ఉపహచ్చపరినిబ్బాయీ** నామ హోతి. అతప్పాదీసుపి ఏసేవ నయో. యత్థ కత్థచి ఉప్పన్నో పన ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన అరహత్తం పత్తో **ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ** నామ, అసఙ్ఖారేన అప్పయోగేన పత్తో **అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ** నామ. అవిహాదీసుపి నిబ్బత్తో తత్థ యావతాయుకం ఠత్వా ఉపరూపరి నిబ్బత్తిత్వా అకనిట్ఠం పత్తో **ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీ** నామ.

ఇమస్మిం పన ఠానే **అట్ఠచత్తారీస అనాగామినో** కథేతబ్బా. అవిహేసు హి తయో అన్తరాపరినిబ్బాయీ, ఏకో ఉపహచ్చపరినిబ్బాయీ, ఏకో ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీతి పఞ్చ హోన్తి. తే అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయినో పఞ్చ, ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయినో పఞ్చాతి దస హోన్తి, తథా అతప్పాదీసు. అకనిట్ఠేసు పన ఉద్ధంసోతో నత్థి, తస్మా తత్థ చత్తారో ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ, చత్తారో అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయీతి అట్ఠాతి ఏవం అట్ఠచత్తాలీస హోన్తి. తేసం ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీ సబ్బజేట్ఠో చేవ హోతి సబ్బకనిట్ఠో చ. కథం? సో హి సోళసకప్పసహస్సాయుకత్తా ఆయునా సబ్బేసం జేట్ఠో, సబ్బపచ్ఛా అరహత్తం పాపుణీతి సబ్బేసం కనిట్ఠో. ఇమస్మిం సుత్తే అపుబ్బం అచరిమం ఏకచిత్తక్ఖణికా నానాలక్ఖణా అరహత్తమగ్గస్స పుబ్బభాగవిపస్సనా బోజ్ఝఙ్గా కథితా.

౪. వత్థసుత్తవణ్ణనా

౧౮౫. చతుత్థే **సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఇతి చే మే హోతీ**తి సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గోతి ఏవం చే మయ్హం హోతి. **అప్పమాణోతి మే హోతీ**తి అప్పమాణోతి ఏవం మే హోతి. **సుసమారద్ధో**తి సుపరిపుణ్ణో. **తిట్ఠతీ**తి ఏత్థ అట్ఠహాకారేహి సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో తిట్ఠతి – ఉప్పాదం అనావజ్జితత్తా అనుప్పాదం ఆవజ్జితత్తా సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో తిట్ఠతి, పవత్తం, అప్పవత్తం, నిమిత్తం, అనిమిత్తం సఙ్ఖారే అనావజ్జితత్తా, విసఙ్ఖారం ఆవజ్జితత్తా సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో తిట్ఠతీతి. ఇమేహి అట్ఠహాకారేహి తిట్ఠతీతి థేరో జానాతి, వుత్తాకారవిపరీతేహేవ అట్ఠహాకారేహి చవన్తం చవతీతి పజానాతి. సేసబోజ్ఝఙ్గేసుపి ఏసేవ నయో.

ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే థేరస్స ఫలబోజ్ఝఙ్గా కథితా. యదా హి థేరో సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం సీసం కత్వా ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జతి, తదా ఇతరే ఛ తదన్వయా హోన్తి. యదా ధమ్మవిచయాదీసు అఞ్ఞతరం, తదాపి సేసా తదన్వయా హోన్తీతి ఏవం ఫలసమాపత్తియం అత్తనో చిణ్ణవసితం దస్సేన్తో థేరో ఇమం సుత్తం కథేసీతి.

౫. భిక్ఖుసుత్తవణ్ణనా

౧౮౬. పఞ్చమే **బోధాయ సంవత్తన్తీ**తి బుజ్ఝనత్థాయ సంవత్తన్తి. కిం బుజ్ఝనత్థాయ? మగ్గేన అసఙ్ఖతం నిబ్బానం, పచ్చవేక్ఖణాయ కతకిచ్చతం, మగ్గేన వా కిలేసనిద్దాతో పబుజ్ఝనత్థాయ, ఫలేన పబుజ్ఝనభావత్థాయాతిపి వుత్తం హోతి. తేనేవేత్థ నిబ్బానసచ్ఛికిరియా కిలేసపహానపచ్చవేక్ఖణాతి సబ్బం దస్సితం.

౬-౭. కుణ్డలియసుత్తాదివణ్ణనా

౧౮౭-౧౮౮. ఛట్ఠే **ఆరామనిస్సయీ**తి ఆరామం నిస్సాయ వసనభావేన ఆరామనిస్సయీ. **పరిసావచరో**తి పరిసాయ అవచరో. పరిసం నామ బాలాపి, పణ్డితాపి ఓసరన్తి, యో పన పరప్పవాదం మద్దిత్వా అత్తనో వాదం దీపేతుం సక్కోతి, అయం పరిసావచరో నామ. **ఆరామేన ఆరామ**న్తి ఆరామేనేవ ఆరామం అనుచఙ్కమామి, న బాహిరేనాతి అత్థో. **ఉయ్యానేన ఉయ్యాన**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. అఞ్ఞేన వా ఆరామేన పవిసిత్వా అఞ్ఞం ఆరామం, అఞ్ఞేన ఉయ్యానేన అఞ్ఞం ఉయ్యానన్తి అయమేత్థ అత్థో. **ఇతివాదప్పమోక్ఖానిసంస**న్తి "ఏవం పుచ్ఛా హోతి, ఏవం విస్సజ్జనం, ఏవం గహణం, ఏవం నిబ్బేఠన"న్తి ఇమినా నయేన ఇతివాదో హోతి ఇతివాదప్పమోక్ఖోతి ఏతం ఆనిసంసం. **ఉపారమ్భానిసంస**న్తి "అయం పుచ్ఛాయ దోసో, అయం విస్సజ్జనే"తి ఏవం వాదదోసానిసంసం.

కథం భావితో చ, కుణ్డలియ, ఇన్ద్రియసంవరోతి సత్థా "ఏత్తకం ఠానం పరిబ్బాజకేన పుచ్ఛితం, ఇదాని పుచ్ఛితుం న సక్కోతీ"తి ఞత్వా "న తావ అయం దేసనా యథానుసన్ధిం గతా. ఇదాని నం యథానుసన్ధిం పాపేస్సామీ"తి సయమేవ పుచ్ఛన్తో ఇమం దేసనం ఆరభి. తత్థ **మనాపం నాభిజ్ఝతీ**తి ఇట్ఠారమ్మణం నాభిజ్ఝాయతి. **నాభిహంసతీ**తి న సామిసాయ తుట్ఠియా అభిహంసతి. **తస్స ఠితో చ కాయో హోతి, ఠితం చిత్తం అజ్ఝత్త**న్తి తస్స నామకాయో చ చిత్తఞ్చ గోచరజ్ఝత్తే ఠితం హోతి. **సుసణ్ఠిత**న్తి కమ్మట్ఠానవసేన సుట్ఠు సణ్ఠితం. **సువిముత్త**న్తి కమ్మట్ఠానవిముత్తియా సువిముత్తం. **అమనాప**న్తి అనిట్ఠారమ్మణం. **న మఙ్కు హోతీ**తి తస్మిం న మఙ్కు హోతి. **అప్పతిట్ఠితచిత్తో**తి కిలేసవసేన అట్ఠితచిత్తో. **అదీనమానసో**తి దోమనస్సవసేన అదీనచిత్తో. **అబ్యాపన్నచేతసో**తి దోసవసేన అపూతిచిత్తో.

ఏవం భావితో ఖో, కుణ్డలియ, ఇన్ద్రియసంవరో ఏవం బహులీకతో తీణి సుచరితాని పరిపూరేతీతి ఏత్థ ఏవం సుచరితపూరణం వేదితబ్బం – ఇమేసు తావ ఛసు ద్వారేసు అట్ఠారస దుచ్చరితాని హోన్తి. కథం? చక్ఖుద్వారే తావ ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే కాయఙ్గవాచఙ్గాని అచోపేత్వా తస్మిం ఆరమ్మణే లోభం ఉప్పాదేన్తస్స మనోదుచ్చరితం హోతి. లోభసహగతేన చిత్తేన "అహో వతిదం ఇట్ఠం కన్తం మనాప"న్తి భణన్తస్స వచీదుచ్చరితం, తదేవ హత్థేన పరామసన్తస్స కాయదుచ్చరితం. సేసద్వారేసుపి ఏసేవ నయో.

అయం పన విసేసో – సోతద్వారస్మిఞ్హి సద్దారమ్మణస్స వత్థుభూతం సఙ్ఖపణవాదితూరియభణ్డం అనామాసం ఆమసన్తస్స, ఘానద్వారే గన్ధారమ్మణస్స వత్థుభూతం గన్ధమాలాదిం, జివ్హాద్వారే రసారమ్మణస్స వత్థుభూతం మచ్ఛమంసాదిం, కాయద్వారే ఫోట్ఠబ్బారమ్మణస్స వత్థుభూతం వత్థతూలకపావారాదిం, మనోద్వారే పణ్ణత్తివసేన ధమ్మారమ్మణభూతం సప్పితేలమధుఫాణితాదిం ఆమసన్తస్స కాయదుచ్చరితం వేదితబ్బం. సఙ్ఖేపతో పనేత్థ ఛసు ద్వారేసు కాయవీతిక్కమో కాయదుచ్చరితం, వచీవీతిక్కమో వచీదుచ్చరితం, మనోవీతిక్కమో మనోదుచ్చరితన్తి తీణేవ దుచ్చరితాని హోన్తి.

అయం పన భిక్ఖు అత్తనో భావనాపటిసఙ్ఖానే ఠితో ఇమాని దుచ్చరితాని సుచరితం కత్వా విపరిణామేతి. కథం? చక్ఖుద్వారే తావ ఇట్ఠారమ్మణే ఆపాథగతే కాయఙ్గవాచఙ్గాని అచాలేత్వా రూపారమ్మణం విపస్సనం పట్ఠాపయతో మనోసుచరితం హోతి, విపస్సనాసహగతేన చిత్తేన ఖయధమ్మం వయధమ్మన్తి భణన్తస్స వచీసుచరితం, "అనామాసభణ్డం ఏత"న్తి అనామసన్తస్స కాయసుచరితం. సేసద్వారేసుపి ఏసేవ నయో. ఏవం ఇమాని విత్థారతో అట్ఠారస సుచరితాని హోన్తి. సఙ్ఖేపతో పనేత్థాపి ఛసు ద్వారేసు కాయసంవరో కాయసుచరితం, వచీసంవరో వచీసుచరితం, మనోసంవరో మనోసుచరితన్తి తీణేవ సుచరితాని హోన్తి. ఏవం ఇన్ద్రియసంవరో తీణి సుచరితాని పరిపూరేతీతి వేదితబ్బో. ఏత్తావతా సీలానురక్ఖితం ఇన్ద్రియసంవరసీలం కథితం.

కాయదుచ్చరితం పహాయాతిఆదీసు తివిధం కాయదుచ్చరితం, చతుబ్బిధం వచీదుచ్చరితం, తివిధం మనోదుచ్చరితం. తస్స పటిపక్ఖవసేన కాయసుచరితాదీని వేదితబ్బాని. ఏత్తావతా కాయసంవరవచీసంవరేహి పాతిమోక్ఖసీలం, మనోసంవరేన తీణి సీలానీతి చతుపారిసుద్ధిసీలం కథితం హోతి. సకలే పన ఇమస్మిం సుత్తే సుచరితమూలకా సతిపట్ఠానా లోకుత్తరమిస్సకా, సత్తన్నం బోజ్ఝఙ్గానం మూలభూతా సతిపట్ఠానా పుబ్బభాగా, తేపి సతిపట్ఠానమూలకా బోజ్ఝఙ్గా పుబ్బభాగావ. విజ్జావిముత్తిమూలకా పన లోకుత్తరావ కథితాతి వేదితబ్బా. సత్తమం ఉత్తానమేవ.

౮. ఉపవానసుత్తవణ్ణనా

౧౮౮. అట్ఠమే **పచ్చత్తన్తి** అత్తనావ. **యోనిసోమనసికారాతి** యోనిసో మనసికారేన. **ఆరబ్భమానోవాతి** కురుమానోయేవ. **సువిముత్తన్తి** కమ్మట్ఠానవిముత్తియా సుట్ఠు విముత్తం. **అట్ఠింకత్వాతి** అత్థం కరిత్వా, అత్థికో హుత్వాతి వుత్తం హోతి.

౯. పఠమఉప్పన్నసుత్తవణ్ణనా

౧౯౦. నవమే **నాఞ్ఞత్ర తథాగతస్స పాతుభావాతి** తథాగతస్స పాతుభావం వినా న అఞ్ఞస్మిం కాలే ఉప్పజ్జన్తీతి అత్థో.

౧౦. దుతియఉప్పన్నసుత్తవణ్ణనా

౧౯౧. దసమే **నాఞ్ఞత్ర సుగతవినయాతి** సుగతోవాదం వినా న ఉప్పజ్జన్తీతి.

పబ్బతవగ్గో.

౨. గిలానవగ్గో

౧-౩. పాణసుత్తాదివణ్ణనా

౧౯౨-౧౯౪. దుతియవగ్గస్స పఠమే **చత్తారో ఇరియాపథే కప్పేన్తీతి** యేసం చత్తారో ఇరియాపథా అత్థి, తేసంయేవ వసేనేతం వుత్తం. **సీలం నిస్సాయాతి** చతుపారిసుద్ధిసీలం నిస్సయం కత్వా. **సత్త బోజ్ఝఙ్గేతి** సహవిపస్సనకే మగ్గబోజ్ఝఙ్గే. దుతియతతియాని ఉత్తానత్థానేవ.

౪-౧౦. పఠమగిలానసుత్తాదివణ్ణనా

౧౯౫-౨౦౧. చతుత్థే **తథా పహీనో చాయస్మతో మహాకస్సపస్స సో ఆబాధో అహోసీతి** థేరస్స కిర ఇమం బోజ్ఝఙ్గభావనం సాధుకం సుణన్తస్స ఏతదహోసి “మయ్హం పబ్బజితదివసతో సత్తమే దివసే సచ్చాని పటివిజ్ఝన్తస్స ఇమే బోజ్ఝఙ్గా పాతుభూతా”తి. అథస్స “నియ్యానికం వత సత్థుసాసన”న్తి చిన్తయతో లోహితం పసీది, ఉపాదారూపం విసుద్ధం అహోసి, పోక్ఖరపత్తే పతితఉదకబిన్దు వియ సరీరతో రోగో వినివత్తిత్వా గతో. తేన వుత్తం “తథా పహీనో చాయస్మతో మహాకస్సపస్స సో ఆబాధో అహోసీ”తి. పఞ్చమఛట్ఠేసుపి ఏసేవ నయో. ఇమేసం పన తిణ్ణమ్పి జనానం పబ్బతపాదే పుప్ఫితవిసరుక్ఖవాతసమ్ఫస్సేన ఉప్పన్నో మన్దసీతజరో ఆబాధోతి వేదితబ్బో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

గిలానవగ్గో.

౩. ఉదాయివగ్గో

౧-౨. బోధాయసుత్తాదివణ్ణనా

౨౦౨-౨౦౩. తతియవగ్గస్స పఠమే **కిత్తావతా ను ఖో, భన్తే, బోజ్ఝఙ్గాతి వుచ్చన్తీతి** భన్తే, కిత్తకేన ను ఖో బుజ్ఝనకఅఙ్గా నామ వుచ్చన్తీతి పుచ్ఛతి. **బోధాయ సంవత్తన్తీతి** బుజ్ఝనత్థాయ సంవత్తన్తి. ఇమస్మిం సుత్తే మిస్సకబోజ్ఝఙ్గా కథితా. దుతియే ధమ్మపరిచ్ఛేదో కథితో.

౩-౫. ఠానియసుత్తాదివణ్ణనా

౨౦౪-౨౦౬. తతియే **కామరాగట్ఠానియానన్తి** కామరాగస్స కారణభూతానం ఆరమ్మణధమ్మానం. **బ్యాపాదట్ఠానియాదీసుపి** ఏసేవ నయో. సకలస్మిం ఇదం సుత్తం ఆరమ్మణేనేవ కథితం. పఠమవగ్గస్స దుతియసుత్తే

వుత్తపరిచ్ఛేదోపేత్థ లబ్భతేవ. చతుత్థే మిస్సకబోజ్ఝఙ్గా కథితా. పఞ్చమే **అపరిహానియే ధమ్మే**తి అపరిహానికరే సభావధమ్మే.

౬-౭. తణ్హక్ఖయసుత్తాదివణ్ణనా

౨౦౭-౨౦౮. ఛట్ఠే **ఏతదవోచా**తి "ఇమిస్సం పరిసతి నిసిన్నో ఉదాయిత్థేరో నామ అనుసన్ధికుసలో భిక్ఖు అత్థి, సో మం పుచ్ఛిస్సతీతి భగవతా ఓసాపితదేసనం ఞత్వా దేసనానుసన్ధిం ఘటేస్సామీ"తి పుచ్ఛన్తో ఏతం అవోచ. **విపుల**న్తిఆది సబ్బం సుభావితత్తం సన్ధాయ వుత్తం. సుభావితో హి సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో విపులో చ మహగ్గతో చ అప్పమాణో చ అబ్యాపజ్జో చ నామ హోతి. సో హి పత్థటత్తా **విపులో**, మహన్తభావం గతత్తా **మహగ్గతో**, వడ్ఢిపమాణత్తా **అప్పమాణో**, నీవరణానం దూరీభావేన బ్యాపాదరహితత్తా **అబ్యాపజ్జో** నామ హోతి. **తణ్హాయ పహానా కమ్మం పహీయతీ**తి యం తణ్హామూలకం కమ్మం ఉప్పజ్జేయ్య, తం తణ్హాపహానేన పహీయతి. **కమ్మస్స పహానా దుక్ఖ**న్తి యమ్పి కమ్మమూలకం వట్టదుక్ఖం ఉప్పజ్జేయ్య, తం కమ్మపహానేన పహీయతి. తణ్హక్ఖయాదయో తణ్హాదీనంయేవ ఖయా, అత్థతో పనేతేహి నిబ్బానం కథితన్తి వేదితబ్బం. సత్తమం ఉత్తానమేవ.

౮. నిబ్బేధభాగియసుత్తవణ్ణనా

౨౦౯. అట్ఠమే **నిబ్బేధభాగియ**న్తి నిబ్బిజ్ఝనకోట్ఠాసియం. **సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం భావితేనా**తి సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గేన భావితేన, సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం వా భావేత్వా ఠితేన, ఏవమేత్థ మగ్గబోజ్ఝఙ్గా మిస్సకా. తేహి భావితం, తే వా భావేత్వా ఠితం చిత్తం నిబ్బత్తితలోకుత్తరమేవ. తమ్పి పన మగ్గనిస్సితం కత్వా మిస్సకమేవ కథేతుం వట్టతి.

౯. ఏకధమ్మసుత్తవణ్ణనా

౨౧౦. నవమే **సంయోజనవినిబన్ధా**తి సంయోజనసఙ్ఖాతా వినిబన్ధా. **అజ్ఝోసానా**తి పరినిట్ఠపేత్వా గహణా.

౧౦. ఉదాయిసుత్తవణ్ణనా

౨౧౧. దసమే **అబహుకతో**తి అకతబహుమానో. **ఉక్కుజ్జావకుజ్జ**న్తి ఏత్థ ఉక్కుజ్జం వుచ్చతి ఉదయో, అవకుజ్జం వయోతి ఉదయబ్బయవసేన పరివత్తేన్తో సమ్మసన్తోతి దీపేతి. **ధమ్మో చ మే, భన్తే, అభిసమితో**తి విపస్సనాధమ్మో అభిసమాగతో. **మగ్గో**తి విపస్సనామగ్గోవ. సచే హి థేరో తస్మిం సమయే సోతాపన్నో, ఉపరి తిణ్ణం మగ్గానం అత్థాయ, సచే అనాగామీ, అరహత్తమగ్గస్స అత్థాయ అయం విపస్సనా వేదితబ్బా. **తథా తథా విహరన్త**న్తి తేన తేనాకారేన విహరన్తం. **తథత్తాయా**తి తథాభావాయ. **ఖీణా జాతీ**తిఆదీహి తథత్తాయాతి అధిప్పేతం తథాభావం దస్సేతి. పచ్చవేక్ఖణత్థాయ ఉపనీయతీతి హి ఏత్థ అధిప్పాయో, తం దస్సేన్తో ఏవమాహ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఉదాయివగ్గో.

౪. నీవరణవగ్గో

౩-౪. ఉపక్కిలేససుత్తాదివణ్ణనా

౨౧౪-౨౧౭. చతుత్థవగ్గస్స తతియే **న చ పభస్సరన్తి** న చ పభావన్తం. **పభఙ్గు చాతి** పభిజ్జనసభావం. **అయోతి** కాళలోహం. ఠపేత్వా ఇధ వుత్తాని చత్తారి అవసేసం **లోహం** నామ. **సజ్ఝూతి** రజతం. **చిత్తస్సాతి** చతుభూమకచిత్తస్స. లోకియస్స తావ ఉపక్కిలేసో హోతు , లోకుత్తరస్స కథం హోతీతి? ఉప్పజ్జితుం అప్పదానేన. యదగ్గేన హి ఉప్పజ్జితుం న దేన్తి, తదగ్గేనేవ తే లోకియస్సాపి లోకుత్తరస్సాపి ఉపక్కిలేసా నామ హోన్తి. **పభఙ్గు చాతి** ఆరమ్మణే చుణ్ణవిచుణ్ణభావూపగమనేన భిజ్జనసభావం. **అనావరణా అనీవరణాతి** కుసలధమ్మే న ఆవరన్తీతి అనావరణా, న నీవరన్తి న పటిచ్ఛాదేన్తీతి అనీవరణా. **చేతసో అనుపక్కిలేసాతి** చతుభూమకచిత్తస్స అనుపక్కిలేసా.

౮. ఆవరణనీవరణసుత్తవణ్ణనా

౨౧౮. అట్ఠమే **పఞ్ఞాయ దుబ్బలీకరణాతి** పఞ్ఞాయ మన్దభావకరా. నీవరణానఞ్హి అభిణ్హుప్పాదే సతి అన్తరన్తరా ఉప్పజ్జమానా పఞ్ఞా దుబ్బలా హోతి మన్దా అవిసదా.

పఞ్చ నీవరణా తస్మిం సమయే న హోన్తి. సత్తబోజ్ఝఙ్గా తస్మిం సమయే భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తీతి అరియసావకస్స హి సప్పాయధమ్మస్సవనం సుణన్తస్స పఞ్చ నీవరణా దూరే హోన్తి. సో సచే తస్మింయేవ ఠానే విసేసం నిబ్బత్తేతుం సక్కోతి, ఏవమస్స సత్త బోజ్ఝఙ్గా భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తి. నో చే సక్కోతి, తతో వుట్ఠాయ రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానం గతో తమేవ పీతిం అవిజహన్తో పఞ్చ నీవరణే విక్ఖమ్భేత్వా విసేసం నిబ్బత్తేస్సతి. తత్థ అసక్కోన్తోపి యావ సత్తదివసబ్భన్తరా తమేవ పీతిం అవిజహన్తో నీవరణే విక్ఖమ్భేత్వా విసేసం నిబ్బత్తేస్సతీతి ఇదం సన్ధాయేతం వుత్తం. ధమ్మస్సవనవసేన సకిం పీతిపామోజ్జపక్ఖియా పటిలద్ధబోజ్ఝఙ్గా హి కమ్మారామతాదీని ఆగమ్మ నస్సన్తి, తథారూపం పన ఉతుసప్పాయాదిం లభిత్వా పున ఉప్పజ్జన్తాపి తస్మిం సమయే భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తి ఇచ్చేవ వుచ్చతి.

౯. రుక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౨౨౦. నవమే **అజ్ఝారుహాతి** అభిరుహనకా. **కచ్ఛకోతి** అట్ఠికచ్ఛకో. **కపిత్థనోతి** మక్కటథనసదిసఫలో విజాతపిలక్ఖో.

౧౦. నీవరణసుత్తవణ్ణనా

౨౨౧. దసమే **అన్ధకరణాతి** అన్ధభావకరణా. **అచక్ఖుకరణాతి** పఞ్ఞాచక్ఖుస్స అకరణా. **పఞ్ఞానిరోధికాతి** పఞ్ఞాయ నిరోధనా. **విఘాతపక్ఖియాతి** దుక్ఖపక్ఖికా. **అనిబ్బానసంవత్తనికాతి** నిబ్బానత్థాయ అసంవత్తనికా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవ. సకలేపి ఇమస్మిం వగ్గే మిస్సకబోజ్ఝఙ్గావ కథితాతి.

నీవరణవగ్గో.

౩. చక్కవత్తివగ్గో

౧. విధాసుత్తవణ్ణనా

౨౨౨. పఞ్చమవగ్గస్స పఠమే **తిస్సో విధాతి** తయో మానకోట్ఠాసా, మానోయేవ వా. తథా తథా విదహనతో హి మానోవ విధాతి వుచ్చతి.

౨. చక్కవత్తిసుత్తవణ్ణనా

౨౨౩. దుతియే **రఞ్ఞో, భిక్ఖవే, చక్కవత్తిస్సా**తి ఏత్థ అత్తనో సిరిసమ్పత్తియా రాజతి, చతూహి వా సఙ్గహవత్థూహి లోకం రఞ్జేతీతి రాజా, తస్స **రఞ్ఞో**. ''పవత్తతు భవం చక్కరతన''న్తి పుఞ్ఞానుభావేన అబ్భుగ్గతాయ వాచాయ చోదేన్తో చక్కం వత్తేతీతి చక్కవత్తీ, తస్స **చక్కవత్తిస్స. పాతుభావా**తి పాతుభావేన. **సత్తన్న**న్తి గణనపరిచ్ఛేదో. **రతనాన**న్తి పరిచ్ఛిన్నఅత్థదస్సనం. వచనత్థో పనేత్థ రతిజననట్ఠేన **రతనం**. అపిచ –

> ''చిత్తీకతం మహగ్ఘఞ్చ, అతులం దుల్లభదస్సనం;
> అనోమసత్తపరిభోగం, రతనం తేన వుచ్చతీ''తి.

చక్కరతనస్స చ నిబ్బత్తకాలతో పట్ఠాయ అఞ్ఞం దేవట్ఠానం నామ న హోతి, సబ్బేవ గన్ధపుప్ఫాదీహి తస్సేవ పూజఞ్చ అభివాదనాదీని చ కరోన్తీతి **చిత్తీకతట్ఠేన** రతనం. చక్కరతనస్స చ ''ఏత్తకం నామ ధనం అగ్ఘతీ''తి అగ్ఘో నత్థి, ఇతి **మహగ్ఘట్ఠేనాపి** రతనం. చక్కరతనఞ్చ అఞ్ఞేహి లోకే విజ్జమానరతనేహి అసదిసన్తి **అతులట్ఠేన** రతనం. యస్మా పన యస్మిం కప్పే బుద్ధా ఉప్పజ్జన్తి , తస్మింయేవ చక్కవత్తినో, బుద్ధా చ కదాచి కరహచి ఉప్పజ్జన్తి, తస్మా **దుల్లభదస్సనట్ఠేన** రతనం. తదేతం జాతిరూపకులఇస్సరియాదీహి అనోమస్స ఉళారసత్తస్సేవ ఉప్పజ్జతి, న అఞ్ఞస్సాతి **అనోమసత్తపరిభోగట్ఠేనాపి** రతనం. యథా చ చక్కరతనం, ఏవం సేసానిపీతి. తేన వుత్తం –

> ''చిత్తీకతం మహగ్ఘఞ్చ, అతులం దుల్లభదస్సనం;
> అనోమసత్తపరిభోగం, రతనం తేన వుచ్చతీ''తి.

పాతుభావో హోతీతి నిబ్బత్తి హోతి. తత్రాయం యోజనా – చక్కవత్తిస్స పాతుభావా సత్తన్నం రతనానం పాతుభావోతి అయుత్తం. ఉప్పన్నఞ్హి చక్కం వత్తేత్వా సో చక్కవత్తీ నామ హోతీతి నాయుత్తం. కస్మా? చక్కవత్తననియమాపేక్ఖతాయ. యో హి నియమేన చక్కం వత్తేస్సతి, సో పటిసన్ధితో పభుతి ''చక్కవత్తి పాతుభూతో''తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి. లద్ధనామస్స చ పురిసస్స మూలుప్పత్తివచనతోపి యుత్తమేవేతం. యో హి ఏస చక్కవత్తీతి లద్ధనామో సత్తవిసేసో, తస్స పటిసన్ధిసఙ్ఖాతో పాతుభావోతి అయమేత్థ అత్థో. తస్స హి పాతుభావా రతనాని పాతుభవన్తి. పాతుభూతేహి పన తేహి సద్ధిం పరిపక్కే పుఞ్ఞసమ్భారే సో సంయుజ్జతి, తదా లోకస్స తేసు పాతుభావచిత్తం ఉప్పజ్జతి. బహులవచనతో చాపి యుత్తమేవేతం. యదా హి లోకస్స తేసు పాతుభావసఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి, తదా ఏకమేవ పఠమం, పచ్ఛా ఇతరాని ఛ పాతుభవన్తీతి బహులవచనతో చాపి ఏతం యుత్తం. పాతుభావస్స చ అత్థభేదతోపి యుత్తమేవేతం. న కేవలఞ్హి పాతుభూతమేవ పాతుభావో, పాతుభావయతీతి పాతుభావో. అయం పాతుభావస్స అత్థభేదో. యస్మా యో సో పుఞ్ఞసమ్భారో రాజానం చక్కవత్తిం పటిసన్ధివసేన పాతుభావయతి, తస్మా రఞ్ఞో చక్కవత్తిస్స పాతుభావా. న కేవలఞ్హి చక్కవత్తియేవ, ఇమాని పన సత్త రతనానిపి పాతుభవన్తీతి అయమేత్థ అత్థో. యథేవ హి సో పుఞ్ఞసమ్భారో రఞ్ఞో జనకహేతు, ఏవం రతనానమ్పి పరియాయేన ఉపనిస్సయహేతూతి యుత్తమేవేతం ''రఞ్ఞో, భిక్ఖవే, చక్కవత్తిస్స పాతుభావా సత్తన్నం రతనానం పాతుభావో హోతీ''తి.

ఇదాని తేసం రతనానం సరూపవసేన దస్సనత్థం **కతమేసం సత్తన్నం చక్కరతనస్సా**తిఆదిమాహ. తత్థ **చక్కరతనస్సా**తిఆదీసు అయం సఙ్ఖేపాధిప్పాయో – ద్విసహస్సదీపపరివారానం చతున్నం మహాదీపానం సిరివిభవం

గహేత్వా దాతుం సమత్థస్స **చక్కరతనస్స** పాతుభావో హోతి, తథా పురేభత్తమేవ సాగరపరియన్తం పథవిం అనుపరియాయనసమత్థస్స వేహాసఙ్గమస్స **హత్థిరతనస్స**, తాదిసస్సేవ **అస్సరతనస్స**, చతురఙ్గసమన్నాగతేపి అన్ధకారే యోజనప్పమాణం అన్ధకారం విధమిత్వా ఆలోకదస్సనసమత్థస్స **మణిరతనస్స**, ఛబ్బిధం దోసం వివజ్జేత్వా మనాపచారినో **ఇత్థిరతనస్స**, యోజనప్పమాణే పదేసే అన్తోపథవిగతానం నిధీనం దస్సనసమత్థస్స **గహపతిరతనస్స**, అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తిత్వా సకలరజ్జానుసాసనసమత్థస్స జేట్ఠపుత్తసఙ్ఖాతస్స **పరిణాయకరతనస్స** చ పాతుభావో హోతీతి . అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారతో పన తేసం చక్కరతనాదీనం పాతుభావవిధానం మహాసుదస్సనాదీసు సుత్తేసు ఆగతమేవ. అత్థోపిస్స తేసం వణ్ణనాయ సంవణ్ణితోయేవ.

సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గరతనస్సాతిఆదీసు సరిక్ఖకతా ఏవం వేదితబ్బా – యథేవ హి చక్కవత్తినో చక్కరతనం సబ్బరతనానం పురేచరం, ఏవం **సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గరతనం** సబ్బేసం చతుభూమకధమ్మానం పురేచరన్తి, పురేచరణట్ఠేన చక్కవత్తిరఞ్ఞో చక్కరతనసదిసం హోతి. చక్కవత్తినో చ రతనేసు మహాకాయూపపన్నం అచ్చుగ్గతం విపులం మహన్తం హత్థిరతనం, ఇదమ్పి **ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గరతనం** మహన్తం ధమ్మకాయూపపన్నం అచ్చుగ్గతం విపులం మహన్తన్తి హత్థిరతనసదిసం హోతి. చక్కవత్తినో అస్సరతనం సీఘం లహు జవం, ఇదమ్పి **వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గరతనం** సీఘం లహు జవన్తి ఇమాయ సీఘలహుజవతాయ అస్సరతనసదిసం హోతి. చక్కవత్తినో మణిరతనం అన్ధకారం విధమతి, ఆలోకం దస్సేతి, ఇదమ్పి **పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గరతనం** తాయ ఏకన్తకుసలత్తా కిలేసన్ధకారం విధమతి, సహజాతపచ్చయాదివసేన ఞాణాలోకం దస్సేతీతి ఇమినా అన్ధకారవిధమనఆలోకదస్సనభావేన మణిరతనసదిసం హోతి.

చక్కవత్తినో ఇత్థిరతనం కాయచిత్తదరథం పటిపస్సమ్భేతి, పరిళాహం వూపసమేతి. ఇదమ్పి **పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గరతనం** కాయచిత్తదరథం పటిపస్సమ్భేతి, పరిళాహం వూపసమేతీతి ఇత్థిరతనసదిసం హోతి. చక్కవత్తినో గహపతిరతనం ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే ధనదానేన విక్ఖేపం పచ్ఛిన్దిత్వా చిత్తం ఏకగ్గం కరోతి, ఇదమ్పి **సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గరతనం** యథిచ్ఛితాదివసేన అప్పనం సమ్పాదేతి, విక్ఖేపం పచ్ఛిన్దిత్వా చిత్తం ఏకగ్గం కరోతీతి గహపతిరతనసదిసం హోతి. చక్కవత్తినో చ పరిణాయకరతనం సబ్బత్థకిచ్చసమ్పాదనేన అప్పోస్సుక్కతం కరోతి. ఇదమ్పి **ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గరతనం** చిత్తుప్పాదం లీనుద్ధచ్చతో మోచేత్వా పయోగమజ్ఝత్తే ఠపయమానం అప్పోస్సుక్కతం కరోతీతి పరిణాయకరతనసదిసం హోతి. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే చతుభూమకో సబ్బసఙ్గాహికధమ్మపరిచ్ఛేదో కథితోతి వేదితబ్బో.

౪-౧౦. దుప్పఞ్ఞసుత్తాదివణ్ణనా

౨౨౪-౨౩౧. చతుత్థే **ఏళమూగో**తి ముఖేన వాచం నిచ్ఛారేతుం సక్కోన్తోపి దోసేహి మూగో అసమ్పన్నవచనో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

చక్కవత్తివగ్గో.

౬. సాకచ్ఛవగ్గో

౧. ఆహారసుత్తవణ్ణనా

౨౩౨. ఛట్ఠవగ్గస్స పఠమే **అయమాహారో అనుప్పన్నస్స వా సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయా**తిఆదీసు అయం పురిమనయతో విసేసో. న కేవలఞ్హి సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గాదీనం ఏతే వుత్తప్పకారావ ఉప్పాదాయ, ఉప్పన్నానం వా భావనాయ పారిపూరియా పచ్చయా హోన్తి, అఞ్ఞేపి పన ఏవం వేదితబ్బా. అపరేపి హి చత్తారో ధమ్మా సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి సతిసమ్పజఞ్ఞం ముట్ఠస్సతిపుగ్గలపరివజ్జనతా ఉపట్ఠితస్సతిపుగ్గలసేవనతా తదధిముత్తతాతి. అభిక్కన్తాదీసు హి సత్తసు ఠానేసు సతిసమ్పజఞ్ఞేన, భత్తనిక్ఖిత్తకాకసదిసే ముట్ఠస్సతిపుగ్గలే పరివజ్జనేన, తిస్సదత్తత్థేరఅభయత్థేరాదిసదిసే ఉపట్ఠితస్సతిపుగ్గలే సేవనేన, ఠాననిసజ్జాదీసు సతిసముట్ఠాపనత్థం నిన్నపోణపబ్భారచిత్తతాయ చ సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఉప్పజ్జతి. ఏవం చతూహి కారణేహి ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరీ హోతి.

సత్త ధమ్మా **ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స** ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి – పరిపుచ్ఛకతా వత్థువిసదకిరియా ఇన్ద్రియసమత్తపటిపాదనా దుప్పఞ్ఞపుగ్గలపరివజ్జనా పఞ్ఞవన్తపుగ్గలసేవనా గమ్భీరఞాణచరియపచ్చవేక్ఖణా తదధిముత్తతాతి. తత్థ **పరిపుచ్ఛకతాతి** ఖన్ధధాతుఆయతనఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గమగ్గఙ్గఝానఙ్గసమథవిపస్సనానం అత్థసన్నిస్సితపరిపుచ్ఛాబహులతా.

వత్థువిసదకిరియాతి అజ్ఝత్తికబాహిరానం వత్థూనం విసదభావకరణం. యదా హిస్స కేసనఖలోమాని దీఘాని హోన్తి, సరీరం వా ఉస్సన్నదోసఞ్చేవ సేదమలమక్ఖితఞ్చ, తదా అజ్ఝత్తికవత్థు అవిసదం హోతి అపరిసుద్ధం. యదా పన చీవరం జిణ్ణం కిలిట్ఠం దుగ్గన్ధం హోతి, సేనాసనం వా ఉక్లాపం, తదా బాహిరవత్థు అవిసదం హోతి అపరిసుద్ధం. తస్మా కేసాదిఛేదనేన ఉద్ధంవిరేచనఅధోవిరేచనాదీహి సరీరసల్లహుకభావకరణేన ఉచ్ఛాదననహాపనేన చ అజ్ఝత్తికవత్థు విసదం కాతబ్బం. సూచికమ్మధోవనరజనపరిభణ్డకరణాదీహి బాహిరవత్థు విసదం కాతబ్బం. ఏతస్మిఞ్హి అజ్ఝత్తికబాహిరే వత్థుమ్హి అవిసదే ఉప్పన్నేసు చిత్తచేతసికేసు ఞాణమ్పి అవిసదం అపరిసుద్ధం హోతి అపరిసుద్ధాని దీపకపల్లకవట్టితేలాని నిస్సాయ ఉప్పన్నదీపసిఖాయ ఓభాసో వియ. విసదే పన అజ్ఝత్తికబాహిరే వత్థుమ్హి ఉప్పన్నేసు చిత్తచేతసికేసు ఞాణమ్పి విసదం హోతి పరిసుద్ధాని దీపకపల్లకవట్టితేలాని నిస్సాయ ఉప్పన్నదీపసిఖాయ ఓభాసో వియ. తేన వుత్తం – "వత్థువిసదకిరియా ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉప్పాదాయ సంవత్తతీ"తి.

ఇన్ద్రియసమత్తపటిపాదనా నామ సద్ధాదీనం ఇన్ద్రియానం సమభావకరణం. సచే హిస్స సద్ధిన్ద్రియం బలవం హోతి, ఇతరాని మన్దాని, తతో వీరియిన్ద్రియం పగ్గహకిచ్చం, సతిన్ద్రియం ఉపట్ఠానకిచ్చం, సమాధిన్ద్రియం అవిక్ఖేపకిచ్చం, పఞ్ఞిన్ద్రియం దస్సనకిచ్చం కాతుం న సక్కోతి . తస్మా తం ధమ్మసభావపచ్చవేక్ఖణేన వా, యథా వా మనసికరోతో బలవం జాతం, తథా అమనసికరణేన హాపేతబ్బం. **వక్కలిత్థేరవత్థు** చేత్థ నిదస్సనం. సచే పన వీరియిన్ద్రియం బలవం హోతి, అథ నేవ సద్ధిన్ద్రియం అధిమోక్ఖకిచ్చం కాతుం సక్కోతి, న ఇతరాని ఇతరకిచ్చభేదం. తస్మా తం పస్సద్ధాదిభావనాయ హాపేతబ్బం. తత్థాపి **సోణత్థేరస్స వత్థు** దస్సేతబ్బం. ఏవం సేసేసుపి ఏకస్స బలవభావే సతి ఇతరేసం అత్తనో కిచ్చేసు అసమత్థతా వేదితబ్బా.

విసేసతో పనేత్థ సద్ధాపఞ్ఞానం సమాధివీరియానఞ్చ సమతం పసంసన్తి. బలవసద్ధో హి మన్దపఞ్ఞో ముధప్పసన్నో హోతి, అవత్థుస్మిం పసీదతి. బలవపఞ్ఞో పన మన్దసద్ధో కేరాటికపక్ఖం భజతి, భేసజ్జసముట్ఠితో వియ రోగో అతేకిచ్ఛో హోతి. చిత్తుప్పాదమత్తేనేవ కుసలం హోతీతి అతిధావిత్వా దానాదీని అకరోన్తో నిరయే ఉప్పజ్జతి. ఉభిన్నం సమతాయ వత్థుస్మింయేవ పసీదతి. బలవసమాధిం పన మన్దవీరియం సమాధిస్స కోసజ్జపక్ఖత్తా కోసజ్జం అభిభవతి. బలవవీరియం మన్దసమాధిం వీరియస్స ఉద్ధచ్చపక్ఖత్తా ఉద్ధచ్చం అభిభవతి. సమాధి పన వీరియేన సంయోజితో కోసజ్జే పతితుం న లభతి,

వీరియం సమాధినా సంయోజితం ఉద్ధచ్చే పతితుం న లభతి. తస్మా తదుభయం సమం కాతబ్బం. ఉభయసమతాయ హి అప్పనా హోతి.

అపి చ సమాధికమ్మికస్స బలవతీపి సద్ధా వట్టతి. ఏవం సద్దహన్తో ఓకప్పేన్తో అప్పనం పాపుణిస్సతి. సమాధిపఞ్ఞాసు పన సమాధికమ్మికస్స ఏకగ్గతా బలవతీ వట్టతి. ఏవఞ్హి సో అప్పనం పాపుణాతి. విపస్సనాకమ్మికస్స పఞ్ఞా బలవతీ వట్టతి. ఏవఞ్హి సో లక్ఖణపటివేధం పాపుణాతి. ఉభిన్నం పన సమతాయపి అప్పనా హోతియేవ. సతి పన సబ్బత్థ బలవతీ వట్టతి. సతి హి చిత్తం ఉద్ధచ్చపక్ఖికానం సద్ధావీరియపఞ్ఞానం వసేన ఉద్ధచ్చపాతతో , కోసజ్జపక్ఖికేన చ సమాధినా కోసజ్జపాతతో రక్ఖతి. తస్మా సా లోణధూపనం వియ సబ్బబ్యఞ్జనేసు, సబ్బకమ్మికఅమచ్చో వియ చ సబ్బరాజకిచ్చేసు సబ్బత్థ ఇచ్ఛితబ్బా. తేనాహ "సతి చ పన సబ్బత్థికా వుత్తా భగవతా. కిం కారణా? చిత్తఞ్హి సతిపటిసరణం, ఆరక్ఖపచ్చుపట్ఠానా చ సతి, న వినా సతియా చిత్తస్స పగ్గహనిగ్గహో హోతీ"తి.

దుప్పఞ్ఞపుగ్గలపరివజ్జనా నామ ఖన్ధాదిభేదే అనోగాళ్హపఞ్ఞానం దుమ్మేధపుగ్గలానం ఆరకా పరివజ్జనం. **పఞ్ఞవన్తపుగ్గలసేవనా** నామ సమపఞ్ఞాసలక్ఖణపరిగ్గాహికాయ ఉదయబ్బయపఞ్ఞాయ సమన్నాగతపుగ్గలసేవనా. **గమ్భీరఞాణచరియపచ్చవేక్ఖణా** నామ గమ్భీరేసు ఖన్ధాదీసు పవత్తాయ గమ్భీరపఞ్ఞాయ పభేదపచ్చవేక్ఖణా. **తదధిముత్తతా** నామ ఠానానిసజ్జాదీసు ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గసముట్ఠాపనత్థం నిన్నపోణపబ్భారచిత్తతా. ఏవం ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరీ హోతి.

ఏకాదస ధమ్మా **వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స** ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి – అపాయభయపచ్చవేక్ఖణతా, ఆనిసంసదస్సావితా, గమనవీథిపచ్చవేక్ఖణతా, పిణ్డపాతాపచాయనతా, దాయజ్జమహత్తపచ్చవేక్ఖణతా, సత్థుమహత్తపచ్చవేక్ఖణతా, జాతిమహత్తపచ్చవేక్ఖణతా, సబ్రహ్మచారిమహత్తపచ్చవేక్ఖణతా, కుసీతపుగ్గలపరివజ్జనతా, ఆరద్ధవీరియపుగ్గలసేవనతా, తదధిముత్తతాతి.

తత్థ "నిరయేసు పఞ్చవిధబన్ధనకమ్మకారణతో పట్ఠాయ మహాదుక్ఖం అనుభవనకాలేపి, తిరచ్ఛానయోనియం జాలఖిపనకుమీనాదీహి గహితకాలేపి, పాజనకణ్టకాదిప్పహారతున్నస్స పన సకటవహనాదికాలేపి, పేత్తివిసయే అనేకానిపి వస్ససహస్సాని ఏకం బుద్ధన్తరమ్పి ఖుప్పిపాసాహి ఆతురీభూతకాలేపి, కాలకఞ్చికఅసురేసు సట్ఠిహత్థఅసీతిహత్థప్పమాణేన అట్ఠిచమ్మమత్తేనేవ అత్తభావేన వాతాతపాదిదుక్ఖానుభవనకాలేపి న సక్కా వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గం ఉప్పాదేతుం. అయమేవ తే భిక్ఖు కాలో"తి ఏవం **అపాయభయం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి** వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఉప్పజ్జతి.

"న సక్కా కుసీతేన నవలోకుత్తరధమ్మం లద్ధుం, ఆరద్ధవీరియేనేవ సక్కా అయమానిసంసో వీరియస్సా"తి ఏవం **ఆనిసంసదస్సావినోపి** ఉప్పజ్జతి. "సబ్బబుద్ధ-పచ్చేకబుద్ధ-మహాసావకేహేవ గతమగ్గో తే గన్తబ్బో. సో చ న సక్కా కుసీతేన గన్తు"న్తి ఏవం **గమనవీథిం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి** ఉప్పజ్జతి.

"యే తం పిణ్డపాతాదీహి ఉపట్ఠహన్తి, ఇమే తే మనుస్సా నేవ ఞాతకా, న దాసకమ్మకరా, నాపి 'తం నిస్సాయ జీవిస్సామా'తి తే పణీతాని పిణ్డపాతాదీని దేన్తి. అథ ఖో అత్తనో కారానం మహప్ఫలతం పచ్చాసీసమానా దేన్తి. సత్థారాపి "అయం ఇమే పచ్చయే పరిభుఞ్జిత్వా కాయదళ్హిబహులో సుఖం విహరిస్సతీ"తి న ఏవం సమ్పస్సతా తుయ్హం పచ్చయా

అనుఞ్ఞాతా, అథ ఖో "అయం ఇమే పరిభుఞ్జమానోవ సమణధమ్మం కత్వా వట్టదుక్ఖతో ముచ్చిస్సతీ'తి తే పచ్చయా అనుఞ్ఞాతా, సో దాని త్వం కుసీతో విహరన్తో న తం పిణ్డం అపచాయిస్ససి, ఆరద్ధవీరియస్సేవ హి పిణ్డపాతాపచాయనం నామ హోతీ"తి ఏవం **పిణ్డపాతాపచాయనం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి** ఉప్పజ్జతి **మహామిత్తత్థేరస్స** వియ.

థేరో కిర కస్సకలేణే నామ పటివసతి. తస్సేవ గోచరగామే ఏకా మహాఉపాసికా థేరం పుత్తం కత్వా పటిజగ్గతి. సా ఏకదివసం అరఞ్ఞం గచ్ఛన్తీ ధీతరం ఆహ – "అమ్మ, అసుకస్మిం ఠానే పురాణతణ్డులా, అసుకస్మిం ఖీరం, అసుకస్మిం సప్పి, అసుకస్మిం ఫాణితం, తవ భాతికస్స అయ్యమిత్తస్స ఆగతకాలే భత్తం పచిత్వా ఖీరసప్పిఫాణితేహి సద్ధిం దేహి, త్వఞ్చ భుఞ్జేయ్యాసి, అహం పన హియ్యో పక్కం పారివాసికభత్తం కఞ్జియేన భుత్తామ్హీ"తి. "దివా కిం భుఞ్జిస్ససి, అమ్మా"తి? "సాకపణ్ణం పక్ఖిపిత్వా కణతణ్డులేహి అమ్బిలయాగుం పచిత్వా ఠపేహి, అమ్మా"తి.

థేరో చీవరం పారుపిత్వా పత్తం నీహరన్తోవ తం సద్దం సుత్వా అత్తానం ఓవది "మహాఉపాసికా కిర కఞ్జియేన పారివాసికభత్తం భుఞ్జిత్వా దివాపి కణపణ్ణమ్బిలయాగుం భుఞ్జిస్సతి, తుయ్హం అత్థాయ పన పురాణతణ్డులాదీని ఆచిక్ఖతి, తం నిస్సాయ ఖో పనేసా నేవ ఖేత్తం న వత్థుం న భత్తం న వత్థం పచ్చాసీసతి, తిస్సో పన సమ్పత్తియో పత్థయమానా దేతి, త్వం ఏతిస్సా తా సమ్పత్తియో దాతుం సక్ఖిస్ససి , న సక్ఖిస్ససీతి, అయం ఖో పన పిణ్డపాతో తయా సరాగేన సదోసేన సమోహేన న సక్కా గణ్హితు"న్తి పత్తం థవికాయ పక్ఖిపిత్వా గణ్ఠికం ముఞ్చిత్వా నివత్తిత్వా కస్సకలేణమేవ గన్త్వా పత్తం హేట్ఠామఞ్చే, చీవరం చీవరవంసే ఠపేత్వా "అరహత్తం అపాపుణిత్వా న నిక్ఖమిస్సామీ"తి వీరియం అధిట్ఠహిత్వా నిసీది . దీఘరత్తం అప్పమత్తో హుత్వా నివుత్థభిక్ఖు విపస్సనం వడ్ఢేత్వా పురేభత్తమేవ అరహత్తం పత్వా వికసమానమివ పదుమం మహాఖీణాసవో సితం కరోన్తోవ నిక్ఖమి. లేణద్వారే రుక్ఖమ్హి అధివత్థా దేవతా –

"నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, నమో తే పురిసుత్తమ;
యస్స తే ఆసవా ఖీణా, దక్ఖిణేయ్యోసి మారిసా"తి. –

ఉదానం ఉదానేత్వా "భన్తే, పిణ్డాయ పవిట్ఠానం తుమ్హాదిసానం అరహన్తానం భిక్ఖం దత్వా మహల్లకిత్థియో దుక్ఖా ముచ్చిస్సన్తీ"తి ఆహ. థేరో ఉట్ఠహిత్వా ద్వారం వివరిత్వా కాలం ఓలోకేన్తో "పాతోయేవా"తి ఞత్వా పత్తచీవరం ఆదాయ గామం పావిసి.

దారికాపి భత్తం సమ్పాదేత్వా "ఇదాని మే భాతా ఆగమిస్సతి, ఇదాని ఆగమిస్సతీ"తి ద్వారం ఓలోకయమానా నిసీది. సా థేరే ఘరద్వారం సమ్పత్తే పత్తం గహేత్వా సప్పిఫాణితయోజితస్స ఖీరపిణ్డపాతస్స పూరేత్వా హత్థే ఠపేసి. థేరో "సుఖం హోతూ"తి అనుమోదనం కత్వా పక్కామి. సాపి తం ఓలోకయమానావ అట్ఠాసి. థేరస్స హి తదా అతివియ పరిసుద్ధో ఛవివణ్ణో అహోసి, విప్పసన్నాని ఇన్ద్రియాని, ముఖం బన్ధనా ముత్తతాలపక్కం వియ అతివియ విరోచిత్థ.

మహాఉపాసికా అరఞ్ఞతో ఆగన్త్వా "కిం, అమ్మ, భాతికో తే ఆగతో"తి పుచ్ఛి. సా సబ్బం తం పవత్తిం ఆరోచేసి. ఉపాసికా "అజ్జ మే పుత్తస్స పబ్బజితకిచ్చం మత్థకం పత్త"న్తి ఞత్వా "అభిరమతి తే, అమ్మ, భాతా బుద్ధసాసనే, న ఉక్కణ్ఠతీ"తి ఆహ.

"మహన్తం ఖో పనేతం సత్థుదాయజ్జం, యదిదం సత్త అరియధనాని నామ, తం న సక్కా కుసీతేన గహేతుం. యథా హి విప్పటిపన్నం పుత్తం మాతాపితరో 'అయం అమ్హాకం అపుత్తో'తి పరిబాహిరం కరోన్తి, సో తేసం అచ్చయేన దాయజ్జం న

లభతి, ఏవం కుసీతోపి ఇదం అరియధనదాయజ్జం న లభతి , ఆరద్ధవీరియోవ లభతీ"తి **దాయజ్జమహత్తం పచ్చవేక్ఖతోపి** ఉప్పజ్జతి.

"మహా ఖో పన తే సత్థా, సత్థునో హి తే మాతుకుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిగ్గహణకాలేపి అభినిక్ఖమనేపి అభిసమ్బోధియమ్పి ధమ్మచక్కప్పవత్తన-యమకపాటిహారియ-దేవోరోహన-ఆయుసఙ్ఖారవోస్సజ్జనేసుపి పరినిబ్బానకాలేపి దససహస్సిలోకధాతు అకమ్పిత్థ. యుత్తం ను ఖో తే ఏవరూపస్స సత్థు సాసనే పబ్బజిత్వా కుసీతేన భవితు"న్తి ఏవం **సత్థుమహత్తం పచ్చవేక్ఖతోపి** ఉప్పజ్జతి.

"జాతియాపి త్వం ఇదాని న లామకజాతికో, అసమ్భిన్నాయ మహాసమ్మతపవేణియా ఆగతఉక్కాకరాజవంసే జాతోసి, సుద్ధోదనమహారాజస్స చ మహామాయాదేవియా చ నత్తా, రాహులభద్దస్స కనిట్ఠో, తయా నామ ఏవరూపేన జినపుత్తేన హుత్వా న యుత్తం కుసీతేన విహరితు"న్తి ఏవం **జాతిమహత్తం పచ్చవేక్ఖతోపి** ఉప్పజ్జతి.

"సారిపుత్తమోగ్గల్లానా చేవ అసీతి మహాసావకా చ వీరియేనేవ లోకుత్తరధమ్మం పటివిజ్ఝింసు. త్వం పన ఏతేసం సబ్రహ్మచారీనం మగ్గం పటిపజ్జసి, న పటిపజ్జసీ"తి ఏవం **సబ్రహ్మచారిమహత్తం పచ్చవేక్ఖతోపి** ఉప్పజ్జతి.

కుచ్ఛిం పూరేత్వా ఠితఅజగరసదిసే విస్సట్ఠకాయికచేతసికవీరియే కుసీతపుగ్గలే పరివజ్జేన్తస్సాపి, ఆరద్ధవీరియే పహితత్తే పుగ్గలే సేవన్తస్సాపి ఠాననిసజ్జాదీసు వీరియుప్పాదనత్థం నిన్నపోణపబ్భారచిత్తస్సాపి ఉప్పజ్జతి. ఏవం ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరీ హోతి.

ఏకాదస ధమ్మా **పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స** ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి – బుద్ధానుస్సతి ధమ్మో, సఙ్ఘో, సీలం, చాగో, దేవతానుస్సతి, ఉపసమానుస్సతి, లూఖపుగ్గలపరివజ్జనతా, సినిద్ధపుగ్గలసేవనతా, పసాదనీయసుత్తన్తపచ్చవేక్ఖణతా, తదధిముత్తతాతి.

బుద్ధగుణే అనుస్సరన్తస్సాపి హి యావ ఉపచారా సకలసరీరం ఫరమానో పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఉప్పజ్జతి, ధమ్మసఙ్ఘగుణే అనుస్సరన్తస్సాపి, దీఘరత్తం అఖణ్డం కత్వా రక్ఖితం చతుపారిసుద్ధిసీలం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, గిహినో దససీలపఞ్చసీలాని పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, దుబ్భిక్ఖభయాదీసు పణీతం భోజనం సబ్రహ్మచారీనం దత్వా "ఏవం నామ అదమ్హా"తి చాగం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, గిహినోపి ఏవరూపే కాలే సీలవన్తానం దిన్నదానం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, యేహి గుణేహి సమన్నాగతా దేవత్తం పత్తా, తథారూపానం అత్తని అత్థితం పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, సమాపత్తియా విక్ఖమ్భితా కిలేసా సట్ఠిపి సత్తతిపి వస్సాని న సముదాచరన్తీతి పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, చేతియదస్సనబోధిదస్సనథేరదస్సనేసు అసక్కచ్చకిరియాయ సంసూచితలూఖభావే బుద్ధాదీసు పసాదసినేహాభావేన గద్రభపిట్ఠరజసదిసే లూఖపుగ్గలే పరివజ్జేన్తస్సాపి, బుద్ధాదీసు పసాదబహులే ముదుచిత్తే సినిద్ధపుగ్గలే సేవన్తస్సాపి, రతనత్తయగుణపరిదీపకే పసాదనీయే సుత్తన్తే పచ్చవేక్ఖన్తస్సాపి, ఠాననిసజ్జాదీసు పీతిఉప్పాదనత్థం నిన్నపోణపబ్భారచిత్తస్సాపి ఉప్పజ్జతి. ఏవం ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరీ హోతి.

సత్త ధమ్మా **పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స** ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి – పణీతభోజనసేవనతా, ఉతుసుఖసేవనతా, ఇరియాపథసుఖసేవనతా, మజ్ఝత్తపయోగతా, సారద్ధకాయపుగ్గలపరివజ్జనతా, పస్సద్ధకాయ-పుగ్గలసేవనతా, తదధిముత్తతాతి.

పణీతఞ్హి సినిద్ధం భోజనం భుఞ్జన్తస్సాపి, సీతుణ్హేసు ఉతూసు ఠానాదీసు చ ఇరియాపథేసు సప్పాయం ఉతుఞ్చ ఇరియాపథఞ్చ సేవన్తస్సాపి పస్సద్ధి ఉప్పజ్జతి. యో పన మహాపురిసజాతికో సబ్బఉతుఇరియాపథక్ఖమోవ హోతి, న తం సన్ధాయేతం వుత్తం. యస్స సభాగవిసభాగతా అత్థి, తస్సేవ విసభాగే ఉతుఇరియాపథే వజ్జేత్వా సభాగే సేవన్తస్స ఉప్పజ్జతి. మజ్ఝత్తపయోగో వుచ్చతి అత్తనో చ పరస్స చ కమ్మస్సకతపచ్చవేక్ఖణా. ఇమినా మజ్ఝత్తపయోగేన ఉప్పజ్జతి. యో లేడ్డుదణ్డాదీహి పరం విహేఠయమానోవ విచరతి, ఏవరూపం సారద్ధకాయపుగ్గలం పరివజ్జేన్తస్సాపి, సంయతపాదపాణిం పస్సద్ధకాయం పుగ్గలం సేవన్తస్సాపి, ఠాననిసజ్జాదీసు పస్సద్ధిఉప్పాదనత్థాయ నిన్నపోణపబ్భారచిత్తస్సాపి ఉప్పజ్జతి. ఏవం ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరీ హోతి.

దస ధమ్మా **సమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స** ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి – వత్థువిసదకిరియతా, ఇన్ద్రియసమత్తపటిపాదనతా, నిమిత్తకుసలతా, సమయే చిత్తస్స పగ్గణ్హనతా, సమయే చిత్తస్స నిగ్గణ్హనతా, సమయే సమ్పహంసనతా, సమయే అజ్ఝుపేక్ఖనతా, అసమాహితపుగ్గలపరివజ్జనతా, సమాహితపుగ్గలసేవనతా, తదధిముత్తతాతి. తత్థ **వత్థువిసదకిరియతా** చ **ఇన్ద్రియసమత్తపటిపాదనతా** చ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

నిమిత్తకుసలతా నామ కసిణనిమిత్తస్స ఉగ్గహణకుసలతా. **సమయే చిత్తస్స పగ్గణ్హనతాతి** యస్మిం సమయే అతిసిథిలవీరియతాదీహి లీనం చిత్తం హోతి, తస్మిం సమయే ధమ్మవిచయవీరియపీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గసముట్ఠాపనేన తస్స పగ్గణ్హనం. **సమయే చిత్తస్స నిగ్గణ్హనతాతి** యస్మిం సమయే అచ్చారద్ధవీరియతాదీహి ఉద్ధతం చిత్తం హోతి, తస్మిం సమయే పస్సద్ధిసమాధిఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గసముట్ఠాపనేన తస్స నిగ్గణ్హనం. **సమయే సమ్పహంసనతాతి** యస్మిం సమయే చిత్తం పఞ్ఞాపయోగమన్దతాయ వా ఉపసమసుఖానం విగమేన వా నిరస్సాదం హోతి, తస్మిం సమయే అట్ఠసంవేగవత్థుపచ్చవేక్ఖణేన సంవేజేతి. **అట్ఠ సంవేగవత్థూని** నామ జాతిజరాబ్యాధిమరణాని చత్తారి, అపాయదుక్ఖం పఞ్చమం, అతీతే వట్టమూలకం దుక్ఖం, అనాగతే వట్టమూలకం దుక్ఖం, పచ్చుప్పన్నే ఆహారపరియేట్ఠిమూలకం దుక్ఖన్తి. రతనత్తయగుణానుస్సరణేన చ పసాదం జనేతి, అయం వుచ్చతి "సమయే సమ్పహంసనతా"తి.

సమయే అజ్ఝుపేక్ఖనతా నామ యస్మిం సమయే సమ్మాపటిపత్తిం ఆగమ్మ అలీనం అనుద్ధతం అనిరస్సాదం ఆరమ్మణే సమప్పవత్తం సమథవీథిపటిపన్నం చిత్తం హోతి, తదాస్స పగ్గహనిగ్గహసమ్పహంసనేసు న బ్యాపారం ఆపజ్జతి సారథి వియ సమప్పవత్తేసు అస్సేసు. అయం వుచ్చతి "సమయే అజ్ఝుపేక్ఖనతా"తి. **అసమాహితపుగ్గలపరివజ్జనతా** నామ ఉపచారం వా అప్పనం వా అప్పత్తానం విక్ఖిత్తచిత్తానం పుగ్గలానం ఆరకా పరివజ్జనం. **సమాహితపుగ్గలసేవనతా** నామ ఉపచారేన వా అప్పనాయ వా సమాహితచిత్తానం సేవనా భజనా పయిరుపాసనా. **తదధిముత్తతా** నామ ఠాననిసజ్జాదీసు సమాధిఉప్పాదనత్థమేవ నిన్నపోణపబ్భారచిత్తతా. ఏవఞ్హి పటిపజ్జతో ఏస ఉప్పజ్జతి. ఏవం ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరీ హోతి.

పఞ్చ ధమ్మా **ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స** ఉప్పాదాయ సంవత్తన్తి – సత్తమజ్ఝత్తతా, సఙ్ఖారమజ్ఝత్తతా, సత్తసఙ్ఖారకేలాయనపుగ్గలపరివజ్జనతా, సత్తసఙ్ఖారమజ్ఝత్తపుగ్గలసేవనతా, తదధిముత్తతాతి. తత్థ ద్వీహాకారేహి **సత్తమజ్ఝత్తతం** సముట్ఠాపేతి – "త్వం అత్తనోవ కమ్మేన ఆగన్త్వా అత్తనోవ కమ్మేన గమిస్ససి, ఏసోపి అత్తనో కమ్మేన ఆగన్త్వా అత్తనోవ కమ్మేన గమిస్సతి, త్వం కం కేలాయసీ"తి ఏవం కమ్మస్సకతపచ్చవేక్ఖణేన చ – "పరమత్థతో సత్తోయేవ నత్థి, సో త్వం కం కేలాయసీ"తి ఏవం నిస్సత్తపచ్చవేక్ఖణేన చ. ద్వీహేవాకారేహి **సఙ్ఖారమజ్ఝత్తతం** సముట్ఠాపేతి – "ఇదం చీవరం

అనుపుబ్బేన వణ్ణవికారతఞ్చేవ జిణ్ణభావఞ్చ ఉపగన్త్వా పాదపుఞ్ఛనచోళకం హుత్వా యట్ఠికోటియా ఛడ్డనీయం భవిస్సతి, సచే పనస్స సామికో భవేయ్య , నాయం ఏవం వినస్సితుం దదేయ్యా”తి ఏవం అస్సామికభావపచ్చవేక్ఖణేన చ, “అనద్ధనియం ఇదం తావకాలిక”న్తి ఏవం తావకాలికభావపచ్చవేక్ఖణేన చ. యథా చ చీవరే, ఏవం పత్తాదీసుపి యోజనా కాతబ్బా.

సత్తసఙ్ఖారకేలాయనపుగ్గలపరివజ్జనతాతి ఏత్థ యో పుగ్గలో గిహి వా అత్తనో పుత్తధీతాదికే, పబ్బజితో వా అత్తనో అన్తేవాసికసమానుపజ్ఝాయకాదికే మమాయతి, సహత్థావ నేసం కేసచ్ఛేదన-సూచికమ్మ-చీవరధోవన-రజన-పత్తపచనాదీని కరోతి, ముహుత్తమ్పి అపస్సన్తో “అసుకో సామణేరో కుహిం, అసుకో దహరో కుహి”న్తి భన్తమిగో వియ ఇతో చితో చ ఆలోకేతి, అఞ్ఞేన కేసచ్ఛేదనాదీనం అత్థాయ “ముహుత్తం తావ అసుకం పేసేథా”తి యాచియమానోపి “అమ్హేపి తం అత్తనో కమ్మం న కారేమ, తుమ్హే నం గహేత్వా కిలమేస్సథా”తి న దేతి, అయం **సత్తకేలాయనో** నామ. యో పన చీవరపత్తథాలకకత్తరయట్ఠిఆదీని మమాయతి, అఞ్ఞస్స హత్థేన పరామసితుమ్పి న దేతి, తావకాలికం యాచితోపి “మయమ్పి ఇమం ధనాయన్తా న పరిభుఞ్జామ, తుమ్హాకం కిం దస్సామా”తి వదతి, అయం **సఙ్ఖారకేలాయనో** నామ. యో పన తేసు ద్వీసుపి వత్థూసు మజ్ఝత్తో ఉదాసినో, అయం **సత్తసఙ్ఖారమజ్ఝత్తో** నామ. ఇతి అయం ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గో ఏవరూపం సత్తసఙ్ఖారకేలాయనపుగ్గలం ఆరకా పరివజ్జేన్తస్సాపి, సత్తసఙ్ఖారమజ్ఝత్తపుగ్గలం సేవన్తస్సాపి, ఠాననిసజ్జాదీసు తదుప్పాదనత్థం నిన్నపోణపబ్భారచిత్తస్సాపి ఉప్పజ్జతి. ఏవం ఉప్పన్నస్స పనస్స అరహత్తమగ్గేన భావనాపారిపూరీ హోతి.

అసుభనిమిత్తన్తి ఉద్ధుమాతకాదిభేదా దస అసుభారమ్మణా ధమ్మా. **యోనిసోమనసికారబహులీకారో**తి ఏత్థ పన యోనిసోమనసికారో నామ ఉపాయమనసికారో, పథమనసికారో, ఉప్పాదకమనసికారో. అపిచ ఛ ధమ్మా కామచ్ఛన్దస్స పహానాయ సంవత్తన్తి – అసుభనిమిత్తస్స ఉగ్గహో, అసుభభావనానుయోగో, ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతా, భోజనే మత్తఞ్ఞుతా, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి.

దసవిధఞ్హి అసుభనిమిత్తం ఉగ్గణ్హన్తస్సాపి కామచ్ఛన్దో పహీయతి, భావేన్తస్సాపి, ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారస్సాపి, చతున్నం పఞ్చన్నం ఆలోపానం ఓకాసే సతి ఉదకం పివిత్వా యాపనసీలతాయ భోజనే మత్తఞ్ఞునోపి. తేనేతం వుత్తం –

> “చత్తారో పఞ్చ ఆలోపే, అభుత్వా ఉదకం పివే;
>
> అలం ఫాసువిహారాయ, పహితత్తస్స భిక్ఖునో”తి. (థేరగా॰ ౯౮౩);

అసుభకమ్మికతిస్సత్థేరసదిసే అసుభభావనారతే కల్యాణమిత్తే సేవన్తస్సాపి కామచ్ఛన్దో పహీయతి, ఠాననిసజ్జాదీసు దసఅసుభనిమిత్తాయ-సప్పాయకథాయపి పహీయతి. తేన వుత్తం “ఛ ధమ్మా కామచ్ఛన్దస్స పహానాయ సంవత్తన్తీ”తి . ఇమేహి పన ఛహి ధమ్మేహి పహీనస్స కామచ్ఛన్దస్స అరహత్తమగ్గేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతి.

మేత్తా చేతోవిముత్తీతి ఏత్థ మేత్తాతి వుత్తే అప్పనాపి ఉపచారోపి వట్టతి, చేతోవిముత్తీతి అప్పనాయేవ. యోనిసోమనసికారో వుత్తలక్ఖణోవ. అపిచ ఛ ధమ్మా **బ్యాపాదస్స** పహానాయ సంవత్తన్తి – మేత్తానిమిత్తస్స ఉగ్గహో, మేత్తాభావనానుయోగో, కమ్మస్సకతాపచ్చవేక్ఖణతా, పటిసఙ్ఖానబహులతా, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి.

ఓదిస్సకఅనోదిస్సకదిసాఫరణానఞ్చ అఞ్ఞతరవసేన మేత్తం ఉగ్గణ్హన్తస్సాపి బ్యాపాదో పహీయతి, తథా ఓధిసోఅనోధిసోదిసాఫరణవసేన మేత్తం భావేన్తస్సాపి. “త్వం ఏతస్స కుద్ధో కిం కరిస్ససి? కిమస్స సీలాదీని నాసేతుం సక్ఖిస్ససి? నను త్వం అత్తనో కమ్మేన ఆగన్త్వా అత్తనో కమ్మేనేవ గమిస్ససి? పరస్స కుజ్ఝనం నామ వీతచ్చికఙ్గారతత్తఅయసలాకగూథాదీని గహేత్వా పరం పహరితుకామతాసదిసం హోతి. ఏసోపి తవ కుద్ధో కిం కరిస్సతి? కిం తే సీలాదీని వినాసేతుం సక్ఖిస్సతి? ఏస అత్తనో కమ్మేన ఆగన్త్వా అత్తనో కమ్మేనేవ గమిస్సతి? అప్పటిచ్ఛితపహేణకం వియ పటివాతం ఖిత్తరజోముట్ఠి వియ చ ఏతస్సేవేస కోధో మత్థకే పతిస్సతీ”తి ఏవం అత్తనో చ పరస్స చ కమ్మస్సకతం పచ్చవేక్ఖతోపి, ఉభయకమ్మస్సకతం పచ్చవేక్ఖిత్వా పటిసఙ్ఖానే ఠితస్సాపి, అస్సగుత్తత్థేరసదిసే మేత్తాభావనారతే కల్యాణమిత్తే సేవన్తస్సాపి బ్యాపాదో పహీయతి, ఠానానిసజ్జాదీసు మేత్తానిస్సితసప్పాయకథాయపి పహీయతి. తేన వుత్తం “ఛ ధమ్మా బ్యాపాదస్స పహానాయ సంవత్తన్తీ”తి . ఇమేహి పన ఛహి ధమ్మేహి పహీనస్స బ్యాపాదస్స అనాగామిమగ్గేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతి.

అత్థి భిక్ఖవే అరతీతిఆది వుత్తత్థమేవ. అపి చ ఛ ధమ్మా **థినమిద్ధస్స** పహానాయ సంవత్తన్తి – అతిభోజనే నిమిత్తగ్గాహో, ఇరియాపథసమ్పరివత్తనతా, ఆలోకసఞ్ఞామనసికారో, అబ్భోకాసవాసో, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి.

ఆహరహత్థకం, భుత్తవమితకం, తత్రవట్టకం, అలంసాటకం, కాకమాసకభోజనం భుఞ్జిత్వా రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానే నిసిన్నస్స హి సమణధమ్మం కరోతో థినమిద్ధం మహాహత్థీ వియ ఓత్థరన్తం ఆగచ్ఛతి, చతుపఞ్చఆలోపఓకాసం పన ఠపేత్వా పానీయం పివిత్వా యాపనసీలస్స భిక్ఖునో తం న హోతీతి ఏవం అతిభోజనే నిమిత్తం గణ్హన్తస్సపి థినమిద్ధం పహీయతి. యస్మిం ఇరియాపథే థినమిద్ధం ఓక్కమతి, తతో అఞ్ఞం పరివత్తేన్తస్సాపి, రత్తిం చన్దాలోకదీపాలోకఉక్కాలోకే దివా సూరియాలోకం మనసికరోన్తస్సాపి, అబ్భోకాసే వసన్తస్సాపి, మహాకస్సపత్థేరసదిసే పహీనథినమిద్ధే కల్యాణమిత్తే సేవన్తస్సాపి థినమిద్ధం పహీయతి, ఠానానిసజ్జాదీసు ధుతఙ్గనిస్సితసప్పాయకథాయపి పహీయతి. తేన వుత్తం “ఛ ధమ్మా థినమిద్ధస్స పహానాయ సంవత్తన్తీ”తి. ఇమేహి పన ఛహి ధమ్మేహి పహీనస్స థినమిద్ధస్స అరహత్తమగ్గేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతి.

అత్థి భిక్ఖవే చేతసో వూపసమోతిఆదీని వుత్తత్థానేవ. అపిచ ఛ ధమ్మా **ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స** పహానాయ సంవత్తన్తి – బహుస్సుతతా, పరిపుచ్ఛకతా, వినయే పకతఞ్ఞుతా, వుద్ధసేవితతా, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి.

బాహుసచ్చేనపి హి ఏకం వా ద్వే వా తయో వా చత్తారో వా పఞ్చ వా నికాయే పాళివసేన చ అత్థవసేన చ ఉగ్గణ్హన్తస్సాపి ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం పహీయతి, కప్పియాకప్పియపరిపుచ్ఛాబహులస్సాపి, వినయపఞ్ఞత్తియం చిణ్ణవసీభావతాయ పకతఞ్ఞునోపి, వుద్ధే మహల్లకత్థేరే ఉపసఙ్కమన్తస్సాపి, ఉపాలిత్థేరసదిసే వినయధరే కల్యాణమిత్తే సేవన్తస్సాపి, ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చం పహీయతి, ఠానానిసజ్జాదీసు కప్పియాకప్పియనిస్సితసప్పాయకథాయపి పహీయతి. తేన వుత్తం “ఛ ధమ్మా ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స పహానాయ సంవత్తన్తీ”తి. ఇమేహి పన ఛహి ధమ్మేహి పహీనే ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చే ఉద్ధచ్చస్స అరహత్తమగ్గేన, కుక్కుచ్చస్స అనాగామిమగ్గేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతీతి.

కుసలాకుసలా ధమ్మాతిఆదీనిపి వుత్తత్థానేవ. అపిచ ఛ ధమ్మా **విచికిచ్ఛాయ** పహానాయ సంవత్తన్తి – బహుస్సుతతా, పరిపుచ్ఛకతా, వినయే పకతఞ్ఞుతా, అధిమోక్ఖబహులతా, కల్యాణమిత్తతా, సప్పాయకథాతి.

బాహుసచ్చేనపి హి ఏకం వా...పే.... పఞ్చ వా నికాయే పాళివసేన చ అత్థవసేన చ ఉగ్గణ్హన్తస్సాపి విచికిచ్ఛా పహీయతి, తీణి రతనాని ఆరబ్భ పరిపుచ్ఛాబహులస్సాపి , వినయే చిణ్ణవసీభావస్సాపి, తీసు రతనేసు ఓకప్పనియసద్ధాసఙ్ఖాతఅధిమోక్ఖబహులస్సాపి, సద్ధాధిముత్తే వక్కలిత్థేరసదిసే కల్యాణమిత్తే సేవన్తస్సాపి విచికిచ్ఛా పహీయతి, ఠాననిసజ్జాదీసు తిణ్ణం రతనానం గుణనిస్సితసప్పాయకథాయపి పహీయతి. తేన వుత్తం "ఛ ధమ్మా విచికిచ్ఛాయ పహానాయ సంవత్తన్తీ"తి. ఇమేహి పన ఛహి ధమ్మేహి పహీనాయ విచికిచ్ఛాయ సోతాపత్తిమగ్గేన ఆయతిం అనుప్పాదో హోతి. ఇతి భగవా ఇమస్మిం సుత్తే దేసనం తీహి భవేహి నివత్తేత్వా అరహత్తేన కూటం గణ్హి. దేసనాపరియోసానే పఞ్చసతా భిక్ఖూ అరహత్తం పాపుణింసు.

౨. పరియాయసుత్తవణ్ణనా

౨౩౩. దుతియే **సమ్బహులా**తి వినయపరియాయేన తయో జనా సమ్బహులాతి వుచ్చన్తి, తతో పరం సఙ్ఘో. సుత్తన్తపరియాయేన తయో తయో ఏవ, తతో ఉద్ధం సమ్బహులా. ఇధ సుత్తన్తపరియాయేన సమ్బహులాతి వేదితబ్బా. **పిణ్డాయ పవిసింసూ**తి పిణ్డాయ పవిట్ఠా. తే పన న తావ పవిట్ఠా, "పవిసిస్సామా"తి నిక్ఖన్తత్తా పన పవిసింసూతి వుత్తా. యథా కిం? యథా "గామం గమిస్సామీ"తి నిక్ఖన్తపురిసో తం గామం అపత్తోపి "కహం ఇత్థన్నామో"తి వుత్తే "గామం గతో"తి వుచ్చతి, ఏవం. **పరిబ్బాజకానం ఆరామో**తి జేతవనస్స అవిదూరే అఞ్ఞతిత్థియానం పరిబ్బాజకానం ఆరామో అత్థి, తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **సమణో ఆవుసో**తి ఆవుసో తుమ్హాకం సత్థా సమణో గోతమో.

మయమ్పి ఖో ఆవుసో సావకానం ఏవం ధమ్మం దేసేమాతి తిత్థియానం సమయే "పఞ్చ నీవరణా పహాతబ్బా, సత్త బోజ్ఝఙ్గా భావేతబ్బా"తి ఏతం నత్థి . తే పన ఆరామం గన్త్వా పరిసపరియన్తే ఠత్వా అఞ్ఞం ఓలోకేన్తో వియ అఞ్ఞవిహితకా వియ హుత్వా భగవతో ధమ్మదేసనం సుణన్తి. తతో "సమణో గోతమో 'ఇదం పజహథ ఇదం భావేథా'తి వదతీ"తి సల్లక్ఖేత్వా అత్తనో ఆరామం గన్త్వా ఆరామమజ్ఝే ఆసనం పఞ్ఞాపేత్వా ఉపట్ఠాయకఉపట్ఠాయికాహి పరివుతా సీసం ఉక్ఖిపిత్వా కాయం ఉన్నామేత్వా అత్తనో సయమ్భుఞాణేన పటివిద్ధాకారం దస్సేన్తా – "పఞ్చ నీవరణా నామ పహాతబ్బా, సత్త బోజ్ఝఙ్గా నామ భావేతబ్బా"తి కథేన్తి.

ఇధ నో ఆవుసోతి ఏత్థ **ఇధా**తి ఇమస్మిం పఞ్ఞాపనే. **కో విసేసో**తి కిం అధికం? **కో అధిప్పయాసో**తి కో అధికప్పయోగో? **కిం నానాకరణ**న్తి కిం నానత్తం? **ధమ్మదేసనాయ వా ధమ్మదేసన**న్తి యదిదం సమణస్స వా గోతమస్స ధమ్మదేసనాయ సద్ధిం అమ్హాకం ధమ్మదేసనం, అమ్హాకం వా ధమ్మదేసనాయ సద్ధిం సమణస్స గోతమస్స ధమ్మదేసనం ఆరబ్భ నానాకరణం వుచ్చేయ్య, తం కిన్నామాతి వదన్తి. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో.

నేవ అభినన్దింసూతి "ఏవమేవ"న్తి న సమ్పటిచ్ఛింసు. **నప్పటిక్కోసింసూ**తి "నయిదం ఏవ"న్తి న పటిసేధింసు. కిం పన తే పహోన్తా ఏవం అకంసు, ఉదాహు అప్పహోన్తాతి? పహోన్తా. న హి తే ఏత్తకం కథం కథేతుం న సక్కోన్తి "ఆవుసో తుమ్హాకం సమయే పఞ్చ నీవరణా పహాతబ్బా నామ నత్థి, సత్త బోజ్ఝఙ్గా భావేతబ్బా నామ నత్థీ"తి. ఏవం పన తేసం అహోసి – "అత్థి నో ఏతం కథాపాభతం, మయం ఏతం సత్థు ఆరోచేస్సామ, అథ నో సత్థా మధురధమ్మదేసనం దేసేస్సతీ"తి.

పరియాయోతి కారణం. **న చేవ సమ్పాయిస్సన్తీ**తి సమ్పాదేత్వా కథేతుం న సక్ఖిస్సన్తి. **ఉత్తరిఞ్చ విఘాతన్తి** అసమ్పాయనతో ఉత్తరిమ్పి దుక్ఖం ఆపజ్జిస్సన్తి. సమ్పాదేత్వా కథేతుం అసక్కోన్తానఞ్హి దుక్ఖం ఉప్పజ్జతి. **యథా తం, భిక్ఖవే, అవిసయస్మిన్తి** ఏత్థ **తన్తి** నిపాతమత్తం, **యథాతి** కారణవచనం, యస్మా అవిసయే పఞ్హో పుచ్ఛితోతి అత్థో. **సదేవకే**తి సహ దేవేహి సదేవకే. **సమారకాదీసు**పి ఏసేవ నయో. ఏవం తీణి ఠానాని లోకే పక్ఖిపిత్వా ద్వే పజాయాతి, పఞ్చహిపి సత్తలోకమేవ పరియాదియిత్వా ఏతస్మిం సదేవకాదిభేదే లోకే దేవం వా మనుస్సం వా న సమనుపస్సామీతి దీపేతి. **ఇతో వా పన సుత్వా**తి ఇతో వా పన మమ సాసనతో సుత్వా. ఇతో సుత్వా హి తథాగతో తథాగతసావకోపి ఆరాధేయ్య, పరితోసేయ్య, అఞ్ఞథా ఆరాధనా నామ నత్థీతి దస్సేతి.

ఇదాని అత్తనో తేసం పఞ్హానం వేయ్యాకరణేన చిత్తారాధనం దస్సేన్తో **కతమో చ భిక్ఖవే పరియాయో**తిఆదిమాహ. తత్థ **అజ్ఝత్తం కామచ్ఛన్దో**తి అత్తనో పఞ్చక్ఖన్ధే ఆరబ్భ ఉప్పన్నఛన్దరాగో . **బహిద్ధా కామచ్ఛన్దో**తి పరేసం పఞ్చక్ఖన్ధే ఆరబ్భ ఉప్పన్నఛన్దరాగో. **ఉద్దేసం గచ్ఛతీ**తి గణనం గచ్ఛతి. **అజ్ఝత్తం బ్యాపాదో**తి అత్తనో హత్థపాదాదీసు ఉప్పన్నపటిఘో. **బహిద్ధా బ్యాపాదో**తి పరేసం తేసు ఉప్పన్నపటిఘో. **అజ్ఝత్తం ధమ్మేసు విచికిచ్ఛా**తి అత్తనో ఖన్ధేసు విమతి. **బహిద్ధా ధమ్మేసు విచికిచ్ఛా**తి బహిద్ధా అట్ఠసు ఠానేసు మహావిచికిచ్ఛా. **అజ్ఝత్తం ధమ్మేసు సతీ**తి అజ్ఝత్తికే సఙ్ఖారే పటిగ్గణ్హన్తస్స ఉప్పన్నా సతి. **బహిద్ధా ధమ్మేసు సతీ**తి బహిద్ధా సఙ్ఖారే పరిగ్గణ్హన్తస్స ఉప్పన్నా సతి. **ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గేపి** ఏసేవ నయో.

కాయికన్తి చఙ్కమం అధిట్ఠహన్తస్స ఉప్పన్నవీరియం. **చేతసికన్తి** – "న తావాహం ఇమం పల్లఙ్కం భిన్దిస్సామి, యావ మే అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చిస్సతీ"తి ఏవం కాయపయోగం వినా ఉప్పన్నవీరియం. **కాయప్పస్సద్ధీ**తి తిణ్ణం ఖన్ధానం దరథపస్సద్ధి. **చిత్తప్పస్సద్ధీ**తి విఞ్ఞాణక్ఖన్ధస్స దరథపస్సద్ధి. **ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గే** సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గసదిసోవ వినిచ్ఛయో.

ఇమస్మిం సుత్తే మిస్సకసమ్బోజ్ఝఙ్గా కథితా. ఏతేసు హి అజ్ఝత్తధమ్మేసు సతి, పవిచయో, ఉపేక్ఖాతి ఇమే అత్తనో ఖన్ధారమ్మణత్తా లోకియావ హోన్తి, తథా మగ్గం అపత్తం కాయికవీరియం. అవితక్కఅవిచారా పన పీతిసమాధీ కిఞ్చాపి రూపావచరా హోన్తి, రూపావచరే పన బోజ్ఝఙ్గా న లబ్భన్తీతి లోకుత్తరావ హోన్తి. యే చ థేరా బ్రహ్మవిహారవిపస్సనాపాదకజ్ఝానాదీసు బోజ్ఝఙ్గే ఉద్ధరన్తి, తేసం మతేన రూపావచరాపి అరూపావచరాపి హోన్తి. బోజ్ఝఙ్గేసు హి అరూపావచరే పీతియేవ ఏకన్తేన న లబ్భతి, సేసా ఛ మిస్సకావ హోన్తీతి. దేసనాపరియోసానే కేచి భిక్ఖూ సోతాపన్నా జాతా, కేచి సకదాగామీ, కేచి అనాగామీ, కేచి అరహన్తోతి.

౩. అగ్గిసుత్తవణ్ణనా

౨౩౪. తతియే **సతిఞ్చ ఖ్వాహం, భిక్ఖవే, సబ్బత్థికం వదామీ**తి లోణధూపనం వియ సబ్బకమ్మికామచ్చం వియ చ సబ్బత్థ ఇచ్ఛితబ్బం వదామీతి అత్థో. యథా హి లోణధూపనం సబ్బబ్యఞ్జనేసుపి నివిసతి, యథా చ సబ్బకమ్మికో అమచ్చో యోధకమ్మమ్పి కరోతి మన్తకమ్మమ్పి పటిహారకమ్మమ్పీతి సబ్బకిచ్చాని సాధేతి, ఏవం ఉద్ధతస్స చిత్తస్స నిగ్గణ్హనం, లీనస్స పగ్గణ్హనన్తి సబ్బమేతం సతియా ఇజ్ఝతి, న సక్కా వినా సతియా ఏతం సమ్పాదేతుం, తస్మా ఏవమాహ. ఇమస్మిం సుత్తే పుబ్బభాగవిపస్సనా బోజ్ఝఙ్గావ కథితా.

౪. మేత్తాసహగతసుత్తవణ్ణనా

౨౩౩. చతుత్థే **మేత్తాసహగతేన చేతసా**తిఆది సబ్బం సబ్బాకారేన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౨౪౦-౨౪౧) విత్థారితమేవ. **మయమ్పి ఖో, ఆవుసో, సావకానం ఏవం ధమ్మం దేసేమా**తి ఇదమ్పి తే పురిమనయేనేవ సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా వదన్తి. తిత్థియానఞ్హి సమయే పఞ్చనీవరణప్పహానం వా మేత్తాదిబ్రహ్మవిహారభావనా వా నత్థి. **కిం గతికా హోతీ**తి కిం నిప్ఫత్తి హోతి. **కిం పరమా**తి కిం ఉత్తమా. **కిం ఫలా**తి కిం ఆనిసంసా. **కిం పరియోసానా**తి కిం నిట్ఠా. **మేత్తాసహగత**న్తి మేత్తాయ సహగతం సంసట్ఠం సమ్పయుత్తం. ఏసేవ నయో సబ్బత్థ. **వివేకనిస్సితా**దీని వుత్తత్థానేవ.

అప్పటికూలన్తి దువిధం అప్పటికూలం – సత్తఅప్పటికూలఞ్చ, సఙ్ఖారఅప్పటికూలఞ్చ. తస్మిం అప్పటికూలే ఇట్ఠే వత్థుస్మిన్తి అత్థో. **పటికూలసఞ్ఞీ**తి అనిట్ఠసఞ్ఞీ. కథం పనేత్థ ఏవం విహరతి? అసుభఫరణం వా అనిచ్చన్తి మనసికారం వా కరోన్తో. వుత్తఞ్హేతం పటిసమ్భిదాయం "కథం అప్పటికూలే పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి. ఇట్ఠస్మిం వత్థుస్మిం అసుభాయ వా ఫరతి, అనిచ్చతో వా ఉపసంహరతీ"తి. పటికూలే పన అనిట్ఠే వత్థుస్మిం మేత్తాఫరణం వా ధాతుమనసికారం వా కరోన్తో **అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి** నామ. యథాహ "కథం పటికూలే అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి. అనిట్ఠస్మిం వత్థుస్మిం మేత్తాయ వా ఫరతి, ధాతుతో వా ఉపసంహరతీ"తి (పటి॰ మ॰ ౨.౧౭). ఉభయమిస్సకపదేసుపి ఏసేవ నయో. అప్పటికూలప్పటికూలేసు హి తదేవ అసుభఫరణం వా అనిచ్చన్తి మనసికారం వా కరోన్తో **పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి** నామ. పటికూలాపటికూలేసు చ తదేవ మేత్తాఫరణం వా ధాతుమనసికారం వా కరోన్తో **అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి** నామ. "చక్ఖునా రూపం దిస్వా నేవ సుమనో హోతీ"తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౨.౧౭) నయేన వుత్తం పన ఛళఙ్గుపేక్ఖం పవత్తయమానో "అప్పటికూలే చ పటికూలే చ తదుభయం అభినివజ్జేత్వా ఉపేక్ఖకో తత్థ విహరతి సతో సమ్పజానో"తి వేదితబ్బో.

ఏత్తావతా చ ఇమస్స భిక్ఖునో మేత్తాయ తికచతుక్కజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తదేవ పాదకం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పత్తస్స సహ విపస్సనాయ మగ్గసమ్బోజ్ఝఙ్గానం అరియిద్ధియా చ దస్సితత్తా దేసనా వినివట్టేతబ్బా సియా. ఇదం పన మేత్తాఝానం పాదకం కత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తోపి యో అరహత్తం పాపుణితుం న సక్కోతి, యస్మా తస్స అరహత్తపరమా మేత్తా న హోతి. యంపరమా పన హోతి, తం దస్సేతబ్బం. తస్మా తస్స దస్సనత్థం అయం దేసనా ఆరద్ధా. పరతో **సబ్బసో వా పన రూపసఞ్ఞానం సమతిక్కమా**తిఆదీసుపి ఇమినా నయేన పున దేసనారమ్భపయోజనం వేదితబ్బం.

సుభపరమన్తి సుభనిట్ఠం, సుభకోటికం, సుభనిప్ఫత్తిం. **ఇధపఞ్ఞస్సా**తి ఇధేవ పఞ్ఞా అస్స, నయిమం లోకం అతిక్కమతీతి ఇధపఞ్ఞో, తస్స ఇధపఞ్ఞస్స, లోకియపఞ్ఞస్సాతి అత్థో. **ఉత్తరివిముత్తిం అప్పటివిజ్ఝతో**తి లోకుత్తరధమ్మం అప్పటివిజ్ఝన్తస్స. యో పన పటివిజ్ఝితుం సక్కోతి, తస్స అరహత్తపరమావ మేత్తా హోతీతి అత్థో. **కరుణా**దీసుపి ఏసేవ నయో.

కస్మా పనేతాసం మేత్తాదీనం సుభపరమాదితా వుత్తా భగవతాతి? సభాగవసేన తస్స తస్స ఉపనిస్సయత్తా. మేత్తావిహారిస్స హి సత్తా అప్పటికూలా హోన్తి, అథస్స అప్పటికూలపరిచయా అప్పటికూలేసు పరిసుద్ధవణ్ణేసు నీలాదీసు చిత్తం ఉపసంహరతో అప్పకసిరేనేవ తత్థ చిత్తం పక్ఖన్దతి. ఇతి మేత్తా సుభవిమోక్ఖస్స ఉపనిస్సయో హోతి, న తతో పరం, తస్మా **సుభపరమా**తి వుత్తా.

కరుణావిహారిస్స దణ్డాభిఘాతాదిరూపనిమిత్తం సత్తదుక్ఖం సమనుపస్సన్తస్స కరుణాయ పవత్తిసమ్భవతో రూపే ఆదీనవో పరివిదితో హోతి , అథస్స పరివిదితరూపాదీనవత్తా పథవీకసిణాదీసు అఞ్ఞతరం ఉగ్ఘాటేత్వా రూపనిస్సరణే ఆకాసే

చిత్తం ఉపసంహరతో అప్పకసిరేనేవ తత్థ చిత్తం పక్ఖన్దతి. ఇతి కరుణా ఆకాసానఞ్చాయతనస్స ఉపనిస్సయో హోతి, న తతో పరం, తస్మా **ఆకాసానఞ్చాయతనపరమాతి** వుత్తా.

ముదితావిహారిస్స పన తేన తేన పామోజ్జకారణేన ఉప్పన్నపామోజ్జసత్తానం విఞ్ఞాణం సమనుపస్సన్తస్స ముదితాయ పవత్తిసమ్భవతో విఞ్ఞాణగ్గహణపరిచితం హోతి, అథస్స అనుక్కమాధిగతం ఆకాసానఞ్చాయతనం అతిక్కమ్మ ఆకాసనిమిత్తగోచరే విఞ్ఞాణే చిత్తం ఉపసంహరతో అప్పకసిరేనేవ తత్థ చిత్తం పక్ఖన్దతి. ఇతి ముదితా విఞ్ఞాణఞ్చాయతనస్స ఉపనిస్సయో హోతి, న తతో పరం, తస్మా **విఞ్ఞాణఞ్చాయతనపరమాతి** వుత్తా.

ఉపేక్ఖావిహారిస్స పన "సత్తా సుఖితా వా హోన్తు, దుక్ఖతో వా విముచ్చన్తు, సమ్పత్తసుఖతో వా మా విగచ్ఛన్తూ"తి ఆభోగాభావతో సుఖదుక్ఖాదిపరమత్థగాహవిముఖసమ్భవతో అవిజ్జమానగ్గహణదుక్ఖచిత్తం హోతి. అథస్స పరమత్థగాహతో విముఖభావపరిచితచిత్తస్స పరమత్థతో అవిజ్జమానగ్గహణదుక్ఖచిత్తస్స చ అనుక్కమాధిగతం విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం సమతిక్కమ్మసమ్భవతో అవిజ్జమానే పరమత్థభూతస్స విఞ్ఞాణస్స అభావే చిత్తం ఉపసంహరతో అప్పకసిరేనేవ తత్థ చిత్తం పక్ఖన్దతి. ఇతి ఉపేక్ఖా ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనస్స ఉపనిస్సయో హోతి, న తతో పరం, తస్మా **ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనపరమాతి** వుత్తా. దేసనాపరియోసానే పఞ్చసతా భిక్ఖూ అరహత్తం పత్తాతి.

౫. సఙ్గారవసుత్తవణ్ణనా

౨౩౬. పఞ్చమే **పగేవాతి** పఠమఞ్ఞేవ. **కామరాగపరియుట్ఠితేనాతి** కామరాగగహితేన. **కామరాగపరేతేనాతి** కామరాగానుగతేన. **నిస్సరణన్తి** తివిధం కామరాగస్స నిస్సరణం విక్ఖమ్భననిస్సరణం తదఙ్గనిస్సరణం సముచ్ఛేదనిస్సరణన్తి . తత్థ అసుభే పఠమజ్ఝానం విక్ఖమ్భననిస్సరణం నామ, విపస్సనా తదఙ్గనిస్సరణం నామ, అరహత్తమగ్గో సముచ్ఛేదనిస్సరణం నామ. తం తివిధమ్పి నప్పజానాతీతి అత్థో. **అత్తత్థమ్పీతిఆదీసు** అరహత్తసఙ్ఖాతో అత్తనో అత్థో అత్తత్థో నామ, పచ్చయదాయకానం అత్థో పరత్థో నామ, స్వేవ దువిధోపి ఉభయత్థో నామ. ఇమినా నయేన సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో.

అయం పన విసేసో – **బ్యాపాదస్స నిస్సరణన్తిఆదీసు** హి ద్వేవ నిస్సరణాని విక్ఖమ్భననిస్సరణఞ్చ సముచ్ఛేదనిస్సరణఞ్చ. తత్థ బ్యాపాదస్స తావ మేత్తాయ పఠమజ్ఝానం విక్ఖమ్భననిస్సరణం, అనాగామిమగ్గో సముచ్ఛేదనిస్సరణం. థినమిద్ధస్స ఆలోకసఞ్ఞా విక్ఖమ్భననిస్సరణం, అరహత్తమగ్గో సముచ్ఛేదనిస్సరణం. ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స యో కోచి సమథో విక్ఖమ్భననిస్సరణం, ఉద్ధచ్చస్స పనేత్థ అరహత్తమగ్గో, కుక్కుచ్చస్స అనాగామిమగ్గో సముచ్ఛేదనిస్సరణం. విచికిచ్ఛాయ ధమ్మవవత్థానం విక్ఖమ్భననిస్సరణం, పఠమమగ్గో సముచ్ఛేదనిస్సరణం.

యా పనేత్థ **సేయ్యథాపి బ్రాహ్మణ ఉదపత్తో సంసట్ఠో లాఖాయ వాతిఆదికా** ఉపమా వుత్తా, తాసు **ఉదపత్తోతి** ఉదకభరితా పాతి. **సంసట్ఠోతి** వణ్ణభేదకరణవసేన సంసట్ఠో. **పక్కుథితోతి** కుథితో. **ఉస్ముదకజాతోతి** ఉసుమజాతో. **సేవాలపణకపరియోనద్ధోతి** తిలబీజకాదిభేదేన సేవాలేన వా నీలమణ్డూకపిట్ఠివణ్ణేన వా ఉదకపిట్ఠిం ఛాదేత్వా నిబ్బత్తపణకేన పరియోనద్ధో. **వాతేరితోతి** వాతేన ఏరితో కమ్పితో. **ఆవిలోతి** అప్పసన్నో. **లుళితోతి** అసన్నిసిన్నో. **కలలీభూతోతి** కద్దమీభూతో. **అన్ధకారే నిక్ఖిత్తోతి** కోట్ఠన్తరాదిభేదే అనాలోకట్ఠానే ఠపితో. ఇమస్మిం సుత్తే భగవా తీహి భవేహి దేసనం నివత్తేత్వా అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి, బ్రాహ్మణో పన సరణమత్తే పతిట్ఠితో.

౬. అభయసుత్తవణ్ణనా

౨౩౭. ఛట్ఠే **అఞ్ఞాణాయ అదస్సనాయాతి** అఞ్ఞాణత్థాయ అదస్సనత్థాయ. **తత్థ భగవా నీవరణాతి** ఏకంసేన భగవా నీవరణా. **కాయకిలమథోతి** కాయదరథో. **చిత్తకిలమథోతి** చిత్తదరథో. **సోపి మే పటిప్పస్సద్ధోతి** తస్స కిర సత్థు సన్తికే సీతలం ఉతుసప్పాయట్ఠానం పవిసిత్వా నిసిన్నస్స కాయదరథో పటిపస్సమ్భి, తస్మిం పటిపస్సద్ధే తదన్వయేనేవ చిత్తదరథోపి. అపిచ మగ్గేనేవస్స ఏతం ఉభయమ్పి పస్సద్ధన్తి వేదితబ్బం.

౭. ఆనాపానవగ్గో

౧. అట్ఠికమహప్ఫలసుత్తాదివణ్ణనా

౨౩౮. సత్తమాదీసు **అట్ఠికసఞ్ఞాతి** అట్ఠికం అట్ఠికన్తి భావేన్తస్స ఉప్పన్నసఞ్ఞా. తం పనేతం భావయతో యావ నిమిత్తం న ఉప్పజ్జతి, తావ ఛవిపి చమ్మమ్పి ఉపట్ఠాతి. నిమిత్తే పన ఉప్పన్నే ఛవిచమ్మాని నేవ ఉపట్ఠహన్తి, సఙ్ఖవణ్ణో సుద్ధఅట్ఠికసఙ్ఘాటోవ ఉపట్ఠాతి హత్థిక్ఖన్ధగతం ధమ్మికతిస్సరాజానం ఓలోకేన్తస్స సామణేరస్స వియ, పటిమగ్గే హసమానం ఇత్థిం ఓలోకేన్తస్స చేతియపబ్బతవాసినో తిస్సత్థేరస్స వియ చాతి. వత్థూని విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౫) విత్థారితాని. **సతి వా ఉపాదిసేసేతి** గహణసేసే ఉపాదానసేసే విజ్జమానమ్హి.

౨-౧౦. పుళవకసుత్తాదివణ్ణనా

౨౩౯-౨౪౭. పుళవకసఞ్ఞాతి పుళవం పుళవన్తి భావేన్తస్స ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **వినీలకసఞ్ఞాదీసుపి** ఏసేవ నయో. వినిచ్ఛయకథా పనేత్థ సద్ధిం భావనానయేన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౦౨) వుత్తా. **మేత్తాదయో** తికచతుక్కజ్ఝానవసేన వేదితబ్బా, **ఉపేక్ఖా** చతుత్థజ్ఝానవసేనేవ.

౮. నిరోధవగ్గో

౧-౧౦. అసుభసుత్తాదివణ్ణనా

౨౪౮-౨౫౭. అసుభసఞ్ఞాతి అసుభే పఠమజ్ఝానసఞ్ఞా. **మరణసఞ్ఞాతి** "అవస్సం మరితబ్బం, మరణపటిబద్ధం మే జీవిత"న్తి అభిణ్హం పచ్చవేక్ఖన్తస్స ఉప్పన్నసఞ్ఞా . **ఆహారే పటికూలసఞ్ఞాతి** ఓదనకుమ్మాసాదిమ్హి అజ్ఝోహరణీయే పటికూలసఞ్ఞా. **సబ్బలోకే అనభిరతిసఞ్ఞాతి** సకలలోకస్మిం అనభిరతిం ఉప్పాదేన్తస్స ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **పహానసఞ్ఞావిరాగసఞ్ఞాతి** ద్వే పుబ్బభాగా. **నిరోధసఞ్ఞా** మిస్సకా. ఏవమేతాని అట్ఠికసఞ్ఞాదీని వీసతి కమ్మట్ఠానాని నిద్దిట్ఠాని. తేసం నవసు అప్పనా హోన్తి, ఏకాదస ఉపచారజ్ఝానికా. సేసా పనేత్థ వినిచ్ఛయకథా విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౨౫౪) ఆగతావ. గఙ్గాపేయ్యాలాదయో మగ్గసంయుత్తే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

బోజ్ఝఙ్గసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సతిపట్ఠానసంయుత్తం

౧. అమ్బపాలివగ్గో

౧. అమ్బపాలిసుత్తవణ్ణనా

౩౬౭. సతిపట్ఠానసంయుత్తస్స పఠమే **అమ్బపాలివనే**తి అమ్బపాలియా నామ రూపూపజీవినియా రోపితే అమ్బవనే. తం కిర తస్సా ఉయ్యానం అహోసి. సా సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా పసన్నచిత్తా తత్థ విహారం కారేత్వా తథాగతస్స నియ్యాతేసి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **ఏకాయనోయ**న్తి ఏకాయనో అయం. తత్థ **ఏకాయనో**తి ఏకమగ్గో. మగ్గస్స హి –

"మగ్గో పన్థో పథో పజ్జో, అఞ్జసం వటుమాయనం;

నావా ఉత్తరసేతూ చ, కుల్లో చ భిసి సఙ్కమో"తి. (చూళని॰ పారాయనత్థుతిగాథానిద్దేసో ౧౦౧) –

బహూని నామాని. స్వాయం ఇధ అయననామేన వుత్తో. తస్మా **ఏకాయనోయం, భిక్ఖవే, మగ్గో**తి ఏత్థ ఏకమగ్గో. అయం, భిక్ఖవే, మగ్గో, న ద్వేధాపథభూతోతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. **మగ్గో**తి కేనట్ఠేన మగ్గో? నిబ్బానగమనట్ఠేన, నిబ్బానత్థికేహి మగ్గనీయట్ఠేన చ.

సత్తానం విసుద్ధియాతి రాగాదీహి మలేహి అభిజ్ఝావిసమలోభాదీహి చ ఉపక్కిలేసేహి సంకిలిట్ఠచిత్తానం సత్తానం విసుద్ధత్థాయ. **సోకపరిదేవానం సమతిక్కమాయా**తి సోకస్స చ పరిదేవస్స చ సమతిక్కమాయ, పహానాయాతి అత్థో. **దుక్ఖదోమనస్సానం అత్థఙ్గమాయా**తి కాయికదుక్ఖస్స చ చేతసికదోమనస్సస్స చాతి ఇమేసం ద్విన్నం అత్థఙ్గమాయ, నిరోధాయాతి అత్థో. **ఞాయస్స అధిగమాయా**తి ఞాయో వుచ్చతి అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, తస్స అధిగమాయ పత్తియాతి వుత్తం హోతి. అయఞ్హి పుబ్బభాగే లోకియో సతిపట్ఠానమగ్గో భావితో లోకుత్తరమగ్గస్స అధిగమాయ సంవత్తతి . తేనాహ "ఞాయస్స అధిగమాయా"తి. **నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయా**తి తణ్హావానవిరహితత్తా నిబ్బానన్తి లద్ధనామస్స అమతస్స సచ్ఛికిరియాయ, అత్తపచ్చక్ఖాయాతి వుత్తం హోతి. అయఞ్హి మగ్గో భావితో అనుపుబ్బేన నిబ్బానసచ్ఛికిరియం సాధేతి. తేనాహ "నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయా"తి.

ఏవం భగవతా సత్తహి పదేహి ఏకాయనమగ్గస్స వణ్ణో భాసితో, సో కస్మాతి చే? భిక్ఖూనం ఉస్సాహజననత్థం. వణ్ణభాసనఞ్హి సుత్వా తే భిక్ఖూ – "అయం కిర మగ్గో హదయసన్తాపభూతం సోకం, వాచావిప్పలాపభూతం పరిదేవం, కాయికఅసాతభూతం దుక్ఖం, చేతసికఅసాతభూతం దోమనస్సన్తి చత్తారో ఉపద్దవే హరతి. విసుద్ధిం, ఞాయం, నిబ్బానన్తి తయో విసేసే ఆవహతీ"తి ఉస్సాహజాతా ఇమం దేసనం ఉగ్గహేతబ్బం పరియాపుణితబ్బం, ధారేతబ్బం, ఇమఞ్చ మగ్గం భావేతబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తి. ఇతి తేసం భిక్ఖూనం ఉస్సాహజననత్థం వణ్ణం అభాసి కమ్బలవాణిజాదయో కమ్బలాదీనం వణ్ణం వియ.

యదిదన్తి నిపాతో, యే ఇమేతి అయమస్స అత్థో. **చత్తారో**తి గణనపరిచ్ఛేదో. తేన "న తతో హేట్ఠా, న ఉద్ధ"న్తి సతిపట్ఠానపరిచ్ఛేదం దీపేతి. **సతిపట్ఠానా**తి తయో సతిపట్ఠానా సతిగోచరోపి, తిధా పటిపన్నేసు సావకేసు సత్థునో

పటిఘానునయవీతివత్తతాపి, సతిపి. “చతున్నం, భిక్ఖవే, సతిపట్ఠానానం సముదయఞ్చ అత్థఙ్గమఞ్చ దేసేస్సామి తం సుణాథ. కో చ, భిక్ఖవే, కాయస్స సముదయో? ఆహారసముదయా కాయసముదయో”తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౫.౪౦౮) హి సతిగోచరో సతిపట్ఠానన్తి వుత్తో. తథా “కాయో ఉపట్ఠానం, నో సతి, సతి ఉపట్ఠానఞ్చేవ సతి చా”తిఆదీసుపి (పటి॰ మ॰ ౨.౩౫). తస్స అత్థో – పతిట్ఠాతి అస్మిన్తి పట్ఠానం. కా పతిట్ఠాతి? సతి. సతియా పట్ఠానం **సతిపట్ఠానం**. పధానం ఠానన్తి వా పట్ఠానం. సతియా పట్ఠానం సతిపట్ఠానం హత్థిట్ఠానఅస్సట్ఠానాదీని వియ.

“తయో సతిపట్ఠానా, యదరియో సేవతి, యదరియో సేవమానో సత్థా గణమనుసాసితుమరహతీ”తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౧౧) ఏత్థ తిధా పటిపన్నేసు సావకేసు సత్థునో పటిఘానునయవీతివత్తతా సతిపట్ఠానన్తి వుత్తా. తస్సత్థో – పట్ఠపేతబ్బతో పట్ఠానం, పవత్తయితబ్బతోతి అత్థో. కేన పట్ఠపేతబ్బోతి? సతియా. సతియా పట్ఠానం సతిపట్ఠానన్తి.

“చత్తారో సతిపట్ఠానా భావితా బహులీకతా సత్త బోజ్ఝఙ్గే పరిపూరేన్తీ”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౧౪౭; సం॰ ని॰ ౫.౯౮౯) పన సతియేవ సతిపట్ఠానన్తి వుత్తా. తస్సత్థో – పతిట్ఠాతీతి పట్ఠానం, ఉపట్ఠాతి ఓక్కన్దిత్వా పక్ఖన్దిత్వా పవత్తతీతి అత్థో. సతియేవ పట్ఠానం సతిపట్ఠానం. అథ వా సరణట్ఠేన సతి, ఉపట్ఠానట్ఠేన పట్ఠానం, ఇతి సతి చ సా పట్ఠానఞ్చాతిపి సతిపట్ఠానం. ఇదమిధ అధిప్పేతం.

యది ఏవం కస్మా “సతిపట్ఠానా”తి బహువచనం కతన్తి? సతీనం బహుత్తా. ఆరమ్మణభేదేన హి బహుకా సతియో. అథ “మగ్గో”తి కస్మా ఏకవచనన్తి? మగ్గనట్ఠేన ఏకత్తా. చతస్సోపి హి ఏతా సతియో మగ్గనట్ఠేన ఏకత్తం గచ్ఛన్తి. వుత్తఞ్హేతం “మగ్గోతి కేనట్ఠేన మగ్గో? నిబ్బానమగ్గనట్ఠేన, నిబ్బానత్థికేహి మగ్గనీయట్ఠేన చా”తి. చతస్సోపి చేతా అపరభాగే కాయాదీసు ఆరమ్మణేసు కిచ్చం సాధయమానా నిబ్బానం గచ్ఛన్తి, ఆదితో పట్ఠాయ చ నిబ్బానత్థికేహి మగ్గియన్తీతి తస్మా చతస్సోపి ఏకో మగ్గోతి వుత్తా. ఏవఞ్చ సతి వచనానుసన్ధినా సానుసన్ధికావ దేసనా హోతి.

కతమే చత్తారోతి కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛా. **కాయే**తి రూపకాయే. **కాయానుపస్సీ**తి కాయం అనుపస్సనసీలో, కాయం వా అనుపస్సమానో. అయఞ్హి భిక్ఖు ఇమం కాయం అనిచ్చానుపస్సనాదీనం సత్తన్నం అనుపస్సనానం వసేన అనిచ్చతో అనుపస్సతి, నో నిచ్చతో, దుక్ఖతో అనుపస్సతి, నో సుఖతో, అనత్తతో అనుపస్సతి, నో అత్తతో, నిబ్బిన్దతి, నో నన్దతి, విరజ్జతి, నో రజ్జతి, నిరోధేతి, నో సముదేతి, పటినిస్సజ్జతి, నో ఆదియతి. సో తం అనిచ్చతో అనుపస్సన్తో నిచ్చసఞ్ఞం పజహతి, దుక్ఖతో అనుపస్సన్తో సుఖసఞ్ఞం పజహతి , అనత్తతో అనుపస్సన్తో అత్తసఞ్ఞం పజహతి, నిబ్బిన్దన్తో నన్దిం పజహతి, విరజ్జన్తో రాగం పజహతి, నిరోధేన్తో సముదయం పజహతి, పటినిస్సజ్జన్తో ఆదానం పజహతీతి వేదితబ్బో.

విహరతీతి ఇరీయతి. **ఆతాపీ**తి తీసు భవేసు కిలేసే ఆతపతీతి ఆతాపో, వీరియస్సేతం నామం. ఆతాపో అస్స అత్థీతి ఆతాపీ. **సమ్పజానో**తి సమ్పజఞ్ఞసఙ్ఖాతేన ఞాణేన సమన్నాగతో. **సతిమా**తి కాయపరిగ్గాహికాయ సతియా సమన్నాగతో. అయం పన యస్మా సతియా ఆరమ్మణం పరిగ్గహేత్వా పఞ్ఞాయ అనుపస్సతి. న హి సతివిరహితస్స అనుపస్సనా నామ అత్థి, తేనేవాహ “సతిఞ్చ ఖ్వాహం, భిక్ఖవే, సబ్బత్థికం వదామీ”తి (సం॰ ని॰ ౫.౨౩౪). తస్మా ఏత్థ “కాయే కాయానుపస్సీ విహరతీ”తి ఏత్తావతా కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం వుత్తం హోతి. అథ వా యస్మా అనాతాపినో అన్తోసఙ్ఖేపో అన్తరాయకరో హోతి, అసమ్పజానో ఉపాయపరిగ్గహే అనుపాయపరివజ్జనే చ సమ్ముయ్హతి, ముట్ఠస్సతి ఉపాయాపరిచ్చాగే

అనుపాయాపరిగ్గహే చ అసమత్థో హోతి, తేనస్స తం కమ్మట్ఠానం న సమ్పజ్జతి. తస్మా యేసం ధమ్మానం ఆనుభావేన తం సమ్పజ్జతి, తేసం దస్సనత్థం "ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా"తి ఇదం వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

ఇతి కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం సమ్పయోగఙ్గఞ్చస్స దస్సేత్వా ఇదాని పహానఙ్గం దస్సేతుం **వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సన్తి** వుత్తం. తత్థ **వినేయ్యాతి** తదఙ్గవినయేన వా విక్ఖమ్భనవినయేన వా వినయిత్వా. **లోకేతి** తస్మింయేవ కాయే. కాయో హి ఇధ లుజ్జనపలుజ్జనట్ఠేన లోకోతి అధిప్పేతో. యస్మా పనస్స న కాయమత్తేయేవ అభిజ్ఝాదోమనస్సం పహీయతి, వేదనాదీసుపి పహీయతి ఏవ. తస్మా "పఞ్చపి ఉపాదానక్ఖన్ధా లోకో"తి విభఙ్గే (విభ॰ ౩౬౨) వుత్తం. లోకసఙ్ఖాతత్తా వా తేసం ధమ్మానం అత్థుద్ధారనయేనేతం వుత్తం. యం పనాహ "తత్థ కతమో లోకో, స్వేవ కాయో లోకో"తి, అయమేవేత్థ అత్థో. తస్మిం లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం వినేయ్యాతి ఏవం సమ్బన్ధో దట్ఠబ్బో.

వేదనాసూతి ఏత్థ తిస్సో వేదనా, తా చ లోకియా ఏవ, చిత్తమ్పి లోకియం, తథా ధమ్మా. యథా పన వేదనా అనుపస్సితబ్బా, తథా అనుపస్సన్తో ఏస **వేదనానుపస్సీతి** వేదితబ్బో. ఏస నయో **చిత్తధమ్మేసు**. కథఞ్చ వేదనా అనుపస్సితబ్బాతి? సుఖా తావ వేదనా దుక్ఖతో, దుక్ఖా సల్లతో, అదుక్ఖమసుఖా అనిచ్చతో. యథాహ –

"యో సుఖం దుక్ఖతో అద్ద, దుక్ఖమద్దక్ఖి సల్లతో;
అదుక్ఖమసుఖం సన్తం, అద్దక్ఖి నం అనిచ్చతో;
స వే సమ్మద్దసో భిక్ఖు, ఉపసన్తో చరిస్సతీ"తి.

సబ్బా ఏవ చేతా దుక్ఖాతిపి అనుపస్సితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం "యంకిఞ్చి వేదయితం, సబ్బం తం దుక్ఖస్మిన్తి వదామీ"తి (సం॰ ని॰ ౪.౨౫౯). సుఖదుక్ఖతోపి చ అనుపస్సితబ్బా, యథాహ – "సుఖా ఖో, ఆవుసో విసాఖ, వేదనా ఠితిసుఖా విపరిణామదుక్ఖా"తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౬౫) సబ్బం విత్థారేతబ్బం. అపిచ అనిచ్చాదిసత్తఅనుపస్సనావసేనపి అనుపస్సితబ్బా.

చిత్తధమ్మేసుపి చిత్తం తావ ఆరమ్మణాధిపతిసహజాతభూమికమ్మవిపాకకిరియాదినానత్తభేదానం అనిచ్చాదిఅనుపస్సనానం సరాగాదీనఞ్చ భేదానం వసేన అనుపస్సితబ్బం. ధమ్మా సలక్ఖణసామఞ్ఞలక్ఖణానం సుఞ్ఞతధమ్మస్స అనిచ్చాదిసత్తఅనుపస్సనానం "సన్తం వా అజ్ఝత్తం కామచ్ఛన్ద"న్తిఆదీనఞ్చ పభేదానం వసేన అనుపస్సితబ్బా. సేసం వుత్తనయమేవ. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన దీఘమజ్ఝిమట్ఠకథాసు (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౩౭౩ ఆదయో; మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౦౬ ఆదయో) సతిపట్ఠానవణ్ణనాయం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౨. సతిసుత్తవణ్ణనా

౩౬౮. దుతియే **సతోతి** కాయాదిఅనుపస్సనాసతియా సమన్నాగతో. **సమ్పజానోతి** చతుసమ్పజఞ్ఞపఞ్ఞాయ సమన్నాగతో. **అభిక్కన్తే పటిక్కన్తేతి** ఏత్థ అభిక్కన్తం వుచ్చతి గమనం, పటిక్కన్తం నివత్తనం, తదుభయమ్పి చతూసు ఇరియాపథేసు లబ్భతి. గమనే తావ పురతో కాయం అభిహరన్తో అభిక్కమతి నామ, పటినివత్తన్తో పటిక్కమతి నామ. ఠానేపి ఠితకోవ కాయం పురతో ఓనమన్తో అభిక్కమతి నామ, పచ్ఛతో అపనామేన్తో పటిక్కమతి నామ. నిసజ్జాయపి

నిసిన్నకోవ ఆసనస్స పురిమఅఙ్గాభిముఖో సంసరన్తో అభిక్కమతి నామ, పచ్ఛిమఅఙ్గప్పదేసం పచ్చాసంసరన్తో పటిక్కమతి నామ. నిపజ్జనేపి ఏసేవ నయో.

సమ్పజానకారీ హోతీతి సమ్పజఞ్ఞేన సబ్బకిచ్చకారీ, సమ్పజఞ్ఞస్సేవ వా కారీ. సో హి అభిక్కన్తాదీసు సమ్పజఞ్ఞం కరోతేవ, న కత్థచి సమ్పజఞ్ఞవిరహితో హోతి.

తత్థ సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం, సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం, గోచరసమ్పజఞ్ఞం, అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞన్తి చతుబ్బిధం సమ్పజఞ్ఞం. తత్థ అభిక్కమనచిత్తే ఉప్పన్నే చిత్తవసేనేవ అగన్త్వా "కిం ను మే ఏత్థ గతేన అత్థో అత్థి, నత్థీ"తి అత్థానత్థం పరిగ్గణ్హిత్వా అత్థపరిగ్గణ్హనం **సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం**. తత్థ చ అత్థోతి చేతియదస్సనబోధిదస్సనసఙ్ఘదస్సనథేరదస్సనఅసుభదస్సనాదివసేన ధమ్మతో వడ్ఢి . చేతియం దిస్వాపి హి బుద్ధారమ్మణం, సఙ్ఘదస్సనేన సఙ్ఘారమ్మణం పీతిం ఉప్పాదేత్వా తదేవ ఖయతో సమ్మసన్తో అరహత్తం పాపుణాతి. మహావిహారస్మిఞ్హి దక్ఖిణద్వారే ఠత్వా మహాచేతియం ఓలోకేన్తా తింససహస్సభిక్ఖూ అరహత్తం పాపుణింసు, తథా పచ్ఛిమద్వారే ఉత్తరద్వారే పాచీనద్వారే చ, తథా పఞ్చమణ్డపట్ఠానే అభయవాపిపాళియం, థూపారామద్వారే నగరస్స దక్ఖిణద్వారే అనురాధవాపిపాళియం.

మహాఅరియవంసభాణకత్థేరో పనాహ "కిం తుమ్హే వదథ, మహాచేతియస్స సమన్తా కుచ్ఛివేదికాయ హేట్ఠిమభాగతో పట్ఠాయ పఞ్ఞాయనట్ఠానే యత్థ యత్థ ద్వే పాదా సక్కా హోన్తి సమం పతిట్ఠాపేతుం, తత్థ తత్థ ఏకపదుద్ధారే తింసతింస భిక్ఖుసహస్సాని అరహత్తం పాపుణింసూతి సక్కా వతు"న్తి . అపరో పన మహాథేరో ఆహ – "మహాచేతియతలే ఆకిణ్ణవాలికాయ బహుతరా భిక్ఖూ అరహత్తం పత్తా"తి. థేరే దిస్వా తేసం ఓవాదే పతిట్ఠాయ అసుభం దిస్వా తత్థ పఠమం ఝానం ఉప్పాదేత్వా తదేవ ఖయతో సమ్మసన్తో అరహత్తం పాపుణాతి. తస్మా ఏతేసం దస్సనం సాత్థం. కేచి పన – "ఆమిసతోపి వడ్ఢి అత్థోయేవ, తం నిస్సాయ బ్రహ్మచరియానుగ్గహాయ పటిపన్నత్తా"తి వదన్తి.

తస్మిం పన గమనే సప్పాయాసప్పాయం పరిగ్గణ్హిత్వా సప్పాయపరిగ్గణ్హనం **సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం**. సేయ్యథిదం? చేతియదస్సనం తావ సాత్థం. సచే పన చేతియస్స మహాపూజాయ దసద్వాదసయోజనన్తరే పరిసా సన్నిపతన్తి, అత్తనో విభవానురూపా ఇత్థియోపి పురిసాపి అలఙ్కతపటియత్తా చిత్తకమ్మరూపకాని వియ సఞ్చరన్తి. తత్ర చస్స ఇట్ఠే ఆరమ్మణే లోభో, అనిట్ఠే పటిఘో, అసమపేక్ఖనే మోహో ఉప్పజ్జతి, కాయసంసగ్గే కాయసంసగ్గాపత్తిం ఆపజ్జతి, జీవితబ్రహ్మచరియానం వా అన్తరాయో చ హోతి. ఏవం తం ఠానం అసప్పాయం హోతి, వుత్తప్పకారఅన్తరాయాభావే సప్పాయం. సఙ్ఘదస్సనమ్పి సాత్థం. సచే పన అన్తోగామే మహామణ్డపం కారేత్వా సబ్బరత్తిం ధమ్మస్సవనం కారేన్తేసు మనుస్సేసు వుత్తప్పకారేనేవ జనసన్నిపాతో చేవ అన్తరాయో చ హోతి, ఏవం తం ఠానం అసప్పాయం, అన్తరాయాభావే సప్పాయం. మహాపరివారానం థేరానం దస్సనేపి ఏసేవ నయో.

అసుభదస్సనమ్పి సాత్థం. తదత్థదీపనత్థఞ్చ ఇదం వత్థు – ఏకో కిర దహరభిక్ఖు సామణేరం గహేత్వా దన్తకట్ఠత్థాయ గతో. సామణేరో మగ్గా ఓక్కమిత్వా పురతో గచ్ఛన్తో అసుభం దిస్వా పఠమజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తదేవ పాదకం కత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో తీణి ఫలాని సచ్ఛికత్వా ఉపరిమగ్గత్థాయ కమ్మట్ఠానం పరిగ్గహేత్వా అట్ఠాసి. దహరో తం అపస్సన్తో "సామణేరా"తి పక్కోసి . సో – "మయా పబ్బజితదివసతో పట్ఠాయ భిక్ఖునా సద్ధిం ద్వే కథా నామ న కథితపుబ్బా, అఞ్ఞస్మిమ్పి దివసే ఉపరివిసేసం నిబ్బత్తేస్సామీ"తి చిన్తేత్వా "కిం, భన్తే,"తి పటివచనం అదాసి. "ఏహీ"తి వుత్తే ఏకవచనేనేవ ఆగన్త్వా – "భన్తే,

ఇమినా తావ మగ్గేన గన్త్వా మయా ఠితోకాసే ముహుత్తం పురత్థాభిముఖా హుత్వా ఓలోకేథా"తి ఆహ. సో తథా కత్వా తేన పత్తవిసేసమేవ పాపుణి. ఏవం ఏకం అసుభం ద్విన్నం జనానం అత్థాయ జాతం. ఏవం సాత్థమ్పి పనేతం పురిసస్స మాతుగామాసుభం అసప్పాయం, మాతుగామస్స చ పురిసాసుభం, సభాగమేవ సప్పాయన్తి ఏవం సప్పాయపరిగ్గణ్హనం సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం.

ఏవం పరిగ్గహితసాత్థసప్పాయస్స పన అట్ఠతింసకమ్మట్ఠానేసు అత్తనో చిత్తరుచికం కమ్మట్ఠానసఙ్ఖాతం గోచరం ఉగ్గహేత్వా భిక్ఖాచారగోచరే తం గహేత్వావ గమనం **గోచరసమ్పజఞ్ఞం** నామ.

తస్సావిభావత్థం ఇదం చతుక్కం వేదితబ్బం – ఇధేకచ్చో భిక్ఖు హరతి న పచ్చాహరతి, ఏకచ్చో పచ్చాహరతి న హరతి, ఏకచ్చో పన నేవ హరతి న పచ్చాహరతి, ఏకచ్చో హరతి చ పచ్చాహరతి చ.

తత్థ యో భిక్ఖు దివసం చఙ్కమేన నిసజ్జాయ చ ఆవరణీయేహి ధమ్మేహి చిత్తం పరిసోధేత్వా తథా రత్తియా పఠమం యామం మజ్ఝిమయామే సేయ్యం కప్పేత్వా, పచ్ఛిమయామేపి నిసజ్జాచఙ్కమేహి వీతినామేత్వా, పగేవ చేతియఙ్గణబోధియఙ్గణవత్తం కత్వా బోధిరుక్ఖే ఉదకం ఆసిఞ్చిత్వా పానీయం పరిభోజనీయం పచ్చుపట్ఠపేత్వా ఆచరియుపజ్ఝాయవత్తాదీని సమాదాయ వత్తతి. సో సరీరపరికమ్మం కత్వా సేనాసనం పవిసిత్వా ద్వే తయో పల్లఙ్కే ఉసుమం గాహాపేన్తో కమ్మట్ఠానమనుయుఞ్జిత్వా భిక్ఖాచారవేలాయ ఉట్ఠహిత్వా కమ్మట్ఠానసీసేనేవ పత్తచీవరమాదాయ సేనాసనతో నిక్ఖమిత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తోవ చేతియఙ్గణం గన్త్వా సచే బుద్ధానుస్సతికమ్మట్ఠానం హోతి, తం అవిస్సజ్జేత్వావ చేతియఙ్గణం పవిసతి. అఞ్ఞం చే కమ్మట్ఠానం హోతి, సోపానపాదమూలే ఠత్వా హత్థేన గహితభణ్డం వియ తం ఠపేత్వా బుద్ధారమ్మణం పీతిం గహేత్వా చేతియఙ్గణం ఆరుయ్హ మహన్తం చేతియం చే, తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా చతూసు ఠానేసు వన్దితబ్బం, ఖుద్దకం చే, తథేవ పదక్ఖిణం కత్వా అట్ఠసు ఠానేసు వన్దితబ్బం. చేతియం వన్దిత్వా బోధియఙ్గణం పత్తేనాపి బుద్ధస్స భగవతో సమ్ముఖా వియ నిపచ్చకారం దస్సేత్వా బోధి వన్దితబ్బా. సో ఏవం చేతియఞ్చ బోధిఞ్చ వన్దిత్వా పటిసామితట్ఠానం గన్త్వా పటిసామితభణ్డకం హత్థేన గణ్హన్తో వియ నిక్ఖిత్తకమ్మట్ఠానం గహేత్వా గామసమీపే కమ్మట్ఠానసీసేనేవ చీవరం పారుపిత్వా గామం పిణ్డాయ పవిసతి.

అథ నం మనుస్సా దిస్వా "అయ్యో నో ఆగతో"తి పచ్చుగ్గన్త్వా పత్తం గహేత్వా ఆసనసాలాయ వా గేహే వా నిసీదాపేత్వా యాగుం దత్వా యావ భత్తం న నిట్ఠాతి, తావ పాదే ధోవిత్వా మక్ఖేత్వా పురతో నిసీదిత్వా పఞ్హం వా పుచ్ఛన్తి, ధమ్మం వా సోతుకామా హోన్తి. సచేపి న కథాపేన్తి, జనసఙ్గహణత్థం ధమ్మకథా నామ కాతబ్బాయేవాతి అట్ఠకథాచరియా వదన్తి. ధమ్మకథా హి కమ్మట్ఠానవినిముత్తా నామ నత్థి, తస్మా కమ్మట్ఠానసీసేనేవ ధమ్మం కథేత్వా కమ్మట్ఠానసీసేనేవ ఆహారం పరిభుఞ్జిత్వా అనుమోదనం కత్వా నివత్తియమానేహిపి మనుస్సేహి అనుగతోవ గామతో నిక్ఖమిత్వా తత్థ తే నివత్తేత్వా మగ్గం పటిపజ్జతి.

అథ నం పురేతరం నిక్ఖమిత్వా బహిగామే కతభత్తకిచ్చా సామణేరదహరభిక్ఖూ దిస్వా పచ్చుగ్గన్త్వా పత్తచీవరమస్స గణ్హన్తి. పోరాణకభిక్ఖూ కిర న "అమ్హాకం ఉపజ్ఝాయో ఆచరియో"తి ముఖం ఓలోకేత్వా వత్తం కరోన్తి, సమ్పత్తపరిచ్ఛేదేనేవ కరోన్తి. తే తం పుచ్ఛన్తి – "భన్తే, ఏతే మనుస్సా తుమ్హాకం కిం హోన్తి, మాతిపక్ఖతో సమ్బన్ధా పితిపక్ఖతో"తి? కిం దిస్వా పుచ్ఛథాతి? తుమ్హేసు ఏతేసం పేమం బహుమానన్తి. "ఆవుసో, యం మాతాపితూహిపి దుక్కరతరం, తం ఏతే అమ్హాకం

కరోన్తి, పత్తచీవరమ్పి నో ఏతేసం సన్తకమేవ, ఏతేసం ఆనుభావేన నేవ భయే భయం, న ఛాతకే ఛాతకం జానామ, ఏదిసా నామ అమ్హాకం ఉపకారినో నత్థీ"తి తేసం గుణే కథయన్తో గచ్ఛతి. అయం వుచ్చతి **హరతి న పచ్చాహరతీ**తి.

యస్స పన పగేవ వుత్తప్పకారం వత్తపటిపత్తిం కరోన్తస్స కమ్మజతేజో పజ్జలతి, అనుపాదిణ్ణకం ముఞ్చిత్వా ఉపాదిణ్ణకం గణ్హాతి, సరీరతో సేదా ముచ్చన్తి, కమ్మట్ఠానవీథిం నారోహతి, సో పగేవ పత్తచీవరమాదాయ వేగసావ చేతియం వన్దిత్వా గోరూపానం నిక్ఖమనవేలాయమేవ గామం యాగుభిక్ఖాయ పవిసిత్వా యాగుం లభిత్వా ఆసనసాలం గన్త్వా పివతి. అథస్స ద్విత్తిక్ఖత్తుం అజ్ఝోహరణమత్తేనేవ కమ్మజతేజో ఉపాదిణ్ణకం ముఞ్చిత్వా అనుపాదిణ్ణకం గణ్హాతి, ఘటసతేన న్హాతో వియ తేజోధాతుపరిళాహనిబ్బానం పత్వా కమ్మట్ఠానసీసేన యాగుం పరిభుఞ్జిత్వా పత్తఞ్చ ముఖఞ్చ ధోవిత్వా అన్తరాభత్తే కమ్మట్ఠానం మనసికత్వా అవసేసట్ఠానే పిణ్డాయ చరిత్వా కమ్మట్ఠానసీసేన ఆహారం పరిభుఞ్జిత్వా తతో పట్ఠాయ పోఙ్ఖానుపోఙ్ఖం ఉపట్ఠహమానం కమ్మట్ఠానం గహేత్వావ ఆగచ్ఛతి. అయం వుచ్చతి **పచ్చాహరతి న హరతీ**తి. ఏదిసా చ భిక్ఖూ యాగుం పివిత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా బుద్ధసాసనే అరహత్తం పత్తా నామ గణనపథం వీతివత్తా. సీహళదీపేయేవ తేసు తేసు గామేసు ఆసనసాలాయం న తం ఆసనమత్థి, యత్థ యాగుం పివిత్వా అరహత్తం పత్తా భిక్ఖూ నత్థీతి.

యో పన పమాదవిహారీ హోతి నిక్ఖిత్తధురో, సబ్బవత్తాని భిన్దిత్వా పఞ్చవిధచేతోవినిబన్ధబద్ధచిత్తో విహరన్తో "కమ్మట్ఠానం నామ అత్థీ"తిపి సఞ్ఞం అకత్వా గామం పిణ్డాయ పవిసిత్వా అననులోమికేన గిహిసంసగ్గేన సంసట్ఠో చరిత్వా చ భుఞ్జిత్వా చ తుచ్ఛో నిక్ఖమతి. అయం వుచ్చతి **నేవ హరతి న పచ్చాహరతీ**తి.

యో పనాయం **హరతి చ పచ్చాహరతి చా**తి వుత్తో, సో గతపచ్చాగతికవత్తవసేన వేదితబ్బో. అత్తకామా హి కులపుత్తా సాసనే పబ్బజిత్వా దసపి వీసమ్పి తింసమ్పి చత్తాలీసమ్పి పఞ్ఞాసమ్పి సతమ్పి ఏకతో వసన్తా కతికవత్తం కత్వా విహరన్తి "ఆవుసో, తుమ్హే న ఇణట్టా, న భయట్టా, న జీవికాపకతా పబ్బజితా, దుక్ఖా ముచ్చితుకామా పనేత్థ పబ్బజితా, తస్మా గమనే ఉప్పన్నకిలేసం గమనేయేవ నిగ్గణ్హథ, ఠానే, నిసజ్జాయ, సయనే ఉప్పన్నకిలేసం సయనేయేవ నిగ్గణ్హథా"తి. తే ఏవం కతికవత్తం కత్వా భిక్ఖాచారం గచ్ఛన్తా అడ్ఢఉసభఉసభఅడ్ఢగావుతగావుతన్తరేసు పాసాణా హోన్తి, తాయ సఞ్ఞాయ కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తావ గచ్ఛన్తి. సచే కస్సచి గమనే కిలేసో ఉప్పజ్జతి, తత్థేవ నం నిగ్గణ్హాతి. తథా అసక్కోన్తో తిట్ఠతి. అథస్స పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తోపి తిట్ఠతి, సో "అయం భిక్ఖు తుయ్హం ఉప్పన్నవితక్కం జానాతి, అననుచ్ఛవికం తే ఏత"న్తి అత్తానం పటిచోదేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా తత్థేవ అరియభూమిం ఓక్కమతి, తథా అసక్కోన్తో నిసీదతీతి సో ఏవ నయో. అరియభూమిం ఓక్కమితుం అసక్కోన్తోపి, తం కిలేసం విక్ఖమ్భేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తోవ గచ్ఛతి, న కమ్మట్ఠానవిప్పయుత్తేన చిత్తేన పాదం ఉద్ధరతి. ఉద్ధరతి చే, పటినివత్తిత్వా పురిమపదేసంయేవ ఏతి ఆలిన్దకవాసీ **మహాఫుస్సదేవత్థేరో** వియ.

సో కిర ఏకూనవీసతి వస్సాని గతపచ్చాగతికవత్తం పూరేన్తో ఏవ విహాసి. మనుస్సాపి సుదం అన్తరామగ్గే కసన్తా చ వపన్తా చ మద్దన్తా చ కమ్మాని చ కరోన్తా థేరం తథా గచ్ఛన్తం దిస్వా – "అయం థేరో పునప్పునం నివత్తిత్వా గచ్ఛతి, కిం ను ఖో మగ్గమూళ్హో, ఉదాహు కిఞ్చి పముట్ఠో"తి సముల్లపన్తి. సో తం అనాదియిత్వా కమ్మట్ఠానయుత్తచిత్తేనేవ సమణధమ్మం కరోన్తో వీసతివస్సబ్భన్తరే అరహత్తం పాపుణి. అరహత్తప్పత్తదివసే చస్స చఙ్కమనకోటియం అధివత్థా దేవతా అఙ్గులీహి దీపం ఉజ్జాలేత్వా అట్ఠాసి. చత్తారోపి మహారాజానో సక్కో చ దేవానమిన్దో బ్రహ్మా చ సహమ్పతి ఉపట్ఠానం ఆగమంసు. తఞ్చ ఓభాసం దిస్వా వనవాసీమహాతిస్సత్థేరో తం దుతియదివసే పుచ్ఛి – "రత్తిభాగే ఆయస్మతో సన్తికే ఓభాసో అహోసి, కిం సో

ఓభాసో"తి? థేరో విక్ఖేపం కరోన్తో "ఓభాసో నామ దీపోభాసోపి హోతి, మణిఓభాసోపీ"తి ఏవమాదిమాహ. తతో "పటిచ్ఛాదేథ తుమ్హే"తి నిబద్ధో ఆమాతి పటిజానిత్వా ఆరోచేసి.

కాళవల్లిమణ్డపవాసీమహానాగత్థేరో వియ చ. సోపి కిర గతపచ్చాగతికవత్తం పూరేన్తో పఠమం తావ "భగవతో మహాపధానం పూజేస్సామీ"తి సత్త వస్సాని ఠానచఙ్కమమేవ అధిట్ఠాసి. పున సోళస వస్సాని గతపచ్చాగతికవత్తం పూరేత్వా అరహత్తం పాపుణి. సో కమ్మట్ఠానయుత్తేనేవ చిత్తేన పాదం ఉద్ధరన్తో విప్పయుత్తేన ఉద్ధటే పటినివత్తన్తో గామసమీపం గన్త్వా "గావీ ను పబ్బజితో నూ"తి ఆసఙ్కనీయపదేసే ఠత్వా చీవరం పారుపిత్వా కచ్ఛకరకతో ఉదకేన పత్తం ధోవిత్వా ఉదకగణ్డూసం కరోతి. కిం కారణా? "మా మే భిక్ఖం దాతుం వా వన్దితుం వా ఆగతే మనుస్సే 'దీఘాయుకా హోథా'తి వచనమత్తేనాపి కమ్మట్ఠానవిక్ఖేపో అహోసీ"తి "అజ్జ, భన్తే, కతిమీ"తి దివసం వా భిక్ఖుగణనం వా పఞ్హం వా పుచ్ఛితో పన ఉదకం గిలిత్వా ఆరోచేతి. సచే దివసాదిపుచ్ఛకా న హోన్తి, నిక్ఖమనవేలాయం గామద్వారే నిట్ఠుభిత్వా యాతి.

కలమ్బతిత్థవిహారే వస్సూపగతా పఞ్ఞాస భిక్ఖూ వియ చ. తే కిర ఆసాళ్హిపుణ్ణమియం కతికవత్తం అకంసు – "అరహత్తం అపత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం నాలపిస్సామా"తి. గామఞ్చ పిణ్డాయ పవిసన్తా ఉదకగణ్డూసం కత్వా పవిసింసు. దివసాదీసు పుచ్ఛితేసు వుత్తనయేనేవ పటిపజ్జింసు. తత్థ మనుస్సా నిట్ఠుభనం దిస్వా జానింసు – "అజ్జేకో ఆగతో, అజ్జ ద్వే"తి. ఏవఞ్చ చిన్తేసుం – "కిం ను ఖో ఏతే అమ్హేహేవ సద్ధిం న సల్లపన్తి, ఉదాహు అఞ్ఞమఞ్ఞమ్పి. యది అఞ్ఞమఞ్ఞం న సల్లపన్తి, అద్ధా వివాదజాతా భవిస్సన్తి. ఏథ నే అఞ్ఞమఞ్ఞం ఖమాపేస్సామా"తి సబ్బే విహారం గన్త్వా పఞ్ఞాసాయ భిక్ఖూసు ద్వేపి భిక్ఖూ ఏకోకాసే నాద్దసంసు. తతో యో తేసు చక్ఖుమా పురిసో, సో ఆహ – "న భో కలహకారకానం ఓకాసో ఈదిసో హోతి, సుసమ్మట్ఠం చేతియఙ్గణం బోధియఙ్గణం, సునిక్ఖిత్తా సమ్మజ్జనియో, సుపట్ఠితం పానీయం పరిభోజనీయ"న్తి . తే తతోవ నివత్తా. తేపి భిక్ఖూ అన్తోతేమాసేయేవ అరహత్తం పత్వా మహాపవారణాయం విసుద్ధిపవారణం పవారేసుం.

ఏవం కాళవల్లిమణ్డపవాసీ మహానాగత్థేరో వియ, కలమ్బతిత్థవిహారే వస్సూపగతా భిక్ఖూ వియ చ కమ్మట్ఠానయుత్తేనేవ చిత్తేన పాదం ఉద్ధరన్తో గామసమీపం గన్త్వా ఉదకగణ్డూసం కత్వా వీథియో సల్లక్ఖేత్వా యత్థ సురాసోణ్డధుత్తాదయో కలహకారకా చణ్డహత్థిఅస్సాదయో వా నత్థి, తం వీథిం పటిపజ్జతి. తత్థ చ పిణ్డాయ చరమానో న తురితతురితో వియ జవేన గచ్ఛతి. న హి జవేన పిణ్డపాతికధుతఙ్గం నామ కిఞ్చి అత్థి. విసమభూమిభాగపత్తం పన ఉదకసకటం వియ నిచ్చలో హుత్వా గచ్ఛతి. అనుఘరం పవిట్ఠో చ దాతుకామం వా అదాతుకామం వా సల్లక్ఖేతుం తదనురూపం కాలం ఆగమేన్తో భిక్ఖం గహేత్వా అన్తోగామే వా బహిగామే వా విహారమేవ వా ఆగన్త్వా యథాఫాసుకే పతిరూపే ఓకాసే నిసీదిత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తో ఆహారే పటికూలసఞ్ఞం ఉపట్ఠపేత్వా అక్ఖబ్భఞ్జనవణలేపనపుత్తమంసూపమావసేన పచ్చవేక్ఖన్తో అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం ఆహారం ఆహారేతి, నేవ దవాయ న మదాయ న మణ్డనాయ న విభూసనాయ…పే.… భుత్తావీ చ ఉదకకిచ్చం కత్వా ముహుత్తం భత్తకిలమథం పటిపస్సమ్భేత్వా యథా పురేభత్తం , ఏవం పచ్ఛాభత్తం పురిమయామం పచ్ఛిమయామఞ్చ కమ్మట్ఠానమేవ మనసికరోతి. అయం వుచ్చతి **హరతి చ పచ్చాహరతి చా**తి.

ఇమం పన హరణపచ్చాహరణసఙ్ఖాతం గతపచ్చాగతికవత్తం పూరేన్తో యది ఉపనిస్సయసమ్పన్నో హోతి, పఠమవయే ఏవ అరహత్తం పాపుణాతి. నో చే పఠమవయే పాపుణాతి, అథ మజ్ఝిమవయే పాపుణాతి. నో చే మజ్ఝిమవయే పాపుణాతి, అథ పచ్ఛిమవయే పాపుణాతి, నో చే పచ్ఛిమవయే పాపుణాతి, అథ మరణసమయే. నో చే మరణసమయే పాపుణాతి, అథ దేవపుత్తో హుత్వా. నో చే దేవపుత్తో హుత్వా పాపుణాతి, అనుప్పన్నే బుద్ధే నిబ్బత్తో పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికరోతి. నో చే

పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికరోతి, అథ బుద్ధానం సమ్ముఖీభావే ఖిప్పాభిఞ్ఞో వా హోతి, సేయ్యథాపి థేరో బాహియో దారుచీరియో మహాపఞ్ఞో వా, సేయ్యథాపి థేరో సారిపుత్తో, మహిద్ధికో వా, సేయ్యథాపి థేరో మహామోగ్గల్లానో, ధుతవాదో వా, సేయ్యథాపి థేరో మహాకస్సపో, దిబ్బచక్ఖుకో వా, సేయ్యథాపి థేరో అనురుద్ధో, వినయధరో వా, సేయ్యథాపి థేరో ఉపాలి, ధమ్మకథికో వా, సేయ్యథాపి థేరో పుణ్ణో మన్తాణిపుత్తో, ఆరఞ్ఞికో వా, సేయ్యథాపి థేరో రేవతో, బహుస్సుతో వా, సేయ్యథాపి థేరో ఆనన్దో, సిక్ఖాకామో వా, సేయ్యథాపి థేరో రాహులో బుద్ధపుత్తోతి. ఇతి ఇమస్మిం చతుక్కే య్వాయం హరతి పచ్చాహరతి చ, తస్స గోచరసమ్పజఞ్ఞం సిఖాపత్తం హోతి.

అభిక్కమాదీసు పన అసమ్ముయ్హనం **అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం**. తం ఏవం వేదితబ్బం – ఇధ భిక్ఖు అభిక్కమన్తో వా పటిక్కమన్తో వా యథా అన్ధపుథుజ్జనా అభిక్కమాదీసు – "అత్తా అభిక్కమతి, అత్తనా అభిక్కమో నిబ్బత్తితో"తి వా "అహం అభిక్కమామి, మయా అభిక్కమో నిబ్బత్తితో"తి వా సమ్ముయ్హన్తి, తథా అసమ్ముయ్హన్తో అభిక్కమామీతి చిత్తే ఉప్పజ్జమానే తేనేవ చిత్తేన సద్ధిం చిత్తసముట్ఠానా వాయోధాతు విఞ్ఞత్తిం జనయమానా ఉప్పజ్జతి, ఇతి చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారవసేన అయం కాయసమ్మతో అట్ఠిసఙ్ఘాటో అభిక్కమతి. తస్సేవం అభిక్కమతో ఏకేకపాదుద్ధరణే పథవీధాతు ఆపోధాతూతి ద్వే ధాతుయో ఓమత్తా హోన్తి మన్దా, ఇతరా ద్వే అధిమత్తా హోన్తి బలవతియో, తథా అతిహరణవీతిహరణేసు, వోస్సజ్జనే తేజోధాతు వాయోధాతూతి ద్వే ధాతుయో ఓమత్తా హోన్తి మన్దా, ఇతరా ద్వే అధిమత్తా హోన్తి బలవతియో, తథా సన్నిక్ఖేపనసన్నిరుమ్భనేసు.

తత్థ ఉద్ధరణే పవత్తా రూపారూపధమ్మా అతిహరణం న పాపుణన్తి, తథా అతిహరణే పవత్తా వీతిహరణం, వీతిహరణే పవత్తా వోస్సజ్జనం, వోస్సజ్జనే పవత్తా సన్నిక్ఖేపనం, సన్నిక్ఖేపనే పవత్తా సన్నిరుమ్భనం న పాపుణన్తి, తత్థ తత్థేవ పబ్బపబ్బం సన్ధిసన్ధి ఓధిఓధి హుత్వా తత్తకపాలే పక్ఖిత్తతిలాని వియ తటతటాయన్తా భిజ్జన్తి. తత్థ కో ఏకో అభిక్కమతి, కస్స వా ఏకస్స అభిక్కమనం? పరమత్థతో హి ధాతూనంయేవ గమనం, ధాతూనం ఠానం, ధాతూనం నిసజ్జా, ధాతూనం సయనం. తస్మిం తస్మిఞ్హి కోట్ఠాసే సద్ధిం రూపేన –

"అఞ్ఞం ఉప్పజ్జతే చిత్తం, అఞ్ఞం చిత్తం నిరుజ్ఝతి;
అవీచిమనుసమ్బన్ధో, నదీసోతోవ వత్తతీ"తి. –

ఏవం అభిక్కమాదీసు అసమ్ముయ్హనం అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం నామాతి.

నిట్ఠితో "అభిక్కన్తే పటిక్కన్తే సమ్పజానకారీ హోతీ"తిపదస్స అత్థో.

ఆలోకితే విలోకితేతి ఏత్థ పన ఆలోకితం నామ పురతో పేక్ఖనం, విలోకితం నామ అనుదిసాపేక్ఖనం. అఞ్ఞానిపి హేట్ఠా ఉపరి పచ్ఛతో అనుపేక్ఖనవసేన ఓలోకితఉల్లోకితాపలోకితాని నామ హోన్తి. తాని ఇధ న గహితాని, సారుప్పవసేన పన ఇమానేవ ద్వే గహితాని. ఇమినా వా ముఖేన సబ్బానిపి తాని గహితానేవాతి.

తత్థ "ఆలోకేస్సామీ"తి చిత్తే ఉప్పన్నే చిత్తవసేనేవ అనోలోకేత్వా అత్థపరిగ్గహణం సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం. తం ఆయస్మన్తం నన్దం కాయసక్ఖిం కత్వా వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

“సచే, భిక్ఖవే, నన్దస్స పురత్థిమా దిసా ఆలోకేతబ్బా హోతి, సబ్బం చేతసా సమన్నాహరిత్వా నన్దో పురత్థిమం దిసం ఆలోకేతి ‘ఏవం మే పురత్థిమం దిసం ఆలోకయతో నాభిజ్ఝాదోమనస్సా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అన్వాసవిస్సన్తీ’తి. ఇతిహ తత్థ సమ్పజానో హోతి. సచే, భిక్ఖవే, నన్దస్స పచ్ఛిమా దిసా, ఉత్తరా దిసా, దక్ఖిణా దిసా, ఉద్ధం, అధో, అనుదిసా ఆలోకేతబ్బా హోతి, సబ్బం చేతసా సమన్నాహరిత్వా నన్దో అనుదిసం ఆలోకేతి ‘ఏవం మే అనుదిసం ఆలోకయతో’...పే.... సమ్పజానో హోతీ”తి (అం. ని. ౮.౯).

అపిచ ఇధాపి పుబ్బే వుత్తచేతియదస్సనాదివసేనేవ సాత్థకతా చ సప్పాయతా చ వేదితబ్బా. కమ్మట్ఠానస్స పన అవిజహనమేవ గోచరసమ్పజఞ్ఞం, తస్మా ఖన్ధధాతుఆయతనకమ్మట్ఠానికేహి అత్తనో కమట్ఠానవసేనేవ కసిణాదికమ్మట్ఠానికేహి వా పన కమ్మట్ఠానసీసేనేవ ఆలోకనవిలోకనం కాతబ్బం.

“అబ్భన్తరే అత్తా నామ ఆలోకేతా వా విలోకేతా వా నత్థి, ‘ఆలోకేస్సామీ’తి పన చిత్తే ఉప్పజ్జమానే తేనేవ చిత్తేన సద్ధిం చిత్తసముట్ఠానా వాయోధాతు విఞ్ఞత్తిం జనయమానా ఉప్పజ్జతి. ఇతి చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారవసేన హేట్ఠిమం అక్ఖిదలం అధో సీదతి, ఉపరిమం ఉద్ధం లఙ్ఘేతి, కోచి యన్తకేన వివరన్తో నామ నత్థి, తతో చక్ఖువిఞ్ఞాణం దస్సనకిచ్చం సాధేన్తం ఉప్పజ్జతీ”తి ఏవం పజాననం పనేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం నామ.

అపిచ మూలపరిఞ్ఞాఆగన్తుకతావకాలికభావవసేనపేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం. మూలపరిఞ్ఞావసేన తావ –

“భవఙ్గావజ్జనఞ్చేవ, దస్సనం సమ్పటిచ్ఛనం;
సన్తీరణం వోట్ఠబ్బనం, జవనం భవతి సత్తమం”.

తత్థ భవఙ్గం ఉపపత్తిభవస్స అఙ్గకిచ్చం సాధయమానం పవత్తతి, తం ఆవట్టేత్వా కిరియమనోధాతు ఆవజ్జనకిచ్చం సాధయమానా, తన్నిరోధా చక్ఖువిఞ్ఞాణం దస్సనకిచ్చం సాధయమానం, తన్నిరోధా విపాకమనోధాతు సమ్పటిచ్ఛనకిచ్చం సాధయమానా, తన్నిరోధా విపాకమనోవిఞ్ఞాణధాతు సన్తీరణకిచ్చం సాధయమానా, తన్నిరోధా కిరియమనోవిఞ్ఞాణధాతు వోట్ఠబ్బనకిచ్చం సాధయమానా, తన్నిరోధా సత్తక్ఖత్తుం జవనం జవతి. తత్థ పఠమజవనేపి “అయం ఇత్థీ, అయం పురిసో”తి రజ్జనదుస్సనముయ్హనవసేన ఆలోకితవిలోకితం న హోతి, దుతియజవనేపి...పే.... సత్తమజవనేపి. ఏతేసు పన యుద్ధమణ్డలే యోధేసు వియ హేట్ఠుపరియవసేన భిజ్జిత్వా పతితేసు “అయం ఇత్థీ, అయం పురిసో”తి రజ్జనాదివసేన ఆలోకితవిలోకితం హోతి. ఏవం తావేత్థ **మూలపరిఞ్ఞావసేన** అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

చక్ఖుద్వారే పన రూపే ఆపాథమాగతే భవఙ్గచలనతో ఉద్ధం సకకిచ్చనిప్ఫాదనవసేన ఆవజ్జనాదీసు ఉప్పజ్జిత్వా నిరుద్ధేసు అవసానే జవనం ఉప్పజ్జతి, తం పుబ్బే ఉప్పన్నానం ఆవజ్జనాదీనం గేహభూతే చక్ఖుద్వారే ఆగన్తుకపురిసో వియ హోతి. తస్స యథా పరగేహే కిఞ్చి యాచితుం పవిట్ఠస్స ఆగన్తుకపురిసస్స గేహసామికేసు తుణ్హీమాసినేసు ఆణాకరణం న యుత్తం, ఏవం ఆవజ్జనాదీనం గేహభూతే చక్ఖుద్వారే ఆవజ్జనాదీసుపి అరజ్జన్తేసు అదుస్సన్తేసు అముయ్హన్తేసు చ రజ్జనదుస్సనముయ్హనం అయుత్తన్తి ఏవం **ఆగన్తుకభావవసేన** అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

యాని పనేతాని చక్ఖుద్వారే వోట్ఠబ్బనపరియోసానాని చిత్తాని ఉప్పజ్జన్తి, తాని సద్ధిం సమ్పయుత్తధమ్మేహి తత్థ తత్థేవ భిజ్జన్తి, అఞ్ఞమఞ్ఞం న పస్సన్తి, ఇత్తరాని తావకాలికాని హోన్తి. తత్థ యథా ఏకస్మిం ఘరే సబ్బేసు మానుసకేసు మతేసు అవసేసస్స ఏకస్స తఙ్ఖణంయేవ మరణధమ్మస్స న యుత్తా నచ్చగీతాదీసు అభిరతి నామ, ఏవమేవ ఏకద్వారే ససమ్పయుత్తేసు ఆవజ్జనాదీసు తత్థ తత్థేవ మతేసు అవసేసస్స తఙ్ఖణంయేవ మరణధమ్మస్స జవనస్సాపి రజ్జనదుస్సనముయ్హనవసేన అభిరతి నామ న యుత్తాతి ఏవం **తావకాలికభావవసేన** అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అపిచ ఖన్ధాయతనధాతుపచ్చయపచ్చవేక్ఖణవసేనపేతం వేదితబ్బం. ఏత్థ హి చక్ఖు చేవ రూపా చ రూపక్ఖన్ధో, దస్సనం విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో, తంసమ్పయుత్తా వేదనా వేదనాక్ఖన్ధో, సఞ్ఞా సఞ్ఞాక్ఖన్ధో, ఫస్సాదికా సఙ్ఖారా సఙ్ఖారక్ఖన్ధో, ఏవమేతేసం పఞ్చన్నం ఖన్ధానం సమవాయే ఆలోకనవిలోకనం పఞ్ఞాయతి. తత్థ కో ఏకో ఆలోకేతి, కో విలోకేతి? తథా చక్ఖు చక్ఖాయతనం, రూపం రూపాయతనం, దస్సనం మనాయతనం, వేదనాదయో సమ్పయుత్తధమ్మా ధమ్మాయతనం, ఏవమేతేసం చతున్నం ఆయతనానం సమవాయే ఆలోకనవిలోకనం పఞ్ఞాయతి. తత్థ కో ఏకో ఆలోకేతి, కో విలోకేతి? తథా చక్ఖు చక్ఖుధాతు, రూపం రూపధాతు, దస్సనం చక్ఖువిఞ్ఞాణధాతు, తంసమ్పయుత్తా వేదనాదయో ధమ్మా ధమ్మధాతు, ఏవమేతేసం చతున్నం ధాతూనం సమవాయే ఆలోకనవిలోకనం పఞ్ఞాయతి. తత్థ కో ఏకో ఆలోకేతి, కో విలోకేతి? తథా చక్ఖు నిస్సయపచ్చయో, రూపం ఆరమ్మణపచ్చయో, ఆవజ్జనం అనన్తరసమనన్తరూపనిస్సయనత్థివిగతపచ్చయో, ఆలోకో ఉపనిస్సయపచ్చయో, వేదనాదయో సహజాతపచ్చయో. ఏవమేతేసం పచ్చయానం సమవాయే ఆలోకనవిలోకనం పఞ్ఞాయతి. తత్థ కో ఏకో ఆలోకేతి, కో విలోకేతీతి ఏవమేత్థ ఖన్ధాయతనధాతుపచ్చయపచ్చవేక్ఖణవసేనపి అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

సమిఞ్జితే పసారితేతి పబ్బానం సమిఞ్జనపసారణే. తత్థ చిత్తవసేనేవ సమిఞ్జనపసారణం అకత్వా హత్థపాదానం సమిఞ్జనపసారణపచ్చయా అత్థానత్థం పరిగ్గణ్హిత్వా అత్థపరిగ్గణ్హనం సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం. తత్థ హత్థపాదే అతిచిరం సమిఞ్జేత్వా వా పసారేత్వా వా ఠితస్స ఖణే ఖణే వేదనా ఉప్పజ్జన్తి, చిత్తం ఏకగ్గం న లభతి, కమ్మట్ఠానం పరిపతతి, విసేసం నాధిగచ్ఛతి. కాలే సమిఞ్జన్తస్స కాలే పసారేన్తస్స పన తా వేదనా నుప్పజ్జన్తి, చిత్తం ఏకగ్గం హోతి, కమ్మట్ఠానం ఫాతిం గచ్ఛతి, విసేసమధిగచ్ఛతీతి ఏవం అత్థానత్థపరిగ్గణ్హనం వేదితబ్బం.

అత్థే పన సతిపి సప్పాయాసప్పాయం పరిగ్గణ్హిత్వా సప్పాయపరిగ్గణ్హనం సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం. తత్రాయం నయో – మహాచేతియఙ్గణే కిర దహరభిక్ఖూ సజ్ఝాయం గణ్హన్తి. తేసం పిట్ఠిపస్సే దహరభిక్ఖునియో ధమ్మం సుణన్తి. తత్థేకో దహరో హత్థం పసారేన్తో కాయసంసగ్గం పత్వా తేనేవ కారణేన గిహీ జాతో. అపరో భిక్ఖు పాదం పసారేన్తో అగ్గిమ్హి పసారేసి, అట్ఠిం ఆహచ్చ పాదో ఝాయి. అపరో వమ్మికే పసారేసి, సో ఆసీవిసేన దట్ఠో. అపరో చీవరకుటిదణ్డకే పసారేసి, తం మణిసప్పో డంసి. తస్మా ఏవరూపే అసప్పాయే అపసారేత్వా సప్పాయే పసారేతబ్బం. ఇదమేత్థ సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం.

గోచరసమ్పజఞ్ఞం పన మహాథేరవత్థునా దీపేతబ్బం – మహాథేరో కిర దివాట్ఠానే నిసిన్నో అన్తేవాసికేహి సద్ధిం కథయమానో సహసా హత్థం సమిఞ్జేత్వా పున యథాఠానే ఠపేత్వా సణికం సమిఞ్జేసి. తం అన్తేవాసికా పుచ్ఛింసు – “కస్మా, భన్తే, సహసా హత్థం సమిఞ్జేత్వా పున యథాఠానే ఠపేత్వా సణికం సమిఞ్జిత్థా”తి. యతో పట్ఠాయాహం, ఆవుసో, కమ్మట్ఠానం మనసికాతుం ఆరద్ధో, న మే కమ్మట్ఠానం ముఞ్చిత్వా హత్థో సమిఞ్జితపుబ్బో, ఇదాని పన తుమ్హేహి సద్ధిం కథయమానేన కమ్మట్ఠానం ముఞ్చిత్వా సమిఞ్జితో, తస్మా పున యథాఠానే ఠపేత్వా సమిఞ్జేసిన్తి. సాధు, భన్తే, భిక్ఖునా నామ ఏవరూపేన భవితబ్బన్తి. ఏవమేత్థాపి కమ్మట్ఠానావిజహనమేవ గోచరసమ్పజఞ్ఞన్తి వేదితబ్బం.

అబ్భన్తరే అత్తా నామ కోచి సమిఞ్జన్తో వా పసారేన్తో వా నత్థి, వుత్తప్పకారచిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేన పన సుత్తాకడ్ఢనవసేన దారుయన్తస్స హత్థపాదలళనం వియ సమిఞ్జనపసారణం హోతీతి పరిజాననం పనేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞన్తి వేదితబ్బం.

సఙ్ఘాటిపత్తచీవరధారణేతి ఏత్థ సఙ్ఘాటిచీవరానం నివాసనపారుపనవసేన, పత్తస్స భిక్ఖాపటిగ్గహణాదివసేన పరిభోగో ధారణం నామ. తత్థ సఙ్ఘాటిచీవరధారణే తావ నివాసేత్వా పారుపిత్వా చ పిణ్డాయ చరతో ఆమిసలాభో, "సీతస్స పటిఘాతాయా"తిఆదినా నయేన భగవతా వుత్తప్పకారోయేవ చ అత్థో అత్థో నామ. తస్స వసేన సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

ఉణ్హపకతికస్స పన దుబ్బలస్స చ చీవరం సుఖుమం సప్పాయం, సీతాలుకస్స ఘనం దుపట్టం. విపరీతం అసప్పాయం. యస్స కస్సచి జిణ్ణం అసప్పాయమేవ. అగ్గళాదిదానేన హిస్స తం పలిబోధకరం హోతి. తథా పట్టుణ్ణదుకూలాదిభేదం లోభనీయచీవరం. తాదిసఞ్హి అరఞ్ఞే ఏకకస్స నివాసన్తరాయకరం , జీవితన్తరాయకరఞ్చాపి హోతి. నిప్పరియాయేన పన యం నిమిత్తకమ్మాదిమిచ్ఛాజీవవసేన ఉప్పన్నం, యఞ్చస్స సేవమానస్స అకుసలా ధమ్మా అభివడ్ఢన్తి, కుసలా ధమ్మా పరిహాయన్తి , తం అసప్పాయం. విపరీతం సప్పాయం, తస్స వసేనేత్థ సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం, కమ్మట్ఠానావిజహనవసేనేవ చ గోచరసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అబ్భన్తరే అత్తా నామ కోచి చీవరం పారుపన్తో నత్థి, వుత్తప్పకారచిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ పన చీవరపారుపనం హోతి. తత్థ చీవరమ్పి అచేతనం, కాయోపి అచేతనో. చీవరం న జానాతి "మయా కాయో పారుపితో"తి. కాయోపి న జానాతి "అహం చీవరేన పారుపితో"తి. ధాతుయోవ ధాతుసమూహం పటిచ్ఛాదేన్తి పటపిలోతికాయ పోత్థకరూపపటిచ్ఛాదనే వియ. తస్మా నేవ సున్దరం చీవరం లభిత్వా సోమనస్సం కాతబ్బం, న అసున్దరం లభిత్వా దోమనస్సం. నాగవమ్మికచేతియరుక్ఖాదీసు హి కేచి మాలాగన్ధధూమవత్థాదీహి సక్కారం కరోన్తి, కేచి గూథముత్తకద్దమదణ్డసత్థపహారాదీహి అసక్కారం. న తేహి నాగవమ్మికరుక్ఖాదయో సోమనస్సం వా కరోన్తి దోమనస్సం వా. ఏవమేవం నేవ సున్దరం చీవరం లభిత్వా సోమనస్సం కాతబ్బం, న అసున్దరం లభిత్వా దోమనస్సన్తి ఏవం పవత్తపటిసఙ్ఖానవసేనేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

పత్తధారణేపి పత్తం సహసావ అగ్గహేత్వా – "ఇమం గహేత్వా పిణ్డాయ చరమానో భిక్ఖం లభిస్సామీ"తి ఏవం పత్తగ్గహణపచ్చయా పటిలభితబ్బఅత్థవసేన సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం. కిసదుబ్బలసరీరస్స పన గరుపత్తో అసప్పాయో. యస్స కస్సచి చతుపఞ్చగణ్ఠికాహతో దుబ్బిసోధనీయో అసప్పాయోవ. దుద్ధోతపత్తో హి న వట్టతి, తం ధోవన్తస్సేవ చస్స పలిబోధో హోతి. మణివణ్ణపత్తో పన లోభనీయో చీవరే వుత్తనయేనేవ అసప్పాయో. నిమిత్తకమ్మాదివసేన లద్ధో, పన యఞ్చస్స సేవమానస్స అకుసలా ధమ్మా అభివడ్ఢన్తి, కుసలా ధమ్మా పరిహాయన్తి, అయం ఏకన్తఅసప్పాయోవ. విపరీతో సప్పాయో. తస్స వసేనేత్థ సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం, కమ్మట్ఠానావిజహనవసేనేవ చ గోచరసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అబ్భన్తరే అత్తా నామ కోచి పత్తం గణ్హన్తో నత్థి, వుత్తప్పకారచిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ పత్తగ్గహణం నామ హోతి. తత్థ పత్తోపి అచేతనో, హత్థాపి అచేతనా. పత్తో న జానాతి "అహం హత్థేహి గహితో"తి. హత్థాపి న జానన్తి "పత్తో

అప్పేహి గహితో”తి. ధాతుయేవ ధాతుసమూహం గణ్హన్తి, సణ్డాసేన అగ్గివణ్ణపత్తగ్గహణే వియాతి ఏవం పవత్తపటిసఙ్ఖానవసేనేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అపిచ యథా ఛిన్నహత్థపాదే వణముఖేహి పగ్ఘరితపుబ్బలోహితకిమికులే నీలమక్ఖికసమ్పరికిణ్ణే అనాథసాలాయ అనాథమనుస్సే దిస్వా దయాలుకా పురిసా తేసం వణపట్టచోళకాని చేవ కపాలాదీహి భేసజ్జాని చ ఉపనామేన్తి. తత్థ చోళకానిపి కేసఞ్చి సణ్హాని, కేసఞ్చి థూలాని పాపుణన్తి, భేసజ్జకపాలానిపి కేసఞ్చి సుసణ్ఠానాని, కేసఞ్చి దుస్సణ్ఠానాని పాపుణన్తి, న తే తత్థ సుమనా వా దుమ్మనా వా హోన్తి. వణపటిచ్ఛాదనమత్తేనేవ హి చోళకేన భేసజ్జపటిగ్గహమత్తేనేవ చ కపాలకేన తేసం అత్థో. ఏవమేవ యో భిక్ఖు వణచోళకం వియ చీవరం, భేసజ్జకపాలకం వియ చ పత్తం, కపాలే భేసజ్జమివ చ పత్తే లద్ధభిక్ఖం సల్లక్ఖేతి. అయం సఙ్ఘాటిపత్తచీవరధారణే అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞేన ఉత్తమసమ్పజానకారీతి వేదితబ్బో.

అసితాదీసు **అసితే**తి పిణ్డపాతభోజనే. **పీతే**తి యాగుఆదిపానే. **ఖాయితే**తి పిట్ఠఖజ్జకాదిఖాదనే. **సాయితే**తి మధుఫాణితాదిసాయనే. తత్థ “నేవ దవాయా”తిఆదినా నయేన వుత్తో అట్ఠవిధోపి అత్థో అత్థో నామ, తస్స వసేన సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

లూఖపణీతతిత్తమధురాదీసు పన యేన భోజనేన యస్స అఫాసు హోతి, తం తస్స అసప్పాయం. యం పన నిమిత్తకమ్మాదివసేన పటిలద్ధం, యఞ్చస్స భుఞ్జతో అకుసలా ధమ్మా అభివడ్ఢన్తి, కుసలా ధమ్మా పరిహాయన్తి, తం ఏకన్తఅసప్పాయమేవ. విపరీతం సప్పాయం. తస్స వసేనేత్థ సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం, కమ్మట్ఠానావిజహనవసేనేవ చ గోచరసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అబ్భన్తరే అత్తా నామ కోచి భుఞ్జకో నత్థి, వుత్తప్పకారచిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ పత్తపటిగ్గహణం నామ హోతి, చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ హత్థస్స పత్తే ఓతారణం నామ హోతి, చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ ఆలోపకరణం ఆలోపుద్ధరణం ముఖవివరణఞ్చ హోతి. న కోచి కుఞ్చికాయ న యన్తకేన హనుకట్ఠీని వివరతి, చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ ఆలోపస్స ముఖే ఠపనం ఉపరిదన్తానం ముసలకిచ్చసాధనం హేట్ఠాదన్తానం ఉదుక్ఖలకిచ్చసాధనం జివ్హాయ హత్థకిచ్చసాధనఞ్చ హోతి. ఇతి నం తత్థ అగ్గజివ్హాయ తనుకఖేళో, మూలజివ్హాయ బహలఖేళో మక్ఖేతి. తం హేట్ఠాదన్తఉదుక్ఖలే జివ్హాహత్థపరివత్తితం ఖేళఉదకతేమితం ఉపరిదన్తముసలసఞ్చుణ్ణితం కోచి కటచ్ఛునా వా దబ్బియా వా అన్తో పవేసేన్తో నామ నత్థి, వాయోధాతుయావ పవిసతి. పవిట్ఠం పవిట్ఠం కోచి పలాలసన్థరం కత్వా ధారేన్తో నామ నత్థి, వాయోధాతువసేనేవ తిట్ఠతి. ఠితం ఠితం కోచి ఉద్ధనం కత్వా అగ్గిం జాలేత్వా పచన్తో నామ నత్థి, తేజోధాతుయావ పచ్చతి. పక్కం పక్కం కోచి దణ్డకేన వా యట్ఠియా వా బహి నీహరకో నామ నత్థి, వాయోధాతుయేవ నీహరతి. ఇతి వాయోధాతు అతిహరతి చ వీతిహరతి చ ధారేతి చ పరివత్తేతి చ సఞ్చుణ్ణేతి చ విసోసేతి చ నీహరతి చ; పథవీధాతు ధారేతి చ పరివత్తేతి చ సఞ్చుణ్ణేతి చ విసోసేతి చ; ఆపోధాతు సినేహేతి చ అల్లత్తఞ్చ అనుపాలేతి; తేజోధాతు అన్తోపవిట్ఠం పరిపాచేతి; ఆకాసధాతు అఞ్జసో హోతి; విఞ్ఞాణధాతు తత్థ తత్థ సమ్మాపయోగమన్వాయ ఆభుజతీతి ఏవం పవత్తపటిసఙ్ఖానవసేనేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అపిచ గమనతో, పరియేసనతో, పరిభోగతో, ఆసయతో, నిధానతో, అపరిపక్కతో, పరిపక్కతో, ఫలతో, నిస్సన్దతో, సమ్మక్ఖనతోతి ఏవం దసవిధం పటికూలభావం పచ్చవేక్ఖణతోపేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం. విత్థారకథా పనేత్థ

విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౨౯౪ ఆదయో) ఆహారపటికూలసఞ్ఞానిద్దేసతో గహేతబ్బా.

ఉచ్చారపస్సావకమ్మేతి ఉచ్చారస్స చ పస్సావస్స చ కరణే. తత్థ పత్తకాలే ఉచ్చారపస్సావం అకరోన్తస్స సకలసరీరతో సేదా ముచ్చన్తి, అక్ఖీని భమన్తి, చిత్తం న ఏకగ్గం హోతి, అఞ్ఞే చ రోగా ఉప్పజ్జన్తి. కరోన్తస్స పన సబ్బం తం న హోతీతి అయమేత్థ అత్థో. తస్స వసేన సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం. అట్ఠానే ఉచ్చారపస్సావం కరోన్తస్స పన ఆపత్తి హోతి, అయసో వడ్ఢతి, జీవితన్తరాయోపి హోతి. పతిరూపే ఠానే కరోన్తస్స సబ్బం తం న హోతీతి ఇదమేత్థ సప్పాయం. తస్స వసేన సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం, కమ్మట్ఠానావిజహనవసేన చ గోచరసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

అబ్భన్తరే అత్తా నామ కోచి ఉచ్చారపస్సావకమ్మం కరోన్తో నత్థి, చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారేనేవ పన ఉచ్చారపస్సావకమ్మం హోతి. యథా పన పక్కే గణ్డే గణ్డభేదేన పుబ్బలోహితం అకామతాయ నిక్ఖమతి, యథా చ అతిభరితా ఉదకభాజనా ఉదకం అకామతాయ నిక్ఖమతి, ఏవం పక్కాసయముత్తవత్థీసు సన్నిచితా ఉచ్చారపస్సావా వాయువేగసముప్పీళితా అకామతాయపి నిక్ఖమన్తి. సో పనాయం ఏవం నిక్ఖమన్తో ఉచ్చారపస్సావో నేవ తస్స భిక్ఖునో అత్తనో హోతి న పరస్స, కేవలం సరీరనిస్సన్దోవ హోతి. యథా కిం? యథా ఉదకతుమ్బతో పురాణఉదకం ఛడ్డేన్తస్స నేవ తం అత్తనో హోతి న పరేసం, కేవలం పటిజగ్గనమత్తమేవ హోతి. ఏవం పవత్తపటిసఙ్ఖానవసేనేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం వేదితబ్బం.

గతాదీసు **గతే**తి గమనే. **ఠితే**తి ఠానే. **నిసిన్నే**తి నిసజ్జాయ. **సుత్తే**తి సయనే. **జాగరితే** తి జాగరణే. **భాసితే**తి కథనే. **తుణ్హీభావే**తి అకథనే. ఏత్థ చ యో చిరం గన్త్వా వా చఙ్కమిత్వా వా అపరభాగే ఠితో ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి "చఙ్కమనకాలే పవత్తా రూపారూపధమ్మా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి, అయం గతే సమ్పజానకారీ నామ.

యో సజ్ఝాయం వా కరోన్తో పఞ్హం వా విస్సజ్జేన్తో కమ్మట్ఠానం వా మనసికరోన్తో చిరం ఠత్వా అపరభాగే నిసిన్నో ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి "ఠితకాలే పవత్తా రూపారూపధమ్మా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి, అయం ఠితే సమ్పజానకారీ నామ.

యో సజ్ఝాయాదికరణవసేనేవ చిరం నిసీదిత్వా అపరభాగే నిపన్నో ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి – "నిసిన్నకాలే పవత్తా రూపారూపధమ్మా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి, అయం నిసిన్నే సమ్పజానకారీ నామ.

యో పన నిపన్నకోవ సజ్ఝాయం కరోన్తో కమ్మట్ఠానం వా మనసికరోన్తో నిద్దం ఓక్కమిత్వా అపరభాగే ఉట్ఠాయ ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి – "సయనకాలే పవత్తా రూపారూపధమ్మా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి, అయం సుత్తే చ జాగరితే చ సమ్పజానకారీ నామ. కిరియమయచిత్తానఞ్హి అప్పవత్తం సుత్తం నామ, పవత్తం జాగరితం నామాతి.

యో పన భాసమానో – "అయం సద్దో నామ ఓట్ఠే చ పటిచ్చ దన్తే చ జివ్హఞ్చ తాలుఞ్చ పటిచ్చ చిత్తస్స చ తదనురూపం పయోగం పటిచ్చ జాయతీ"తి సతో సమ్పజానో భాసతి, చిరం వా పన కాలం సజ్ఝాయం కత్వా ధమ్మం వా కథేత్వా కమ్మట్ఠానం వా పరివత్తేత్వా పఞ్హం వా విస్సజ్జేత్వా అపరభాగే తుణ్హీభూతో ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి "భాసితకాలే ఉప్పన్నా రూపారూపధమ్మా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి అయం భాసితే సమ్పజానకారీ నామ.

యో తుణ్హీభూతో చిరం ధమ్మం వా కమ్మట్ఠానం వా మనసికత్వా అపరభాగే ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి – "తుణ్హీభూతకాలే పవత్తా రూపారూపధమ్మా ఏత్థేవ నిరుద్ధా"తి. ఉపాదారూపపవత్తియా సతి భాసతి నామ, అసతి తుణ్హీ భవతి నామాతి,

అయం తుణ్హీభావే సమ్పజానకారీ నామాతి. ఏవమేత్థ అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞం తస్స వసేన సమ్పజానకారితా వేదితబ్బా. ఇమస్మిం సుత్తే సతిపట్ఠానమిస్సకసమ్పజఞ్ఞం పుబ్బభాగం కథితం.

౩. భిక్ఖుసుత్తవణ్ణనా

౩౬౯. తతియే **ఏవమేవ పనిధేకచ్చే**తి సో కిర భిక్ఖు కమ్మట్ఠానం కథాపేత్వా ఇతో చితో చ ఆహిణ్డతి, కాయవివేకం నానుయుఞ్జతి. తేన నం భగవా నిగ్గణ్హన్తో ఏవమాహ. **తస్మా**తి యస్మా సంఖిత్తేన దేసనం యాచసి, తస్మా. **దిట్ఠీ**తి కమ్మస్సకతాదిట్ఠి.

౪. సాలసుత్తవణ్ణనా

౩౭౦. చతుత్థే **ధమ్మవినయో**తి ధమ్మోతి వా వినయోతి వా ఉభయమేతం సత్థుసాసనస్సేవ నామం. **సమాదపేతబ్బా**తి గణ్హాపేతబ్బా. **ఏకోదిభూతా**తి ఖణికసమాధినా ఏకగ్గభూతా. **సమాహితా ఏకగ్గచిత్తా**తి ఉపచారప్పనావసేన సమ్మా ఠపితచిత్తా చ ఏకగ్గచిత్తా చ. ఇమస్మిం సుత్తే నవకభిక్ఖూహి చేవ ఖీణాసవేహి చ భావితసతిపట్ఠానా పుబ్బభాగా, సత్తహి సేఖేహి భావితా మిస్సకా.

౬. సకుణగ్ఘిసుత్తవణ్ణనా

౩౭౨. ఛట్ఠే **సకుణగ్ఘీ**తి సకుణం హనతీతి సకుణగ్ఘి, సేనస్సేతం అధివచనం. **సహసా అజ్ఝప్పత్తా**తి లోభసాహసేన పత్తా. **అలక్ఖికా**తి నిస్సిరికా. **అప్పపుఞ్ఞా**తి పరిత్తపుఞ్ఞా. **సచేజ్జ మయన్తి** సచే అజ్జ మయం. **నఙ్గలకట్ఠకరణన్తి** నఙ్గలేన కసికరణం, అధునా కట్ఠం ఖేత్తట్ఠానన్తి అత్థో. **లేడ్డుట్ఠానన్తి** లేడ్డూనం ఠానం. **సంవదమానా**తి సమ్మా వదమానా, అత్తనో బలస్స సుట్ఠు వణ్ణం వదమానాతి అత్థో. **మహన్తం లేడ్డుం అభిరుహిత్వా**తి ఉద్ధనసణ్ఠానేన ఠితేసు తీసు లేడ్డూసు ‘‘ఇతో సేనే ఆగచ్ఛన్తే ఇతో నిక్ఖమిస్సామి, ఇతో ఆగచ్ఛన్తే ఇతో’’తి సల్లక్ఖేత్వా తేసు ఏకం లేడ్డుం అభిరుహిత్వా అట్ఠాసి అవదమానో. **సన్నయ్హా**తి ఖురప్పం సన్నయ్హమానో వియ సన్నయ్హిత్వా సుట్ఠు ఠపేత్వా. **బహుఆగతో ఖో మ్యాయన్తి** ‘‘మయ్హం అత్థాయ అయం బహుతం ఠానం ఆగతో, అప్పం అవసిట్ఠం, ఇదాని మం గణ్హిస్సతీ’’తి ఞత్వా దారుగుళో వియ వినివత్తిత్వా తస్సేవ లేడ్డుస్స అన్తరే పచ్చుపాది, పటిపన్నో పవిట్ఠోతి అత్థో. **ఉరం పచ్చతాళేసీ**తి ‘‘ఏకప్పహారేనేవ లాపస్స సీసం ఛిన్దిత్వా గహేస్సామీ’’తి పక్ఖన్దత్తా వేగం సన్ధారేతుం అసక్కోన్తో తస్మిం లేడ్డుస్మిం ఉరం పతాళేసి. తావదేవస్స హదయమంసం ఫాలియిత్థ. అథ లాపో ‘‘దిట్ఠా వత సత్తునో పిట్ఠీ’’తి హట్ఠతుట్ఠో తస్స హదయే అపరాపరం చఙ్కమి.

౭. మక్కటసుత్తవణ్ణనా

౩౭౩. సత్తమే **దుగ్గా**తి దుగ్గమా. **చారీ**తి సఞ్చారో. **లేపం ఓడ్డేన్తీ**తి వటరుక్ఖఖీరాదీహి యోజేత్వా లేపం కరోన్తి, తం మక్కటానం ధువగమనట్ఠానన్తి సల్లక్ఖేత్వా రుక్ఖసాఖాదీసు ఠపేన్తి. **పఞ్చోడ్డితో**తి పఞ్చసు ఠానేసు కాజదణ్డకం పవేసేత్వా గహేతబ్బో కాజసిక్కా వియ ఓడ్డితో. **థునం సేతీ**తి థునన్తో సయతి.

౮. సూదసుత్తవణ్ణనా

౩౭౮. అట్ఠమే **సూదోతి** భత్తకారకో. **నానచ్చయేహీతి** నానాచయేహి, నానావిధేహీతి అత్థో. అయమేవ వా పాఠో. **అమ్బిలగ్గేహీతి** అమ్బిలకోట్ఠాసేహి. ఏసేవ నయో సబ్బత్థ. **అభిహరతీతి** గహణత్థాయ హత్థం పసారేతి. **బహుం గణ్హాతీతి** ఏకగ్గహణేన బహుం గణ్హన్తోపి పునప్పునం గణ్హన్తోపి బహుం గణ్హతేవ. **అభిహారానన్తి** సతం వా సహస్సం వా ఉక్ఖిపిత్వా అభిహటానం దాయానం. **ఉపక్కిలేసాతి** పఞ్చ నీవరణా. **నిమిత్తం న ఉగ్గణ్హాతీతి** "ఇమం మే కమ్మట్ఠానం అనులోమం వా గోత్రభుం వా ఆహచ్చ ఠిత"న్తి న జానాతి, అత్తనో చిత్తస్స నిమిత్తం గణ్హితుం న సక్కోతి. ఇమస్మిం సుత్తే పుబ్బభాగవిపస్సనా సతిపట్ఠానావ కథితా.

౯. గిలానసుత్తవణ్ణనా

౩౭౯. నవమే **బేళువగామకేతి** వేసాలియా సమీపే ఏవంనామకో పాదగామో అత్థి, తస్మిం. **యథామిత్తన్తిఆదీసు మిత్తాతి** మిత్తావ. **సన్దిట్ఠాతి** తత్థ తత్థ సఙ్గమ్మ దిట్ఠమత్తా నాతిదళ్హమిత్తా . **సమ్భత్తాతి** సుట్ఠు భత్తా సినేహవన్తో దళ్హమిత్తా. యేసం యత్థ యత్థ ఏవరూపా భిక్ఖూ అత్థి, తే తత్థ తత్థ వస్సం ఉపేథాతి అత్థో. కస్మా ఏవమాహ? తేసం ఫాసువిహారత్థాయ. తేసం కిర బేళువగామకే సేనాసనం నప్పహోతి, భిక్ఖాపి మన్దా. సమన్తా వేసాలియా పన బహూని సేనాసనాని, భిక్ఖాపి సులభా. తస్మా ఏవమాహ.

అథ కస్మా "యథాసుఖం గచ్ఛథా"తి న విస్సజ్జేసి? తేసం అనుకమ్పాయ. ఏవం కిరస్స అహోసి – "అహం దసమాసమత్తం ఠత్వా పరినిబ్బాయిస్సామి. సచే ఇమే దూరం గచ్ఛిస్సన్తి, మం పరినిబ్బానకాలే దట్ఠుం న సక్ఖిస్సన్తి. అథ నేసం 'సత్థా పరినిబ్బాయన్తో అమ్హాకం సతిమత్తమ్పి న అదాసి. సచే జానేయ్యామ, న ఏవం దూరే వసేయ్యామా'తి విప్పటిసారో భవేయ్య. వేసాలియా సమన్తా పన వస్సం వసన్తా మాసస్స అట్ఠ వారే ఆగన్త్వా ధమ్మం సుణిస్సన్తి, సుగతోవాదం లభిస్సన్తీ"తి న విస్సజ్జేసి.

ఖరోతి ఫరుసో. **ఆబాధోతి** విసభాగరోగో. **బాళ్హాతి** బలవతియో. **మారణన్తికాతి** మరణన్తం మరణసన్తికం పాపనసమత్థా. **సతో సమ్పజానో అధివాసేసీతి** సతిం సూపట్ఠితం కత్వా ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా అధివాసేసి. **అవిహఞ్ఞమానోతి** వేదనానువత్తనవసేన అపరాపరం పరివత్తనం అకరోన్తో అపీళియమానో అదుక్ఖియమానో చ అధివాసేసి. **అనామన్తేత్వాతి** అజానాపేత్వా. **అనపలోకేత్వాతి** అజానాపేత్వావ ఓవాదానుసాసనిం అదత్వాతి వుత్తం హోతి. **వీరియేనాతి** పుబ్బభాగవీరియేన చేవ ఫలసమాపత్తివీరియేన చ. **పటిపణామేత్వాతి** విక్ఖమ్భేత్వా. **జీవితసఙ్ఖారన్తి** ఏత్థ జీవితమ్పి జీవితసఙ్ఖారో. యేన జీవితం సఙ్ఖరీయతి ఛిజ్జమానం ఘటేత్వా ఠపీయతి, సో ఫలసమాపత్తిధమ్మోపి జీవితసఙ్ఖారో. సో ఇధ అధిప్పేతో. **అధిట్ఠాయాతి** అధిట్ఠహిత్వా పవత్తేత్వా జీవితఠపనసమత్థం ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జేయ్యన్తి అయమేత్థ సఙ్ఖేపత్థో.

కిం పన భగవా ఇతో పుబ్బే ఫలసమాపత్తిం న సమాపజ్జతీతి? సమాపజ్జతి. సా పన ఖణికసమాపత్తి. ఖణికసమాపత్తి చ అన్తోసమాపత్తియంయేవ వేదనం విక్ఖమ్భేతి, సమాపత్తితో వుట్ఠితమత్తస్స కట్ఠపాతేన వా కఠలపాతేన వా ఛిన్నసేవాలో వియ ఉదకం, పున సరీరం వేదనా అజ్ఝోత్థరతి. యా పన రూపసత్తకం అరూపసత్తకఞ్చ నిగ్గుమ్బం నిజ్జటం కత్వా మహావిపస్సనావసేన సమాపన్నా సమాపత్తి , సా సుట్ఠు విక్ఖమ్భేతి. యథా నామ పురిసేన పోక్ఖరణిం ఓగాహేత్వా హత్థేహి చ పాదేహి చ సుట్ఠు అపబ్యూళ్హసేవాలో చిరేన ఉదకం ఓత్థరతి, ఏవమేవ తతో వుట్ఠితస్స చిరేన వేదనా ఉప్పజ్జతి. ఇతి భగవా తందివసం మహాబోధిపల్లఙ్కే అభినవం విపస్సనం పట్ఠపేన్తో వియ రూపసత్తకం అరూపసత్తకఞ్చ నిగ్గుమ్బం నిజ్జటం కత్వా

చుద్దసహాకారేహి సన్నేత్వా మహావిపస్సనాయ వేదనం విక్ఖమ్భేత్వా “దసమాసే మా ఉప్పజ్జిత్థా”తి సమాపత్తిం సమాపజ్జి, సమాపత్తివిక్ఖమ్భితా వేదనా దస మాసే న ఉప్పజ్జియేవ.

గిలానా వుట్ఠితోతి గిలానో హుత్వా పున వుట్ఠితో. **మధురకజాతో వియా**తి సఞ్జాతగరుభావో సఞ్జాతథద్ధభావో సూలే ఉత్తాసితపురిసో వియ. **న పక్ఖాయన్తీ**తి న పకాసన్తి, నానాకారతో న ఉపట్ఠహన్తి. **ధమ్మాపి మం నప్పటిభన్తీ**తి సతిపట్ఠానధమ్మా మయ్హం పాకటా న హోన్తీతి దీపేతి. తన్తిధమ్మా పన థేరస్స సుప్పగుణా. **న ఉదాహరతీ**తి పచ్ఛిమఓవాదం న దేతి, తం సన్ధాయ వదతి.

అనన్తరం అబాహిరన్తి ధమ్మవసేన వా పుగ్గలవసేన వా ఉభయం అకత్వా. “ఏత్తకం ధమ్మం పరస్స న దేసేస్సామీ”తి హి చిన్తేన్తో ధమ్మం అబ్భన్తరం కరోతి నామ, “ఏత్తకం పరస్స దేసేస్సామీ”తి చిన్తేన్తో బాహిరం కరోతి నామ. “ఇమస్స పుగ్గలస్స దేసేస్సామీ”తి చిన్తేన్తో పన పుగ్గలం అబ్భన్తరం కరోతి నామ, “ఇమస్స న దేసేస్సామీ”తి చిన్తేన్తో పుగ్గలం బాహిరం కరోతి నామ. ఏవం అకత్వా దేసితోతి అత్థో. **ఆచరియముట్ఠీ**తి యథా బాహిరకానం ఆచరియముట్ఠి నామ హోతి, దహరకాలే కస్సచి అకథేత్వా పచ్ఛిమకాలే మరణమఞ్చే నిపన్నా పియమనాపస్స అన్తేవాసికస్స కథేన్తి, ఏవం తథాగతస్స “ఇదం మహల్లకకాలే పచ్ఛిమఠానే కథేస్సామీ”తి ముట్ఠిం కత్వా పరిహరిత్వా ఠపితం కిఞ్చి నత్థీతి దస్సేతి.

అహం భిక్ఖుసఙ్ఘన్తి అహమేవ భిక్ఖుసఙ్ఘం పరిహరిస్సామీతి వా, **మముద్దేసికో**తి అహం ఉద్దిసితబ్బట్ఠేన ఉద్దేసో అస్సాతి మముద్దేసికో, మమేవ ఉద్దిస్సిత్వా మం పచ్చాసీసమానో భిక్ఖుసఙ్ఘో హోతు మమ అచ్చయేన మా వా అహోసి, యం వా తం వా హోతూతి ఇతి వా పన యస్స అస్సాతి అత్థో. **న ఏవం హోతీ**తి బోధిపల్లఙ్కేయేవ ఇస్సామచ్ఛేరానం విగతత్తా ఏవం న హోతి. **స కిన్తి** సో కిం. **ఆసీతికో**తి అసీతిసంవచ్ఛరికో, ఇదం పచ్ఛిమవయం అనుప్పత్తభావదీపనత్థం వుత్తం. **వేఠమిస్సకేనా**తి బాహబన్ధచక్కబన్ధాదినా పటిసఙ్ఖరణేన వేఠమిస్సకేన. **మఞ్ఞే**తి జరసకటం వియ వేఠమిస్సకేన మఞ్ఞే యాపేతి, అరహత్తఫలవేఠనేన చతుఇరియాపథకప్పనం తథాగతస్స హోతీతి దస్సేతి.

ఇదాని తమత్థం పకాసేన్తో **యస్మిం ఆనన్ద సమయే**తిఆదిమాహ. తత్థ **సబ్బనిమిత్తాన**న్తి రూపనిమిత్తాదీనం. **ఏకచ్చానం వేదనాన**న్తి లోకియానం వేదనానం. **తస్మాతిహానన్దా**తి యస్మా ఇమినా ఫలసమాపత్తివిహారేన ఫాసు హోతి, తస్మా తుమ్హేపి తదత్థాయ ఏవం విహరథాతి దస్సేతి. **అత్తదీపా**తి మహాసముద్దగతా దీపం వియ అత్తానం దీపం పతిట్ఠం కత్వా విహరథ. **అత్తసరణా**తి అత్తగతికావ హోథ, మా అఞ్ఞగతికా. **ధమ్మదీపధమ్మసరణ**పదేసుపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ చ ధమ్మోతి నవవిధో లోకుత్తరధమ్మో వేదితబ్బో. **తమతగ్గే**తి తమఅగ్గే, మజ్ఝే త-కారో పదసన్ధివసేన వుత్తో. ఇదం వుత్తం హోతి – ఇమే అగ్గతమాతి తమతగ్గాతి . ఏవం సబ్బం తమసోతం ఛిన్దిత్వా అతివియ అగ్గే ఉత్తమభావే ఏతే, ఆనన్ద, మమ భిక్ఖూ భవిస్సన్తి, తేసం అగ్గే భవిస్సన్తి. యే కేచి సిక్ఖాకామా, సబ్బేసం తేసం చతుసతిపట్ఠానగోచరావ భిక్ఖూ అగ్గే భవిస్సన్తీతి అరహత్తనికూటేన దేసనం గణ్హాతి.

౧౦. భిక్ఖునుపస్సయసుత్తవణ్ణనా

౩౭౬. దసమే **తేనుపసఙ్కమీ**తి తస్మిం ఉపస్సయే కమ్మట్ఠానకమ్మికా భిక్ఖునియో అత్థి, తాసం ఉస్సుక్కాపేత్వా కమ్మట్ఠానం కథేస్సామీతి ఉపసఙ్కమి. **ఉళారం పుబ్బేనాపరం విసేస**న్తి పుబ్బవిసేసతో అపరం ఉళారవిసేసం. తత్థ మహాభూతపరిగ్గహో పుబ్బవిసేసో, ఉపాదారూపపరిగ్గహో అపరవిసేసో నామ. తథా సకలరూపపరిగ్గహో పుబ్బవిసేసో,

అరూపపరిగ్గహో అపరవిసేసో నామ. రూపారూపపరిగ్గహో పుబ్బవిసేసో, పచ్చయపరిగ్గహో అపరవిసేసో నామ సప్పచ్చయనామరూపదస్సనం పుబ్బవిసేసో, తిలక్ఖణారోపనం అపరవిసేసో నామ. ఏవం పుబ్బేనాపరం ఉళారవిసేసం జానాతీతి అత్థో.

కాయారమ్మణోతి యం కాయం అనుపస్సతి, తమేవ ఆరమ్మణం కత్వా ఉప్పజ్జతి కిలేసపరిళాహో. **బహిద్ధా వా చిత్తం విక్ఖిపతీతి** బహిద్ధా వా పుథుత్తారమ్మణే చిత్తుప్పాదో విక్ఖిపతి. **కిస్మిఞ్చిదేవ పసాదనీయే నిమిత్తే చిత్తం పణిదహితబ్బన్తి** ఏవం కిలేసపరిళాహే చ లీనత్తే చ బహిద్ధావిక్ఖేపే చ ఉప్పన్నే కిలేసానురఞ్జితేన న వత్తితబ్బం, కిస్మిఞ్చిదేవ పసాదనీయే పసాదావహే బుద్ధాదీసు అఞ్ఞతరస్మిం ఠానే కమ్మట్ఠానచిత్తం ఠపేతబ్బం. **చిత్తం సమాధియతీతి** ఆరమ్మణే సమ్మా ఆధియతి సుట్ఠు ఠపితం ఠపియతి. **పటిసంహరామీతి** పసాదనీయట్ఠానతో పటిసంహరామి, మూలకమ్మట్ఠానాభిముఖంయేవ నం కరోమీతి అత్థో. **సో పటిసంహరతి చేవాతి** మూలకమ్మట్ఠానాభిముఖఞ్చ పేసేతి. **న చ వితక్కేతి న చ విచారేతీతి** కిలేసవితక్కం న వితక్కేతి, కిలేసవిచారం న విచారేతి. **అవితక్కోమ్హి అవిచారోతి** కిలేసవితక్కవిచారేహి అవితక్కావిచారో. **అజ్ఝత్తం సతిమా సుఖమస్మీతి** గోచరజ్ఝత్తే పవత్తాయ సతియా "సతిమాహమస్మి సుఖితో చా"తి పజానాతి.

ఏవం ఖో, ఆనన్ద, పణిధాయ భావనా హోతీతి ఏవం, ఆనన్ద, ఠపేత్వా భావనా హోతి. ఇమస్స హి భిక్ఖునో యథా నామ పురిసస్స మహన్తం ఉచ్ఛుభారం ఉక్ఖిపిత్వా యన్తసాలం నేన్తస్స కిలన్తకిలన్తకాలే భూమియం ఠపేత్వా ఉచ్ఛుఖణ్డం ఖాదిత్వా పున ఉక్ఖిపిత్వా గమనం హోతి; ఏవమేవ అరహత్తం పాపుణితుం ఉగ్గహితకమ్మట్ఠానస్స కాయపరిళాహాదీసు ఉప్పన్నేసు తం కమ్మట్ఠానం ఠపేత్వా బుద్ధగుణాదిఅనుస్సరణేన చిత్తం పసాదేత్వా కమ్మనియం కత్వా భావనా పవత్తా, తస్మా "పణిధాయ భావనా హోతీ"తి వుత్తం. తస్స పన పురిసస్స ఉచ్ఛుభారం యన్తసాలం నేత్వా పీళేత్వా రసపానం వియ ఇమస్స భిక్ఖునో కమ్మట్ఠానం మత్థకం పాపేత్వా అరహత్తం పత్తస్స ఫలసమాపత్తిసుఖానుభవనం వేదితబ్బం.

బహిద్ధాతి మూలకమ్మట్ఠానం పహాయ బహి అఞ్ఞస్మిం ఆరమ్మణే. **అప్పణిధాయాతి** అట్ఠపేత్వా. **అథ పచ్ఛా పురే అసంఖిత్తం విముత్తం అప్పణిహితన్తి పజానాతీతి** ఏత్థ కమ్మట్ఠానవసేన వా సరీరవసేన వా దేసనావసేన వా అత్థో వేదితబ్బో.

తత్థ కమ్మట్ఠానే తావ కమ్మట్ఠానస్స అభినివేసో పురే నామ, అరహత్తం పచ్ఛా నామ. తత్థ యో భిక్ఖు మూలకమ్మట్ఠానం గహేత్వా కిలేసపరిళాహస్స వా లీనత్తస్స వా బహిద్ధావిక్ఖేపస్స వా ఉప్పజ్జితుం ఓకాసం అదేన్తో సుదన్తగోణే యోజేత్వా సారేన్తో వియ చతురస్సచ్ఛిద్దే సుతచ్ఛితం చతురస్సఘటికం పక్ఖిపన్తో వియ విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అతిట్ఠన్తో అలగ్గన్తో అరహత్తం పాపుణాతి, సో పురేసఙ్ఖాతస్స కమ్మట్ఠానాభినివేసస్స పచ్ఛాసఙ్ఖాతస్స అరహత్తస్స చ వసేన పచ్ఛా పురే అసంఖిత్తం విముత్తం అప్పణిహితన్తి పజానాతి నామ.

సరీరే పన పాదజ్జలీనం అగ్గపబ్బాని పురే నామ, సీసకటాహం పచ్ఛా నామ. తత్థ యో భిక్ఖు పాదజ్జలీనం అగ్గపబ్బట్ఠికేసు అభినివిసిత్వా బ్యాభఙ్గియా యవకలాపం మోచేన్తో వియ వణ్ణసణ్ఠానదిసోకాసపరిచ్ఛేదవసేన అట్ఠీని పరిగ్గణ్హన్తో అన్తరా కిలేసపరిళాహాదీనం ఉప్పత్తిం వారేత్వా యావ సీసకటాహా భావనం పాపేతి, సో పురేసఙ్ఖాతానం అగ్గపాదజ్జలిపబ్బానం పచ్ఛాసఙ్ఖాతస్స సీసకటాహస్స చ వసేన పచ్ఛా పురే అసంఖిత్తం విముత్తం అప్పణిహితన్తి పజానాతి నామ.

దేసనాయపి ద్వత్తింసాకారదేసనాయ కేసా పురే నామ, మత్థలుఙ్గం పచ్ఛా నామ. తత్థ యో భిక్ఖు కేసేసు అభినివిసిత్వా వణ్ణసణ్ఠానదిసోకాసవసేన కేసాదయో పరిగ్గణ్హన్తో అన్తరా కిలేసపరిళాహాదీనం ఉప్పత్తిం వారేత్వా యావ మత్థలుఙ్గా భావనం పాపేతి. సో పురేసఙ్ఖాతానం కేసానం పచ్ఛాసఙ్ఖాతస్స మత్థలుఙ్గస్స చ వసేన పచ్ఛా పురే అసంఖిత్తం విముత్తం అప్పణిహితన్తి పజానాతి నామ.

ఏవం ఖో, ఆనన్ద, అప్పణిధాయ భావనా హోతీతి ఏవం, ఆనన్ద, అట్ఠపేత్వా భావనా హోతి. ఇమస్స హి భిక్ఖునో యథా నామ పురిసస్స గుళభారం లభిత్వా అత్తనో గామం అతిహరన్తస్స అన్తరా అట్ఠపేత్వావ ఉచ్ఛఙ్గే పక్ఖిత్తాని గుళఖణ్డాదీని ఖాదనీయాని ఖాదన్తస్స అత్తనో గామేయేవ ఓతరణం హోతి, ఏవమేవ అరహత్తం పాపుణితుం ఆరద్ధభావనస్స కాయపరిళాహాదీనం ఉప్పత్తిం వారేత్వా కమ్మట్ఠానభావనా పవత్తా, తస్మా "అప్పణిధాయ భావనా"తి వుత్తా. తస్స పన పురిసస్స తం గుళభారం అత్తనో గామం నేత్వా ఞాతీహి సద్ధిం పరిభోగో వియ ఇమస్స భిక్ఖునో కమ్మట్ఠానం మత్థకం పాపేత్వా అరహత్తం పత్తస్స ఫలసమాపత్తిసుఖానుభవనం వేదితబ్బం. ఇమస్మిం సుత్తే పుబ్బభాగవిపస్సనా కథితా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అమ్బపాలివగ్గో పఠమో.

౨. నాలన్దవగ్గో

౧. నాలన్దసుత్తవణ్ణనా

౩౭౮. దుతియవగ్గస్స దుతియే **నాలన్దాయ**న్తి నాలన్దాతి ఏవంనామకే నగరే, తం నగరం గోచరగామం కత్వా. **పావారికమ్బవనే**తి దుస్సపావారికసేట్ఠినో అమ్బవనే. తం కిర తస్స ఉయ్యానం అహోసి. సో భగవతో ధమ్మదేసనం సుత్వా భగవతి పసన్నో తస్మిం ఉయ్యానే కుటిలేణమణ్డపాదిపటిమణ్డితం భగవతో విహారం కత్వా నియ్యాతేసి. సో విహారో జీవకమ్బవనం వియ పావారికమ్బవనన్త్వేవ సఙ్ఖం గతో. తస్మిం పావారికమ్బవనే విహరతీతి అత్థో.

ఏవంపసన్నోతి ఏవం ఉప్పన్నసద్ధో, ఏవం సద్దహామీతి అత్థో. **భియ్యోభిఞ్ఞతరో**తి భియ్యతరో అభిఞ్ఞాతో భియ్యతరాభియ్యో వా, ఉత్తరితరఞాణోతి అత్థో. **సమ్బోధియ**న్తి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణే అరహత్తమగ్గఞాణే వా అరహత్తమగ్గేనేవ హి బుద్ధగుణా నిప్పదేసా గహితా హోన్తి, ద్వేపి అగ్గసావకా అరహత్తమగ్గేనేవ సావకపారమీఞాణం పటిలభన్తి, పచ్చేకబుద్ధా పచ్చేకబోధిఞాణం, బుద్ధా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చేవ సకలే చ బుద్ధగుణే. సబ్బమ్పి నేసం అరహత్తమగ్గేనేవ ఇజ్ఝతి. తస్మా అరహత్తమగ్గఞాణం సమ్బోధి నామ హోతి. తేన ఉత్తరితరో చ భగవతా నత్థి. తేనాహ "భగవతా భియ్యోభిఞ్ఞతరో, యదిదం సమ్బోధియ"న్తి.

ఉళారాతి సేట్ఠా. అయఞ్హి ఉళారసద్దో "ఉళారాని ఖాదనీయాని ఖాదన్తీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౬౬) మధురే ఆగచ్ఛతి. "ఉళారాయ ఖలు భవం వచ్ఛాయనో సమణం గోతమం పసంసాయ పసంసతీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౨౮౮) సేట్ఠే. "అప్పమాణో ఉళారో ఓభాసో"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౩౨; మ॰ ని॰ ౩.౨౦౧) విపులే. స్వాయమిధ సేట్ఠే ఆగతో. తేన వుత్తం "ఉళారాతి సేట్ఠా"తి. **ఆసభీ**తి ఉసభస్స వాచాసదిసీ అచలా అసమ్పవేధీ. **ఏకంసో గహితో**తి అనుస్సవేన వా ఆచరియపరమ్పరాయ వా ఇతికిరాయ వా పిటకసమ్పదానేన వా ఆకారపరివితక్కేన వా దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియా వా తక్కహేతు

వా నయహేతు వా అకథేత్వా పచ్చక్ఖతో ఞాణేన పటివిజ్ఝిత్వా వియ ఏకంసో గహితో, సన్నిట్ఠానకథావ కథితాతి అత్థో. **సీహనాదో**తి సేట్ఠనాదో, వసే ఉన్నాదయన్తేన సీహేన వియ ఉత్తమనాదో నదితోతి అత్థో.

కిం ను తే సారిపుత్తాతి ఇమం దేసనం కస్మా ఆరభి? అనుయోగదాపనత్థం. ఏకచ్చో హి సీహనాదం నదిత్వా అత్తనో సీహనాదే అనుయోగం దాతుం న సక్కోతి, నిఘంసనం న ఖమతి, సిలేసే పతితమక్కటో వియ హోతి. యథా ధమమానం అపరిసుద్ధం లోహం ఝాయిత్వా అఙ్గారో హోతి, ఏవం ఝామఙ్గారో వియ హోతి. ఏకో సీహనాదే అనుయోగం దాపియమానో దాతుం సక్కోతి, నిఘంసనం ఖమతి , ధమమానం నిద్ధోసజాతరూపం వియ అధికతరం సోభతి, తాదిసో థేరో. తేన నం భగవా "అనుయోగక్ఖమో అయ"న్తి ఞత్వా సీహనాదే అనుయోగదాపనత్థం ఇమం దేసనం ఆరభి.

తత్థ **సబ్బే తే**తి సబ్బే తే తయా. **ఏవంసీలా**తి మగ్గసీలేన ఫలసీలేన లోకియలోకుత్తరసీలేన ఏవంసీలా. **ఏవంధమ్మా**తి ఏత్థ సమాధిపక్ఖా ధమ్మా అధిప్పేతా, మగ్గసమాధినా ఫలసమాధినా లోకియలోకుత్తరేన సమాధినా ఏవంసమాధీతి అత్థో. **ఏవంపఞ్ఞా**తి మగ్గపఞ్ఞాదివసేనేవ ఏవంపఞ్ఞా. **ఏవంవిహారినో**తి ఏత్థ పన హేట్ఠా సమాధిపక్ఖానం ధమ్మానం గహితత్తా విహారో గహితోపి పున కస్మా గహితమేవ గణ్హాతీతి చే. థేరేన ఇదం గహితమేవ. ఇదఞ్హి నిరోధసమాపత్తిదీపనత్థం వుత్తం. తస్మా ఏవం నిరోధసమాపత్తివిహారినో తే భగవన్తో అహేసున్తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

ఏవంవిముత్తాతి ఏత్థ విక్ఖమ్భనవిముత్తి, తదఙ్గవిముత్తి, సముచ్ఛేదవిముత్తి, పటిపస్సద్ధివిముత్తి, నిస్సరణవిముత్తీతి పఞ్చవిధా విముత్తి. తత్థ అట్ఠ సమాపత్తియో సయం విక్ఖమ్భితేహి నీవరణాదీహి విముత్తత్తా **విక్ఖమ్భనవిముత్తీ**తి సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి. అనిచ్చానుపస్సనాదికా సత్త అనుపస్సనా సయం తస్స తస్స పచ్చనీకవసేన పరిచ్చత్తాహి నిచ్చసఞ్ఞాదీహి విముత్తత్తా **తదఙ్గవిముత్తీ**తి సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి. చత్తారో అరియమగ్గా సయం సముచ్ఛిన్నేహి కిలేసేహి విముత్తత్తా **సముచ్ఛేదవిముత్తీ**తి సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి. చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని మగ్గానుభావేన కిలేసానం పటిపస్సద్ధన్తే ఉప్పన్నత్తా **పటిపస్సద్ధివిముత్తీ**తి సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి. నిబ్బానం సబ్బకిలేసేహి నిస్సటత్తా అపగతత్తా దూరే ఠితత్తా **నిస్సరణవిముత్తీ**తి సఙ్ఖం గతం. ఇతి ఇమాసం పఞ్చన్నం విముత్తీనం వసేన ఏవం విముత్తాతి ఏత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

కిం పన తే సారిపుత్త యే తే భవిస్సన్తీతి అతీతా తావ నిరుద్ధా అపణ్ణత్తికభావం గతా దీపసిఖా వియ నిబ్బుతా, ఏవం నిరుద్ధే అపణ్ణత్తికభావం గతే త్వం కథం జానిస్ససి, అనాగతబుద్ధానం పన గుణా కిం తయా అత్తనో చిత్తేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా విదితాతి పుచ్ఛన్తో ఏవమాహ.

కిం పన త్యాహం సారిపుత్త ఏతరహీతి అనాగతాపి బుద్ధా అజాతా అనిబ్బత్తా అనుప్పన్నా, తే కథం జానిస్ససి. తేసఞ్హి జాననం అపదే ఆకాసే పదదస్సనం వియ హోతి. ఇదాని మయా సద్ధిం ఏకవిహారే వససి, ఏకతో భిక్ఖాయ చరసి, ధమ్మదేసనాకాలే దక్ఖిణపస్సే నిసీదసి, కిం పన మయ్హం గుణా అత్తనో చేతసా పరిచ్ఛిన్దిత్వా విదితా తయాతి అనుయుఞ్జన్తో ఏవమాహ. థేరో పన పుచ్ఛితపుచ్ఛితే "నో హేతం భన్తే"తి పటిక్ఖిపతి.

థేరస్స చ విదితమ్పి అత్థి, అవిదితమ్పి. కిం సో అత్తనో విదితట్ఠానే పటిక్ఖేపం కరోతి, అవిదితట్ఠానేతి? విదితట్ఠానే న కరోతి, అవిదితట్ఠానేయేవ కరోతి. థేరో కిర అనుయోగే ఆరద్ధే ఏవం అఞ్ఞాసి "నాయం అనుయోగో సావకపారమీఞాణే, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణే పన అయం అనుయోగో"తి అత్తనో సావకపారమీఞాణే పటిక్ఖేపం అకత్వావ అవిదితట్ఠానే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణే

పటిక్ఖేపం కరోతి. తేన ఇదమ్పి దీపేతి – భగవా మయ్హం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నానం బుద్ధానం సీలసమాధిపఞ్ఞావిముత్తికారణజాననసమత్థం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం నత్థీతి.

ఏత్థాతి ఏతేసు అతీతాదిభేదేసు బుద్ధేసు. **అథ కిఞ్చరహీతి** అథ కస్మా ఏవం ఞాణే అసతి తయా ఏవం కథితన్తి వదతి. **ధమ్మన్వయోతి** ధమ్మస్స పచ్చక్ఖతో ఞాణస్స అనుయోగం అనుగన్త్వా ఉప్పన్నం అనుమానఞాణం నయగ్గాహో విదితో, సావకపారమీఞాణే ఠత్వావ ఇమినా ఆకారేన జానామి భగవాతి వదతి. థేరస్స హి నయగ్గాహో అప్పమాణో అపరియన్తో. యథా చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స పమాణం వా పరియన్తో వా నత్థి, ఏవం ధమ్మసేనాపతినో నయగ్గాహస్స. తేన సో – "ఇమినా ఏవంవిధో ఇమినా ఏవంవిధో, ఇమినా అనుత్తరో ఇమినా అనుత్తరో సత్థా"తి జానాతి. థేరస్స హి నయగ్గాహో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణగతికో ఏవ.

ఇదాని తం నయగ్గాహం పాకటం కాతుం ఉపమం దస్సేన్తో **సేయ్యథాపి భన్తే**తిఆదిమాహ. తత్థ యస్మా మజ్ఝిమదేసే నగరస్స ఉద్ధాపపాకారాదీని థిరాని వా హోన్తు దుబ్బలాని వా, సబ్బసో వా పన మా హోన్తు, చోరానం ఆసఙ్కా న హోతి. తస్మా తం అగ్గహేత్వా **పచ్చన్తిమం నగరన్తి** ఆహ. **దళ్హుద్ధాపన్తి** థిరమూలపాకారం. **దళ్హపాకారతోరణన్తి** థిరపాకారఞ్చేవ థిరపిట్ఠసఙ్ఘాటఞ్చ. **ఏకద్వారన్తి** కస్మా ఆహ? బహుద్వారే హి నగరే బహూహి పణ్డితదోవారికేహి భవితబ్బం, ఏకద్వారేవ ఏకో వట్టతి. థేరస్స చ పఞ్ఞాయ సదిసో అఞ్ఞో నత్థి, తస్మా అత్తనో పణ్డితభావస్స ఓపమ్మత్థం ఏకంయేవ దోవారికం దస్సేతుం "ఏకద్వార"న్తి ఆహ.

పణ్డితోతి పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతో. **బ్యత్తోతి** వేయ్యత్తియేన సమన్నాగతో విసదఞాణో. **మేధావీతి** ఠానుప్పత్తికపఞ్ఞాసఙ్ఖాతాయ మేధాయ సమన్నాగతో. **అనుపరియాయపథన్తి** అనుపరియాయనామకం పాకారమగ్గం. **పాకారసన్ధిన్తి** ద్విన్నం ఇట్ఠకానం అపగతట్ఠానం. **పాకారవివరన్తి** పాకారస్స ఛిన్నట్ఠానం. **చేతసో ఉపక్కిలేసేతి** పఞ్చనీవరణా చిత్తం ఉపక్కిలిస్సన్తి కిలిట్ఠం కరోన్తి ఉపతాపేన్తి విహేఠేన్తి, తస్మా "చేతసో ఉపక్కిలేసా"తి వుచ్చన్తి. **పఞ్ఞాయ దుబ్బలీకరణేతి** నీవరణా ఉప్పజ్జమానా అనుప్పన్నాయ పఞ్ఞాయ ఉప్పజ్జితుం న దేన్తి, తస్మా "పఞ్ఞాయ దుబ్బలీకరణా"తి వుచ్చన్తి. **సుపతిట్ఠితచిత్తాతి** చతూసు సతిపట్ఠానేసు సుట్ఠు ఠపితచిత్తా హుత్వా. **సత్త బోజ్ఝఙ్గే యథాభూతన్తి** సత్త బోజ్ఝఙ్గే యథాసభావేన భావేత్వా. **అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిన్తి** అరహత్తం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పటివిజ్ఝింసూతి దస్సేతి.

అపిచేత్థ సతిపట్ఠానాతి విపస్సనా, బోజ్ఝఙ్గా మగ్గో, అనుత్తరసమ్మాసమ్బోధి అరహత్తం. సతిపట్ఠానాతి వా విపస్సనా, బోజ్ఝఙ్గమిస్సకా, సమ్మాసమ్బోధి అరహత్తమేవ. దీఘభాణకమహాసీవత్థేరో పనాహ "సతిపట్ఠానే విపస్సనం గహేత్వా బోజ్ఝఙ్గే మగ్గో చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చాతి గహితే సున్దరో పఞ్హో భవేయ్య, న పనేవం గహిత"న్తి. ఇతి థేరో సబ్బబుద్ధానం నీవరణప్పహానే సతిపట్ఠానభావనాయ సమ్బోధియఞ్చ మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణరజతానం వియ నానత్తాభావం దస్సేతి.

ఇధ ఠత్వా ఉపమా సంసన్దేతబ్బా – ఆయస్మా హి సారిపుత్తో పచ్చన్తనగరం దస్సేసి, పాకారం దస్సేసి, అనుపరియాయపథం దస్సేసి, ద్వారం దస్సేసి, పణ్డితదోవారికం దస్సేసి, నగరం పవిసనకనిక్ఖమనకే ఓళారికే పాణే దస్సేసి, దోవారికస్స తేసం పాణానం పాకటభావం దస్సేసి. తత్థ కిం కేన సదిసన్తి చే? నగరం వియ హి నిబ్బానం, పాకారో వియ సీలం, అనుపరియాయపథో వియ హిరీ, ద్వారం వియ అరియమగ్గో, పణ్డితదోవారికో వియ ధమ్మసేనాపతి, నగరం పవిసనకనిక్ఖమనకా ఓళారికపాణా వియ అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నా బుద్ధా, దోవారికస్స తేసం పాణానం పాకటభావో వియ

ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నానం బుద్ధానం సీలసమధాదీహి పాకటభావో. ఏత్తావతా థేరేన భగవతో – “ఏవమహం సావకపారమీఞాణే ఠత్వా ధమ్మన్వయేన నయగ్గాహేన జానామీ”తి అత్తనో సీహనాదస్స అనుయోగో దిన్నో హోతి.

తస్మాతి యస్మా “న ఖో మేతం, భన్తే, అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నేసు అరహన్తేసు సమ్మాసమ్బుద్ధేసు చేతోపరియఞాణం అత్థి, అపిచ ధమ్మన్వయో విదితో”తి వదతి, తస్మా. **అభిక్ఖణం భాసేయ్యాసీ**తి పునప్పునం భాసేయ్యాసి, “పుబ్బణ్హే మే కథిత”న్తి మా మజ్ఝన్హికాదీసు న కథయిత్థ, “అజ్జ వా మే కథిత”న్తి మా పరదివసాదీసు న కథయిత్థాతి అత్థో. **సా పహీయిస్సతీ**తి “సారిపుత్తసదిసోపి నామ ఞాణజవనసమ్పన్నో సావకో బుద్ధానం చిత్తాచారం జానితుం న సక్కోతి, ఏవం అప్పమేయ్యా తథాగతా”తి చిన్తేన్తానం యా తథాగతే కఙ్ఖా వా విమతి వా, సా పహీయిస్సతీతి.

౩. చున్దసుత్తవణ్ణనా

౩౭౯. తతియే **మగధేసూ**తి ఏవంనామకే జనపదే. **నాలకగామకే**తి రాజగహస్స అవిదూరే అత్తనో కులసన్తకే ఏవంనామకే గామే. **చున్దో సమణుద్దేసో**తి అయం థేరో ధమ్మసేనాపతిస్స కనిట్ఠభాతికో, తం భిక్ఖూ అనుపసమ్పన్నకాలే “చున్దో సమణుద్దేసో”తి సముదాచరిత్వా థేరకాలేపి తథేవ సముదాచరింసు. తేన వుత్తం “చున్దో సమణుద్దేసో”తి. **ఉపట్ఠాకో హోతీ**తి ముఖోదకదన్తకట్ఠదానేన చేవ పరివేణసమ్మజ్జన-పిట్ఠిపరికమ్మకరణ-పత్తచీవరగ్గహణేన చ ఉపట్ఠానకరో హోతి. **పరినిబ్బాయీ**తి అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతో. కతరస్మిం కాలేతి? భగవతో పరినిబ్బానసంవచ్ఛరే.

తత్రాయం అనుపుబ్బికథా – భగవా కిర వుత్థవస్సో వేళువగామకా నిక్ఖమిత్వా “సావత్థిం గమిస్సామీ”తి ఆగతమగ్గేనేవ పటినివత్తన్తో అనుపుబ్బేన సావత్థిం పత్వా జేతవనం పావిసి. ధమ్మసేనాపతి భగవతో వత్తం దస్సేత్వా దివాట్ఠానం గతో, సో తత్థ అన్తేవాసికేసు వత్తం దస్సేత్వా పటిక్కన్తేసు దివాట్ఠానం సమ్మజ్జిత్వా చమ్మఖణ్డం పఞ్ఞాపేత్వా పాదే పక్ఖాలేత్వా పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా ఫలసమాపత్తిం పావిసి. అథస్స యథా పరిచ్ఛేదేన తతో వుట్ఠితస్స అయం పరివితక్కో ఉదపాది “బుద్ధా ను ఖో పఠమం పరినిబ్బాయన్తి, ఉదాహు అగ్గసావకాతి, తతో “అగ్గసావకా పఠమ”న్తి ఞత్వా అత్తనో ఆయుసఙ్ఖారం ఓలోకేసి. సో “సత్తాహమేవ మే ఆయుసఙ్ఖారా పవత్తిస్సన్తీ”తి ఞత్వా “కత్థ పరినిబ్బాయిస్సామీ”తి చిన్తేసి.

తతో “**రాహులో** తావతింసేసు పరినిబ్బుతో, **అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరో** ఛద్దన్తదహే, అహం కత్థ పరినిబ్బాయిస్సామీ”తి పునప్పునం చిన్తేన్తో మాతరం ఆరబ్భ సతిం ఉప్పాదేసి – “మయ్హం మాతా సత్తన్నం అరహన్తానం మాతా హుత్వాపి బుద్ధధమ్మసఙ్ఘేసు అప్పసన్నా, అత్థి ను ఖో తస్సా ఉపనిస్సయో, నత్థి ను ఖో”తి. సోతాపత్తిమగ్గస్స ఉపనిస్సయం దిస్వా “కస్స దేసనాయ అభిసమయో భవిస్సతీ”తి ఓలోకేన్తో “మమేవ ధమ్మదేసనాయ భవిస్సతి, న అఞ్ఞస్స. సచే ఖో పనాహం అప్పోస్సుక్కో భవేయ్యం, భవిస్సన్తి మే వత్తారో – “సారిపుత్తత్థేరో అవసేసజనానమ్పి అవస్సయో హోతి. తథా హిస్స సమచిత్తసుత్తన్తదేసనాదివసే (అ॰ ని॰ ౨.౩౩-౩౭) కోటిసతసహస్సదేవతా అరహత్తం పత్తా, తయో మగ్గే పటివిద్ధదేవతానం గణనా నత్థి, అఞ్ఞేసు చ ఠానేసు అనేకా అభిసమయా దిస్సన్తి, థేరే చ చిత్తం పసాదేత్వా సగ్గే నిబ్బత్తానేవ అసీతి కులసహస్సాని, సో దాని సకమాతుమిచ్ఛాదస్సనమత్తమ్పి హరితుం నాసక్ఖీ”తి. తస్మా మాతరం మిచ్ఛాదస్సనా మోచేత్వా జాతోవరకేయేవ పరినిబ్బాయిస్సామీ”తి సన్నిట్ఠానం కత్వా “అజ్జేవ భగవన్తం అనుజానాపేత్వా నిక్ఖమిస్సామీ”తి చున్దత్థేరం

ఆమన్తేసి – "ఆవుసో, చున్ద, అమ్హాకం పఞ్చసతాయ భిక్ఖుపరిసాయ సఞ్ఞం దేహి. 'గణ్హథావుసో పత్తచీవరాని, ధమ్మసేనాపతి నాలకగామం గన్తుకామో'"తి. థేరో తథా అకాసి.

భిక్ఖూ సేనాసనం సంసామేత్వా పత్తచీవరమాదాయ థేరస్స సన్తికం అగమంసు. థేరో సేనాసనం సంసామేత్వా దివాట్ఠానం సమ్మజ్జిత్వా దివాట్ఠానద్వారే ఠత్వా దివాట్ఠానం ఓలోకేత్వా "ఇదం దాని పచ్ఛిమదస్సనం, పున ఆగమనం నత్థీ"తి పఞ్చసతభిక్ఖూహి పరివుతో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా భగవన్తం ఏతదవోచ "అనుజానాతు మే భన్తే భగవా, అనుజానాతు సుగతో. పరినిబ్బానకాలో మే, ఓస్సట్ఠో మే ఆయుసఙ్ఖారో"తి. బుద్ధా పన యస్మా "పరినిబ్బాహీ"తి వుత్తే మరణవణ్ణం సంవణ్ణేన్తీతి, "మా పరినిబ్బాహీ"తి వుత్తే వట్టస్స గుణం కథేన్తీతి మిచ్ఛాదిట్ఠికా దోసం ఆరోపేస్సన్తి, తస్మా తదుభయమ్పి న వదన్తి. తేన నం భగవా – "కత్థ పరినిబ్బాయిస్ససి సారిపుత్తా"తి వత్వా – "అత్థి, భన్తే, మగధేసు నాలకగామే జాతోవరకో, తత్థాహం పరినిబ్బాయిస్సామీ"తి వుత్తే – "యస్స దాని త్వం, సారిపుత్త, కాలం మఞ్ఞసి, ఇదాని పన తే జేట్ఠకనిట్ఠభాతికానం తాదిసస్స భిక్ఖునో దస్సనం దుల్లభం భవిస్సతి, దేసేహి నేసం ధమ్మ"న్తి ఆహ.

థేరో – "సత్థా మయ్హం ఇద్ధివికుబ్బనపుబ్బఙ్గమం ధమ్మదేసనం పచ్చాసీసతీ"తి ఞత్వా భగవన్తం వన్దిత్వా తాలప్పమాణం ఆకాసం అబ్భుగ్గన్త్వా ఓరుయ్హ దసబలస్స పాదే వన్ది, పున ద్వితాలప్పమాణం అబ్భుగ్గన్త్వా ఓరుయ్హ దసబలస్స పాదే వన్ది, ఏతేనుపాయేన సత్తతాలప్పమాణం అబ్భుగ్గన్త్వా అనేకాని పాటిహారియసతాని దస్సేన్తో ధమ్మకథం ఆరభి. దిస్సమానేనపి కాయేన కథేతి, అదిస్సమానేనపి. ఉపరిమేన వా హేట్ఠిమేన వా ఉపడ్ఢకాయేన కథేతి అదిస్సమానేనపి దిస్సమానేనపి, కాలేన చన్దవణ్ణం దస్సేతి, కాలేన సూరియవణ్ణం, కాలేన పబ్బతవణ్ణం, కాలేన సముద్దవణ్ణం, కాలేన చక్కవత్తిరాజా హోతి, కాలేన వేస్సవణమహారాజా, కాలేన సక్కో దేవరాజా, కాలేన మహాబ్రహ్మాతి ఏవం అనేకాని పాటిహారియసతాని దస్సేన్తో ధమ్మకథం కథేసి. సకలనగరం సన్నిపతి. థేరో ఓరుయ్హ దసబలస్స పాదే వన్దిత్వా అట్ఠాసి. అథ నం సత్థా ఆహ – "కో నామో అయం సారిపుత్త ధమ్మపరియాయో"తి. సీహవికీళితో నామ, భన్తేతి. తగ్ఘ, సారిపుత్త, సీహవికీళితో తగ్ఘ, సారిపుత్త, సీహవికీళితోతి.

థేరో అలత్తకవణ్ణే హత్థే పసారేత్వా సత్థు సువణ్ణకచ్ఛపసదిసే పాదే గోప్ఫకేసు గహేత్వా – "భన్తే, ఇమేసం పాదానం వన్దనత్థాయ కప్పసతసహస్సాధికం అసఙ్ఖ్యేయ్యం పారమియో పూరితా, సో మే మనోరథో మత్థకం పత్తో, ఇతో దాని పట్ఠాయ పటిసన్ధివసేన న పున ఏకట్ఠానే సన్నిపాతో సమాగమో అత్థి, ఛిన్నో ఏస విస్సాసో, అనేకేహి బుద్ధసతసహస్సేహి పవిట్ఠం అజరం అమరం ఖేమం సుఖం సీతలం అభయం నిబ్బానపురం పవిసిస్సామి, సచే మే కిఞ్చి కాయికం వా వాచసికం వా న రోచేథ, ఖమథ తం భగవా, గమనకాలో మయ్హ"న్తి. ఖమామి తే, సారిపుత్త, న ఖో పన తే కిఞ్చి కాయికం వా వాచసికం వా మయ్హం అరుచ్చనకం అత్థి, యస్స దాని త్వం, సారిపుత్త, కాలం మఞ్ఞసీతి.

ఇతి భగవతా అనుఞ్ఞాతసమనన్తరం సత్థు పాదే వన్దిత్వా ఉట్ఠితమత్తే ఆయస్మన్తే సారిపుత్తే సినేరుచక్కవాళహిమవన్తపరిభణ్డపబ్బతే ధారయమానాపి – "అజ్జ ఇమం గుణరాసిం ధారేతుం న సక్కోమీ"తి వదన్తీ వియ ఏకప్పహారేనేవ విరవమానా మహాపథవీ యావ ఉదకపరియన్తా అకమ్పి, ఆకాసే దేవదున్దుభియో ఫలింసు, మహామేఘో ఉట్ఠహిత్వా పోక్ఖరవస్సం వస్సి.

సత్థా – “ధమ్మసేనాపతిం పటిపాదేస్సామీ”తి ధమ్మాసనా వుట్ఠాయ గన్ధకుటిఅభిముఖో గన్త్వా మణిఫలకే అట్ఠాసి. థేరో తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా చతూసు ఠానేసు వన్దిత్వా – “భగవా ఇతో కప్పసతసహస్సాధికస్స అసఙ్ఖ్యేయ్యస్స ఉపరి అనోమదస్సీసమ్మాసమ్బుద్ధస్స పాదమూలే నిపజ్జిత్వా తుమ్హాకం దస్సనం పత్థేసిం, సా మే పత్థనా సమిద్ధా, దిట్ఠా తుమ్హే, తం పఠమదస్సనం, ఇదం పచ్ఛిమదస్సనం. పున తుమ్హాకం దస్సనం నత్థీ”తి వత్వా దసనఖసమోధానసముజ్జలం అఞ్జలిం పగ్గయ్హ యావ దస్సనవిసయా అభిముఖోవ పటిక్కమిత్వా వన్దిత్వా పక్కామి. పున మహాపథవీ ధారేతుం అసక్కోన్తీ ఉదకపరియన్తం కత్వా అకమ్పి.

భగవా పరివారేత్వా ఠితే భిక్ఖూ ఆహ – “అనుగచ్ఛథ, భిక్ఖవే, తుమ్హాకం జేట్ఠభాతిక”న్తి. తస్మిం ఖణే చతస్సోపి పరిసా సమ్మాసమ్బుద్ధం ఏకకంయేవ జేతవనే ఓహాయ నిరవసేసా నిక్ఖమింసు. సావత్థినగరవాసినోపి – “సారిపుత్తత్థేరో కిర సమ్మాసమ్బుద్ధం ఆపుచ్ఛిత్వా పరినిబ్బాయితుకామో నిక్ఖన్తో, పస్సిస్సామ న”న్తి నగరద్వారాని నిరోకాసాని కరోన్తా నిక్ఖమిత్వా గన్ధమాలాదిహత్థా కేసే వికిరిత్వా – “ఇదాని మయం కహం మహాపఞ్ఞో నిసిన్నో, కహం ధమ్మసేనాపతి నిసిన్నో”తి పుచ్ఛన్తా – “కస్స సన్తికం గమిస్సామ, కస్స హత్థే సత్థారం ఠపేత్వా థేరో పక్కన్తో”తిఆదినా నయేన పరిదేవన్తా రోదన్తా థేరం అనుబన్ధింసు.

థేరో మహాపఞ్ఞాయ ఠితత్తా – “సబ్బేసం అనతిక్కమనీయో ఏస మగ్గో”తి మహాజనం ఓవదిత్వా – “తుమ్హేపి, ఆవుసో, తిట్ఠథ, మా దసబలే పమాదం ఆపజ్జిత్థా”తి భిక్ఖుసఙ్ఘమ్పి నివత్తేత్వా అత్తనో పరిసాయేవ సద్ధిం పక్కామి. యేపి మనుస్సా – “పుబ్బే అయ్యో పచ్చాగమనచారికం చరతి, ఇదం ఇదాని గమనం న పున పచ్చాగమనాయా”తి పరిదేవన్తా అనుబన్ధింసుయేవ. తేపి – “అప్పమత్తా, ఆవుసో, హోథ, ఏవంభావినో నామ సఙ్ఖారా”తి నివత్తేసి.

అథ ఖో ఆయస్మా సారిపుత్తో సబ్బత్థ ఏకరత్తివాసేన అన్తరామగ్గే సత్తాహం మనుస్సానం సఙ్గహం కరోన్తో సాయం నాలకగామం పత్వా గామద్వారే నిగ్రోధరుక్ఖమూలే అట్ఠాసి. అథ ఉపరేవతో నామ థేరస్స భాగినేయ్యో బహిగామం గచ్ఛన్తో థేరం దిస్వా ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా అట్ఠాసి. థేరో తం ఆహ – “అత్థి గేహే తే అయ్యికా”తి. ఆమ భన్తేతి. గచ్ఛ అమ్హాకం ఇధాగతభావం ఆరోచేహి. “కస్మా ఆగతో”తి చ వుత్తే – “అజ్జ కిర ఏకదివసం అన్తోగామే వసిస్సతి, జాతోవరకం పటిజగ్గథ, పఞ్చన్నఞ్చ కిర భిక్ఖుసతానం వసనట్ఠానం జానాథా”తి. సో గన్త్వా – “అయ్యికే మయ్హం మాతులో ఆగతో”తి ఆహ. ఇదాని కుహిన్తి? గామద్వారేతి. ఏకకోవ, అఞ్ఞోపి కోచి అత్థీతి? అత్థి పఞ్చసతా భిక్ఖూతి. కింకారణా ఆగతోతి? సో తం పవత్తిం ఆరోచేసి. బ్రాహ్మణీ – “కిం ను ఖో ఏత్తకానం వసనట్ఠానం పటిజగ్గాపేతి , దహరకాలే పబ్బజిత్వా మహల్లకకాలే గిహీ హోతుకామో”తి చిన్తేన్తీ జాతోవరకం పటిజగ్గాపేత్వా పఞ్చసతానం వసనట్ఠానం కారేత్వా దణ్డదీపికా జాలేత్వా థేరస్స పాహేసి.

థేరో భిక్ఖూహి సద్ధిం పాసాదం ఆరుయ్హ జాతోవరకం పవిసిత్వా నిసీది, నిసీదిత్వా “తుమ్హాకం వసనట్ఠానం గచ్ఛథా”తి భిక్ఖూ ఉయ్యోజేసి. తేసు గతమత్తేసుయేవ థేరస్స ఖరో ఆబాధో ఉప్పజ్జి, లోహితపక్ఖన్దికా మారణన్తికా వేదనా వత్తన్తి. ఏకం భాజనం పవిసతి, ఏకం నిక్ఖమతి. బ్రాహ్మణీ – “మమ పుత్తస్స పవత్తి మయ్హం న రుచ్చతీ”తి అత్తనో వసనగబ్భద్వారం నిస్సాయ అట్ఠాసి.

చత్తారో మహారాజానో “ధమ్మసేనాపతి కుహిం విహరతీ”తి ఓలోకేన్తా నాలకగామే జాతోవరకే పరినిబ్బానమఞ్చే నిపన్నో, పచ్ఛిమదస్సనం గమిస్సామా”తి ఆగమ్మ వన్దిత్వా అట్ఠంసు. కే తుమ్హేతి? మహారాజానో భన్తేతి. కస్మా ఆగతత్థాతి?

గిలానుపట్ఠాకా భవిస్సామాతి. “హోతు, అత్థి గిలానుపట్ఠాకో, గచ్ఛథ తుమ్హే”తి ఉయ్యోజేసి. తేసం గతావసానే తేనేవ నయేన సక్కో దేవానమిన్దో. తస్మిం గతే మహాబ్రహ్మా చ ఆగమింసు. తేపి తథేవ థేరో ఉయ్యోజేసి.

బ్రాహ్మణీ దేవతానం ఆగమనఞ్చ గమనఞ్చ దిస్వా “కే ను ఖో ఏతే మమ పుత్తం వన్దిత్వా గచ్ఛన్తీ”తి థేరస్స గబ్భద్వారం గన్త్వా “తాత, చున్ద, కా పవత్తీ”తి పుచ్ఛి. సో తం పవత్తిం ఆచిక్ఖిత్వా “మహాఉపాసికా, భన్తే, ఆగతా”తి ఆహ. థేరో “కస్మా అవేలాయ ఆగతా”తి పుచ్ఛి. సా “తుయ్హం, తాత, దస్సనత్థాయా”తి వత్వా “తాత, పఠమం కే ఆగతా”తి పుచ్ఛి. చత్తారో మహారాజానో ఉపాసికేతి. తాత, త్వం చతూహి మహారాజేహి మహన్తతరోతి? ఆరామికసదిసా ఏతే ఉపాసికే, అమ్హాకం సత్థు పటిసన్ధిగ్గహణతో పట్ఠాయ ఖగ్గహత్థా హుత్వా ఆరక్ఖం అకంసూతి. తేసం తాత గతావసానే కో ఆగతోతి? సక్కో దేవానమిన్దోతి. దేవరాజతోపి త్వం తాత మహన్తతరోతి? భణ్డగ్గాహకసామణేరసదిసో ఏస ఉపాసికే, అమ్హాకం సత్థు తావతింసతో ఓతరణకాలే పత్తచీవరం గహేత్వా ఓతిణ్ణోతి. తస్స తాత గతావసానే జోతయమానో వియ కో ఆగతోతి? ఉపాసికే, తుయ్హం భగవా చ సత్థా చ మహాబ్రహ్మా నామ ఏసోతి. మయ్హం భగవతో మహాబ్రహ్మతోపి త్వం, తాత, మహన్తతరోతి? ఆమ ఉపాసికే, ఏతే నామ కిర అమ్హాకం సత్థు జాతదివసే చత్తారో మహాబ్రహ్మానో మహాపురిసం సువణ్ణజాలేన పటిగ్గణ్హింసూతి.

అథ బ్రాహ్మణియా – “పుత్తస్స తావ మే అయం ఆనుభావో, కీదిసో వత మయ్హం పుత్తస్స భగవతో సత్థు ఆనుభావో భవిస్సతీ”తి చిన్తయన్తియా సహసా పఞ్చవణ్ణా పీతి ఉప్పజ్జిత్వా సకలసరీరం ఫరి. థేరో – “ఉప్పన్నం మే మాతు పీతిసోమనస్సం, అయం దాని కాలో ధమ్మదేసనాయా”తి చిన్తేత్వా “కిం చిన్తేసి మహాఉపాసికే”తి ఆహ. సా “పుత్తస్స తావ మే అయం గుణో, సత్థు పనస్స కీదిసో భవిస్సతీతి ఇదం, తాత, చిన్తేమీ”తి ఆహ. మహాఉపాసికే, మయ్హం సత్థుజాతక్ఖణే మహాభినిక్ఖమనే సమ్బోధియం ధమ్మచక్కప్పవత్తనే చ దససహస్సిలోకధాతు కమ్పిత్థ. సీలేన సమాధినా పఞ్ఞాయ విముత్తియా విముత్తిఞాణదస్సనేన సమో నామ నత్థి, ఇతిపి సో భగవాతి విత్థారేత్వా బుద్ధగుణపటిసంయుత్తం ధమ్మదేసనం కథేసి.

బ్రాహ్మణీ పియపుత్తస్స ధమ్మదేసనాపరియోసానే సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాయ పుత్తం ఆహ – “తాత ఉపతిస్స, కస్మా ఏవమకాసి, ఏవరూపం నామ అమతం మయ్హం ఏత్తకం కాలం న అదాసీ”తి. థేరో – “దిన్నం దాని మే మాతు రూపసారియా బ్రాహ్మణియా పోసావనికమూలం, ఏత్తకేన వట్టిస్సతీ”తి చిన్తేత్వా – “గచ్ఛ మహాఉపసికే”తి బ్రాహ్మణిం ఉయ్యోజేత్వా – “చున్ద కా వేలా”తి ఆహ. బలవపచ్చూసకాలో, భన్తేతి. భిక్ఖుసఙ్ఘం సన్నిపాతేహీతి. సన్నిపతితో భన్తే భిక్ఖుసఙ్ఘోతి. “మం ఉక్ఖిపిత్వా నిసీదాపేహి చున్దా”తి ఉక్ఖిపిత్వా నిసీదాపేసి.

థేరో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – “ఆవుసో చతుచత్తాలీసం వో వస్సాని మయా సద్ధిం విచరన్తానం యం మే కాయికం వా వాచసికం వా న రోచేథ, తం ఖమథ ఆవుసో”తి. ఏత్తకం, భన్తే, అమ్హాకం ఛాయా వియ తుమ్హే అముఞ్చిత్వా విచరన్తానం అరుచ్చనకం నామ నత్థి, తుమ్హే పన అమ్హాకం ఖమథాతి. అథ థేరో మహాచీవరం సఙ్కడ్ఢిత్వా ముఖం పిధాయ దక్ఖిణేన పస్సేన నిపన్నో సత్థా వియ నవ అనుపుబ్బసమాపత్తియో అనులోమపటిలోమతో సమాపజ్జిత్వా పున పఠమజ్ఝానం ఆదిం కత్వా యావ చతుత్థజ్ఝానా సమాపజ్జి . తతో వుట్ఠాయ అనన్తరంయేవ మహాపథవిం ఉన్నాదేన్తో అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి.

ఉపాసికా – "కిం ను ఖో మే పుత్తో, న కిఞ్చి కథేతీ"తి ఉట్ఠాయ పిట్ఠిపాదే పరిమజ్జన్తీ పరినిబ్బుతభావం ఞత్వా మహాసద్దం కురుమానా పాదేసు నిపతిత్వా – "తాత మయం ఇతో పుబ్బే తవ గుణం న జానిమ్హా, ఇదాని పన తం ఆదిం కత్వా అనేకసతే అనేకసహస్సే అనేకసతసహస్సే భిక్ఖూ ఇమస్మిం నివేసనే నిసీదాపేత్వా భోజేతుం న లభిమ్హా, చీవరేహి అచ్ఛాదేతుం న లభిమ్హా, విహారసతం విహారసహస్సం కారేతుం న లభిమ్హా"తి యావ అరుణుగ్గమనా పరిదేవి . అరుణే ఉగ్గతమత్తేయేవ సువణ్ణకారే పక్కోసాపేత్వా సువణ్ణగబ్భం వివరాపేత్వా సువణ్ణఘటియో మహాతులాయ తులాపేత్వా – "పఞ్చ కూటాగారసతాని పఞ్చ అగ్ఘికసతాని కరోథా"తి దాపేతి.

సక్కోపి దేవరాజా విస్సకమ్మదేవపుత్తం ఆమన్తేత్వా – "తాత ధమ్మసేనాపతి పరినిబ్బుతో, పఞ్చ కూటాగారసతాని పఞ్చ అగ్ఘికసతాని చ మాపేహీ"తి ఆహ. ఇతి ఉపాసికాయ కారితాని చ విస్సకమ్మేన నిమ్మితాని చ సబ్బానిపి ద్వేసహస్సాని అహేసుం. తతో నగరమజ్ఝే సారమయం మహామణ్డపం కారేత్వా మణ్డపమజ్ఝే మహాకూటాగారం ఠపేత్వా సేసాని పరివారసఙ్ఖేపేన ఠపేత్వా సాధుకీళికం ఆరభింసు. దేవానం అన్తరే మనుస్సా, మనుస్సానం అన్తరే దేవా అహేసుం.

రేవతీ నామ ఏకా థేరస్స ఉపట్ఠాయికా – "అహం థేరస్స పూజం కరిస్సామీ"తి సువణ్ణపుప్ఫానం తయో కుమ్భే కారేసి. "థేరస్స పూజం కరిస్సామీ"తి సక్కో దేవరాజా అడ్ఢతేయ్యకోటినాటకేహి పరివారితో ఓతరి. "సక్కో ఓతరతీ"తి మహాజనో పచ్ఛాముఖో పటిక్కమి. తత్థ సాపి ఉపాసికా పటిక్కమమానా గరుభారత్తా ఏకమన్తం అపసక్కితుం అసక్కోన్తీ మనుస్సానం అన్తరే పతి. మనుస్సా అపస్సన్తా తం మద్దిత్వా అగమింసు. సా తత్థేవ కాలం కత్వా తావతింసభవనే కనకవిమానే నిబ్బత్తి. నిబ్బత్తక్ఖణేయేవస్సా రతనక్ఖన్ధో వియ తిగావుతప్పమాణో అత్తభావో అహోసి సట్ఠిసకటపూరప్పమాణఅలఙ్కారపటిమణ్డితా అచ్ఛరాసహస్సపరివారితా. అథస్సా దిబ్బం సబ్బకాయికాదాసం పురతో ఠపయింసు . సా అత్తనో సిరిసమ్పత్తిం దిస్వా – "ఉళారా అయం సమ్పత్తి, కిం ను ఖో మే కమ్మం కత"న్తి చిన్తయమానా అద్దస – "మయా సారిపుత్తత్థేరస్స పరినిబ్బుతట్ఠానే తీహి సువణ్ణపుప్ఫకుమ్భేహి పూజా కతా, మహాజనో మం మద్దిత్వా గతో, సాహం తత్థ కాలం కత్వా ఇధూపపన్నా, థేరం నిస్సాయ లద్ధం ఇదాని పుఞ్ఞవిపాకం మనుస్సానం కథేస్సామీ"తి సహ విమానేనేవ ఓతరి.

మహాజనో దూరతోవ దిస్వా – "కిం ను ఖో ద్వే సూరియా ఉట్ఠితా"తి? ఓలోకేన్తో – "విమానే ఆగచ్ఛన్తే కూటాగారసణ్ఠానం పఞ్ఞాయతి, నాయం సూరియో, విమానమేతం ఏక"న్తి ఆహ. తమ్పి విమానం తావదేవ ఆగన్త్వా థేరస్స దారుచితకమత్థకే వేహాసం అట్ఠాసి. దేవధీతా విమానం ఆకాసేయేవ ఠపేత్వా పథవిం ఓతరి. మహాజనో – "కా త్వం, అయ్యే"తి? పుచ్ఛి. "న మం తుమ్హే జానాథ, రేవతీ నామాహం, తీహి సువణ్ణపుప్ఫకుమ్భేహి థేరం పూజం కత్వా మనుస్సేహి మద్దితా కాలం కత్వా తావతింసభవనే నిబ్బత్తా, పస్సథ మే సిరిసమ్పత్తిం, తుమ్హేపి దాని దానాని దేథ, పుఞ్ఞాని కరోథా"తి కుసలకిరియాయ వణ్ణం కథేత్వా థేరస్స చితకం పదక్ఖిణం కత్వా వన్దిత్వా అత్తనో దేవట్ఠానంయేవ గతా.

మహాజనోపి సత్తాహం సాధుకీళికం కీళిత్వా సబ్బగన్ధేహి చితకం అకాసి, చితకా ఏకూనరతనసతికా అహోసి. థేరస్స సరీరం చితకం ఆరోపేత్వా ఉసీరకలాపకేహి ఆలిమ్పేసుం. ఆళాహనే సబ్బరత్తిం ధమ్మస్సవనం పవత్తి. అనురుద్ధత్థేరో సబ్బగన్ధోదకేన థేరస్స చితకం నిబ్బాపేసి. చున్దత్థేరో ధాతుయో పరిస్సావనే పక్ఖిపిత్వా – "న దాని మయా ఇధేవ సక్కా ఠాతుం, మయ్హం జేట్ఠభాతికస్స ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరస్స పరినిబ్బుతభావం సమ్మాసమ్బుద్ధస్స ఆరోచేస్సామీ"తి

ధాతుపరిస్సావనం థేరస్స చ పత్తచీవరం గహేత్వా సావత్థిం అగమాసి. ఏకట్ఠానేపి చ ద్వే రత్తియో అవసిత్వా సబ్బత్థ ఏకరత్తివాసేనేవ సావత్థిం పాపుణి. తమత్థం దస్సేతుం **అథ ఖో చున్దో సమణుద్దేసో**తిఆది వుత్తం.

తత్థ **యేనాయస్మా ఆనన్దో**తి యేన అత్తనో ఉపజ్ఝాయో ధమ్మభణ్డాగారికో ఆయస్మా ఆనన్దో, తేనుపసఙ్కమి. కస్మా పనేస ఉజుకం సత్థు సన్తికం అగన్త్వా థేరస్స సన్తికం అగమాసీతి? సత్థరి చ థేరే చ గారవేన. జేతవనమహావిహారే పోక్ఖరణియం కిరస్స న్హత్వా పచ్చుత్తరిత్వా సునివత్థసుపారుతస్స ఏతదహోసి – "బుద్ధా నామ మహాపాసాణచ్ఛత్తం వియ గరునో, ఫణకతసప్ప సీహబ్యగ్ఘమత్తవరవారణాదయో వియ చ దురాసదా, న సక్కా మయా ఉజుకమేవ సత్థు సన్తికం గన్త్వా కథేతుం, కస్స ను ఖో సన్తికం గన్తబ్బ"న్తి. తతో చిన్తేసి – "ఉపజ్ఝాయో మే ధమ్మభణ్డాగారికో జేట్ఠభాతికత్థేరస్స ఉత్తమసహాయో, తస్స సన్తికం గన్త్వా తం ఆదాయ సత్థారా సద్ధిం కథేస్సామీ"తి సత్థరి చేవ థేరే చ గారవేన ఉపసఙ్కమి.

ఇదమస్స పత్తచీవరన్తి "అయమస్స పరిభోగపత్తో, ఇదం ధాతుపరిస్సావన"న్తి ఏవం ఏకేకం ఆచిక్ఖి. పాళియం పన "ఇదమస్స పత్తచీవర"న్తి ఏత్తకమేవ వుత్తం. **కథాపాభత**న్తి కథామూలం. మూలఞ్హి **పాభత**న్తి వుచ్చతి. యథాహ –

"అప్పకేనపి మేధావీ, పాభతేన విచక్ఖణో;

సముట్ఠాపేతి అత్తానం, అణుం అగ్గింవ సన్ధమ"న్తి. (జా॰ ౧.౧.౪);

భగవన్తం దస్సనాయాతి భగవన్తం దస్సనత్థాయ. కిం పనిమినా భగవా న దిట్ఠపుబ్బోతి? నో న దిట్ఠపుబ్బో. అయఞ్హి ఆయస్మా దివా నవ వారే, రత్తిం నవ వారేతి ఏకాహం అట్ఠారస వారే ఉపట్ఠానమేవ గచ్ఛతి. దివసస్స పన సతవారం వా సహస్సవారం వా గన్తుకామో సమానోపి న అకారణా గచ్ఛతి, ఏకం పఞ్హాద్వారం గహేత్వావ గచ్ఛతి. సో తందివసం తేన కథాపాభతేన గన్తుకామో ఏవమాహ. **ఇదమస్స పత్తచీవర**న్తి థేరోపి – "ఇదం తస్స పత్తచీవరం, ఇదఞ్చ ధాతుపరిస్సావన"న్తి పాటియేక్కంయేవ దస్సేత్వా ఆచిక్ఖి.

సత్థా హత్థం పసారేత్వా ధాతుపరిస్సావనం గహేత్వా హత్థతలే ఠపేత్వా భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – "యో సో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు పురిమదివసే అనేకాని పాటిహారియసతాని కత్వా పరినిబ్బానం అనుజానాపేసి, తస్స ఇదాని ఇమా సఙ్ఖవణ్ణసన్నిభా ధాతుయోవ పఞ్ఞాయన్తి, కప్పసతసహస్సాధికం అసఙ్ఖ్యేయ్యం పూరితపారమీ ఏస, భిక్ఖవే, భిక్ఖు, మయా పవత్తితం ధమ్మచక్కం అనుపవత్తకో ఏస భిక్ఖు, పటిలద్ధదుతియఆసనో ఏస భిక్ఖు, పూరితసావకసన్నిపాతో ఏస భిక్ఖు, ఠపేత్వా మం దససు చక్కవాళసహస్సేసు పఞ్ఞాయ అసదిసో ఏస భిక్ఖు, మహాపఞ్ఞో ఏస భిక్ఖు, పుథుపఞ్ఞో హాసపఞ్ఞో జవనపఞ్ఞో తిక్ఖపఞ్ఞో నిబ్బేధికపఞ్ఞో ఏస భిక్ఖు, అప్పిచ్ఛో ఏస భిక్ఖు, సన్తుట్ఠో పవివిత్తో అసంసట్ఠో ఆరద్ధవీరియో చోదకో పాపగరహీ ఏస భిక్ఖు, పఞ్చ జాతిసతాని పటిలద్ధమహాసమ్పత్తియో పహాయ పబ్బజితో ఏస భిక్ఖు, మమ సాసనే పథవీసమఖన్తికో ఏస భిక్ఖు, ఛిన్నవిసాణఉసభసదిసో ఏస భిక్ఖు, చణ్డాలపుత్తసదిసనీచచిత్తో ఏస భిక్ఖు. పస్సథ, భిక్ఖవే, మహాపఞ్ఞస్స ధాతుయో, పస్సథ, భిక్ఖవే, పుథుపఞ్ఞస్స హాసపఞ్ఞస్స జవనపఞ్ఞస్స తిక్ఖపఞ్ఞస్స నిబ్బేధికపఞ్ఞస్స అప్పిచ్ఛస్స సన్తుట్ఠస్స పవివిత్తస్స అసంసట్ఠస్స ఆరద్ధవీరియస్స , చోదకస్స, పస్సథ, భిక్ఖవే, పాపగరహిస్స ధాతుయోతి.

"యో పబ్బజీ జాతిసతాని పఞ్చ,

పహాయ కామాని మనోరమాని;

తం వీతరాగం సుసమాహితిన్ద్రియం,
పరినిబ్బుతం వన్దథ సారిపుత్తం.

“ఖన్తిబలో పథవిసమో న కుప్పతి,
న చాపి చిత్తస్స వసేన వత్తతి;
అనుకమ్పకో కారుణికో చ నిబ్బుతో,
పరినిబ్బుతం వన్దథ సారిపుత్తం.

“చణ్డాలపుత్తో యథా నగరం పవిట్ఠో,
నీచమనో చరతి కళోపిహత్థో;
తథా అయం విహరతి సారిపుత్తో,
పరినిబ్బుతం వన్దథ సారిపుత్తం.

“ఉసభో యథా ఛిన్నవిసాణకో,
అహేఠయన్తో చరతి పురన్తరే వనే;
తథా అయం విహరతి సారిపుత్తో,
పరినిబ్బుతం వన్దథ సారిపుత్త”న్తి.

ఇతి భగవా పఞ్చహి గాథాసతేహి థేరస్స వణ్ణం కథేసి. యథా యథా భగవా థేరస్స వణ్ణం కథేసి, తథా తథా ఆనన్దత్థేరో సన్ధారేతుం న సక్కోతి, బిళారముఖే పక్ఖన్తకుక్కుటో వియ పవేధతి. తేనాహ **అపిచ మే, భన్తే, మధురకజాతో వియ కాయో**తి సబ్బం విత్థారేతబ్బం. తత్థ **మధురకజాతో**తిఆదీనం అత్థో వుత్తోయేవ. ఇధ పన **ధమ్మా**తి ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాధమ్మా అధిప్పేతా. తస్స హి ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాధమ్మే అగహితే వా గహేతుం, గహితే వా సజ్ఝాయం కాతుం చిత్తం న పవత్తతి. అథ సత్థా పఞ్చపసాదవిచిత్రాని అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా థేరం ఓలోకేన్తో “అస్సాసేస్సామి న”న్తి అస్సాసేన్తో **కిం ను ఖో తే, ఆనన్ద, సారిపుత్తో**తిఆదిమాహ.

తత్థ **సీలక్ఖన్ధ**న్తి లోకియలోకుత్తరసీలం. **సమాధిపఞ్ఞాసు**పి ఏసేవ నయో. **విముత్తి** పన లోకుత్తరావ. **విముత్తిఞాణదస్సనం** పచ్చవేక్ఖణఞాణం, తం లోకియమేవ. **ఓవాదకో**తి ఓవాదదాయకో. **ఓతిణ్ణో**తి ఓతిణ్ణేసు వత్థూసు నానప్పకారేన ఓతరణసీలో. **విఞ్ఞాపకో**తి ధమ్మకథాకాలే అత్థఞ్చ కారణఞ్చ విఞ్ఞాపేతా. **సన్దస్సకో**తి ఖన్ధధాతుఆయతనవసేన తేసం తేసం ధమ్మానం దస్సేతా. **సమాదపకో**తి “ఇదఞ్చిదఞ్చ గణ్హథా”తి ఏవం గణ్హాపకో. **సముత్తేజకో**తి అబ్భుస్సాహకో. **సమ్పహంసకో**తి పటిలద్ధగుణేహి మోదాపకో జోతాపకో.

అకిలాసు ధమ్మదేసనాయాతి ధమ్మదేసనం ఆరభిత్వా “సీసం వా మే రుజ్జతి, హదయం వా కుచ్ఛి వా పిట్ఠి వా”తి ఏవం ఓసక్కనాకారవిరహితో నిక్కిలాసు విసారదో ఏకస్సాపి ద్విన్నమ్పి సీహవేగేనేవ పక్ఖన్దతి. **అనుగ్గాహకో సబ్రహ్మచారీన**న్తి పదస్స అత్థో ఖన్ధకవగ్గే విత్థారితోవ. **ధమ్మోజం ధమ్మభోగ**న్తి ఉభయేనపి ధమ్మపరిభోగోవ కథితో. **ధమ్మానుగ్గహ**న్తి ధమ్మేన అనుగ్గహణం.

సత్థా “అతివియ అయం భిక్ఖు కిలమతీ”తి పున తం అస్సాసేన్తో **నను తం, ఆనన్ద, మయాతిఆదిమాహ**. తత్థ **పియేహి మనాపేహీ**తి మాతాపితాభాతాభగినీఆదికేహి జాతియా నానాభావో, మరణేన వినాభావో, భవేన అఞ్ఞథాభావో. **తం కుతేత్థ, ఆనన్ద, లబ్భాతి త**న్తి తస్మా. యస్మా సబ్బేహి పియేహి మనాపేహి నానాభావో, తస్మా దస పారమియో పూరేత్వాపి సమ్బోధిం పత్వాపి ధమ్మచక్కం పవత్తేత్వాపి యమకపాటిహారియం దస్సేత్వాపి దేవోరోహనం కత్వాపి యం తం జాతం భూతం సఙ్ఖతం పలోకధమ్మం, తం తథాగతస్సాపి సరీరం మా పలుజ్జీతి నేతం ఠానం విజ్జతి, రోదన్తేనపి కన్దన్తేనపి న సక్కా తం కారణం లద్ధున్తి. **నో పలుజ్జేయ్యాతి** నో భిజ్జేయ్య.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ యోజనసతుబ్బేధో మహాజమ్బురుక్ఖో వియ భిక్ఖుసఙ్ఘో తస్స దక్ఖిణదిసం గతో పఞ్ఞాసయోజనికో మహాఖన్ధో వియ ధమ్మసేనాపతి. తస్మిం మహాఖన్ధే భిన్నే తతో పట్ఠాయ అనుపుబ్బేన వడ్ఢిత్వా పుప్ఫఫలాదీహి తం ఠానం పూరేతుం సమత్థస్స అఞ్ఞస్స ఖన్ధస్స అభావో వియ థేరే పరినిబ్బుతే సోళసన్నం పఞ్ఞానం మత్థకం పత్తస్స అఞ్ఞస్స దక్ఖిణాసనే నిసీదనసమత్థస్స సారిపుత్తసదిసస్స భిక్ఖునో అభావో. తాయ పరిభిన్నాయ సో రుక్ఖో వియ భిక్ఖుసఙ్ఘో ఖన్ధోత్వేవ జాతోతి వేదితబ్బో. **తస్మా**తి యస్మా సబ్బం సఙ్ఖతం పలోకధమ్మం, తం మా పలుజ్జీతి న సక్కా లద్ధుం, తస్మా.

౪-౫. ఉక్కచేలసుత్తాదివణ్ణనా

౩౮౦-౩౮౧. చతుత్థే **అచిరపరినిబ్బుతేసు సారిపుత్తమోగ్గల్లానేసూ**తి నచిరపరినిబ్బుతేసు ద్వీసు అగ్గసావకేసు. తేసఞ్హి ధమ్మసేనాపతి కత్తికమాసపుణ్ణమాయ పరినిబ్బుతో, మహామోగ్గల్లానో తతో అడ్ఢమాసం అతిక్కమ్మ అమావసుపోసథే. సత్థా ద్వీసు అగ్గసావకేసు పరినిబ్బుతేసు మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో మహామణ్డలే చారికం చరమానో అనుపుబ్బేన ఉక్కచేలనగరం పత్వా తత్థ పిణ్డాయ చరిత్వా గఙ్గాపిట్ఠే రజతపట్టవణ్ణవాలికాపులినే విహాసి. తేన వుత్తం “అచిరపరినిబ్బుతేసు సారిపుత్తమోగ్గల్లానేసూ”తి. **యే మహన్తతరా ఖన్ధా తే పలుజ్జేయ్యు**న్తి ఇధాపి యోజనసతుబ్బేధో మహాజమ్బురుక్ఖో వియ భిక్ఖుసఙ్ఘో, తస్స దక్ఖిణతో చ ఉత్తరతో చ గతా పణ్ణాసయోజనికా ద్వే మహాఖన్ధా వియ ద్వే అగ్గసావకాతి. సేసం పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం. పఞ్చమే **దిట్ఠీ**తి కమ్మస్సకదిట్ఠి.

౬. ఉత్తియసుత్తవణ్ణనా

౩౮౨. ఛట్ఠే **మచ్చుధేయ్యస్స పార**న్తి తేభూమకవట్టస్స పారభూతం, నిబ్బానం.

౮. బ్రహ్మసుత్తవణ్ణనా

౩౮౪. అట్ఠమే **కాయే వా భిక్ఖూ**తి తస్మిం కాలే భిక్ఖుయేవ నత్థి, ఏవం సన్తేపి యో సతిపట్ఠానే భావేతి, సో కిలేసభిన్దనేన భిక్ఖుయేవాతి దస్సేన్తో ఏవమాహ. **ఏకాయనన**న్తి ఏకమగ్గం. **జాతిక్ఖయన్తదస్సీ**తి జాతియా ఖయోతి చ అన్తోతి చ నిబ్బానం, తం పస్సతీతి అత్థో. **మగ్గం పజానాతీ**తి ఏకాయనసఙ్ఖాతం ఏకమగ్గభూతం మగ్గం పజానాతి. ఏకాయనమగ్గో వుచ్చతి పుబ్బభాగసతిపట్ఠానమగ్గో, తం పజానాతీతి అత్థో.

౯. సేదకసుత్తవణ్ణనా

౩౮౫. నవమే **సుమ్భసుత్తే** ఏవంనామకే జనపదే. **మేదకథాలికాతి** ఏవం ఇత్థిలిఙ్గవసేన లద్ధనామం. **మమం రక్ఖ, అహం తం రక్ఖిస్సామీ**తి ఏత్థ అయం తస్స లద్ధి – ఆచరియో ఉక్ఖిత్తవంసం సుగ్గహితం అగణ్హన్తో, అన్తేవాసికేన పక్ఖన్తపక్ఖన్తదిసం అగచ్ఛన్తో, సబ్బకాలఞ్చ వంసగ్గం అనుల్లోకేన్తో అన్తేవాసికం న రక్ఖతి నామ, ఏవం అరక్ఖితో అన్తేవాసికో పతిత్వా చుణ్ణవిచుణ్ణం హోతి. వంసం పన సుగ్గహితం గణ్హన్తో, తేన పక్ఖన్తపక్ఖన్తదిసం గచ్ఛన్తో, సబ్బకాలఞ్చ వంసగ్గం ఉల్లోకేన్తో తం రక్ఖతి నామ. అన్తేవాసికోపి ఇతో చితో చ పక్ఖన్దిత్వా మిగో వియ కీళన్తో ఆచరియం న రక్ఖతి నామ. ఏవఞ్హి సతి తిఖిణవంసకోటి ఆచరియస్స గలవాటకే వా నలాటే వా ఠపితా ఠితట్ఠానం భిన్దిత్వా గచ్ఛేయ్య. ఆచారసమ్పన్నతాయ పన యతో వంసో నమతి, తతో అనామేన్తో తం ఆకడ్ఢేన్తో వియ ఏకతోభాగియం కత్వా వాతూపథమ్భం గాహాపేత్వా సతిం సూపట్ఠితం కత్వా నిచ్చలోవ నిసీదన్తో ఆచరియం రక్ఖతి నామాతి.

త్వం ఆచరియ అత్తానం రక్ఖ, అహం అత్తానం రక్ఖిస్సామీతి ఏత్థ అయమధిప్పాయో – ఆచరియో వంసం సుగ్గహితం గణ్హన్తో, అన్తేవాసికేన పక్ఖన్తపక్ఖన్తదిసంగచ్ఛన్తో , సబ్బకాలఞ్చ వంసగ్గం ఉల్లోకేన్తో, అత్తానమేవ రక్ఖతి, న అన్తేవాసికం. అన్తేవాసికోపి కాయమ్పి ఏకతోభాగియం కత్వా వాతూపథమ్భం గాహాపేత్వా సతిం సూపట్ఠితం కత్వా నిచ్చలోవ నిసీదమానో అత్తానంయేవ రక్ఖతి నామ, న ఆచరియం.

సో తత్థ ఞాయోతి యం మేదకథాలికా ఆహ. సో తత్థ ఞాయో, సో ఉపాయో, తం కారణన్తి అత్థో. **సతిపట్ఠానం సేవితబ్బన్తి** చతుబ్బిధం సతిపట్ఠానం సేవితబ్బం. **ఆసేవనాయాతి** కమ్మట్ఠానాసేవనాయ. **ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, అత్తానం రక్ఖన్తో పరం రక్ఖతీ**తి యో భిక్ఖు కమ్మారామతాదీని పహాయ రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానేసు మూలకమ్మట్ఠానం ఆసేవన్తో భావేన్తో అరహత్తం పాపుణాతి, అథ నం పరో దిస్వా – ''భద్దకో వతాయం, భిక్ఖు, సమ్మాపటిపన్నో''తి తస్మిం చిత్తం పసాదేత్వా సగ్గపరాయణో హోతి. అయం అత్తానం రక్ఖన్తో పరం రక్ఖతి నామ.

ఖన్తియాతి అధివాసనఖన్తియా. **అవిహింసాయాతి** సపుబ్బభాగాయ కరుణాయ. **మేత్తచిత్తతాయాతి** సపుబ్బభాగాయ మేత్తాయ. **అనుదయతాయాతి** అనువడ్ఢియా, సపుబ్బభాగాయ ముదితాయాతి అత్థో. **పరం రక్ఖన్తో అత్తానం రక్ఖతీ**తి ఏత్థ యో భిక్ఖు రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానం గతో తీసు బ్రహ్మవిహారేసు తికచతుక్కజ్ఝానాని నిబ్బత్తేత్వా ఝానం పాదకం కత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి. అయం పరం రక్ఖన్తో అత్తానం రక్ఖతి నామాతి వేదితబ్బో.

౧౦. జనపదకల్యాణీసుత్తవణ్ణనా

౩౮౬. దసమే **జనపదకల్యాణీ**తి జనపదమ్హి కల్యాణీ ఉత్తమా ఛసరీరదోసరహితా పఞ్చకల్యాణసమన్నాగతా. సా హి యస్మా నాతిదీఘా నాతిరస్సా, నాతికిసా నాతిథూలా, నాతికాళా నాచ్చోదాతా, అతిక్కన్తా, మానుసవణ్ణం అప్పత్తా దిబ్బవణ్ణం, తస్మా ఛసరీరదోసరహితా. ఛవికల్యాణం, మంసకల్యాణం, న్హారుకల్యాణం, అట్ఠికల్యాణం, వయకల్యాణన్తి ఇమేహి పన కల్యాణేహి సమన్నాగతత్తా పఞ్చకల్యాణేహి సమన్నాగతా నామ. తస్సా హి ఆగన్తుకోభాసకిచ్చం నత్థి, అత్తనో సరీరోభాసేనేవ ద్వాదసహత్థట్ఠానే ఆలోకం కరోతి, పియఙ్గుసామా వా హోతి, సువణ్ణసామా వా, అయమస్సా ఛవికల్యాణతా. చత్తారో పనస్సా హత్థపాదా ముఖపరియోసానఞ్చ లాఖారసపరికమ్మకతం వియ రత్తపవాళరత్తకమ్బలసదిసం హోతి, అయమస్సా మంసకల్యాణతా. వీసతి పన నఖపత్తాని మంసతో అముత్తట్ఠానే లాఖారసపూరితాని వియ, ముత్తట్ఠానే ఖీరధారాసదిసాని, హోన్తి అయమస్సా న్హారుకల్యాణకతా. ద్వత్తింస దన్తా సుఫుసితా సుధోతవజిరపన్తి వియ ఖాయన్తి,

అయమస్సా అత్థకల్యాణతా. వీసతివస్ససతికాపి పన సమానా సోళసవస్సుద్దేసికా వియ హోతి నిప్పలితా, అయమస్సా వయకల్యాణతా.

పరమపాసావినీతి ఏత్థ పసవనం పసావో, పవత్తీతి అత్థో. పసావో ఏవ పాసావో. పరమో పాసావో పరమపాసావో, సో అస్సా అత్థీతి పరమపాసావినీ. నచ్చే చ గీతే చ ఉత్తమపవత్తి సేట్ఠకిరియా, ఉత్తమమేవ నచ్చం నచ్చతి, గీతం వా గాయతీతి వుత్తం హోతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవ. ఇమేసు పన ద్వీసు సుత్తేసు పుబ్బభాగవిపస్సనావ కథితాతి.

నాలన్దవగ్గో దుతియో.

౩. సీలట్ఠితివగ్గో

౧-౨. సీలసుత్తాదివణ్ణనా

౩౭౭-౩౭౮. తతియవగ్గస్స పఠమే **సీలానీ**తి చతుపారిసుద్ధిసీలాని. దుతియే **ఉమ్మఙ్గో**తి పఞ్ఞామగ్గో పఞ్ఞాగవేసనం.

౩-౫. పరిహానసుత్తాదివణ్ణనా

౩౭౯-౩౮౧. తతియే **పరిహానం హోతీ**తి పుగ్గలవసేన పరిహానం హోతి. యో హి బుద్ధేసు ధరన్తేసుపి చత్తారో సతిపట్ఠానే న భావేతి, తస్స సద్ధమ్మో అన్తరహితో నామ హోతి దేవదత్తాదీనం వియ. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే తస్స పుగ్గలస్సేవ ధమ్మన్తరధానం కథితం. చతుత్థపఞ్చమేసు సబ్బం ఉత్తానమేవ.

౬. పదేససుత్తవణ్ణనా

౩౮౨. ఛట్ఠే **పదేసం భావితత్తా**తి పదేసతో భావితత్తా. చత్తారో హి మగ్గే తీణి చ ఫలాని నిబ్బత్తేన్తేన సతిపట్ఠానా పదేసం భావితా నామ హోన్తి.

౭. సమత్తసుత్తవణ్ణనా

౩౮౩. సత్తమే **సమత్తం భావితత్తా**తి సమత్తా భావితత్తా. అరహత్తఫలం ఉప్పాదేన్తేన హి సతిపట్ఠానా సమత్తం భావితా నామ హోన్తి.

౮-౧౦. లోకసుత్తాదివణ్ణనా

౩౮౪-౩౮౬. అట్ఠమే **మహాభిఞ్ఞతన్తి** ఛన్నం అభిఞ్ఞానం వసేన వుత్తం. **సహస్సం లోకం అభిజానామీ**తి సతతవిహారవసేనేవ వుత్తం. థేరో కిర పాతోవ ఉట్ఠాయ ముఖం ధోవిత్వా సేనాసనే నిసిన్నో అతీతే కప్పసహస్సం, అనాగతే కప్పసహస్సం అనుస్సరతి, పచ్చుప్పన్నేపి సహస్సం చక్కవాళానం తస్సావజ్జనస్స గతిం అనుబన్ధతి. ఇతి సో దిబ్బేన చక్ఖునా సహస్సం లోకం అభిజానాతి, అయమస్స సతతవిహారో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సీలట్ఠితివగ్గో తతియో.

౪. అననుస్సుతవగ్గవణ్ణనా

౪౧౧-౪౧౬. చతుత్థవగ్గస్స పఞ్చమే **విదితా వేదనా**తి యా వేదనా సమ్మసిత్వా అరహత్తం పత్తో తావస్స విదితా ఉప్పజ్జన్తి, విదితా ఉపట్ఠహన్తి, విదితా అబ్భత్థం గచ్ఛన్తి నామ. యా చ పన పరిగ్గహితేసు వత్థారమ్మణేసు పవత్తా వేదనా, తాపి విదితా ఉప్పజ్జన్తి, విదితా ఉపట్ఠహన్తి, విదితా అబ్భత్థం గచ్ఛన్తి నామ. **వితక్కా**దీసుపి ఏసేవ నయో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అననుస్సుతవగ్గో చతుత్థో.

౫. అమతవగ్గో

౨. సముదయసుత్తవణ్ణనా

౪౦౮. పఞ్చమవగ్గస్స దుతియే **ఆహారసముదయా కాయస్స సముదయో**తి ఆహారసముదయేన కాయసముదయో. ఏసేవ నయో సేసేసు. **మనసికారసముదయా**తి ఏత్థ పన యోనిసోమనసికారసముదయా బోజ్ఝఙ్గధమ్మానం సముదయో, అయోనిసోమనసికారసముదయా నీవరణధమ్మానం. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే సారమ్మణసతిపట్ఠానా కథితా.

౪. సతిసుత్తవణ్ణనా

౪౧౦. చతుత్థం సుద్ధికం కత్వా సముదయే కథితే బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన వుత్తం.

౬. పాతిమోక్ఖసంవరసుత్తవణ్ణనా

౪౧౨. ఛట్ఠే **పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో**తి చతున్నం సీలానం జేట్ఠకసీలం దస్సేన్తో ఏవమాహ. తిపిటకచూళనాగత్థేరో పనాహ – “పాతిమోక్ఖసంవరోవ సీలం, ఇతరాని తీణి సీలన్తి వుత్తట్ఠానం నామ నత్థీ”తి. వత్వా తం అనుజానన్తో ఆహ – “ఇన్ద్రియసంవరో నామ ఛద్వారరక్ఖణమత్తమేవ, ఆజీవపారిసుద్ధి ధమ్మేనేవ సమేన పచ్చయుప్పత్తిమత్తకం, పచ్చయసన్నిస్సితం పటిలద్ధపచ్చయే ఇదమత్థన్తి పచ్చవేక్ఖిత్వా పరిభుఞ్జనమత్తకం. నిప్పరియాయేన పాతిమోక్ఖసంవరోవ సీలం. యస్స సో భిన్నో, అయం ఛిన్నసీసో వియ పురిసో హత్థపాదే, సేసాని రక్ఖిస్సతీతి న వత్తబ్బో. యస్స పన సో అరోగో, అయం అచ్ఛిన్నసీసో వియ పురిసో జీవితం, సేసాని పున పాకతికాని కత్వా రక్ఖితుమ్పి సక్కోతీ”తి. తస్మా పాతిమోక్ఖసంవరోవ సీలం, తేన పాతిమోక్ఖసంవరేన సంవుతోతి పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో, ఉపేతో సమన్నాగతోతి అత్థో.

ఆచారగోచరసమ్పన్నోతి ఆచారేన చ గోచరేన చ సమ్పన్నో. **అణుమత్తేసూ**తి అప్పమత్తకేసు. **వజ్జేసూ**తి అకుసలధమ్మేసు. **భయదస్సావీ**తి భయదస్సీ. **సమాదాయా**తి సమ్మా ఆదియిత్వా. **సిక్ఖస్సు సిక్ఖాపదేసూ**తి సిక్ఖాపదేసు తం తం సిక్ఖాపదం సమాదియిత్వా సిక్ఖ, యం యం పన కిఞ్చి సిక్ఖాపదేసు సిక్ఖాకోట్ఠాసేసు సిక్ఖితబ్బం కాయికం వా వాచసికం వా, తం తం సబ్బం సమ్మా ఆదాయ సిక్ఖస్సూతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపత్థో. విత్థారో పన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౪) వుత్తో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే పాతిమోక్ఖసంవరసీలమేవ కథితం.

౭. దుచ్చరితసుత్తవణ్ణనా

౪౧౩. సత్తమే కాయసుచరితవచీసుచరితాని పాతిమోక్ఖసంవరసీలం, మనోసుచరితం ఇతరాని తీణి సీలానీతి చతుపారిసుద్ధిసీలం కథితం హోతి. ఇమినా నయేన పఞ్చసత్తనవదససు కుసలకమ్మపథేసు పచ్ఛిమాపి తయో సీలం హోతీతి వేదితబ్బా. సేసం ఉత్తానమేవాతి. ఛట్ఠసత్తమేసు హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో.

అమతవగ్గో పఞ్చమో.

సతిపట్ఠానసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. ఇన్ద్రియసంయుత్తం

౧. సుద్ధికవగ్గో

౧. సుద్ధికసుత్తవణ్ణనా

౪౭౧. ఇన్ద్రియసంయుత్తస్స పఠమే **సద్ధిన్ద్రియం సతిన్ద్రియం పఞ్ఞిన్ద్రియన్తి** ఇమాని తీణి చతుభూమకకుసలవిపాకేసు చేవ కిరియాసు చ లబ్భన్తి. **వీరియిన్ద్రియసమాధిన్ద్రియాని** చతుభూమకకుసలే అకుసలే విపాకే కిరియాయాతి సబ్బత్థ లబ్భన్తి. ఇతి ఇదం సుత్తం చతుభూమకసబ్బసఙ్గాహకధమ్మపరిచ్ఛేదవసేన వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

౨. దుతియసమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౪౭౭. సత్తమే **సద్ధిన్ద్రియం నప్పజానన్తీతి** దుక్ఖసచ్చవసేన న పజానన్తి. **సద్ధిన్ద్రియసముదయం నప్పజానన్తీతి** సముదయసచ్చవసేన న పజానన్తి. ఏవం నిరోధం నిరోధసచ్చవసేన, పటిపదం మగ్గసచ్చవసేనాతి. సేసేసుపి ఏసేవ నయో.

సుక్కపక్ఖే పన అధిమోక్ఖవసేన ఆవజ్జనసముదయా సద్ధిన్ద్రియసముదయో హోతి, పగ్గహవసేన ఆవజ్జనసముదయా వీరియిన్ద్రియసముదయో, ఉపట్ఠానవసేన ఆవజ్జనసముదయా సతిన్ద్రియసముదయో, అవిక్ఖేపవసేన ఆవజ్జనసముదయా సమాధిన్ద్రియసముదయో, దస్సనవసేన ఆవజ్జనసముదయా పఞ్ఞిన్ద్రియసముదయో హోతి. తథా ఛన్దవసేన ఆవజ్జనసముదయా సద్ధిన్ద్రియసముదయో హోతి, ఛన్దవసేన ఆవజ్జనసముదయా వీరియసతిసమాధిపఞ్ఞిన్ద్రియసముదయో హోతి. మనసికారవసేన ఆవజ్జనసముదయా సద్ధిన్ద్రియసముదయో హోతి. మనసికారవసేన ఆవజ్జనసముదయా వీరియసతిసమాధిపఞ్ఞిన్ద్రియసముదయో హోతీతి ఏవమ్పి అత్థో వేదితబ్బో. ఇమేసు పటిపాటియా ఛసు సుత్తేసు చతుసచ్చమేవ కథితం.

౮. దట్ఠబ్బసుత్తవణ్ణనా

౪౭౮. అట్ఠమే **కత్థ చ, భిక్ఖవే, సద్ధిన్ద్రియం దట్ఠబ్బం, చతూసు సోతాపత్తియఙ్గేసూతిఆది** ఇమేసం ఇన్ద్రియానం సవిసయే జేట్ఠకభావదస్సనత్థం వుత్తం. యథా హి చత్తారో సేట్ఠిపుత్తా రాజాతి రాజపఞ్చమేసు సహాయేసు "నక్ఖత్తం కీళిస్సామా"తి వీథిం ఓతిణ్ణేసు ఏకస్స సేట్ఠిపుత్తస్స గేహం గతకాలే ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, గేహసామికోవ – "ఇమేసం ఖాదనీయం భోజనీయం దేథ, గన్ధమాలాలఙ్కారాదీని దేథా"తి గేహే విచారేతి. దుతియస్స, తతియస్స, చతుత్థస్స గేహం గతకాలే ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, గేహసామికోవ – "ఇమేసం ఖాదనీయం భోజనీయం దేథ, గన్ధమాలాలఙ్కారాదీని దేథా"తి గేహే విచారేతి. అథ సబ్బపచ్ఛా రఞ్ఞో గేహం గతకాలే కిఞ్చాపి రాజా సబ్బత్థ ఇస్సరో, ఇమస్మిం పన కాలే అత్తనో గేహేయేవ – "ఇమేసం ఖాదనీయం భోజనీయం దేథ, గన్ధమాలాలఙ్కారాదీని దేథా"తి గేహే విచారేతి. ఏవమేవ సద్ధాపఞ్చమకేసు ఇన్ద్రియేసు తేసు సహాయేసు ఏకతో వీథిం ఓతరన్తేసు వియ ఏకారమ్మణే ఉప్పజ్జమానేసుపి యథా పఠమస్స గేహే ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, గేహసామికోవ విచారేతి, ఏవం సోతాపత్తియఙ్గాని పత్వా అధిమోక్ఖలక్ఖణం సద్ధిన్ద్రియమేవ జేట్ఠకం హోతి పుబ్బఙ్గమం, సేసాని తదన్వయాని హోన్తి. యథా దుతియస్స గేహే ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, గేహసామికోవ విచారేతి, ఏవం సమ్మప్పధానాని పత్వా పగ్గహలక్ఖణం వీరియిన్ద్రియమేవ జేట్ఠకం హోతి పుబ్బఙ్గమం, సేసాని తదన్వయాని

హోన్తి. యథా తతియస్స గేహే ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, గేహసామికోవ విచారేతి, ఏవం సతిపట్ఠానాని పత్వా ఉపట్ఠానలక్ఖణం సతిన్ద్రియమేవ జేట్ఠకం హోతి పుబ్బఙ్గమం, సేసాని తదన్వయాని హోన్తి. యథా చతుత్థస్స గేహే ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, గేహసామికోవ విచారేతి, ఏవం ఝానవిమోక్ఖే పత్వా అవిక్ఖేపలక్ఖణం సమాధిన్ద్రియమేవ జేట్ఠకం హోతి పుబ్బఙ్గమం, సేసాని తదన్వయాని హోన్తి. సబ్బపచ్ఛా రఞ్ఞో గేహం గతకాలే పన యథా ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, రాజావ గేహే విచారేతి, ఏవమేవ అరియసచ్చాని పత్వా పజాననలక్ఖణం పఞ్ఞిన్ద్రియమేవ జేట్ఠకం హోతి పుబ్బఙ్గమం, సేసాని తదన్వయాని హోన్తీతి.

౯-౧౦. పఠమవిభఙ్గసుత్తాదివణ్ణనా

౪౭౯-౪౮౦. నవమే **సతినేపక్కేనా**తి ఏత్థ నిపకస్స భావో నేపక్కం, పఞ్ఞాయేతం నామం. కస్మా పన సతిభాజనే పఞ్ఞా వుత్తాతి? సతియా బలవభావదస్సనత్థం. బలవసతి హి ఇధ అధిప్పేతా. సా చ పఞ్ఞాసమ్పయుత్తావ బలవతీ హోతి, న విప్పయుత్తాతి పఞ్ఞాసమ్పయుత్తసతిం దస్సేన్తో ఏవమాహ. **చిరకత**న్తి చిరకాలం కతం దానం వా సీలం వా ఉపోసథకమ్మం వా. **చిరభాసిత**న్తి "అసుకస్మిం ఠానే అసుకం నామ భాసిత"న్తి ఏవం చిరకాలే భాసితం. **వోస్సగ్గారమ్మణం కత్వా**తి నిబ్బానారమ్మణం కత్వా. **ఉదయత్థగామినియా**తి ఉదయఞ్చ అత్థఞ్చ గచ్ఛన్తియా, ఉదయబ్బయపరిగ్గహికాయాతి అత్థో. ఇమస్మిం సుత్తే సద్ధాసతిపఞ్ఞిన్ద్రియాని పుబ్బభాగాని, వీరియిన్ద్రియం మిస్సకం, సమాధిన్ద్రియం నిబ్బత్తితలోకుత్తరమేవ కథితం. దసమేపి అయమేవ ధమ్మపరిచ్ఛేదోతి.

సుద్ధికవగ్గో పఠమో.

౨. ముదుతరవగ్గో

౧. పటిలాభసుత్తవణ్ణనా

౪౮౧. దుతియవగ్గస్స పఠమే **సమ్మప్పధానే ఆరబ్భా**తి సమ్మప్పధానే పటిచ్చ, సమ్మప్పధానే భావేన్తోతి అత్థో. **సతిన్ద్రియే**పి ఏసేవ నయో.

౨. పఠమసంఖిత్తసుత్తవణ్ణనా

౪౮౨. దుతియే **తతో**తి విపస్సనామగ్గఫలవసేన నిస్సక్కం వేదితబ్బం. **సమత్తా**ని హి పరిపుణ్ణాని పఞ్చిన్ద్రియాని అరహత్తమగ్గస్స విపస్సనిన్ద్రియాని నామ హోన్తి. **తతో ముదుతరేహీ**తి తేహి అరహత్తమగ్గస్స విపస్సనిన్ద్రియేహి ముదుతరాని అనాగామిమగ్గస్స విపస్సనిన్ద్రియాని నామ హోన్తి, తతో ముదుతరాని సకదాగామిమగ్గస్స, తతో ముదుతరాని సోతాపత్తిమగ్గస్స విపస్సనిన్ద్రియాని నామ హోన్తి, తతో ముదుతరాని ధమ్మానుసారిమగ్గస్స, తతో ముదుతరాని సద్ధానుసారిమగ్గస్స విపస్సనిన్ద్రియాని నామ హోన్తి.

తథా సమత్తాని పరిపుణ్ణాని పఞ్చిన్ద్రియాని అరహత్తమగ్గిన్ద్రియాని నామ హోన్తి, తతో ముదుతరాని అనాగామిమగ్గిన్ద్రియాని నామ హోన్తి, తతో ముదుతరాని సకదాగామిమగ్గిన్ద్రియాని నామ హోన్తి, తతో ముదుతరాని

సోతాపత్తిమగ్గిన్ద్రియాని నామ హోన్తి, తతో ముదుతరాని ధమ్మానుసారిమగ్గిన్ద్రియాని, తతో ముదుతరాని సద్ధానుసారిమగ్గిన్ద్రియాని నామ హోన్తి.

సమత్తాని పరిపుణ్ణాని పఞ్చిన్ద్రియాని అరహత్తఫలిన్ద్రియాని నామ హోన్తి, తతో ముదుతరాని అనాగామిఫలిన్ద్రియాని, తతో ముదుతరాని సకదాగామిఫలిన్ద్రియాని, తతో ముదుతరాని సోతాపత్తిఫలిన్ద్రియాని నామ హోన్తి. ధమ్మానుసారిసద్ధానుసారినో పన ద్వేపి సోతాపత్తిమగ్గట్ఠపుగ్గలా, మగ్గట్ఠపుగ్గలవసేన నేసం నానత్తం జాతన్తి ఆగమనేనపి మగ్గేనపి. సద్ధానుసారీ పుగ్గలో హి ఉద్దిసాపేన్తో పరిపుచ్ఛన్తో అనుపుబ్బేన మగ్గం పాపుణాతి, ధమ్మానుసారీ ఏకేన వా ద్వీహి వా సవనేహి. ఏవం తావ నేసం ఆగమనేన నానత్తం వేదితబ్బం.

ధమ్మానుసారిస్స పన మగ్గో తిక్ఖో హోతి, సూరం ఞాణం వహతి, అసఙ్ఖారేన అప్పయోగేన కిలేసే ఛిన్దతి కదలిక్ఖన్ధం వియ తిఖిణా అసిధారా. సద్ధానుసారిస్స న తస్స వియ మగ్గో తిక్ఖో హోతి, న సూరం ఞాణం వహతి, ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన కిలేసే ఛిన్దతి కదలిక్ఖన్ధం వియ అతిఖిణా అసిధారా. కిలేసక్ఖయే పన తేసం నానత్తం నత్థి. అవసేసా చ కిలేసా ఖీయన్తి.

౩. దుతియసంఖిత్తసుత్తవణ్ణనా

౪౮౩. తతియే **తతో**తి ఫలవసేన నిస్సక్కం వేదితబ్బం. సమత్తాని హి పరిపుణ్ణాని పఞ్చిన్ద్రియాని అరహత్తఫలిన్ద్రియాని నామ హోన్తి, అరహత్తఫలేన సమన్నాగతో పుగ్గలో అరహా నామ హోతి. అరహత్తఫలతో ముదుతరాని అనాగామిఫలిన్ద్రియాని నామ హోన్తి, తతో ముదుతరాని సకదాగామిఫలిన్ద్రియాని, తతో ముదుతరాని సోతాపత్తిఫలిన్ద్రియాని, సోతాపత్తిఫలేన సమన్నాగతో పుగ్గలో సోతాపన్నో నామ హోతి. **ఇన్ద్రియవేమత్తతా ఫలవేమత్తతా హోతీ**తి ఇన్ద్రియనానత్తేన ఫలనానత్తం, ఫలనానత్తేన పుగ్గలనానత్తన్తి.

౪. తతియసంఖిత్తసుత్తవణ్ణనా

౪౮౪. చతుత్థే **పరిపూరం పరిపూరకారీ ఆరాధేతీ**తి పరిపూరం అరహత్తమగ్గం కరోన్తో అరహత్తఫలం ఆరాధేతి. **పదేసం పదేసకారీ**తి అవసేసే తయో పదేసమగ్గే కరోన్తో పదేసం ఫలత్తయమత్తమేవ ఆరాధేతి. ఇతి ఇమేసు చతూసుపి సుత్తేసు మిస్సకానేవ ఇన్ద్రియాని కథితాని.

౫-౭. పఠమవిత్థారసుత్తాదివణ్ణనా

౪౮౫-౪౮౭. పఞ్చమే **తతో ముదుతరేహీ**తి విపస్సనావసేన నిస్సక్కం వేదితబ్బం. పరిపుణ్ణాని హి పఞ్చిన్ద్రియాని అరహత్తమగ్గస్స విపస్సనిన్ద్రియాని హోన్తి, తతో ముదుతరాని అన్తరాపరినిబ్బాయిస్స విపస్సనిన్ద్రియాని, తతో ముదుతరాని ఉపహచ్చపరినిబ్బాయిస్స, తతో ముదుతరాని అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయిస్స, తతో ముదుతరాని ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయిస్స, తతో ముదుతరాని ఉద్ధంసోతఅకనిట్ఠగామిస్స విపస్సనిన్ద్రియాని నామ హోన్తి.

ఇమస్మిం పన ఠానే అరహత్తమగ్గేయేవ ఠత్వా పఞ్చ నిస్సక్కాని నీహరితబ్బాని. అరహత్తమగ్గస్స హి విపస్సనిన్ద్రియేహి ముదుతరాని పఠమఅన్తరాపరినిబ్బాయిస్స విపస్సనిన్ద్రియాని, తతో ముదుతరాని

దుతియఅన్తరాపరినిబ్బాయిస్స, తతో ముదుతరాని తతియఅన్తరాపరినిబ్బాయిస్స, తతో ముదుతరాని ఉపహచ్చపరినిబ్బాయిస్స, తతో ముదుతరాని ఉద్ధంసోతఅకనిట్ఠగామిస్స విపస్సనిన్ద్రియాని. అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయిస్స ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయినోపి ఏతేవ పఞ్చ జనా.

ఇదాని తీణి నిస్సక్కాని. సకదాగామిమగ్గస్స హి ఇన్ద్రియేహి ముదుతరాని సోతాపత్తిమగ్గిన్ద్రియాని, సోతాపత్తిమగ్గేయేవ ఇన్ద్రియేహి ముదుతరాని ధమ్మానుసారిమగ్గిన్ద్రియాని. తేహిపి ముదుతరాని సద్ధానుసారిమగ్గిన్ద్రియాని. ఛట్ఠసత్తమాని వుత్తనయానేవ. ఇమేసు పన తీసుపి సుత్తేసు పుబ్బభాగవిపస్సనిన్ద్రియానేవ కథితాని.

౮. పటిపన్నసుత్తవణ్ణనా

౪౮౮. అట్ఠమే **తతో ముదుతరేహీ**తి మగ్గఫలవసేన నిస్సక్కం వేదితబ్బం. తం పాళియం వుత్తమేవ. **బాహిరో**తి ఇమేహి అట్ఠహి పుగ్గలేహి బహిభూతో. **పుథుజ్జనపక్ఖే ఠితో**తి పుథుజ్జనకోట్ఠాసే ఠితో. ఇమస్మిం సుత్తే లోకుత్తరానేవ ఇన్ద్రియాని కథితాని.

౯-౧౦. సమ్పన్నసుత్తాదివణ్ణనా

౪౮౯-౪౯౦. నవమే **ఇన్ద్రియసమ్పన్నో**తి పరిపుణ్ణిన్ద్రియో. దసమం ఉత్తానమేవ. ఇమస్మిం సుత్తద్వయే మిస్సకాని ఇన్ద్రియాని కథితానీతి.

ముదుతరవగ్గో దుతియో.

౩. ఛళిన్ద్రియవగ్గో

౨. జీవితిన్ద్రియసుత్తవణ్ణనా

౪౯౨. తతియవగ్గస్స దుతియే **ఇత్థిన్ద్రియ**న్తిఆదీసు ఇత్థిభావే ఇన్దట్ఠం కరోతీతి **ఇత్థిన్ద్రియం.** పురిసభావే ఇన్దట్ఠం కరోతీతి **పురిసిన్ద్రియం.** జీవితే ఇన్దట్ఠం కరోతీతి **జీవితిన్ద్రియం.** అత్థుప్పత్తికం కిరేతం సుత్తం. సఙ్ఘమజ్ఝస్మిఞ్హి "కతి ను ఖో వట్టిన్ద్రియానీ"తి కథా ఉదపాది, అథ భగవా వట్టిన్ద్రియాని దస్సేన్తో **తీణిమాని భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ.

౩. అఞ్ఞిన్ద్రియసుత్తవణ్ణనా

౪౯౩. తతియే **అనఞ్ఞాతఞ్ఞస్సామీతిన్ద్రియ**న్తి "అనమతగ్గే సంసారే అజానితపుబ్బం ధమ్మం జానిస్సామీ"తి పటిపన్నస్స సోతాపత్తిమగ్గక్ఖణే ఉప్పన్నం ఇన్ద్రియం. **అఞ్ఞిన్ద్రియ**న్తి తేసంయేవ ఞాతధమ్మానం ఆజాననాకారేన సోతాపత్తిఫలాదీసు ఛసు ఠానేసు ఉప్పన్నం ఇన్ద్రియం. **అఞ్ఞాతావిన్ద్రియ**న్తి అఞ్ఞాతావీసు అరహత్తఫలధమ్మేసు ఉప్పన్నం ఇన్ద్రియం. తత్థ తత్థ తేన తేనాకారేన ఉప్పన్నస్స ఞాణస్సేవేతం అధివచనం. ఇదమ్పి సుత్తం అత్థుప్పత్తికమేవ. సఙ్ఘమజ్ఝస్మిఞ్హి "కతి ను ఖో లోకుత్తరిన్ద్రియానీ"తి కథా ఉదపాది, అథ భగవా తాని దస్సేన్తో **తీణిమాని, భిక్ఖవే, ఇన్ద్రియానీ**తిఆదిమాహ.

౪. ఏకబీజీసుత్తవణ్ణనా

౪౯౪. చతుత్థే **తతో ముదుతరేహీ**తి విపస్సనతో నిస్సక్కం వేదితబ్బం. సమత్తాని హి పఞ్చిన్ద్రియాని అరహత్తమగ్గస్స విపస్సనిన్ద్రియాని నామ హోన్తి, తతో ముదుతరాని అన్తరాపరినిబ్బాయిస్స విపస్సనిన్ద్రియాని, తతో ముదుతరాని ఉపహచ్చపరినిబ్బాయిస్స, తతో ముదుతరాని అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయిస్స, తతో ముదుతరాని ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయిస్స, తతో ముదుతరాని ఉద్ధంసోతఅకనిట్ఠగామిస్స విపస్సనిన్ద్రియాని నామ. ఇధాపి పురిమనయేనేవ అరహత్తమగ్గే ఠత్వా పఞ్చ నిస్సక్కాని నీహరితబ్బాని.

యథా పన పురిమనయే సకదాగామిమగ్గే ఠత్వా తీణి నిస్సక్కాని, ఏవమిధ పఞ్చ నీహరితబ్బాని. సకదాగామిమగ్గస్స హి విపస్సనిన్ద్రియేహి ముదుతరాని సోతాపత్తిమగ్గస్స విపస్సనిన్ద్రియాని, సోతాపత్తిమగ్గస్స చ తేహి విపస్సనిన్ద్రియేహి ముదుతరాని ఏకబీజిఆదీనం మగ్గస్స విపస్సనిన్ద్రియాని.

ఏత్థ చ **ఏకబీజీ**తిఆదీసు యో సోతాపన్నో హుత్వా ఏకమేవ అత్తభావం జనేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి, అయం **ఏకబీజీ** నామ. యథాహ "కతమో చ పుగ్గలో ఏకబీజీ, ఇధేకచ్చో పుగ్గలో తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా సోతాపన్నో హోతి అవినిపాతధమ్మో నియతో సమ్బోధిపరాయణో, సో ఏకఞ్ఞేవ మానుసకం భవం సన్ధావిత్వా సంసరిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో ఏకబీజీ"తి (పు॰ ప॰ ౩౩).

యో పన ద్వే తయో భవే సంసరిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి, అయం **కోలంకోలో** నామ. యథాహ "కతమో చ పుగ్గలో కోలంకోలో. ఇధేకచ్చో పుగ్గలో తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా సోతాపన్నో హోతి అవినిపాతధమ్మో నియతో సమ్బోధిపరాయణో, సో ద్వే వా తీణి వా కులాని సన్ధావిత్వా సంసరిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో కోలంకోలో"తి (పు॰ ప॰ ౩౨). తత్థ కులానీతి భవా వేదితబ్బా. "ద్వే వా తీణి వా"తి ఇదం దేసనామత్తమేవ, యావ ఛట్ఠభవా సంసరన్తో పన కోలంకోలోవ హోతి.

యస్స సత్తక్ఖత్తుం పరమా ఉపపత్తి, అట్ఠమం భవం నాదియతి, అయం **సత్తక్ఖత్తుపరమో** నామ. యథాహ "కతమో చ పుగ్గలో సత్తక్ఖత్తుపరమో. ఇధేకచ్చో పుగ్గలో తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా సోతాపన్నో హోతి అవినిపాతధమ్మో నియతో సమ్బోధిపరాయణో, సో సత్తక్ఖత్తుం దేవే చ మనుస్సే చ సన్ధావిత్వా సంసరిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సత్తక్ఖత్తుపరమో"తి (పు॰ ప॰ ౩౧).

భగవతా గహితనామవసేనేవ చేతాని తేసం నామాని. "ఏత్తకఞ్హి ఠానం గతో ఏకబీజీ నామ హోతి, ఏత్తకం కోలంకోలో, ఏత్తకం సత్తక్ఖత్తుపరమో"తి భగవతా ఏతేసం నామం గహితం. నియమతో పన "అయం ఏకబీజీ, అయం కోలంకోలో, అయం సత్తక్ఖత్తుపరమో"తి నత్థి.

కో పన నేసం ఏతం పభేదం నియమేతీతి? కేచి పన థేరా "పుబ్బహేతు నియమేతీ"తి వదన్తి, కేచి "పఠమమగ్గో", కేచి "ఉపరిమ తయో మగ్గా", కేచి "తిణ్ణం మగ్గానం విపస్సనా"తి. తత్థ "పుబ్బహేతు నియమేతీ"తి వాదే పఠమమగ్గస్స ఉపనిస్సయో కతో నామ హోతి, ఉపరి తయో మగ్గా అనుపనిస్సయా ఉప్పన్నాతి వచనం ఆపజ్జతి. "పఠమమగ్గో నియమేతీ"తి వాదే ఉపరి తిణ్ణం మగ్గానం నిరత్థకతా ఆపజ్జతి. "ఉపరి తయో మగ్గా నియమేన్తీ"తి వాదే పఠమమగ్గే అనుప్పన్నేవ ఉపరి తయో మగ్గా ఉప్పన్నాతి ఆపజ్జతి. "తిణ్ణం మగ్గానం విపస్సనా నియమేతీ"తి వాదో పన యుజ్జతి. సచే

హి ఉపరి తిణ్ణం మగ్గానం విపస్సనా బలవతీ హోతి, ఏకబీజీ నామ హోతి, తతో మన్దతరాయ కోలంకోలో, తతో మన్దతరాయ సత్తక్ఖత్తుపరమోతి.

ఏకచ్చో హి సోతాపన్నో వట్టజ్ఝాసయో హోతి వట్టాభిరతో పునప్పునం వట్టస్మింయేవ విచరతి సన్దిస్సతి. అనాథపిణ్డికో సేట్ఠి, విసాఖా ఉపాసికా, చూళరథమహారథా దేవపుత్తా, అనేకవణ్ణో దేవపుత్తో, సక్కో దేవరాజా, నాగదత్తో దేవపుత్తోతి ఇమే హి ఏత్తకా జనా వట్టజ్ఝాసయా వట్టాభిరతా ఆదితో పట్ఠాయ ఛ దేవలోకే సోధేత్వా అకనిట్ఠే ఠత్వా పరినిబ్బాయిస్సన్తి , ఇమే ఇధ న గహితా. న కేవలఞ్చిమే, యోపి మనుస్సేసుయేవ సత్తక్ఖత్తుం సంసరిత్వా అరహత్తం పాపుణాతి, యోపి దేవలోకే నిబ్బత్తో దేవేసుయేవ సత్తక్ఖత్తుం అపరాపరం సంసరిత్వా అరహత్తం పాపుణాతి, ఇమేపి ఇధ న గహితా. కాలేన దేవే, కాలేన మనుస్సే సంసరిత్వా పన అరహత్తం పాపుణన్తోవ ఇధ గహితో. తస్మా సత్తక్ఖత్తుపరమోతి ఇదం ఇధట్ఠకవోకిణ్ణసుక్ఖవిపస్సకస్స నామం కథితన్తి వేదితబ్బం.

ధమ్మానుసారీ సద్ధానుసారీతి ఏత్థ పన ఇమస్మిం సాసనే లోకుత్తరధమ్మం నిబ్బత్తేన్తస్స ద్వే ధురాని, ద్వే సీసాని, ద్వే అభినివేసా – సద్ధాధురం, పఞ్ఞాధురం , సద్ధాసీసం, పఞ్ఞాసీసం, సద్ధాభినివేసో, పఞ్ఞాభినివేసోతి. తత్థ యో భిక్ఖు "సచే సద్ధాయ సక్కా నిబ్బత్తేతుం, నిబ్బత్తేస్సామి లోకుత్తరమగ్గ"న్తి సద్ధం ధురం కత్వా సోతాపత్తిమగ్గం నిబ్బత్తేతి, సో మగ్గక్ఖణే సద్ధానుసారీ నామ హోతి. ఫలక్ఖణే పన సద్ధావిముత్తో నామ హుత్వా ఏకబీజీ కోలంకోలో సత్తక్ఖత్తుపరమోతి తివిధో హోతి. తత్థ ఏకేకో దుక్ఖాపటిపదాదివసేన చతుబ్బిధభావం ఆపజ్జతీతి సద్ధాధురేన ద్వాదస జనా హోన్తి.

యో పన "సచే పఞ్ఞాయ సక్కా నిబ్బత్తేతుం, నిబ్బత్తేస్సామి లోకుత్తరమగ్గ"న్తి పఞ్ఞం ధురం కత్వా సోతాపత్తిమగ్గం నిబ్బత్తేతి, సో మగ్గక్ఖణే ధమ్మానుసారీ నామ హోతి. ఫలక్ఖణే పన పఞ్ఞావిముత్తో నామ హుత్వా ఏకబీజిఆదిభేదేన ద్వాదసభేదోవ హోతి. ఏవం ద్వే మగ్గట్ఠా ఫలక్ఖణే చతువీసతి సోతాపన్నా హోన్తీతి.

తిపిటకతిస్సత్థేరో కిర "తీణి పిటకాని సోధేస్సామీ"తి పరతీరం గతో. తం ఏకో కుటుమ్బికో చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠాసి, థేరో ఆగమనకాలే "గచ్ఛామి ఉపాసకా"తి ఆహ. "కహం భన్తే"తి? "అమ్హాకం ఆచరియుపజ్ఝాయానం సన్తిక"న్తి. "న సక్కా, భన్తే, మయా గన్తుం, భద్దన్తం పన నిస్సాయ మయా సాసనస్స గుణో ఞాతో, తుమ్హాకం పరమ్ముఖా కీదిసం భిక్ఖుం ఉపసఙ్కమామీ"తి? అథ నం థేరో ఆహ – "యో భిక్ఖు చతువీసతి సోతాపన్నే ద్వాదస సకదాగామీ అట్ఠచత్తాలీస అనాగామీ ద్వాదస అరహన్తే దస్సేత్వా ధమ్మకథం కథేతుం సక్కోతి, ఏవరూపం భిక్ఖుం ఉపట్ఠాతుం వట్టతీ"తి. ఇమస్మిం సుత్తే విపస్సనా కథితాతి.

౯-౧౦. సుద్ధకసుత్తాదివణ్ణనా

౪౯౯-౫౦౦. పఞ్చమే చక్ఖు చ తం చక్ఖుద్వారే నిబ్బత్తానం ధమ్మానం ఆధిపతేయ్యసఙ్ఖాతేన ఇన్దట్ఠేన ఇన్ద్రియఞ్చాతి **చక్ఖున్ద్రియం. సోతిన్ద్రియా**దీసుపి ఏసేవ నయో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. ఇమస్మిం వగ్గే పఠమసుత్తఞ్చేవ ఛట్ఠాదీని చ పఞ్చాతి ఛ సుత్తాని చతుసచ్చవసేన కథితానీతి.

ఛళిన్ద్రియవగ్గో తతియో.

౪. సుఖిన్ద్రియవగ్గో

౧-౫. సుద్ధికసుత్తాదివణ్ణనా

౫౦౧-౫౦౫. చతుత్థవగ్గస్స పఠమే సుఖఞ్చ తం సహజాతానం ఆధిపతేయ్యసఙ్ఖాతేన ఇన్దట్ఠేన ఇన్ద్రియఞ్చాతి **సుఖిన్ద్రియం. దుక్ఖిన్ద్రియా**దీసుపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ చ సుఖిన్ద్రియదుక్ఖిన్ద్రియదోమనస్సిన్ద్రియాని కామావచరానేవ, సోమనస్సిన్ద్రియం రపేత్వా అరూపావచరం సేసం తేభూమకం, ఉపేక్ఖిన్ద్రియం చతుభూమకం. దుతియాదీని చత్తారి చతుసచ్చవసేనేవ కథితాని.

౬. పఠమవిభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౫౦౬. ఛట్ఠే **కాయిక**న్తి కాయపసాదవత్థుకం. **సుఖ**న్తి అయమస్స సరూపనిద్దేసో. **సాత**న్తి తస్సేవ వేవచనం, మధురన్తి వుత్తం హోతి. **కాయసమ్ఫస్సజ**న్తి కాయసమ్ఫస్సతో జాతం. **సుఖం సాత**న్తి వుత్తనయమేవ. **వేదయిత**న్తి అయమస్స సబ్బవేదనాసాధారణో అఞ్ఞధమ్మవిసిట్ఠో సభావనిద్దేసో. ఇమినా నయేన సేసేసుపి అత్థో వేదితబ్బో. **కాయికం వా చేతసికం వాతి** ఏత్థ పన చక్ఖాదయో చత్తారో పసాదకాయే వత్థుం కత్వా ఉప్పత్తివసేన కాయికన్తి వుత్తం. కాయపసాదవత్థుకం పన అదుక్ఖమసుఖం నామ నత్థి.

౯. కట్ఠోపమసుత్తవణ్ణనా

౫౦౯. నవమే **ద్విన్నం కట్ఠాన**న్తి ద్విన్నం అరణీనం. **సఙ్ఘట్టనసమోధానా**తి సఙ్ఘట్టనేన చేవ సమోధానేన చ. **ఉస్మా**తి ఉసుమాకారో. **తేజో**తి అగ్గిధూమో. ఏత్థ చ అధరారణీ వియ వత్థారమ్మణం, ఉత్తరారణీ వియ ఫస్సో, సఙ్ఘట్టో వియ ఫస్ససఙ్ఘట్టనం, అగ్గి వియ వేదనా దట్ఠబ్బా. వత్థారమ్మణం వా ఉత్తరారణీ వియ, ఫస్సో అధరారణీ వియ దట్ఠబ్బో.

౧౦. ఉప్పటిపాటికసుత్తవణ్ణనా

౫౧౦. దసమం యథాధమ్మరసేన పటిపాటియా వుత్తమ్పి ఇమస్మిం ఇన్ద్రియవిభఙ్గే సేససుత్తాని వియ అదేసితత్తా ఉప్పటిపాటికసుత్తం నామాతి వేదితబ్బం. తత్థ **నిమిత్త**న్తిఆదీని సబ్బాని పచ్చయవేవచనానేవ. **దుక్ఖిన్ద్రియఞ్చ పజానాతీ**తి దుక్ఖసచ్చవసేనేవ పజానాతి. **దుక్ఖిన్ద్రియసముదయ**న్తి కణ్టకేన వా విద్ధస్స మఙ్కులేన వా దట్ఠస్స పచ్చత్థరణే వా వలియా ఫుట్ఠస్స దుక్ఖసహగతం కాయవిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తం ఏతస్స సముదయోతి పజానాతి.

పరతో **దోమనస్సిన్ద్రియసముదయ**న్తిఆదీసుపి తేసం తేసం కారణవసేనేవ సముదయో వేదితబ్బో. పత్తచీవరాదీనం వా హి సఙ్ఖారానం సద్ధివిహారికాదీనం వా సత్తానం వినాసేన దోమనస్సిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతీతి తేసం వినాసం తస్స సముదయోతి పజానాతి. సుభోజనం భుఞ్జిత్వా వరసయనే నిపన్నస్స హత్థపాదసమ్బాహనతాలవణ్టవాతాదిసమ్ఫస్సేన సుఖిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతి, తం ఫస్సం తస్స సముదయోతి పజానాతి. వుత్తప్పకారానం పన సత్తసఙ్ఖారానం మనాపానం పటిలాభవసేన సోమనస్సిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతి, తం పటిలాభం తస్స సముదయోతి పజానాతి. మజ్ఝత్తాకారేన పన ఉపేక్ఖిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతి, తం సత్తసఙ్ఖారేసు మజ్ఝత్తాకారం తస్స సముదయోతి పజానాతి.

కత్థ చుప్పన్నం దుక్ఖిన్ద్రియం అపరిసేసం నిరుజ్ఝతి, ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహీతిఆదీసు పన అయం ఏకతోవ వినిచ్ఛయకథా – దుక్ఖిన్ద్రియఞ్హి పఠమజ్ఝానస్స ఉపచారక్ఖణేయేవ నిరుజ్ఝతి పహీనం హోతి, దోమనస్సాదీని దుతియజ్ఝానాదీనం. ఏవం సన్తేపి తేసం అతిసయనిరోధత్తా అయం ఝానేసుయేవ నిరోధో వుత్తో. అతిసయనిరోధో హి తేసం పఠమజ్ఝానాదీసు, న నిరోధోయేవ, నిరోధోయేవ పన ఉపచారక్ఖణే, నాతిసయనిరోధో. తథా హి నానావజ్జనే పఠమజ్ఝానుపచారే నిరుద్ధస్సాపి దుక్ఖిన్ద్రియస్స డంసమకసాదిసమ్ఫస్సేన వా విసమాసనుపతాపేన వా సియా ఉప్పత్తి, న త్వేవ అన్తోఅప్పనాయం. ఉపచారే వా నిరుద్ధమ్పేతం న సుట్ఠు నిరుద్ధం హోతి పటిపక్ఖేన అవిహతత్తా. అన్తోఅప్పనాయం పన పీతిఫరణేన సబ్బో కాయో సుఖోక్కన్తో హోతి, సుఖోక్కన్తకాయస్స చ సుట్ఠు నిరుద్ధం హోతి దుక్ఖిన్ద్రియం పటిపక్ఖేన విహతత్తా. నానావజ్జనేయేవ చ దుతియజ్ఝానుపచారే పహీనస్స దోమనస్సిన్ద్రియస్స యస్మా ఏతం వితక్కవిచారపచ్చయేపి కాయకిలమథే చిత్తుపఘాతే చ సతి ఉప్పజ్జతి, వితక్కవిచారాభావే నేవ ఉప్పజ్జతి. యత్థ పన ఉప్పజ్జతి, తత్థ వితక్కవిచారభావే, అప్పహీనా ఏవ చ దుతియజ్ఝానుపచారే వితక్కవిచారాతి తత్థస్స సియా ఉప్పత్తి. న త్వేవ దుతియజ్ఝానే పహీనపచ్చయత్తా. తథా తతియజ్ఝానుపచారే పహీనస్సాపి సుఖిన్ద్రియస్స పీతిసముట్ఠానపణీతరూపఫుట్ఠకాయస్స సియా ఉప్పత్తి, న త్వేవ తతియజ్ఝానే. తతియజ్ఝానే హి సుఖస్స పచ్చయభూతా పీతి సబ్బసో నిరుద్ధా. తథా చతుత్థజ్ఝానుపచారే పహీనస్సాపి సోమనస్సిన్ద్రియస్స ఆసన్నత్తా అప్పనాప్పత్తాయ ఉపేక్ఖాయ అభావేన సమ్మా అనతిక్కన్తత్తా చ సియా ఉప్పత్తి, న త్వేవ చతుత్థజ్ఝానే. తస్మా "ఏత్థ చుప్పన్నం దుక్ఖిన్ద్రియం అపరిసేసం నిరుజ్ఝతీ"తి తత్థ తత్థ అపరిసేసగ్గహణం కతం.

యం పనేత్థ **తదత్థాయ చిత్తం ఉపసంహరతీ**తి వుత్తం, తత్థ అలాభీ సమానో ఉప్పాదనత్థాయ చిత్తం ఉపసంహరతి, లాభీ సమానో సమాపజ్జనత్థాయాతి ఏవమత్థో వేదితబ్బో. ఇమేసు ద్వీసుపి సుత్తేసు సమ్మసనవారోవ కథితోతి.

సుఖిన్ద్రియవగ్గో చతుత్థో.

౫. జరావగ్గో

౧. జరాధమ్మసుత్తవణ్ణనా

౫౧౧. పఞ్చమవగ్గస్స పఠమే **పచ్ఛాతపే**తి పాసాదచ్ఛాయాయ పురత్థిమదిసం పటిచ్ఛన్నత్తా పాసాదస్స పచ్ఛిమదిసాభాగే ఆతపో హోతి, తస్మిం ఠానే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నోతి అత్థో . **పిట్ఠిం ఓతాపయమానో**తి యస్మా సమ్మాసమ్బుద్ధస్సాపి ఉపాదిన్నకసరీరే ఉణ్హకాలే ఉణ్హం హోతి, సీతకాలే సీతం, అయఞ్చ హిమపాతసీతసమయో. తస్మా మహాచీవరం ఓతారేత్వా సూరియరస్మీహి పిట్ఠిం ఓతాపయమానో నిసీది.

కిం పన బుద్ధరస్మియో మద్దిత్వా సూరియరస్మి అన్తో పవిసితుం సక్కోతీతి? న సక్కోతి. ఏవం సన్తే కిం తాపేతీతి? రస్మితేజం. యథేవ హి ఠితమజ్ఝన్హికే పరిమణ్డలాయ ఛాయాయ రుక్ఖమూలే నిసిన్నస్స కిఞ్చాపి సూరియరస్మియో సరీరం న ఫుసన్తి, సబ్బదిసాసు పన తేజో ఫరతి, అగ్గిజాలాహి పరిక్ఖిత్తో వియ హోతి, ఏవం సూరియరస్మీసు బుద్ధరస్మియో మద్దిత్వా అన్తో పవిసితుం అసక్కుణన్తీసుపి సత్థా తేజం తాపేన్తో నిసిన్నోతి వేదితబ్బో.

అనోమజ్జన్తోతి పిట్ఠిపరికమ్మకరణవసేన అనుమజ్జన్తో. **అచ్ఛరియం భన్తే**తి థేరో భగవతో పిట్ఠితో మహాచీవరం ఓతారేత్వా నిసిన్నస్స ద్విన్నం అంసకూటానం అన్తరే సువణ్ణావట్టం వియ కేసగ్గప్పమాణం వలియావట్టం దిస్వా – "ఏవరూపేపి నామ సరీరే జరా పఞ్ఞాయతీ"తి సఞ్జాతసంవేగో జరం గరహన్తో ఏవమాహ. గరహనచ్ఛరియం నామ కిరేతం.

న చేవం దాని, భన్తే, భగవతో తావ పరిసుద్ధోతి యథా పకతియా ఛవివణ్ణో పరిసుద్ధో, న ఏవమేతరహీతి దీపేన్తో ఏవమాహ. తథాగతస్స హి దహరకాలే సజ్కుసతసమబ్భాహతం ఉసభచమ్మం వియ విహతవలికో కాయో హోతి, తస్మిం ఠపితో హత్థో భస్సతేవ, న సన్తిట్ఠతి, తేలపుఞ్ఛనాకారప్పత్తో వియ హోతి. మహల్లకకాలే పన సిరాజాలా మిలాయన్తి, సన్ధిపబ్బాని సిథిలాని హోన్తి, మంసం అట్ఠితో ముచ్చిత్వా సిథిలభావం ఆపజ్జిత్వా తత్థ తత్థ ఓలమ్బతి. బుద్ధానం పన ఏవరూపం న హోతి. అఞ్ఞేసం అపాకటం, సన్తికావచరత్తా ఆనన్దత్థేరస్సేవ పాకటం హోతి, తస్మా ఏవమాహ.

సిథిలాని చ గత్తానీతి అఞ్ఞేసం ముఖే అంసకూటన్తరేహి తేసు తేసు ఠానేసు వలియో సన్తిట్ఠన్తి, సత్థు పనేతం నత్థి, థేరో చ ద్విన్నం అంసకూటానం అన్తరే వలియావట్టకం దిస్వా ఏవమాహ. **సబ్బాని వలియజాతానీ**తి ఇదమ్పి అత్తనో పాకటవసేన ఏవమాహ – సత్థు పన అఞ్ఞేసం వియ వలియో నామ నత్థి. **పురతో పబ్భారో చ కాయో**తి సత్థా బ్రహ్ముజుగత్తో, దేవనగరే సముస్సితసువణ్ణతోరణం వియస్స కాయో ఉజుకమేవ ఉగ్గతో. మహల్లకకాలే పన కాయో పురతో వఙ్కో హోతి, స్వాయం అఞ్ఞేసం అపాకటో, సన్తికావచరత్తా పన థేరస్సేవ పాకటో, తస్మా ఏవమాహ. **దిస్సతి చ ఇన్ద్రియానం అఞ్ఞథత్త**న్తి ఇన్ద్రియాని నామ న చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యాని. యతో పన పకతియా పరిసుద్ధో ఛవివణ్ణో, ఇదాని న తథా పరిసుద్ధో, అంసకూటన్తరే వలి పఞ్ఞాయతి , బ్రహ్ముజుకాయో పురతో వఙ్కో, ఇమినావ కారణేన చక్ఖాదీనమ్పి ఇన్ద్రియానం అఞ్ఞథత్తేన భవితబ్బన్తి నయగ్గాహతో ఏవమాహ. **ధీ తం జమ్మి జరే అత్థూ**తి లామకే జరే ధీ తం తుయ్హం హోతు, ధిక్కారో తం ఫుసతు. **బిమ్బ**న్తి అత్తభావో.

౨. ఉణ్ణాభబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౨౧౨. దుతియే **గోచరవిసయ**న్తి గోచరభూతం విసయం. **అఞ్ఞమఞ్ఞస్సా**తి చక్ఖు సోతస్స, సోతం వా చక్ఖుస్సాతి ఏవం ఏకం ఏకస్స గోచరవిసయం న పచ్చనుభోతి. సచే హి నీలాదిభేదం రూపారమ్మణం సమోధానేత్వా సోతిన్ద్రియస్స ఉపనేయ్య – "ఇఙ్ఘ త్వం తావ నం వవత్థపేహి విభావేహి 'కిన్నామేతం ఆరమ్మణ'"న్తి. చక్ఖువిఞ్ఞాణం వినాపి ముఖేన అత్తనో ధమ్మతాయ ఏవం వదేయ్య – "అరే, అన్ధబాల, వస్ససతమ్పి వస్ససహస్సమ్పి వస్ససతసహస్సమ్పి పరిధావమానో అఞ్ఞత్ర మయా కుహిం ఏతస్స జాననకం లభిస్ససి, తం ఆహర, చక్ఖుపసాదే ఉపనేహి, అహమేతం ఆరమ్మణం జానిస్సామి – యది వా నీలం, యది వా పీతకం. న హి ఏసో అఞ్ఞస్స విసయో, మయ్హమేవేసో విసయో"తి. సేసద్వారేసుపి ఏసేవ నయో. ఏవమేతాని అఞ్ఞమఞ్ఞస్స గోచరవిసయం న పచ్చనుభోన్తి నామ.

కిం పటిసరణన్తి ఏతేసం కిం పటిసరణం, కిం ఏతాని పటిసరన్తీతి పుచ్ఛతి. **మనో పటిసరణ**న్తి జవనమనో పటిసరణం. **మనోవ నేస**న్తి మనోద్వారికజవనమనోవ ఏతేసం గోచరవిసయం రజ్జనాదివసేన అనుభోతి. చక్ఖువిఞ్ఞాణఞ్హి రూపదస్సనమత్తమేవ, ఏత్థ రజ్జనం వా దుస్సనం వా ముయ్హనం వా నత్థి. ఏకస్మిం పన ద్వారే జవనం రజ్జతి వా దుస్సతి వా ముయ్హతి వా. సోతవిఞ్ఞాణాదీసుపి ఏసేవ నయో.

తత్రాయం ఉపమా – పఞ్చ కిర దుబ్బలభోజకా రాజానం సేవిత్వా కిచ్ఛేన కసిరేన ఏకస్మిం పఞ్చకులికే గామే పరిత్తకం ఆయం లభింసు. తేసం తత్థ మచ్ఛభాగో మంసభాగో, అద్ధుకహాపణో వా యోత్తకహాపణో వా మాసకహాపణో వా అట్ఠకహాపణో వా సోళసకహాపణో వా చతుసట్ఠికహాపణో వా దణ్డోతి ఏత్తకమత్తమేవ పాపుణాతి, సతవత్థుకం పఞ్చసతవత్థుకం సహస్సవత్థుకం మహాబలిం రాజావ గణ్హాతి.

తత్థ పఞ్చకులికగామా వియ పఞ్చపసాదా దట్ఠబ్బా, పఞ్చ దుబ్బలభోజకా వియ పఞ్చవిఞ్ఞాణాని; రాజా వియ జవనం, దుబ్బలభోజకానం పరిత్తకఆయపాపుణనం వియ చక్ఖువిఞ్ఞాణాదీనం రూపదస్సనాదిమత్తం, రజ్జనాది పన ఏతేసు నత్థి . రఞ్ఞో మహాబలిగ్గహణం వియ తేసు ద్వారేసు జవనస్స రజ్జనాదీని వేదితబ్బాని. ఏవమేత్థ **మనోతి** కుసలాకుసలజవనం వుత్తం.

సతి పటిసరణన్తి మగ్గసతి పటిసరణం. జవనమనో హి మగ్గసతిం పటిసరతి. **విముత్తీతి** ఫలవిముత్తి. **పటిసరణన్తి** ఫలవిముత్తియా నిబ్బానం పటిసరణం. తఞ్హి సా పటిసరతి. **నాసక్ఖి పఞ్హస్స పరియన్తం గహేతున్తి** పఞ్హస్స పరిచ్ఛేదం పమాణం గహేతుం నాసక్ఖి, అప్పటిసరణం ధమ్మం “సప్పటిసరణ”న్తి పుచ్ఛి. నిబ్బానం నామేతం అప్పటిసరణం, న కిఞ్చి పటిసరతి. **నిబ్బానోగధన్తి** నిబ్బానబ్భన్తరం నిబ్బానం అనుపవిట్ఠం. **బ్రహ్మచరియన్తి** మగ్గబ్రహ్మచరియం. **నిబ్బానపరాయణన్తి** నిబ్బానం పరం అయనమస్స పరా గతి, న తతో పరం గచ్ఛతీతి అత్థో. నిబ్బానం పరియోసానం అవసానం అస్సాతి **నిబ్బానపరియోసానం.**

మూలజాతా పతిట్ఠితాతి మగ్గేన ఆగతసద్ధా వుచ్చతి. **ఇమమ్హి చే, భిక్ఖవే, సమయేతి** కిం సన్ధాయాహ? ఝానఅనాగామితం. తస్మిఞ్హి సమయే బ్రాహ్మణస్స పఠమమగ్గేన పఞ్చ అకుసలచిత్తాని పహీనాని, పఠమజ్ఝానేన పఞ్చ నీవరణానీతి ఝానఅనాగామిట్ఠానే ఠితో. సో అపరిహీనజ్ఝానో కాలం కత్వా తత్థేవ పరినిబ్బాయేయ్య. సచే పనస్స పుత్తదారం అనుసాసన్తస్స కమ్మన్తే విచారేన్తస్స ఝానం నస్సతి, నట్ఠే ఝానే గతి అనిబద్ధా హోతి, అనట్ఠే పన నిబద్ధాతి ఇమం ఝానఅనాగామితం సన్ధాయ ఏవమాహ.

౩. సాకేతసుత్తవణ్ణనా

౨౹౧౩. తతియే **అఞ్జనవనేతి** అఞ్జనవణ్ణపుప్ఫానం రుక్ఖానం రోపితవనే. **యం, భిక్ఖవే, సద్ధిన్ద్రియం, తం సద్ధాబలన్తి** తఞ్హి అధిమోక్ఖలక్ఖణే ఇన్దట్ఠేన సద్ధిన్ద్రియం, అస్సద్ధియే అకమ్పనేన సద్ధాబలం. ఇతరేసం పగ్గహఉపట్ఠానఅవిక్ఖేపపజాననలక్ఖణేసు ఇన్దట్ఠేన ఇన్ద్రియభావో, కోసజ్జముట్ఠసచ్చవిక్ఖేపావిజ్జాసు అకమ్పనేన బలభావో వేదితబ్బో. **ఏవమేవ ఖోతి** తస్సా నదియా ఏకసోతం వియ సద్ధావీరియసతిసమాధిపఞ్ఞావసేన ఏతేసం నిన్నానాకరణం వేదితబ్బం, ద్వే సోతాని వియ ఇన్దట్ఠఅకమ్పనట్ఠేహి ఇన్ద్రియబలవసేన నానాకరణం వేదితబ్బం.

౪. పుబ్బకోట్ఠకసుత్తవణ్ణనా

౨౹౧౪. చతుత్థే **అమతోగధన్తి** అమతబ్భన్తరం. **అమతపరాయణన్తి** అమతనిబ్బత్తికం. **అమతపరియోసానన్తి** అమతనిట్ఠం. **సాధు సాధూతి** థేరస్స బ్యాకరణం పసంసన్తో సాధుకారం దేతి.

౯. పఠమపుబ్బారామసుత్తవణ్ణనా

౨౧౨. పఞ్చమే **తదన్వయాతి** తం అనుగచ్ఛమానా, అనువత్తమానాతి అత్థో. పుబ్బకోట్ఠకం ఆదిం కత్వా పటిపాటియా ఛసు సుత్తేసు ఫలిన్ద్రియానేవ కథితాని.

౧౦. ఆపణసుత్తవణ్ణనా

౨౨౦. దసమే **ఇమే ఖో తే ధమ్మాతి** ఉపరి సహ విపస్సనాయ తయో మగ్గా. **యే మే పుబ్బే సుతావ అహేసున్తి** యే ధమ్మా మయా పుబ్బే “అరహత్తఫలిన్ద్రియం నామ అత్థీ”తి కథేన్తానంయేవ సుతా అహేసుం. **కాయేన చ ఫుసిత్వాతి** నామకాయేన చ ఫుసిత్వా పటిలభిత్వా. **పఞ్ఞాయ చ అతివిజ్ఝ పస్సామీతి** పచ్చవేక్ఖణపఞ్ఞాయ చ అతివిజ్ఝిత్వా పస్సామి. **యా హిస్స, భన్తే, సద్ధాతి** అయం కతరసద్ధా? చతూహి ఇన్ద్రియేహి సమ్పయుత్తా సద్ధా హేట్ఠా కథితావ, అయం పన పచ్చవేక్ఖణసద్ధా. సమ్పయుత్తసద్ధా హి మిస్సకా, పచ్చవేక్ఖణసద్ధా లోకియావ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

జరావగ్గో పఞ్చమో.

౬. సూకరఖతవగ్గో

౧. సాలసుత్తవణ్ణనా

౨౨౧. ఛట్ఠవగ్గస్స పఠమే **సూరేనాతి** సూరభావేన. **బోధాయాతి** బుజ్ఝనత్థాయ.

౨. మల్లికసుత్తవణ్ణనా

౨౨౨. దుతియే **మల్లేసూతి** ఏవంనామకే జనపదే. ఇమస్మిం సుత్తే చత్తారి ఇన్ద్రియాని మిస్సకాని, అరియఞాణం లోకుత్తరం. తమ్పి పన చతుక్కిన్ద్రియనిస్సితం కత్వా మిస్సకన్తి భాజేతుం వట్టతి.

౩. సేఖసుత్తవణ్ణనా

౨౨౩. తతియే **న హేవ ఖో కాయేన ఫుసిత్వా విహరతీతి** న నామకాయేన ఫుసిత్వా పటిలభిత్వా విహరతి, ఫుసితుం పటిలభితుం న సక్కోతి. **పఞ్ఞాయ చ అతివిజ్ఝ పస్సతీతి** పచ్చవేక్ఖణపఞ్ఞాయ పన “ఉపరి అరహత్తఫలిన్ద్రియం నామ అత్థీ”తి పజానాతి. అసేఖభూమియం **ఫుసిత్వా విహరతీతి** పటిలభిత్వా విహరతి. **పఞ్ఞాయాతి** పచ్చవేక్ఖణపఞ్ఞాయ “అరహత్తఫలిన్ద్రియం నామ అత్థీ”తి పజానాతి. **న కుహిఞ్చి కిస్మిఞ్చీతి** ద్వేపి అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనానేవ, కిస్మిఞ్చి భవే న ఉప్పజ్జిస్సన్తీతి అత్థో. ఇమస్మిం సుత్తే పఞ్చిన్ద్రియాని లోకుత్తరాని, ఛ లోకికాని వట్టనిస్సితానేవ కథితాని.

౪-౫. పదసుత్తాదివణ్ణనా

౨౨౪-౨౨౫. చతుత్థే **యాని కానిచి పదాని బోధాయ సంవత్తన్తీతి** యాని కానిచి ధమ్మపదాని, యే కేచి ధమ్మకోట్ఠాసా, బుజ్ఝనత్థాయ సంవత్తన్తి. పఞ్చమం ఉత్తానమేవ.

౬-౭. పతిట్ఠితసుత్తాదివణ్ణనా

౨౩౬-౨౩౭. ఛట్ఠే **చిత్తం రక్ఖతి ఆసవేసు చ సాసవేసు చ ధమ్మేసూతి** తేభూమకధమ్మే ఆరబ్భ ఆసవుప్పత్తిం వారేన్తో ఆసవేసు చ సాసవేసు చ ధమ్మేసు చిత్తం రక్ఖతి నామ. సత్తమం ఉత్తానమేవ.

౮. సూకరఖతసుత్తవణ్ణనా

౨౩౮. అట్ఠమే **సూకరఖతాయన్తి** సూకరఖతలేణే. కస్సపబుద్ధకాలే కిర తం లేణం ఏకస్మిం బుద్ధన్తరే పథవియా వడ్ఢమానాయ అన్తోభూమిగతం జాతం. అథేకదివసం ఏకో సూకరో తస్స ఛదనపరియన్తసమీపే పంసుం ఖణి. దేవే వుట్ఠే పంసు ధోతా, ఛదనపరియన్తో పాకటో అహోసి. ఏకో వనచరకో దిస్వా "పుబ్బే సీలవన్తేహి పరిభుత్తట్ఠానేన భవితబ్బం, పటిజగ్గిస్సామి న"న్తి సమన్తతో పంసుం అపనేత్వా లేణం సోధేత్వా కుటిపరిక్ఖేపం కత్వా ద్వారవాతపానం యోజేత్వా సుపరినిట్ఠితసుధాకమ్మచిత్తకమ్మం రజతపట్టసదిసాయ వాలికాయ సన్థరితం పరివేణం కత్వా మఞ్చపీఠం పఞ్ఞాపేత్వా భగవతో వసనత్థాయ అదాసి, లేణం గమ్భీరం అహోసి ఓతరిత్వా ఆరుహితబ్బం. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **పరమనిపచ్చకారన్తి** భావనపుంసకం, పరమనిపచ్చకారీ హుత్వా పవత్తమానో పవత్తతీతి వుత్తం హోతి. **అనుత్తరం యోగక్ఖేమన్తి** అరహత్తం. **సప్పతిస్సోతి** సజేట్ఠకో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సూకరఖతవగ్గో ఛట్ఠో.

౭. బోధిపక్ఖియవగ్గో

౨౩౯-౬౨౨. సత్తమవగ్గే సత్త ఫలాని పుబ్బభాగాని, తేసం హేట్ఠా ద్వే ఫలాని ఆదిం కత్వా మిస్సకాని. సేసమేత్థ ఇతో పరఞ్చ సబ్బం ఉత్తానమేవాతి.

ఇన్ద్రియసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. సమ్మప్పధానసంయుత్తవణ్ణనా

౬౫౧-౭౦౪. సమ్మప్పధానసంయుత్తే సకలేపి పుబ్బభాగవిపస్సనావ కథితాతి.

సమ్మప్పధానసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. బలసంయుత్తవణ్ణనా

౨౦౩-౮౧౨. బలసంయుత్తే బలాని మిస్సకానేవ కథితాని. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

బలసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. ఇద్ధిపాదసంయుత్తం

౧. చాపాలవగ్గో

౧. అపారసుత్తవణ్ణనా

౮౧౩. ఇద్ధిపాదసంయుత్తస్స పఠమే ఛన్దం నిస్సాయ పవత్తో సమాధి **ఛన్దసమాధి**. పధానభూతా సఙ్ఖారా **పధానసఙ్ఖారా. సమన్నాగతన్తి** తేహి ధమ్మేహి ఉపేతం. ఇద్ధియా పాదం, ఇద్ధిభూతం వా పాదన్తి **ఇద్ధిపాదం**. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన ఇద్ధిపాదవిభఙ్గే (విభ॰ ४३१ ఆదయో) ఆగతోవ. విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౨.౩.౬౯ ఆదయో) పనస్స అత్థో దీపితో. తథా మగ్గబోజ్ఝఙ్గసతిపట్ఠానసంయుత్తేసు చేవ ఇధ చ ఏకపరిచ్ఛేదోవ.

౫. ఇద్ధిపదేససుత్తవణ్ణనా

౮౧౭. పఞ్చమే **ఇద్ధిపదేస**న్తి తయో చ మగ్గే తీణి చ ఫలాని.

౬. సమత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౧౮. ఛట్ఠే **సమత్తం ఇద్ధి**న్తి అరహత్తఫలమేవ. ఆదితో పట్ఠాయ పన నవసుపి సుత్తేసు వివట్టపాదకా ఏవ ఇద్ధిపాదా కథితా.

౧౦. చేతియసుత్తవణ్ణనా

౮౨౨. దసమే **నిసీదన**న్తి చమ్మఖణ్డం అధిప్పేతం. **ఉదేనం చేతియ**న్తి ఉదేనయక్ఖస్స చేతియట్ఠానే కతవిహారో వుచ్చతి. **గోతమకా**దీసుపి ఏసేవ నయో. **భావితా**తి వడ్ఢితా. **బహులీకతా**తి పునప్పునం కతా. **యానీకతా**తి యుత్తయానం వియ కతా. **వత్థుకతా**తి పతిట్ఠానట్ఠేన వత్థు వియ కతా. **అనుట్ఠితా**తి అధిట్ఠితా. **పరిచితా**తి సమన్తతో చితా సువడ్ఢితా. **సుసమారద్ధా**తి సుట్ఠు సమారద్ధా.

ఇతి అనియమేన కథేత్వా పున నియమేత్వా దస్సేన్తో **తథాగతస్స ఖో**తిఆదిమాహ. ఏత్థ చ **కప్ప**న్తి ఆయుకప్పం, తస్మిం తస్మిం కాలే యం మనుస్సానం ఆయుప్పమాణం, తం పరిపుణ్ణం కరోన్తో తిట్ఠేయ్య. **కప్పావసేసం వా**తి "అప్పం వా భియ్యో"తి వుత్తవస్ససతతో అతిరేకం వా. మహాసీవత్థేరో పనాహ "బుద్ధానం అట్ఠానే గజ్జితం నామ నత్థి. యథేవ హి వేళువగామకే ఉప్పన్నం మారణన్తికవేదనం దస మాసే విక్ఖమ్భేసి, ఏవం పునప్పునం తం సమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా దస దస మాసేపి విక్ఖమ్భేన్తో ఇమం భద్దకప్పమేవ తిట్ఠేయ్యా"తి.

కస్మా పన న ఠితోతి? ఉపాదిణ్ణకసరీరం నామ ఖణ్డిచ్చాదీహి అభిభుయ్యతి, బుద్ధా నామ ఖణ్డిచ్చాదిభావం అపత్వావ పఞ్చమే ఆయుకోట్ఠాసే బహుజనస్స పియమనాపకాలేయేవ పరినిబ్బాయన్తి. బుద్ధానుబుద్ధేసు చ మహాసావకేసు పరినిబ్బుతేసు ఏకకేన ఖాణుకేన వియ ఠాతబ్బం హోతి, దహరసామణేరపరివారితేన వా, తతో – "అహో బుద్ధానం పరిసా"తి

హీళేతబ్బతం ఆపజ్జేయ్య, తస్మా న రితోతి. ఏవం వుత్తేపి సో పన న రుచ్చతి, “ఆయుకప్పో”తి ఇదమేవ అట్ఠకథాయం నియమితం.

యథా తం మారేన పరియుట్ఠితచిత్తోతి ఏత్థ **తన్తి** నిపాతమత్తం. యథా మారేన పరియుట్ఠితచిత్తో అజ్ఝోత్థటచిత్తో అఞ్ఞోపి కోచి పుథుజ్జనో పటివిజ్ఝితుం న సక్కుణేయ్య, ఏవమేవ నాసక్ఖి పటివిజ్ఝితున్తి అత్థో. మారో హి యస్స సబ్బేన సబ్బం ద్వాదస విపల్లాసా అప్పహీనా, తస్స చిత్తం పరియుట్ఠాతి. థేరస్స చ చత్తారో విపల్లాసా అప్పహీనా, తేనస్స మారో చిత్తం పరియుట్ఠాసి. సో పన చిత్తపరియుట్ఠానం కరోన్తో కిం కరోతీతి? భేరవం రూపారమ్మణం వా దస్సేతి, సద్దారమ్మణం వా సావేతి, తతో సత్తా తం దిస్వా వా సుత్వా వా సతిం విస్సజ్జేత్వా వివటముఖా హోన్తి, తేసం ముఖేన హత్థం పవేసేత్వా హదయం మద్దతి, తే విసఞ్ఞీ హుత్వా తిట్ఠన్తి. థేరస్స పనేస ముఖే హత్థం పవేసేతుం కిం సక్ఖిస్సతి? భేరవారమ్మణం పన దస్సేతి, తం దిస్వా థేరో నిమిత్తోభాసం న పటివిజ్ఝి. జానన్తోయేవ భగవా కిమత్థం యావతతియకం ఆమన్తేసీతి. పరతో “తిట్ఠతు, భన్తే, భగవా”తి యాచితే “తుయ్హేవేతం దుక్కటం, తుయ్హేవేతం అపరద్ధ”న్తి దోసారోపనేన సోకతనుకరణత్థం.

మారో పాపిమాతి ఏత్థ సత్తే అనత్థే నియోజేన్తో మారేతీతి మారో. **పాపిమా**తి తస్సేవ వేవచనం. సో హి పాపధమ్మసమన్నాగతత్తా “పాపిమా”తి వుచ్చతి. కణ్హో, అన్తకో, నముచి, పమత్తబన్ధూతిపి తస్సేవ నామాని. **భాసితా ఖో పనేసా**తి అయఞ్హి భగవతో సమ్బోధిపత్తియా అట్ఠమే సత్తాహే బోధిమణ్డంయేవ ఆగన్త్వా – “భగవా యదత్థం తుమ్హేహి పారమియో పూరితా, సో వో అత్థో అనుప్పత్తో, పటివిద్ధం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, కిం వో లోకవిచరణేనా”తి వత్వా యథా అజ్జ, ఏవమేవ – “పరినిబ్బాతు దాని, భన్తే, భగవా, పరినిబ్బాతు, సుగతో,”తి యాచి. భగవా చస్స “న తావాహ”న్తిఆదీని వత్వా పటిక్ఖిపి. తం సన్ధాయ “భాసితా ఖో పనేసా, భన్తే,”తిఆదిమాహ.

తత్థ **వియత్తా**తి మగ్గవసేన బ్యత్తా. తథేవ **వినీతా**. తథా **విసారదా. బహుస్సుతా**తి తేపిటకవసేన బహు సుతమేతేసన్తి బహుస్సుతా. తదేవ ధమ్మం ధారేన్తీతి **ధమ్మధరా**. అథ వా పరియత్తిబహుస్సుతా చేవ పటివేధబహుస్సుతా చ, పరియత్తిపటివేధధమ్మానంయేవ ధారణతో ధమ్మధరాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నా**తి అరియధమ్మస్స అనుధమ్మభూతం విపస్సనాధమ్మం పటిపన్నా. **సామీచిప్పటిపన్నా**తి అనుచ్ఛవికపటిపదం పటిపన్నా. **అనుధమ్మచారినో**తి అనుధమ్మచరణసీలా. **సకం ఆచరియక**న్తి అత్తనో ఆచరియవాదం. **ఆచిక్ఖిస్సన్తీ**తిఆదీని సబ్బాని అఞ్ఞమఞ్ఞస్సేవ వేవచనాని. **సహధమ్మేనా**తి సహేతుకేన సకారణేన వచనేన. **సప్పాటిహారియ**న్తి యావ నియ్యానికం కత్వా ధమ్మం దేసేస్సన్తి.

బ్రహ్మచరియన్తి సిక్ఖత్తయసఙ్గహితం సకలం సాసనబ్రహ్మచరియం. **ఇద్ధ**న్తి సమిద్ధం ఝానస్సాదవసేన. **ఫీత**న్తి వుడ్ఢిపత్తం సబ్బపాలిఫుల్లం వియ అభిఞ్ఞాసమ్పత్తివసేన. **విత్థారిక**న్తి విత్థతం తస్మిం తస్మిం దిసాభాగే పతిట్ఠితవసేన. **బాహుజఞ్ఞ**న్తి బహూహి ఞాతం పటివిద్ధం మహాజనాభిసమయవసేన. **పుథుభూత**న్తి సబ్బాకారేన పుథులభావపత్తం. కథం? **యావ దేవమనుస్సేహి సుప్పకాసితం,** యత్తకా విఞ్ఞుజాతికా దేవా చేవ మనుస్సా చ అత్థి, సబ్బేహి సుట్ఠు పకాసితన్తి అత్థో.

అప్పోస్సుక్కోతి నిరాలయో. త్వఞ్హి పాపిమ అట్ఠమసత్తాహతో పట్ఠాయ “పరినిబ్బాతు దాని, భన్తే, భగవా, పరినిబ్బాతు సుగతో”తి విరవన్తో ఆహిణ్డిత్థ, అజ్జ దాని పట్ఠాయ విగతుస్సాహో హోహి, మా మయ్హం పరినిబ్బానత్థం వాయామం కరోహీతి

వదతి.

సతో సమ్పజానో ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజీతి సతిం సూపట్ఠితం కత్వా ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఆయుసఙ్ఖారం విస్సజి పజహి. తత్థ న భగవా హత్థేన లేడ్డుం వియ ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజి, తేమాసమత్తమేవ పన ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా తతో పరం న సమాపజ్జిస్సామీతి చిత్తం ఉప్పాదేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం "ఓస్సజీ"తి. ఉస్సజీతిపి పాఠో. **మహాభూమిచాలోతి** మహన్తో పథవికమ్పో. తదా కిర దససహస్సిలోకధాతు అకమ్పిత్థ. **భింసనకోతి** భయజనకో . **దేవదున్దుభియో చ ఫలింసూతి** దేవభేరియో ఫలింసు, దేవో సుక్ఖగజ్జితం గజ్జి, అకాలవిజ్జులతా నిచ్ఛరింసు, ఖణికవస్సం వస్సీతి వుత్తం హోతి.

ఉదానం ఉదానేసీతి కస్మా ఉదానేసి? కోచి నామ వదేయ్య "భగవా పచ్ఛతో పచ్ఛతో అనుబన్ధిత్వా – 'పరినిబ్బాయథ, భన్తే, పరినిబ్బాయథ, భన్తే'తి ఉపద్దుతో భయేన ఆయుసఙ్ఖారం విస్సజ్జేసీ"తి. తస్సోకాసో మా హోతూతి. భీతస్స హి ఉదానం నామ నత్థీతి పీతివేగవిస్సట్ఠం ఉదానేసి.

తత్థ సబ్బేసం సోణసిఙ్గాలాదీనమ్పి పచ్చక్ఖభావతో తులితం పరిచ్ఛిన్నన్తి **తులం**. కిం తం? కామావచరకమ్మం. న తులం, న వా తులం సదిసమస్స అఞ్ఞం లోకియకమ్మం అత్థీతి **అతులం**. కిం తం? మహగ్గతకమ్మం. అథ వా కామావచరం రూపావచరఞ్చ తులం, అరూపావచరం అతులం. అప్పవిపాకం తులం, బహువిపాకం అతులం. **సమ్భవన్తి** సమ్భవహేతుభూతం, పిణ్డకారకం రాసికారకన్తి అత్థో. **భవసఙ్ఖారన్తి** పునబ్భవస్స సఙ్ఖారం. **అవస్సజీతి** విస్సజ్జేసి. **మునీతి** బుద్ధముని. **అజ్ఝత్తరతోతి** నియకజ్ఝత్తరతో. **సమాహితోతి** ఉపచారప్పనాసమాధివసేన సమాహితో. **అభిన్ది కవచమివాతి** కవచం వియ అభిన్ది. **అత్తసమ్భవన్తి** అత్తని జాతకిలేసం. ఇదం వుత్తం హోతి – సవిపాకట్ఠేన సమ్భవం భవాభిసఙ్ఖరణట్ఠేన భవసఙ్ఖారన్తి చ లద్ధనామం తులాతులసఙ్ఖాతం లోకియకమ్మఞ్చ ఓస్సజి, సఙ్గామసీసే మహాయోధో కవచం వియ అత్తసమ్భవం కిలేసఞ్చ అజ్ఝత్తరతో సమాహితో హుత్వా అభిన్దీతి.

అథ వా **తులన్తి** తులేన్తో తీరేన్తో. **అతులఞ్చ సమ్భవన్తి** నిబ్బానఞ్చేవ భవఞ్చ. **భవసఙ్ఖారన్తి** భవగామికమ్మం. **అవస్సజి మునీతి** "పఞ్చక్ఖన్ధా అనిచ్చా, పఞ్చన్నం ఖన్ధానం నిరోధో నిబ్బానం నిచ్చ"న్తిఆదినా నయేన తులయన్తో బుద్ధముని భవే ఆదీనవం నిబ్బానే చానిసంసం దిస్వా తం ఖన్ధానం మూలభూతం భవసఙ్ఖారం "కమ్మక్ఖయాయ సంవత్తతీ"తి ఏవం వుత్తేన కమ్మక్ఖయకరేన అరియమగ్గేన అవస్సజి. కథం? అజ్ఝత్తరతో సమాహితో అభిన్ది కవచమివత్తసమ్భవం. సో హి విపస్సనావసేన అజ్ఝత్తరతో, సమథవసేన సమాహితోతి ఏవం పుబ్బభాగతో పట్ఠాయ సమథవిపస్సనాబలేన కవచమివ అత్తభావం పరియోనన్ధిత్వా ఠితం, అత్తని సమ్భవత్తా అత్తసమ్భవన్తి లద్ధనామం సబ్బం కిలేసజాతం అభిన్ది. కిలేసాభావేన చ కమ్మం అప్పటిసన్ధికత్తా అవస్సట్ఠం నామ హోతీతి ఏవం కిలేసప్పహానేన కమ్మం జహి. పహీనకిలేసస్స భయం నామ నత్థి. తస్మా అభీతోవ ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజి. అభీతభావఞాపనత్థఞ్చ ఉదానం ఉదానేసీతి వేదితబ్బో.

చాపాలవగ్గో పఠమో.

౨. పాసాదకమ్పనవగ్గో

౧-౨. పుబ్బసుత్తాదివణ్ణనా

౮౨౩-౮౨౪. దుతియవగ్గస్స పఠమే **న చ అతిలీనో**తిఆదీని పరతో ఆవి భవిస్సన్తి. ఇమస్మిం సుత్తే ఛళభిఞ్ఞాపాదకా ఇద్ధిపాదా కథితా, తథా దుతియే చ.

౩. ఛన్దసమాధిసుత్తవణ్ణనా

౮౨౫. తతియే **ఛన్ద**న్తి కత్తుకమ్యతాఛన్దం. **నిస్సాయా**తి నిస్సయం కత్వా, అధిపతిం కత్వాతి అత్థో. **పధానసఙ్ఖారా**తి పధానభూతా సఙ్ఖారా, చతుకిచ్చసాధకసమ్మప్పధానవీరియస్సేతం అధివచనం. **ఇతి అయఞ్చ ఛన్దో**తిఆదీసు ఛన్దో ఛన్దసమాధినా చేవ పధానసఙ్ఖారేహి చ, ఛన్దసమాధి ఛన్దేన చేవ పధానసఙ్ఖారేహి చ, పధానసఙ్ఖారాపి ఛన్దేన చేవ ఛన్దసమాధినా చ సమన్నాగతా . తస్మా సబ్బే తే ధమ్మే ఏకతో కత్వా **అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, ఛన్దసమాధిప్పధానసఙ్ఖారసమన్నాగతో ఇద్ధిపాదో**తి వుత్తం. ఇద్ధిపాదవిభఙ్గే (విభ॰ ౪౩౭) పన "యో తథాభూతస్స వేదనాక్ఖన్ధో తిఆదినా నయేన ఇమేహి ధమ్మేహి సమన్నాగతా సేసఅరూపినో ధమ్మా ఇద్ధిపాదాతి వుత్తా.

అపిచ ఇమేపి తయో ధమ్మా ఇద్ధీపి హోన్తి ఇద్ధిపాదాపి. కథం? ఛన్దఞ్హి భావయతో ఛన్దో ఇద్ధి నామ హోతి, సమాధిప్పధానసఙ్ఖారా ఛన్దిద్ధిపాదో నామ. సమాధిం భావేన్తస్స సమాధి ఇద్ధి నామ హోతి, ఛన్దప్పధానసఙ్ఖారా సమాధిద్ధియా పాదో నామ. పధానసఙ్ఖారే భావేన్తస్స పధానసఙ్ఖారా ఇద్ధి నామ హోతి, ఛన్దసమాధి పధానసఙ్ఖారిద్ధియా పాదో నామ, సమ్పయుత్తధమ్మేసు హి ఏకస్మిం ఇజ్ఝమానే సేసాపి ఇజ్ఝన్తియేవ.

అపిచ తేసం తేసం ధమ్మానం పుబ్బభాగవసేనాపి ఏతేసం ఇద్ధిపాదతా వేదితబ్బా. పఠమజ్ఝానఞ్హి ఇద్ధి నామ, పఠమజ్ఝానస్స పుబ్బభాగపరికమ్మసమ్పయుత్తా ఛన్దాదయో ఇద్ధిపాదో నామ. ఏతేనుపాయేన యావ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనా, ఇద్ధివిధం ఆదిం కత్వా యావ దిబ్బచక్ఖుఅభిఞ్ఞా, సోతాపత్తిమగ్గం ఆదిం కత్వా యావ అరహత్తమగ్గా నయో నేతబ్బో. సేసిద్ధిపాదేసుపి ఏసేవ నయో.

కేచి పన "అనిబ్బత్తో ఛన్దో ఇద్ధిపాదో"తి వదన్తి. ఇధ తేసం వాదమద్దనత్థాయ అభిధమ్మే **ఉత్తరచూళవారో** నామ ఆగతో –

> "చత్తారో ఇద్ధిపాదా – ఛన్దిద్ధిపాదో, వీరియిద్ధిపాదో, చిత్తిద్ధిపాదో, వీమంసిద్ధిపాదో. తత్థ కతమో ఛన్దిద్ధిపాదో? ఇధ, భిక్ఖు, యస్మిం సమయే లోకుత్తరం ఝానం భావేతి నియ్యానికం అపచయగామిం దిట్ఠిగతానం పహానాయ పఠమాయ భూమియా పత్తియా వివిచ్చేవ కామేహి...పే॰... పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి దుక్ఖాపటిపదం దన్ధాభిఞ్ఞం, యో తస్మిం సమయే ఛన్దో ఛన్దికతా కత్తుకమ్యతా కుసలో ధమ్మచ్ఛన్దో, అయం వుచ్చతి ఛన్దిద్ధిపాదో. అవసేసా ధమ్మా ఛన్దిద్ధిపాదసమ్పయుత్తా"తి (విభ॰ ౪౫౭-౪౫౮).

ఇమే పన లోకుత్తరవసేనేవ ఆగతా.

తత్థ రట్ఠపాలత్థేరో ఛన్దం ధురం కత్వా లోకుత్తరధమ్మం నిబ్బత్తేసి. సోణత్థేరో వీరియం ధురం కత్వా; సమ్భుతత్థేరో చిత్తం ధురం కత్వా, ఆయస్మా మోఘరాజా వీమంసం ధురం కత్వాతి. తత్థ యథా చతూసు అమచ్చపుత్తేసు ఠానన్తరం పత్థేత్వా

రాజానం ఉపనిస్సాయ విహరన్తేసు ఏకో ఉపట్ఠానే ఛన్దజాతో రఞ్ఞో అజ్ఝాసయఞ్చ రుచిఞ్చ ఞత్వా దివా చ రత్తో చ ఉపట్ఠహన్తో రాజానం ఆరాధేత్వా ఠానన్తరం పాపుణి. ఏవం ఛన్దధురేన లోకుత్తరధమ్మనిబ్బత్తకో వేదితబ్బో.

ఏకో పన – “దివసే దివసే ఉపట్ఠాతుం న సక్కోమి, ఉప్పన్నే కిచ్చే పరక్కమేన ఆరాధేస్సామీ”తి కుపితే పచ్చన్తే రఞ్ఞా పహితో పరక్కమేన సత్తుమద్దనం కత్వా పాపుణి. యథా సో, ఏవం వీరియధురేన లోకుత్తరధమ్మనిబ్బత్తకో వేదితబ్బో. ఏకో “దివసే దివసే ఉపట్ఠానమ్పి ఉరేన సత్తిసరసమ్పటిచ్ఛనమ్పి భారోయేవ, మన్తబలేన ఆరాధేస్సామీ”తి ఖత్తవిజ్జాయ కతపరిచయత్తా మన్తసంవిధానేన రాజానం ఆరాధేత్వా పాపుణి. యథా సో, ఏవం చిత్తధురేన లోకుత్తరధమ్మనిబ్బత్తకో వేదితబ్బో.

అపరో – “కిం ఇమేహి ఉపట్ఠానాదీహి, రాజానో నామ జాతిసమ్పన్నస్స ఠానన్తరం దేన్తి, తాదిసస్స దేన్తో మయ్హం దస్సతీ”తి జాతిసమ్పత్తిమేవ నిస్సాయ ఠానన్తరం పాపుణి. యథా సో, ఏవం సుపరిసుద్ధం వీమంసం నిస్సాయ వీమంసధురేన లోకుత్తరధమ్మనిబ్బత్తకో వేదితబ్బోతి. ఇమస్మిం సుత్తే వివట్టపాదకఇద్ధి కథితా.

౪. మోగ్గల్లానసుత్తవణ్ణనా

౮౨౬. చతుత్థే **ఉద్ధతా**తి ఉద్ధచ్చపకతికా విప్ఫన్దమానచిత్తా. ఉద్ధచ్చేన హి ఏకారమ్మణే చిత్తం విప్ఫన్దతి ధజయట్ఠియం వాతేన పహతధజో వియ. **ఉన్నళా**తి ఉగ్గతనళా, ఉట్ఠితతుచ్ఛమానాతి వుత్తం హోతి. **చపలా**తి పత్తచీవరమణ్డనాదిచాపల్లేన యుత్తా. **ముఖరా**తి ముఖఖరా, ఖరవచనాతి వుత్తం హోతి. **వికిణ్ణవాచా**తి అసంయతవచనా దివసమ్పి నిరత్థకవచనప్పలాపినో. **ముట్ఠస్సతీ**తి నట్ఠస్సతినో. **అసమ్పజానా**తి పఞ్ఞారహితా. **అసమాహితా**తి ఉపచారప్పనాసమాధివిరహితా. **భన్తచిత్తా**తి ఉబ్భన్తచిత్తా సమాధివిరహేన లద్ధోకాసేన ఉద్ధచ్చేన . **పాకతిన్ద్రియా**తి అసంవుతిన్ద్రియా. **ఇద్ధాభిసఙ్ఖార**న్తి ఆపోకసిణం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ పాసాదపతిట్ఠితం పథవిభాగం “ఉదక”న్తి అధిట్ఠాయ, ఉదకపిట్ఠే ఠితపాసాదం వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా అఙ్గుట్ఠకేన పహరి. **గమ్భీరనేమో**తి గమ్భీరఆవాటో, గమ్భీరభూమిభాగం అనుపవిట్ఠోతి అత్థో . **సునిఖాతో**తి సుట్ఠు నిఖాతో, కోట్టేత్వా సుట్ఠు ఠపితో. ఇధ అభిఞ్ఞాపాదకిద్ధి కథితా.

౫. ఉణ్ణాభబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౮౨౭. పఞ్చమే **ఛన్దప్పహానత్థ**న్తి తణ్హాఛన్దస్స పహానత్థం. ఇధాపి వివట్టపాదకిద్ధి కథితా.

౯. ఇద్ధాదిదేసనాసుత్తవణ్ణనా

౮౩౧. నవమే **యో నో భిక్ఖవే మగ్గో**తి అభిఞ్ఞాపాదకం చతుత్థజ్ఝానం అధిప్పేతం.

౧౦. విభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౮౩౨. దసమే **కోసజ్జసహగతో**తి ఇధ భిక్ఖు ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తో నిసీదతి. అథస్స చిత్తే లీనాకారో ఓక్కమతి, సో “లీనాకారో మే ఓక్కన్తో”తి ఞత్వా అపాయభయేన చిత్తం తజ్జేత్వా పున ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి. అథస్స పున లీనాకారో ఓక్కమతి. సో పున అపాయభయేన చిత్తం తజ్జేత్వా ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా

కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతీతి ఏవమస్స కోసజ్జేన వోకిణ్ణత్తా ఛన్దో కోసజ్జసహగతో నామ హోతి. **కోసజ్జసమ్పయుత్తో**తి తస్సేవ వేవచనం.

ఉద్ధచ్చసహగతోతి ఇధ భిక్ఖు ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తో నిసీదతి. అథస్స చిత్తం ఉద్ధచ్చే పతతి. సో బుద్ధధమ్మసఙ్ఘగుణే ఆవజ్జేత్వా చిత్తం హాసేత్వా తోసేత్వా కమ్మనియం కత్వా పున ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి. అథస్స పున చిత్తం ఉద్ధచ్చే పతతి. సో పున బుద్ధధమ్మసఙ్ఘగుణే ఆవజ్జేత్వా చిత్తం హాసేత్వా తోసేత్వా కమ్మనియం కత్వా ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతీతి ఏవమస్స ఉద్ధచ్చేన వోకిణ్ణత్తా ఛన్దో ఉద్ధచ్చసహగతో నామ హోతి.

థినమిద్ధసహగతోతి ఇధ భిక్ఖు ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తో నిసీదతి. అథస్స థినమిద్ధం ఉప్పజ్జతి. సో "ఉప్పన్నం మే థినమిద్ధ"న్తి ఞత్వా ఉదకేన ముఖం పుఞ్ఛిత్వా, కణ్ణే ఆకడ్ఢిత్వా పగుణం ధమ్మం సజ్ఝాయిత్వా దివా గహితం వా ఆలోకసఞ్ఞం మనసికరిత్వా థినమిద్ధం వినోదేత్వా పున ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి. అథస్స పున థినమిద్ధం ఉప్పజ్జతి. సో వుత్తనయేనేవ పున థినమిద్ధం వినోదేత్వా ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతీతి ఏవమస్స థినమిద్ధేన వోకిణ్ణత్తా ఛన్దో థినమిద్ధసహగతో నామ హోతి.

అనువిక్ఖిత్తోతి ఇధ భిక్ఖు ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తో నిసీదతి. అథస్స కామగుణారమ్మణే చిత్తం విక్ఖిపతి. సో "బహిద్ధా విక్ఖిత్తం మే చిత్త"న్తి ఞత్వా అనమతగ్గ (సం॰ ని॰ ౨.౧౨౪-౧౨౫) దేవదూత- (మ॰ ని॰ ౩.౨౬౧) చేలోపమ (సం॰ ని॰ ౫.౧౧౦౪) అనాగతభయసుత్తాదీని (అ॰ ని॰ ౫.౭౭) ఆవజ్జేన్తో సుత్తదణ్డేన చిత్తం తజ్జేత్వా కమ్మనియం కత్వా పున ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి. అథస్స పున చిత్తం విక్ఖిపతి. సో పున సుత్తదణ్డేన చిత్తం కమ్మనియం కత్వా ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతీతి ఏవమస్స కామవితక్కవోకిణ్ణత్తా ఛన్దో బహిద్ధా పఞ్చ కామగుణే ఆరబ్భ అనువిక్ఖిత్తో అనువిసటో హోతి.

యథా పురే తథా పచ్ఛాతి కమ్మట్ఠానవసేనపి దేసనావసేనపి పురిమపచ్ఛిమతా వేదితబ్బా. కథం? కమ్మట్ఠానే తావ కమ్మట్ఠానస్స అభినివేసో పురే నామ, అరహత్తం పచ్ఛా నామ. తత్థ యో భిక్ఖు మూలకమ్మట్ఠానే అభినివిసిత్వా అతిలీనాదీసు చతూసు ఠానేసు చిత్తస్స ఓక్కమనం పటిసేధేత్వా, దుట్ఠగోణే యోజేత్వా సారేన్తో వియ చతురస్సఘటికం ఓతారేన్తో వియ చతున్నం ఠానానం ఏకట్ఠానేపి అసజ్జన్తో సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా అరహత్తం పాపుణాతి. అయమ్పి యథా పురే తథా పచ్ఛా విహరతి నామ. అయం కమ్మట్ఠానవసేన పురిమపచ్ఛిమతా. దేసనావసేన పన కేసా పురే నామ, మత్థలుఙ్గం పచ్ఛా నామ. తత్థ యో భిక్ఖు కేసేసు అభినివిసిత్వా వణ్ణసణ్ఠానాదివసేన కేసాదయో పరిగ్గణ్హన్తో చతూసు ఠానేసు అసజ్జన్తో యావ మత్థలుఙ్గా భావనం పాపేతి, అయమ్పి యథా పురే తథా పచ్ఛా విహరతి నామ. ఏవం దేసనావసేన పురిమపచ్ఛిమతా వేదితబ్బా. **యథా పచ్ఛా తథా పురే**తి ఇదం పురిమస్సేవ వేవచనం.

యథా అధో తథా ఉద్ధన్తి ఇదం సరీరవసేన వేదితబ్బం. తేనేవాహ "ఉద్ధం పాదతలా అధో కేసమత్థకా"తి. తత్థ యో భిక్ఖు పాదతలతో పట్ఠాయ యావ కేసమత్థకా ద్వత్తింసాకారవసేన వా పాదఙ్గులిఅగ్గపబ్బట్ఠితో యావ సీసకటాహం, సీసకటాహతో యావ పాదఙ్గులీనం అగ్గపబ్బట్ఠీని , తావ అట్ఠివసేన వా భావనం పాపేతి చతూసు ఠానేసు ఏకట్ఠానేపి అసజ్జన్తో. అయం యథా ఉద్ధం తథా అధో, యథా అధో తథా ఉద్ధం విహరతి నామ.

యేహి ఆకారేహీతి యేహి కోట్ఠాసేహి. **యేహి లిఙ్గేహీ**తి యేహి సణ్ఠానేహి. **యేహి నిమిత్తేహీ**తి యేహి ఉపట్ఠానేహి. **ఆలోకసఞ్ఞా సుగ్గహితా హోతీ**తి యో భిక్ఖు అఙ్గణే నిసీదిత్వా ఆలోకసఞ్ఞం మనసి కరోతి, కాలేన నిమీలేతి, కాలేన ఉమ్మీలేతి. అథస్స యదా నిమీలేన్తస్సాపి ఉమ్మీలేత్వా ఓలోకేన్తస్స వియ ఏకసదిసమేవ ఉపట్ఠాతి, తదా ఆలోకసఞ్ఞా జాతా నామ హోతి. "దివాసఞ్ఞా"తిపి తస్సేవ నామం. సా చ పన రత్తిం ఉప్పజ్జమానా సుగ్గహితా నామ హోతి. **స్వాధిట్ఠితా**తిపి తస్సేవ వేవచనం. సుట్ఠు అధిట్ఠితా సుట్ఠు ఠపితా స్వాధిట్ఠితా నామ వుచ్చతి. సా అత్థతో సుగ్గహితాయేవ. యో వా ఆలోకేన థినమిద్ధం వినోదేత్వా ఛన్దం ఉప్పాదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి, తస్స దివాపి ఆలోకసఞ్ఞా సుగ్గహితా స్వాధిట్ఠితా నామ. రత్తి వా హోతు దివా వా యేన ఆలోకేన థినమిద్ధం వినోదేత్వా కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి, తస్మిం థినమిద్ధవినోదనే ఆలోకే ఉప్పన్నా సఞ్ఞా సుగ్గహితాయేవ నామ. వీరియాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఇమస్మిం సుత్తే ఛన్నం అభిఞ్ఞానం పాదకిద్ధి కథితా.

పాసాదకమ్పనవగ్గో దుతియో.

౩. అయోగుళవగ్గో

౨. అయోగుళసుత్తవణ్ణనా

౮౩౪. తతియవగ్గస్స దుతియే **ఇమినా చాతుమహాభూతికేనా**తి ఇమినా చతుమహాభూతమయేన ఏవం భారికేన గరుకేన సమానేనాపి. **ఓమాతీ**తి పహోతి సక్కోతి, ఇదం తేపిటకే బుద్ధవచనే అసమ్భిన్నపదం. **కాయమ్పి చిత్తే సమోదహతీ**తి కాయం గహేత్వా చిత్తే ఆరోపేతి, చిత్తసన్నిస్సితం కరోతి, చిత్తగతియా పేసేతి. చిత్తం నామ మహగ్గతచిత్తం, చిత్తగతిగమనం లహుకం హోతి. **చిత్తమ్పి కాయే సమోదహతీ**తి చిత్తం గహేత్వా కాయే ఆరోపేతి, కాయసన్నిస్సితం కరోతి, కాయగతియా పేసేతి, కాయో నామ కరజకాయో, కాయగతిగమనం దన్ధం హోతి. **సుఖసఞ్ఞఞ్చ లహుసఞ్ఞఞ్చా**తి అభిఞ్ఞాచిత్తసహజాతసఞ్ఞా. సా హి సన్తసుఖసమన్నాగతత్తా సుఖసఞ్ఞా నామ హోతి, కిలేసదన్ధాయితత్తస్స చ అభావా లహుసఞ్ఞా నామ.

అయోగుళో దివసం సన్తత్తో లహుతరో చేవ హోతీతి సో హి ద్వీహి తీహి జనేహి ఉక్ఖిపిత్వా కమ్మారుద్ధనే పక్ఖిత్తోపి దివసం పచ్చమానో వివరానుపవిట్ఠేన తేజేన చేవ వాయేన చ వాయోసహగతో చ ఉస్మాసహగతో చ తేజోసహగతో చ హుత్వా ఏవం లహుకో హోతి, యథా నం కమ్మారో మహాసణ్డాసేన గహేత్వా ఏకతో పరివత్తేతి ఉక్ఖిపతి బహి నీహరతి. ఏవం పన ముదు చ హోతి కమ్మనియో చ. యథా నం సో ఖణ్డం ఖణ్డం విచ్ఛిన్దతి, కూటేన హనన్తో దీఘచతురస్సాదిభేదం కరోతి. ఇమస్మిం సుత్తే వికుబ్బనిద్ధి కథితా.

౩-౧౦. భిక్ఖుసుత్తాదివణ్ణనా

౮౩౫-౮౪౨. తతియే వివట్టపాదకిద్ధి కథితా, తథా చతుత్థే. అపిచ ద్వే ఫలాని ఆదిం కత్వా హేట్ఠా మిస్సకిద్ధిపాదా కథితా, సత్తసు ఫలేసు పుబ్బభాగా. సత్తమాదీని చత్తారి హేట్ఠా కథితనయానేవ.

౧౧-౧౨. మోగ్గల్లానసుత్తాదివణ్ణనా

౮౪౩-౮౪౪. ఏకాదసమద్వాదసమేసు ఛ అభిఞ్ఞా కథితా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఇద్ధిపాదసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. అనురుద్ధసంయుత్తం

౧. రహోగతవగ్గో

౧-౨. పఠమరహోగతసుత్తాదివణ్ణనా

౮౯౯-౯౦౦. అనురుద్ధసంయుత్తస్స పఠమే **ఆరద్ధా**తి పరిపుణ్ణా. సఙ్ఖేపతో పనేత్థ ఛత్తింసాయ ఠానేసు అరహత్తం పాపేత్వా విపస్సనా కథితా, దుతియే ద్వాదససు ఠానేసు అరహత్తం పాపేత్వా విపస్సనా కథితా.

౩. సుతనుసుత్తవణ్ణనా

౯౦౧. తతియే **మహాభిఞ్ఞత**న్తి ఛళభిఞ్ఞాభావం. **హీనం ధమ్మ**న్తిఆదీసు ఇమాయ పాళియా అత్థో వేదితబ్బో –

> “కతమే ధమ్మా హీనా? ద్వాదస అకుసలచిత్తుప్పాదా, ఇమే ధమ్మా హీనా. కతమే ధమ్మా మజ్ఝిమా? తీసు భూమీసు కుసలం, తీసు భూమీసు విపాకో, తీసు భూమీసు కిరియాబ్యాకతం సబ్బఞ్చ రూపం, ఇమే ధమ్మా మజ్ఝిమా. కతమే ధమ్మా పణీతా? చత్తారో మగ్గా అపరియాపన్నా, చత్తారి చ సామఞ్ఞఫలాని నిబ్బానఞ్చ, ఇమే ధమ్మా పణీతా”తి (ధ॰ స॰ ౧౪౨౩-౧౪౨౫).

౪-౭. పఠమకణ్డకీసుత్తాదివణ్ణనా

౯౦౨-౯౦౫. చతుత్థే **కణ్డకీవనే**తి మహాకరమన్దవనే. ఛట్ఠే **సహస్సం లోక**న్తి ఇమినా థేరస్స సతత విహారో దస్సితో. థేరో హి పాతోవ ముఖం ధోవిత్వా అతీతానాగతే కప్పసహస్సం అనుస్సరతి. పచ్చుప్పన్నే పన దసచక్కవాళసహస్సం ఏకావజ్జనస్స ఆపాథమాగచ్ఛతి. సత్తమం ఉత్తానమేవ.

౮. సలళాగారసుత్తవణ్ణనా

౯౦౬. అట్ఠమే **సలళాగారే**తి సలళరుక్ఖమయాయ పణ్ణసాలాయ, సలళరుక్ఖస్స వా ద్వారే ఠితత్తా ఏవంనామకే అగారే. ఇమస్మిం సుత్తే విపస్సనాయ సద్ధిం విపస్సకపుగ్గలో కథితో.

౯. అమ్బపాలివనసుత్తవణ్ణనా

౯౦౭. నవమే **ఆసభిం వాచ**న్తి అత్తనో అరహత్తభావదీపకం ఉత్తమవాచం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

రహోగతవగ్గో పఠమో.

౨. దుతియవగ్గవణ్ణనా

౯౦౯-౯౨౨. దుతియవగ్గే **ఠానఞ్చ ఠానతో**తిఆదీహి థేరో దసబలఞాణం పటిజానాతి. కిమ్పనేతం సావకానం హోతీతి? ఏకదేసేన హోతి, సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం పనేతం నిప్పదేసం సబ్బాకారపరిపూరన్తి.

అనురుద్ధసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. ఝానసంయుత్తవణ్ణనా

౯౨౩. ఝానసంయుత్తం ఉత్తానత్థమేవ.

ఝానసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ఆనాపానసంయుత్తం

౧. ఏకధమ్మవగ్గో

౧. ఏకధమ్మసుత్తవణ్ణనా

౯౭౭. ఆనాపానసంయుత్తస్స పఠమే **ఏకధమ్మో**తి ఏకో ధమ్మో. సేసమేత్థ యం వత్తబ్బం సియా, తం సబ్బం సబ్బాకారేన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౨౧౭) ఆనాపానస్సతికమ్మట్ఠాననిద్దేసే వుత్తమేవ.

౬. అరిట్ఠసుత్తవణ్ణనా

౯౮౨. ఛట్ఠే **భావేథ నో**తి భావేథ ను. **కామచ్ఛన్దో**తి పఞ్చకామగుణికరాగో. **అజ్ఝత్తం బహిద్ధా చ ధమ్మేసూ**తి అజ్ఝత్తికబాహిరేసు ద్వాదససు ఆయతనధమ్మేసు . **పటిఘసఞ్ఞా సుప్పటివినీతా**తి పటిఘసమ్పయుత్తసఞ్ఞా సుట్ఠు పటివినీతా, సముచ్ఛిన్నాతి అత్థో. ఇమినా అత్తనో అనాగామిమగ్గం కథేతి. ఇదాని అరహత్తమగ్గస్స విపస్సనం దస్సేన్తో **సో సతోవ అస్ససిస్సామీ**తిఆదిమాహ.

౭. మహాకప్పినసుత్తవణ్ణనా

౯౮౩. సత్తమే **ఇఞ్జితత్తం వా ఫన్దితత్తం వా**తి ఉభయేనపి చలనమేవ కథితం.

౮. పదీపోపమసుత్తవణ్ణనా

౯౮౪. అట్ఠమే **నేవ కాయోపి కిలమతి న చక్ఖూనీ**తి అఞ్ఞేసు హి కమ్మట్ఠానేసు కమ్మం కరోన్తస్స కాయోపి కిలమతి, చక్ఖూనిపి విహఞ్ఞన్తి. ధాతుకమ్మట్ఠానస్మిఞ్హి కమ్మం కరోన్తస్స కాయో కిలమతి, యన్తే పక్ఖిపిత్వా పీళనాకారప్పత్తో వియ హోతి. కసిణకమ్మట్ఠానే కమ్మం కరోన్తస్స చక్ఖూని ఫన్దన్తి కిలమన్తి, నిక్ఖమిత్వా పతనాకారప్పత్తాని వియ హోన్తి. ఇమస్మిం పన కమ్మట్ఠానే కమ్మం కరోన్తస్స నేవ కాయో కిలమతి, న అక్ఖీని విహఞ్ఞన్తి. తస్మా ఏవమాహ.

సబ్బసో రూపసఞ్ఞానన్తిఆది కస్మా వుత్తం, కిం ఆనాపానే కసిణుగ్ఘాటనం లబ్భతీతి? తిపిటకచూళాభయత్థేరో పనాహ – “యస్మా ఆనాపాననిమిత్తం తారకరూపముత్తావలికాదిసదిసం హుత్వా పఞ్ఞాయతి, తస్మా తత్థ కసిణుగ్ఘాటనం లబ్భతీ”తి. తిపిటకచూళనాగత్థేరో “న లబ్భతేవా”తి ఆహ. అలబ్భన్తే అయం అరియిద్ధిఆదికో పభేదో కస్మా గహితోతి? ఆనిసంసదస్సనత్థం. అరియం వా హి ఇద్ధిం చత్తారి వా రూపావచరజ్ఝానాని చతస్సో వా అరూపసమాపత్తియో నిరోధసమాపత్తిం వా పత్థయమానేన భిక్ఖునా అయం ఆనాపానస్సతిసమాధి సాధుకం మనసికాతబ్బో. యథా హి నగరే లద్ధే యం చతూసు దిసాసు ఉట్ఠానకభణ్డం, తం చతూహి ద్వారేహి నగరమేవ పవిసతీతి, జనపదో లద్ధో చ హోతి. నగరస్సేవ హేసో ఆనిసంసో. ఏవం ఆనాపానస్సతిసమాధిభావనాయ ఆనిసంసో ఏస అరియిద్ధిఆదికో పభేదో, సబ్బాకారేన భావితే ఆనాపానస్సతిసమాధిస్మిం సబ్బమేతం యోగినో నిప్ఫజ్జతీతి ఆనిసంసదస్సనత్థం వుత్తం. **సుఖఞ్చే**తి ఏత్థ సోతి కస్మా న వుత్తం? యస్మా భిక్ఖూతి ఇమస్మిం వారే నాగతం.

៩. వేసాలీసుత్తవణ్ణనా

៩៨៦. నవమే **వేసాలియన్తి** ఏవంనామకే ఇత్థిలిఙ్గవసేన పవత్తవోహారే నగరే. తఞ్హి నగరం తిక్ఖత్తుం పాకారపరిక్ఖేపవడ్ఢనేన విసాలీభూతత్తా వేసాలీతి వుచ్చతి. ఇదమ్పి చ నగరం సబ్బఞ్ఞుతం పత్తేయేవ సమ్మాసమ్బుద్ధే సబ్బాకారవేపుల్లతం పత్తన్తి వేదితబ్బం. ఏవం గోచరగామం దస్సేత్వా నివాసట్ఠానమాహ **మహావనే కూటాగారసాలాయన్తి**. తత్థ మహావనం నామ సయంజాతం అరోపిమం సపరిచ్ఛేదం మహన్తం వనం. కపిలవత్థుసామన్తా పన మహావనం హిమవన్తేన సహ ఏకాబద్ధం అపరిచ్ఛేదం హుత్వా మహాసముద్దం ఆహచ్చ ఠితం. ఇదం తాదిసం న హోతి, సపరిచ్ఛేదం మహన్తం వనన్తి **మహావనం**. కూటాగారసాలా పన మహావనం నిస్సాయ కతే ఆరామే కూటాగారం అన్తోకత్వా హంసవట్టకచ్ఛన్నేన కతా సబ్బాకారసమ్పన్నా బుద్ధస్స భగవతో గన్ధకుటీతి వేదితబ్బా.

అనేకపరియాయేన అసుభకథం కథేతీతి అనేకేహి కారణేహి అసుభాకారసన్దస్సనప్పవత్తం కాయవిచ్ఛన్దనీయకథం కథేతి. సేయ్యథిదం – అత్థి ఇమస్మిం కాయే కేసా లోమా నఖా దన్తా…పే.… ముత్తన్తి. కిం వుత్తం హోతి? భిక్ఖవే, ఇమస్మిం బ్యామమత్తే కళేవరే సబ్బాకారేనపి విచినన్తో న కోచి కిఞ్చి ముత్తం వా మణిం వా వేళురియం వా అగరుం వా చన్దనం వా కుఙ్కుమం వా కప్పురం వా వాసచుణ్ణాదిం వా అణుమత్తమ్పి సుచిభావం పస్సతి, అథ ఖో పరమదుగ్గన్ధం జేగుచ్ఛఅస్సిరికదస్సనం కేసలోమాదినానప్పకారం అసుచిమేవ పస్సతి, తస్మా న ఏత్థ ఛన్దో వా రాగో వా కరణీయో. యేపి ఉత్తమఙ్గే సిరసి జాతా కేసా నామ, తేపి అసుభా చేవ అసుచినో చ పటికూలా చ. సో చ నేసం అసుభాసుచిపటికూలభావో వణ్ణతోపి సణ్ఠానతోపి గన్ధతోపి ఆసయతోపి ఓకాసతోపీతి పఞ్చహాకారేహి వేదితబ్బో. ఏవం లోమాదీనమ్పీతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౩౦౭) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇతి భగవా ఏకమేకస్మిం కోట్ఠాసే పఞ్చపఞ్చప్పభేదేన అనేకపరియాయేన అసుభకథం కథేతి.

అసుభాయ వణ్ణం భాసతీతి ఉద్ధుమాతకాదివసేన అసుభమాతికం నిక్ఖిపిత్వా పదభాజనీయేన తం విభజన్తో వణ్ణేన్తో అసుభాయ వణ్ణం భాసతి. **అసుభభావనాయ వణ్ణం భాసతీతి** యా అయం కేసాదీసు వా ఉద్ధుమాతకాదీసు వా అజ్ఝత్తబహిద్ధావత్థూసు అసుభాకారం గహేత్వా పవత్తస్స చిత్తస్స భావనా వడ్ఢనా ఫాతికమ్మం, తస్సా అసుభభావనాయ ఆనిసంసం దస్సేన్తో వణ్ణం భాసతి, గుణం పరికిత్తేతి. సేయ్యథిదం – ‘‘అసుభభావనాభియుత్తో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు కేసాదీసు వా వత్థూసు ఉద్ధుమాతకాదీసు వా పఞ్చఙ్గవిప్పహీనం పఞ్చఙ్గసమన్నాగతం తివిధకల్యాణం దసలక్ఖణసమ్పన్నం పఠమజ్ఝానం పటిలభతి. సో తం పఠమజ్ఝానసఙ్ఖాతం చిత్తమఞ్జూసం నిస్సాయ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా ఉత్తమత్థం అరహత్తం పాపుణాతీ’’తి.

ఇచ్ఛామహం, భిక్ఖవే, అడ్ఢమాసం పటిసల్లీయితున్తి అహం, భిక్ఖవే, ఏకం అడ్ఢమాసం పటిసల్లీయితుం నిలీయితుం ఏకకోవ హుత్వా విహరితుం ఇచ్ఛామీతి అత్థో. **నామ్హి కోచి ఉపసఙ్కమితబ్బో అఞ్ఞత్ర ఏకేన పిణ్డపాతనీహారకేనాతి** యో అత్తనా పయుత్తవాచం అకత్వా మమత్థాయ సద్ధేసు కులేసు పటియత్తపిణ్డపాతం నీహరిత్వా మయ్హం ఉపనామేతి, తం పిణ్డపాతనీహారకం ఏకం భిక్ఖుం ఠపేత్వా నామ్హి అఞ్ఞేన కేనచి భిక్ఖునా వా గహట్ఠేన వా ఉపసఙ్కమితబ్బోతి.

కస్మా పన ఏవమాహాతి? అతీతే కిర పఞ్చసతా మిగలుద్దకా మహతీహి దణ్డవాగురాదీహి అరఞ్ఞం పరిక్ఖిపిత్వా హట్ఠతుట్ఠా ఏకతోయేవ యావజీవం మిగపక్ఖిఘాతకమ్మేన జీవికం కప్పేత్వా నిరయే ఉప్పన్నా. తే తత్థ పచ్చిత్వా పుబ్బే

కతేన కేనచిదేవ కుసలకమ్మేన మనుస్సేసు ఉప్పన్నా కల్యాణూపనిస్సయవసేన సబ్బేపి భగవతో సన్తికే పబ్బజ్జఞ్చ ఉపసమ్పదఞ్చ లభింసు. తేసం తతో మూలాకుసలకమ్మతో అవిపక్కవిపాకా అపరాపరచేతనా తస్మిం అడ్ఢమాసబ్భన్తరే అత్తూపక్కమేన చ పరూపక్కమేన చ జీవితూపచ్ఛేదాయ ఓకాసమకాసి. తం భగవా అద్దస. కమ్మవిపాకో చ నామ న సక్కా కేనచి పటిబాహితుం. తేసు చ భిక్ఖూసు పుథుజ్జనాపి అత్థి, సోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామిఖీణాసవాపి. తత్థ ఖీణాసవా అప్పటిసన్ధికా, ఇతరే అరియసావకా నియతగతికా సుగతిపరాయణా, పుథుజ్జనానం గతి అనియతా.

అథ భగవా చిన్తేసి – "ఇమే అత్తభావే ఛన్దరాగేన మరణభయభీతా న సక్ఖిస్సన్తి గతిం విసోధేతుం, హన్ద నేసం ఛన్దరాగప్పహానాయ అసుభకథం కథేమి. తం సుత్వా అత్తభావే విగతచ్ఛన్దరాగతాయ గతివిసోధనం కత్వా సగ్గే పటిసన్ధిం గణ్హిస్సన్తి, ఏవం తేసం మమ సన్తికే పబ్బజ్జా సాత్థికా భవిస్సతీ"తి. తతో తేసం అనుగ్గహాయ అసుభకథం కథేసి కమ్మట్ఠానసీసేన, నో మరణవణ్ణసంవణ్ణనాధిప్పాయేన. కథేత్వా చ పనస్స ఏతదహోసి – "సచే ఇమం అడ్ఢమాసం మం భిక్ఖూ పస్సిస్సన్తి, 'అజ్జ ఏకో భిక్ఖు మతో, అజ్జ ద్వే...పే.... అజ్జ దసా'తి ఆగన్త్వా ఆరోచేస్సన్తి, అయఞ్చ కమ్మవిపాకో న సక్కా మయా వా అఞ్ఞేన వా పటిబాహితుం, స్వాహం తం సుత్వాపి కిం కరిస్సామి, కిం మే అనత్థకేన అనయబ్యసనేన సుతేన, హన్దాహం భిక్ఖూనం అదస్సనం ఉపగచ్ఛామీ"తి. తస్మా ఏవమాహ – "ఇచ్ఛామహం, భిక్ఖవే, అడ్ఢమాసం పటిసల్లీయితుం, నామ్హి కేనచి ఉపసఙ్కమితబ్బో అఞ్ఞత్ర ఏకేన పిణ్డపాతనీహారకేనా"తి.

అపరే పనాహు – "పరూపవాదవివజ్జనత్థం ఏవం వత్వా పటిసల్లీనో"తి. పరే కిర భగవన్తం ఉపవదిస్సన్తి – "అయం 'సబ్బఞ్ఞూ అహం సద్ధమ్మవరచక్కవత్తీ'తి పటిజానమానో అత్తనోపి సావకే అఞ్ఞమఞ్ఞం ఘాతేన్తే నివారేతుం న సక్కోతి, కిం అఞ్ఞం సక్ఖిస్సతీ"తి? తత్ర పణ్డితా వక్ఖన్తి – "భగవా పటిసల్లానమనుయుత్తో న ఇమం పవత్తిం జానాతి, కోచిస్స ఆరోచయితాపి నత్థి , సచే జానేయ్య అద్ధా నివారేయ్యా"తి. ఇదం పన ఇచ్ఛామత్తం, పఠమమేవేత్థ కారణం. **నాస్సుధాతి** ఏత్థ అస్సుధాతి పదపూరణమత్తే అవధారణత్థే వా నిపాతో, నేవ కోచి భగవన్తం ఉపసఙ్కమీతి అత్థో.

అనేకేహి వణ్ణసణ్ఠానాదీహి కారణేహి వోకారో అస్సాతి **అనేకాకారవోకారో**. అనేకాకారవోకిణ్ణో అనేకాకారేన సమ్మిస్సోతి వుత్తం హోతి. కో సో? అసుభభావనానుయోగో, తం అనేకాకారవోకారం. **అసుభభావనానుయోగమనుయుత్తా విహరన్తీతి** యుత్తప్పయుత్తా విహరన్తి. **అట్టీయమానాతి** తేన కాయేన అట్టా దుక్ఖితా హోన్తి. **హరాయమానాతి** లజ్జమానా. **జిగుచ్ఛమానాతి** జిగుచ్ఛం ఉప్పాదయమానా. **సత్థహారకం పరియేసన్తీతి** జీవితహరణకసత్థం పరియేసన్తి. న కేవలఞ్చ తే సత్థం పరియేసిత్వా అత్తనా వా అత్తానం జీవితా వోరోపేన్తి, మిగలణ్డికమ్పి పన సమణకుత్తకం ఉపసఙ్కమిత్వా, "సాధు నో, ఆవుసో, జీవితా వోరోపేహీ"తి వదన్తి. ఏత్థ చ అరియా నేవ పాణాతిపాతం కరింసు, న సమాదపేసుం, న సమనుఞ్ఞా అహేసుం. పుథుజ్జనా పన సబ్బమకంసు.

పటిసల్లానా వుట్ఠితోతి తేసం పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం జీవితక్ఖయప్పత్తభావం ఞత్వా తతో ఏకీభావతో వుట్ఠితో జానన్తోపి అజానన్తో వియ కథాసముట్ఠాపనత్థం ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఆమన్తేసి. **కిం ను ఖో, ఆనన్ద, తనుభూతో వియ భిక్ఖుసఙ్ఘోతి** ఇతో, ఆనన్ద, పుబ్బే బహూ భిక్ఖూ ఏకతో ఉపట్ఠానం ఆగచ్ఛన్తి, ఉద్దేసం పరిపుచ్ఛం గణ్హన్తి, సజ్ఝాయన్తి, ఏకపజ్జోతో వియ ఆరామో దిస్సతి. ఇదాని పన అడ్ఢమాసమత్తస్స అచ్చయేన తనుభూతో వియ తనుకో మన్దో అప్పకో విరళో వియ జాతో భిక్ఖుసఙ్ఘో. కిం ను ఖో కారణం? కిం దిసాసు పక్కన్తా భిక్ఖూతి?

అథాయస్మా ఆనన్దో కమ్మవిపాకేన తేసం జీవితక్ఖయప్పత్తిం అసల్లక్ఖేన్తో అసుభకమ్మట్ఠానానుయోగపచ్చయా పన సల్లక్ఖేన్తో **తథా హి పన, భన్తే భగవాతి**ఆదిం వత్వా భిక్ఖూనం అరహత్తప్పత్తియా అఞ్ఞం కమ్మట్ఠానం యాచన్తో, **సాధు, భన్తే, భగవాతి**ఆదిమాహ. తస్సత్థో – సాధు, భన్తే, భగవా అఞ్ఞం కారణం ఆచిక్ఖతు, యేన భిక్ఖుసఙ్ఘో అరహత్తే పతిట్ఠహేయ్య . మహాసముద్దం ఓరోహణతిత్థాని వియ అఞ్ఞానిపి దసానుస్సతి, దసకసిణ, చతుధాతువవత్థాన, బ్రహ్మవిహార, ఆనాపానస్సతిపభేదాని బహూని నిబ్బానోరోహణకమ్మట్ఠానాని సన్తి, తేసు భగవా భిక్ఖూ సమస్సాసేత్వా అఞ్ఞతరం కమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖతూతి అధిప్పాయో.

అథ భగవా తథా కాతుకామో థేరం ఉయ్యోజేన్తో **తేనహానన్దాతి**ఆదిమాహ. తత్థ **వేసాలిం ఉపనిస్సాయాతి** వేసాలియం ఉపనిస్సాయ సమన్తా గావుతేపి అడ్ఢయోజనేపి యావతికా విహరన్తి, తే సబ్బే సన్నిపాతేహీతి అత్థో. **సబ్బే ఉపట్ఠానసాలాయం సన్నిపాతేత్వాతి** అత్తనా గన్తుం యుత్తట్ఠానం సయం గన్త్వా అఞ్ఞత్థ దహరభిక్ఖూ పహిణిత్వా ముహుత్తేనేవ అనవసేసే భిక్ఖూ ఉపట్ఠానసాలాయం సమూహం కత్వా. **యస్సదాని, భన్తే, భగవా కాలం మఞ్ఞతీతి** ఏత్థ అయమధిప్పాయో – భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘో సన్నిపతితో, ఏస కాలో భిక్ఖూనం ధమ్మకథం కాతుం, అనుసాసనిం దాతుం, ఇదాని యస్స తుమ్హే కాలం జానాథ, తం కాతబ్బన్తి.

అథ ఖో భగవా భిక్ఖూ ఆమన్తేసి, **అయమ్పి ఖో, భిక్ఖవేతి**. ఆమన్తేత్వా చ పన భిక్ఖూనం అరహత్తప్పత్తియా పుబ్బే ఆచిక్ఖితఅసుభకమ్మట్ఠానతో అఞ్ఞం పరియాయం ఆచిక్ఖన్తో **ఆనాపానస్సతిసమాధీతి**ఆదిమాహ. తత్థ **ఆనాపానస్సతిసమాధీతి** ఆనాపానపరిగ్గాహికాయ సతియా సద్ధిం సమ్పయుత్తో సమాధి, ఆనాపానస్సతియం వా సమాధి, ఆనాపానస్సతిసమాధి. **భావితోతి** ఉప్పాదితో వడ్ఢితో వా. **బహులీకతోతి** పునప్పునం కతో. **సన్తో చేవ పణీతో చాతి** సన్తో చేవ పణీతో చేవ. ఉభయత్థ ఏవసద్దేన నియమో వేదితబ్బో. కిం వుత్తం హోతి? అయఞ్హి యథా అసుభకమ్మట్ఠానం కేవలం పటివేధవసేన సన్తఞ్చ పణీతఞ్చ, ఓళారికారమ్మణత్తా పన పటికూలారమ్మణత్తా చ ఆరమ్మణవసేన నేవ సన్తం న పణీతం, న ఏవం కేనచి పరియాయేన అసన్తో వా అప్పణీతో వా, అపిచ ఖో ఆరమ్మణసన్తతాయపి సన్తో వూపసన్తో నిబ్బుతో, పటివేధసఙ్ఖాతాయ అఙ్గసన్తతాయపి, ఆరమ్మణపణీతతాయ పణీతో అతిత్తికరో, అఙ్గపణీతతాయపీతి. తేన వుత్తం "సన్తో చేవ పణీతో చా"తి.

అసేచనకో చ సుఖో చ విహారోతి ఏత్థ పన నాస్స సేచనన్తి అసేచనకో, అనాసిత్తకో అబ్బోకిణ్ణో పాటియేక్కో ఆవేణికో, నత్థి ఏత్థ పరికమ్మేన వా ఉపచారేన వా సన్తతా, ఆదిసమన్నాహారతో పభుతి అత్తనో సభావేనేవ సన్తో చ పణీతో చాతి అత్థో. కేచి "అసేచనకో"తి అనాసిత్తకో ఓజవన్తో, సభావేనేవ మధురో"తి వదన్తి. ఏవమయం అసేచనకో చ అప్పితప్పితక్ఖణే కాయికచేతసికసుఖప్పటిలాభాయ సంవత్తనతో సుఖో చ విహారోతి వేదితబ్బో.

ఉప్పన్నుప్పన్నేతి అవిక్ఖమ్భితే. **పాపకేతి** లామకే. **అకుసలే ధమ్మేతి** అకోసల్లసమ్భూతే ధమ్మే. **ఠానసో అన్తరధాపేతీతి** ఖణేనేవ అన్తరధాపేతి విక్ఖమ్భేతి. **వూపసమేతీతి** సుట్ఠు ఉపసమేతి, నిబ్బేధభాగియత్తా అనుపుబ్బేన అరియమగ్గవుద్ధిప్పత్తో సముచ్ఛిన్దతి, పటిప్పస్సమ్భేతీతి వుత్తం హోతి. **గిమ్హానం పచ్ఛిమే మాసేతి** ఆసాళ్హమాసే. **ఊహతం రజోజల్లన్తి** అట్ఠ మాసే వాతాతపసుక్ఖాయ గోమహింసాదిపాదప్పహారసమ్భిన్నాయ పథవియా ఉద్ధం హతం ఊహతం ఆకాసే సముట్ఠితం రజఞ్చ రేణుఞ్చ. **మహా అకాలమేఘోతి** సబ్బం నభం అజ్ఝోత్థరిత్వా ఉట్ఠితో ఆసాళ్హజుణ్హపక్ఖే సకలం అడ్ఢమాసం వస్సనకమేఘో. సో హి అసమ్పత్తే వస్సకాలే ఉప్పన్నత్తా అకాలమేఘోతి ఇధ అధిప్పేతో. **ఠానసో అన్తరాధాపేతి వూపసమేతీతి** ఖణేనేవ అదస్సనం నేతి పథవియం సన్నిసీదాపేతి. **ఏవమేవ ఖోతి** ఓపమ్మనిదస్సనమేతం. తతో పరం వుత్తనయమేవ.

౧౦. కిమిలసుత్తవణ్ణనా

౯౮౬. దసమే **కిమిలాయ**న్తి ఏవంనామకే నగరే. **ఏతదవోచా**తి థేరో కిర చిన్తేసి – “అయం దేసనా న యథానుసన్ధికా కతా, యథానుసన్ధిం గమేస్సామీ”తి దేసనానుసన్ధిం ఘటేన్తో ఏతం అవోచ. **కాయఞ్ఞతర**న్తి పథవీఆదీసు కాయేసు అఞ్ఞతరం వదామి వాయోకాయం వదామీతి అత్థో. అథ వా చక్ఖాయతనం…పే॰… కబళీకారో ఆహారోతి పఞ్చవీసతి రూపకోట్ఠాసా రూపకాయో నామ, తేసు ఆనాపానం ఫోట్ఠబ్బాయతనే సఙ్గహితత్తా కాయఞ్ఞతరం హోతి, తస్మాపి ఏవమాహ. **తస్మాతిహా**తి యస్మా చతూసు కాయేసు అఞ్ఞతరం వాయోకాయం, పఞ్చవీసతి కోట్ఠాసే వా రూపకాయే అఞ్ఞతరం ఆనాపానం అనుపస్సతి, తస్మా కాయే కాయానుపస్సీతి అత్థో. ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **వేదనాఞ్ఞతర**న్తి తీసు వేదనాసు అఞ్ఞతరం, సుఖవేదనం సన్ధాయేతం వుత్తం.

సాధుకం మనసికారన్తి పీతిపటిసంవేదితాదివసేన ఉప్పన్నం సున్దరం మనసికారం. కిం పన మనసికారో సుఖా వేదనా హోతీతి? న హోతి, దేసనాసీసం పనేతం. యథేవ హి “అనిచ్చసఞ్ఞాభావనానుయోగమనుయుత్తా”తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౪౭) ఏత్థ సఞ్ఞానామేన పఞ్ఞా వుత్తా, ఏవమిధాపి మనసికారనామేన ఝానవేదనా వుత్తాతి వేదితబ్బా. ఏతస్మిఞ్హి చతుక్కే పఠమపదే పీతిసీసేన వేదనా వుత్తా, దుతియపదే సుఖన్తి సరూపేనేవ వుత్తా. చిత్తసఙ్ఖారపదద్వయే “సఞ్ఞా చ వేదనా చ చేతసికా ఏతే ధమ్మా చిత్తప్పటిబద్ధా చిత్తసఙ్ఖారా”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౭౪) వచనతో “వితక్కవిచారే ఠపేత్వా సబ్బేపి చిత్తసమ్పయుత్తకా ధమ్మా చిత్తసఙ్ఖారే సఙ్గహితా”తి వచనతో చిత్తసఙ్ఖారనామేన వేదనా వుత్తా. తం సబ్బం మనసికారనామేన సఙ్గహేత్వా ఇధ “సాధుకం మనసికార”న్తి ఆహ.

ఏవం సన్తేపి యస్మా ఏసా వేదనా ఆరమ్మణం న హోతి, తస్మా వేదనానుపస్సనా న యుజ్జతీతి. నో న యుజ్జతి, మహాసతిపట్ఠానాదీసుపి హి తం తం సుఖాదీనం వత్థుం ఆరమ్మణం కత్వా వేదనా వేదయతి, తం పన వేదనాపవత్తిం ఉపాదాయ “అహం వేదయామీ”తి వోహారమత్తం హోతి, తం సన్ధాయ “సుఖం వేదనం వేదయమానో సుఖం వేదనం వేదయామీ”తిఆది వుత్తం. అపిచ “పీతిప్పటిసంవేదీ”తిఆదీనం అత్థవణ్ణనాయమేతస్స పరిహారో వుత్తోయేవ. వుత్తఞ్హేతం విసుద్ధిమగ్గే –

> “ద్వీహాకారేహి పీతి పటిసంవిదితా హోతి – ఆరమ్మణతో చ అసమ్మోహతో చ. కథం ఆరమ్మణతో పీతి పటిసంవిదితా హోతి? సప్పీతికే ద్వే ఝానే సమాపజ్జతి, తస్స సమాపత్తిక్ఖణే ఝానపటిలాభేన ఆరమ్మణతో పీతి పటిసంవిదితా హోతి ఆరమ్మణస్స పటిసంవిదితత్తా. కథం అసమ్మోహతో పీతి పటిసంవిదితా హోతి? సప్పీతికే ద్వే ఝానే సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ ఝానసమ్పయుత్తపీతిం ఖయతో వయతో సమ్మసతి, తస్స విపస్సనాక్ఖణే లక్ఖణప్పటివేధేన అసమ్మోహతో పీతి పటిసంవిదితా హోతి. వుత్తఞ్హేతం పటిసమ్భిదాయం (పటి॰ మ॰ ౧.౧౭౨) “‘దీఘం అస్సాసవసేన చిత్తస్స ఏకగ్గతం అవిక్ఖేపం పజానతో సతి ఉపట్ఠితా హోతి, తాయ సతియా తేన ఞాణేన సా పీతి పటిసంవిదితా హోతీ’తి. ఏతేనేవ నయేన అవసేసపదానిపి అత్థతో వేదితబ్బానీ”తి.

ఇతి యథేవ ఝానపటిలాభేన ఆరమ్మణతో పీతిసుఖచిత్తసఙ్ఖారా పటిసంవిదితా హోన్తి, ఏవం ఇమినాపి ఝానసమ్పయుత్తేన వేదనాసఙ్ఖాతమనసికారపటిలాభేన ఆరమ్మణతో వేదనా పటిసంవిదితా హోతి. తస్మా సువుత్తమేతం “వేదనాసు వేదనానుపస్సీ భిక్ఖు తస్మిం సమయే విహరతీ”తి.

నాహం, ఆనన్ద, ముట్ఠస్సతిస్స అసమ్పజానస్సాతి ఏత్థ అయమధిప్పాయో – యస్మా “చిత్తపటిసంవేదీ అస్సాసిస్సామీ”తిఆదినా నయేన పవత్తో భిక్ఖు కిఞ్చాపి అస్సాసపస్సాసనిమిత్తమారమ్మణం కరోతి, తస్స పన చిత్తస్స ఆరమ్మణే సతిఞ్చ సమ్పజఞ్ఞఞ్చ ఉపట్ఠాపేత్వా పవత్తనతో చిత్తే చిత్తానుపస్సీయేవ నామేస హోతి. న హి ముట్ఠస్సతిస్స అసమ్పజానస్స ఆనాపానస్సతిసమాధిభావనా అత్థి, తస్మా ఆరమ్మణతో చిత్తపటిసంవిదితవసేన “చిత్తే చిత్తానుపస్సీ భిక్ఖు తస్మిం సమయే విహరతీ”తి.

సో యం తం హోతి అభిజ్ఝాదోమనస్సానం పహానం, తం పఞ్ఞాయ దిస్వా సాధుకం అజ్ఝుపేక్ఖితా హోతీతి ఏత్థ అభిజ్ఝా కామచ్ఛన్దనీవరణమేవ, దోమనస్సవసేన బ్యాపాదనీవరణం దస్సితం. ఇదఞ్హి చతుక్కం విపస్సనావసేనేవ వుత్తం, ధమ్మానుపస్సనా చ నీవరణపబ్బాదివసేన పఞ్చవిధా హోతి, తస్సా నీవరణపబ్బం ఆది, తస్సాపి ఇదం నీవరణద్వయం ఆది. ఇతి ధమ్మానుపస్సనాయ ఆదిం దస్సేతుం **అభిజ్ఝాదోమనస్సాన**న్తి ఆహ. **పహాన**న్తి అనిచ్చానుపస్సనాయ నిచ్చసఞ్ఞం పజహతీతి ఏవం పహానకరఞాణం అధిప్పేతం. **తం పఞ్ఞాయ దిస్వా**తి తం అనిచ్చవిరాగనిరోధపటినిస్సగ్గఞాణసఙ్ఖాతం పహానఞాణం అపరాయ విపస్సనాపఞ్ఞాయ, తమ్పి అపరాయాతి ఏవం విపస్సనాపరమ్పరం దస్సేతి . **అజ్ఝుపేక్ఖితా హోతీ**తి యఞ్చస్స పథపటిపన్నం అజ్ఝుపేక్ఖతి, యఞ్చ ఏకతో ఉపట్ఠానం అజ్ఝుపేక్ఖతీతి ద్విధా అజ్ఝుపేక్ఖతి నామ. తత్థ సహజాతానమ్పిఅజ్ఝుపేక్ఖనా హోతి ఆరమ్మణస్సాపి అజ్ఝుపేక్ఖనా. ఇధ ఆరమ్మణ అజ్ఝుపేక్ఖనా అధిప్పేతా. **తస్మాతిహానన్దా**తి యస్మా “అనిచ్చానుపస్సీ అస్సాసిస్సామీ”తిఆదినా నయేన పవత్తో న కేవలం నీవరణాదిధమ్మే, అభిజ్ఝాదోమనస్ససీసేన పన వుత్తానం ధమ్మానం పహానకరఞాణమ్పి పఞ్ఞాయ దిస్వా అజ్ఝుపేక్ఖితా హోతి, తస్మా ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ భిక్ఖు తస్మిం సమయే విహరతీతి వేదితబ్బో.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ చతుమహాపథో వియ ఛ ఆయతనాని దట్ఠబ్బాని. తస్మిం పంసుపుఞ్జో వియ ఛసు ఆయతనేసు కిలేసా. చతూహి దిసాహి ఆగచ్ఛన్తా సకటరథా వియ చతూసు ఆరమ్మణేసు పవత్తా చత్తారో సతిపట్ఠానా. ఏకేన సకటేన వా రథేన వా పంసుపుఞ్జస్స ఉపహననం వియ కాయానుపస్సనాదీహి పాపకానం అకుసలానం ధమ్మానం ఉపఘాతో వేదితబ్బోతి.

ఏకధమ్మవగ్గో పఠమో.

౨. దుతియవగ్గో

౧-౨. ఇచ్ఛానఙ్గలసుత్తాదివణ్ణనా

౯౮౭-౯౮౮. దుతియవగ్గస్స పఠమే **ఏవం బ్యాకరేయ్యాథా**తి కస్మా అత్తనో విహారసమాపత్తిం ఆచిక్ఖతి? ఉపారమ్భమోచనత్థం. సచే హి తే “న జానామా”తి వదేయ్యుం, అథ నేసం తిత్థియా “తుమ్హే ‘అసుకసమాపత్తియా నామ నో సత్థా తేమాసం విహాసీ’తిపి న జానాథ, అథ కస్మా నం ఉపట్ఠహన్తా విహరథా”తి ఉపారమ్భం ఆరోపేయ్యుం, తతో మోచనత్థం ఏవమాహ.

అథ కస్మా యథా అఞ్ఞత్థ “సతోవ అస్ససతి, దీఘం వా అస్ససన్తో”తి (దీ. ని. ౨.౩౭౪; మ. ని. ౧.౧౦౭; సం. ని. ౫.౯౭౭) ఏవ-వాకారో వుత్తో. ఏవం ఇధ న వుత్తోతి? ఏకన్తసన్తత్తా. అఞ్ఞేసఞ్హి అస్సాసో వా పాకటో హోతి పస్సాసో వా,

భగవతో ఉభయమ్పేతం పాకటమేవ నిచ్చం ఉపట్ఠితస్సతితాయాతి ఏకన్తసన్తత్తా న వుత్తో. అథ “సిక్ఖామీ”తి అవత్వా కస్మా “అస్ససామీ”తి ఏత్తకమేవ వుత్తన్తి? సిక్ఖితబ్బాభావా. సత్త హి సేఖా సిక్ఖితబ్బభావా సేఖా నామ, ఖీణాసవా సిక్ఖితబ్బాభావా అసేఖా నామ, తథాగతా అసిక్ఖితబ్బా అసేక్ఖా నామ నత్థి తేసం సిక్ఖితబ్బకిచ్చన్తి సిక్ఖితబ్బాభావా న వుత్తం. దుతియం ఉత్తానమేవ.

౩-౧౦. పఠమఆనన్దసుత్తాదివణ్ణనా

౯౮౫-౯౮౬. తతియే **పవిచినతీ**తి అనిచ్చాదివసేన పవిచినతి. ఇతరం పదద్వయం ఏతస్సేవ వేవచనం. **నిరామిసా**తి నిక్కిలేసా కాయికచేతసికదరథపటిపస్సద్ధియా కాయోపి చిత్తమ్పి పస్సమ్భతి. **సమాధియతీ**తి సమ్మా ఠపియతి, అప్పనాచిత్తం వియ హోతి. **అజ్ఝుపేక్ఖితా హోతీ**తి సహజాతఅజ్ఝుపేక్ఖనాయ అజ్ఝుపేక్ఖితా హోతి.

ఏవం చుద్దసవిధేన కాయపరిగ్గాహకస్స భిక్ఖునో తస్మిం కాయే సతి సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో, తాయ సతియా సమ్పయుత్తఞాణం ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గో, తంసమ్పయుత్తమేవ కాయికచేతసికవీరియం వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గో, పీతిపస్సద్ధిచిత్తేకగ్గతా పీతిపస్సద్ధిసమాధిసమ్బోజ్ఝఙ్గా, ఇమేసం ఛన్నం బోజ్ఝఙ్గానం అనోసక్కనఅనతివత్తనసఙ్ఖాతో మజ్ఝత్తాకారో ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గో. యథేవ హి సమప్పవత్తేసు అస్సేసు సారథినో “అయం ఓలీయతీ”తి తుదనం వా, “అయం అతిధావతీ”తి ఆకడ్ఢనం వా నత్థి, కేవలం ఏవం పస్సమానస్స ఠితాకారోవ హోతి, ఏవమేవ ఇమేసం ఛన్నం బోజ్ఝఙ్గానం అనోసక్కనఅనతివత్తనసఙ్ఖాతో మజ్ఝత్తాకారో ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గో నామ హోతి. ఏత్తావతా కిం కథితం? ఏకచిత్తక్ఖణికా నానాసరసలక్ఖణా విపస్సనాబోజ్ఝఙ్గా నామ కథితా.

వివేకనిస్సితన్తిఆదీని వుత్తత్థానేవ. ఏత్థ పన సోళసక్ఖత్తుకా ఆనాపానస్సతి మిస్సకా కథితా, ఆనాపానమూలకా సతిపట్ఠానా పుబ్బభాగా , తేసం మూలభూతా ఆనాపానస్సతి పుబ్బభాగా. బోజ్ఝఙ్గమూలకా సతిపట్ఠానా పుబ్బభాగా, తేపి బోజ్ఝఙ్గా పుబ్బభాగావ. విజ్జావిముత్తిపూరకా పన బోజ్ఝఙ్గా నిబ్బత్తితలోకుత్తరా, విజ్జావిముత్తియో అరియఫలసమ్పయుత్తా. విజ్జా వా చతుత్థమగ్గసమ్పయుత్తా, విముత్తి ఫలసమ్పయుత్తాతి. చతుత్థపఞ్చమఛట్ఠానిపి ఇమినావ సమానపరిచ్ఛేదాని. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఆనాపానసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. సోతాపత్తిసంయుత్తం

౧. వేళుద్వారవగ్గో

౧. చక్కవత్తిరాజసుత్తవణ్ణనా

౯౯౭. సోతాపత్తిసంయుత్తస్స పఠమే **కిఞ్చాపీతి** అనుగ్గహగరహణేసు నిపాతో. చతున్నఞ్హి మహాదీపానం ఇస్సరియాధిపచ్చం రజ్జం అనుగ్గణ్హన్తో చతున్నఞ్చ అపాయానం అప్పహీనభావం గరహన్తో సత్థా "కిఞ్చాపి, భిక్ఖవే, రాజా చక్కవత్తీ"తిఆదిమాహ. తత్థ **చతున్నం దీపానన్తి** ద్విసహస్సదీపపరివారానం చతున్నం మహాదీపానం. **ఇస్సరియాధిపచ్చన్తి** ఇస్సరభావో ఇస్సరియం, అధిపతిభావో ఆధిపచ్చం, ఇస్సరియం ఆధిపచ్చం ఏతస్మిం రజ్జే, న ఛేదనభేదనన్తి ఇస్సరియాధిపచ్చం. **కారేత్వాతి** ఏవరూపం రజ్జం పవత్తాపేత్వా. **కిఞ్చాపి, భిక్ఖవే, అరియసావకోతి** ఏత్థ అనుగ్గహపసంసాసు నిపాతో. పిణ్డియాలోపేన హి యాపనం అనుగ్గహన్తో చతున్నఞ్చ అపాయానం పహీనభావం పసంసన్తో సత్థా "కిఞ్చాపి, భిక్ఖవే, అరియసావకో"తిఆదిమాహ. తత్థ **నన్తకానీతి** అనన్తకాని. తేరసహత్థోపి హి వత్థసాటకో దసచ్ఛేదనతో పట్ఠాయ నన్తకన్తేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతి.

అవేచ్చప్పసాదేనాతి అచలప్పసాదేన. సో పనాయం పసాదో కిం ఏకో, అనేకోతి? ఏకోవ, సో మగ్గేన ఆగతప్పసాదో. యేసు పన వత్థూసు అపుబ్బం అచరిమం రుహతి, తేసం వసేన "బుద్ధే అవేచ్చప్పసాదేనా"తిఆదినా నయేన తిధా వుత్తో. యస్మా చ ఏకో, తస్మావ నిన్నానాకరణో హోతి. అరియసావకస్స హి బుద్ధేయేవ పసాదో చ పేమఞ్చ గారవఞ్చ మహన్తం, న ధమ్మే వా సఙ్ఘే వా, ధమ్మేయేవ వా మహన్తం , న బుద్ధే వా సఙ్ఘే వా, సఙ్ఘేయేవ వా మహన్తం, న బుద్ధే వా ధమ్మే వాతి ఏతం నత్థి. **ఇతిపి సో భగవాతిఆదీని** విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితానేవ.

అరియకన్తేహీతి అరియానం కన్తేహి పియేహి మనాపేహి. పఞ్చ హి సీలాని భవన్తరగతాపి అరియా న కోపేన్తి, ఏవం తేసం పియాని. తాని సన్ధాయేతం వుత్తం. **అఖణ్డేహీతిఆది** సదిసవసేన వుత్తం. ముఖవట్టియఞ్హి ఛిన్నేకదేసా పాతి ఖణ్డాతి వుచ్చతి, మజ్ఝే భిన్నా ఛిద్దాతి, ఏకస్మిం పదేసే విసభాగవణ్ణా గావీ సబలాతి, నానాబిన్దుచిత్తా కమ్మాసాతి, ఏవమేవ పటిపాటియా ఆదిమ్హి వా అన్తే వా భిన్నం సీలం ఖణ్డం నామ, మజ్ఝే భిన్నం ఛిద్దం, యత్థ కత్థచి ద్విన్నం వా తిణ్ణం వా పటిపాటియా భిన్నత్తా సబలం, ఏకన్తరం భిన్నం కమ్మాసం. తేసం దోసానం అభావేన అఖణ్డాదితా వేదితబ్బా. **భుజిస్సేహీతి** భుజిస్సభావకరేహి. **విఞ్ఞుప్పసత్థేహీతి** బుద్ధాదీహి విఞ్ఞూహి పసంసితేహి. **అపరామట్ఠేహీతి** "ఇదం నామ తయా కతం, ఇదం వీతిక్కన్త"న్తి ఏవం పరామసితుం అసక్కుణేయ్యేహి. **సమాధిసంవత్తనికేహీతి** అప్పనాసమాధిం ఉపచారసమాధిం వా సంవత్తేతుం సమత్థేహి.

౨. బ్రహ్మచరియోగధసుత్తవణ్ణనా

౯౯౮. దుతియే **యేసం సద్ధాతి** పదేన బుద్ధే పసాదో గహితో. **సీలన్తి** పదేన అరియకన్తాని సీలాని గహితాని. **పసాదోతి** పదేన సఙ్ఘే పసాదో గహితో. **ధమ్మదస్సనన్తి** పదేన ధమ్మే పసాదో గహితోతి ఏవం చత్తారి సోతాపత్తియఙ్గాని వుత్తాని. **కాలేన పచ్చేన్తీతి** కాలేన పాపుణన్తి. **బ్రహ్మచరియోగధం సుఖన్తి** బ్రహ్మచరియం ఓగాహిత్వా ఠితం ఉపరిమగ్గత్తయసమ్పయుత్తం

సుఖం. యో పనేస గాథాయ ఆగతో పసాదో, సో కతరపసాదో హోతీతి. తిపిటకచూళాభయత్థేరో తావ “మగ్గపసాదో”తి ఆహ, తిపిటకచూళనాగత్థేరో “ఆగతమగ్గస్స పచ్చవేక్ఖణప్పసాదో”తి. ఉభోపి థేరా పణ్డితా బహుస్సుతా, ఉభిన్నం సుభాసితం. మిస్సకప్పసాదో ఏసోతి.

౩. దీఘావుఉపాసకసుత్తవణ్ణనా

౯౯౯. తతియే **తస్మా**తి యస్మా చతూసు సోతాపత్తియఙ్గేసు సన్దిస్ససి, తస్మా. **విజ్జాభాగియే**తి విజ్జాకోట్ఠాసికే. **సబ్బసఙ్ఖారేసూ**తి సబ్బేసు తేభూమకసఙ్ఖారేసు. ఏవమస్స ఉపరి తిణ్ణం మగ్గానం విపస్సనా కథితా. **విఘాత**న్తి దుక్ఖం.

౪-౫. పఠమసారిపుత్తసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౦౦-౧౦౦౧. చతుత్థ ఉత్తానమేవ. పఞ్చమే **సోతాపత్తియఙ్గ**న్తి సోతాపత్తియా పుబ్బభాగపటిలాభఙ్గం. బుద్ధే అవేచ్చప్పసాదాదయో పన పటిలద్ధగుణా సోతాపన్నస్స అఙ్గా నామ, తేపి పన సోతాపత్తియఙ్గన్తి ఆగతా. తత్రాయం ద్విన్నమ్పి వచనత్థో – సప్పురిసే సేవన్తో భజన్తో పయిరుపాసన్తో ధమ్మం సుణన్తో యోనిసో మనసికరోన్తో ధమ్మానుధమ్మం పుబ్బభాగపటిపదం పటిపజ్జన్తో సోతాపత్తిం పటిలభతీతి సప్పురిససంసేవాదయో సోతాపత్తిఅత్థాయ అఙ్గన్తి సోతాపత్తియఙ్గం నామ, ఇతరే పఠమమగ్గసఙ్ఖాతాయ సోతాపత్తియా అఙ్గన్తిపి సోతాపత్తియఙ్గం, పటివిద్ధసోతాపత్తిమగ్గస్స సోతాపత్తిమగ్గో అఙ్గన్తిపి సోతాపత్తియఙ్గం.

౬. థపతిసుత్తవణ్ణనా

౧౦౦౨. ఛట్ఠే **సాధుకే పటివసన్తీ**తి సాధుకనామకే అత్తనో భోగగామకే వసన్తి. తేసు ఇసిదత్తో సకదాగామీ, పురాణో సోతాపన్నో సదారసన్తుట్ఠో. **మగ్గే పురిసం ఠపేసు**న్తి తేసం కిర గామద్వారేన భగవతో గమనమగ్గో. తస్మా “భగవా కాలే వా అకాలే వా అమ్హాకం సుత్తానం వా పమత్తానం వా గచ్ఛేయ్య, అథ పస్సితుం న లభేయ్యామా”తి మగ్గమజ్ఝే పురిసం ఠపేసుం.

అనుబన్ధింసూతి న దూరతోవ పిట్ఠితో పిట్ఠితో అనుబన్ధింసు, భగవా పన సకటమగ్గస్స మజ్ఝే జఙ్ఘమగ్గేన అగమాసి, ఇతరే ఉభోసు పస్సేసు అనుగచ్ఛన్తా అగమంసు. **మగ్గా ఓక్కమ్మా**తి బుద్ధానఞ్హి కేనచి సద్ధిం గచ్ఛన్తానంయేవ పటిసన్థారం కాతుం వట్టతి కేనచి సద్ధిం ఠితకానం , కేనచి సద్ధిం దివసభాగం నిసిన్నానం. తస్మా భగవా చిన్తేసి – “ఇమేహి మే సద్ధిం గచ్ఛన్తస్స పటిసన్థారం కాతుం అయుత్తం, ఠితకేనపి కాతుం న యుత్తం, ఇమే హి మయ్హం సాసనే సామినో ఆగతఫలా. ఇమేహి సద్ధిం నిసీదిత్వావ దివసభాగం పటిసన్థారం కరిస్సామీ”తి మగ్గా ఓక్కమ్మ యేన అఞ్ఞతరం రుక్ఖమూలం తేనుపసఙ్కమి.

పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీదీతి తే కిర ఛత్తుపాహనం కత్తరదణ్డం పాదబ్భఞ్జనతేలాదీని చేవ అట్ఠవిధఞ్చ పానకం సరభపాదపల్లఙ్కఞ్చ గాహాపేత్వా అగమంసు, ఆభతం పల్లఙ్కమ్పి పఞ్ఞాపేత్వా అదంసు , సత్థా తస్మిం నిసీది. **ఏకమన్తం నిసీదింసూ**తి సేసాని ఛత్తుపాహనాదీని భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దేథాతి వత్వా సయమ్పి భగవన్తం వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీదింసు.

సావత్థియా కోసలేసు చారికం పక్కమిస్సతీతిఆది సబ్బం మజ్ఝిమపదేసవసేనవ వుత్తం. కస్మా? నియతత్తా. భగవతో హి చారికాచరణమ్పి అరుణుట్ఠాపనమ్పి నియతం, మజ్ఝిమపదేసేయేవ చారికం చరతి, మజ్ఝిమదేసే అరుణం ఉట్ఠపేతీతి

నియతత్తా మజ్ఝిమదేసవసేన వుత్తం. **ఆసన్నే నో భగవా భవిస్సతీ**తి ఏత్థ న కేవలం ఆసన్నత్తాయేవ తేసం సోమనస్సం హోతి, అథ ఖో "ఇదాని దానం దాతుం గన్ధమాలాదీహి పూజం కాతుం ధమ్మం సోతుం పఞ్హం పుచ్ఛితుం లభిస్సామా"తి తేసం సోమనస్సం హోతి.

తస్మాతిహ థపతయో సమ్బాధో ఘరావాసోతి థపతయో యస్మా తుమ్హాకం మయి దూరీభూతే అనప్పకం దోమనస్సం, ఆసన్నే అనప్పకం సోమనస్సం హోతి, తస్మాపి వేదితబ్బమేతం "సమ్బాధో ఘరావాసో"తి. ఘరావాసస్స హి దోసేన తుమ్హాకం ఏవం హోతి. సచే పన ఘరావాసం పహాయ పబ్బజితా, అథ ఏవం వో మయా సద్ధింయేవ గచ్ఛన్తానఞ్చ ఆగచ్ఛన్తానఞ్చ తం న భవేయ్యాతి ఇమమత్థం దీపేన్తో ఏవమాహ. తత్థ సకిఞ్చనసపలిబోధట్ఠేన సమ్బాధతా వేదితబ్బా. మహావాసే వసన్తస్సపి హి సకిఞ్చనసపలిబోధట్ఠేన ఘరావాసో సమ్బాధోవ. **రజాపథో**తి రాగదోసమోహరజానం ఆపథో, ఆగమనట్ఠానన్తి అత్థో. **అబ్భోకాసో పబ్బజ్జా**తి పబ్బజ్జా పన అకిఞ్చనఅపలిబోధట్ఠేన అబ్భోకాసో. చతురతనికేపి హి గబ్భే ద్విన్నం భిక్ఖూనం పల్లఙ్కేన పల్లఙ్కం ఘటేత్వా నిసిన్నానమ్పి అకిఞ్చనఅపలిబోధట్ఠేన పబ్బజ్జా అబ్భోకాసో నామ హోతి. **అలఞ్చ పన వో థపతయో అప్పమాదాయా**తి ఏవం సమ్బాధే ఘరావాసే వసన్తానం తుమ్హాకం అప్పమాదమేవ కాతుం యుత్తన్తి అత్థో.

ఏకం పురతో ఏకం పచ్ఛతో నిసీదాపేమాతి తే కిర ద్వేపి జనా సబ్బాలఙ్కారపటిమణ్డితేసు ద్వీసు నాగేసు తా ఇత్థియో ఏవం నిసీదాపేత్వా రఞ్ఞో నాగం మజ్ఝే కత్వా ఉభోసు పస్సేసు గచ్ఛన్తి, తస్మా ఏవమాహంసు. **నాగోపి రక్ఖితబ్బో**తి యథా కిఞ్చి విసేవితం న కరోతి, ఏవం రక్ఖితబ్బో హోతి. **తాపి భగినియో**తి యథా పమాదం నాపజ్జన్తి, ఏవం రక్ఖితబ్బా హోన్తి. **అత్తాపీ**తి సితహసితకథితవిపేక్ఖితాదీని అకరోన్తేహి అత్తాపి రక్ఖితబ్బో హోతి. (తేహి తథా కరోన్తేహి న అత్తాపి రక్ఖితబ్బో హోతి). తథా కరోన్తో హి "సామిదుబ్భో ఏసో"తి నిగ్గహేతబ్బో హోతి. **తస్మాతిహ థపతయో**తి యస్మా తుమ్హే రాజా నిచ్చం రాజభణ్డం పటిచ్ఛాపేతి, తస్మాపి సమ్బాధో ఘరావాసో రజాపథో. యస్మా పన పంసుకూలికభిక్ఖుం ఏవం పటిచ్ఛాపేన్తో నత్థి, తస్మా అబ్భోకాసో పబ్బజ్జా. ఏవం సబ్బత్థాపి అలఞ్చ పన వో థపతయో అప్పమాదాయ అప్పమాదమేవ కరోథాతి దస్సేతి.

ముత్తచాగోతి విస్సట్ఠచాగో. **పయతపాణీ**తి ఆగతాగతానం దానత్థాయ ధోతహత్థో. **వోస్సగ్గరతో**తి వోస్సగ్గసఙ్ఖాతే చాగే రతో. **యాచయోగో**తి యాచితబ్బకయుత్తో. **దానసంవిభాగరతో**తి దానేన చేవ అప్పమత్తకమ్పి కిఞ్చి లద్ధా తతోపి సంవిభాగే రతో. **అప్పటివిభత్తన్తి** "ఇదం అమ్హాకం భవిస్సతి, ఇదం భిక్ఖూన"న్తి ఏవం అకతవిభాగం, సబ్బం దాతబ్బమేవ హుత్వా ఠితన్తి అత్థో.

౭. వేళుద్వారేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౧౦౦౩. సత్తమే **వేళుద్వార**న్తి గామద్వారే పవేణిఆగతస్స వేళుగచ్ఛస్స అత్థితాయ ఏవంలద్ధనామో గామో. **అత్తుపనాయిక**న్తి అత్తని ఉపనేతబ్బం. **సమ్ఫభాసేనా**తి అమన్తభాసేన. **సమ్ఫప్పలాపభాసేనా**తి సమ్ఫప్పలాపసఙ్ఖాతేన నిరత్థకేన అఞ్ఞాణవచనేనాతి అత్థో.

౮-౯. పఠమగిఞ్జకావసథసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౦౪-౫. అట్ఠమే **ఞాతికే**తి ఏకం తళాకం నిస్సాయ ద్విన్నం చూళపితిమహాపితిపుత్తానం ద్వే గామా, తేసు ఏకస్మిం గామకే. **గిఞ్జకావసథే**తి ఇట్ఠకామయే ఆవసథే. **ఓరమ్భాగియాన**న్తి హేట్ఠాభాగియానం, కామభవేయేవ పటిసన్ధిగ్గాహాపకానన్తి

అత్థో. ఓరన్తి లద్ధనామేహి వా తీహి మగ్గేహి పహాతబ్బానీతిపి ఓరమ్భాగియాని. తత్థ కామచ్ఛన్దో బ్యాపాదోతి ఇమాని ద్వే సమాపత్తియా వా అవిక్ఖమ్భితాని మగ్గేన వా అసముచ్ఛిన్నాని నిబ్బత్తివసేన ఉద్ధం భాగం రూపభవం అరూపభవం వా గన్తుం న దేన్తి. సక్కాయదిట్ఠిఆదీని తీణి తత్థ నిబ్బత్తమ్పి ఆనేత్వా పున ఇధేవ నిబ్బత్తాపేన్తీతి సబ్బానిపి ఓరమ్భాగియానేవ. **అనావత్తిధమ్మో**తి పటిసన్ధివసేన అనాగమనసభావో.

రాగదోసమోహానం తనుత్తాతి ఏత్థ కదాచి ఉప్పత్తియా చ పరియుట్ఠానమన్దతాయ చాతి ద్వేధాపి తనుభావో వేదితబ్బో. సకదాగామిస్స హి పుథుజ్జనానం వియ అభిణ్హం రాగాదయో న ఉప్పజ్జన్తి, కదాచి కరహచి ఉప్పజ్జన్తి. ఉప్పజ్జమానా చ న పుథుజ్జనానం వియ బహలబహలా ఉప్పజ్జన్తి, మక్ఖిపత్తం వియ తనుకా ఉప్పజ్జన్తి. దీఘభాణకతిపిటకమహాసీవత్థేరో పనాహ – “యస్మా సకదాగామిస్స పుత్తధీతరో హోన్తి, ఓరోధా చ హోన్తి, తస్మా బహలా కిలేసా. ఇదం పన భవతనుకవసేన కథిత”న్తి. తం అట్ఠకథాయం “సోతాపన్నస్స సత్త భవే ఠపేత్వా అట్ఠమే భవే భవతనుకం నత్థి, సకదాగామిస్స ద్వే భవే ఠపేత్వా పఞ్చసు భవేసు భవతనుకం నత్థి, అనాగామిస్స రూపారూపభవం ఠపేత్వా కామభవే భవతనుకం నత్థి, ఖీణాసవస్స కిస్మిఞ్చి భవే భవతనుకం నత్థీ”తి వుత్తత్తా పటిక్ఖిత్తం హోతి.

ఇమం లోకన్తి ఇమం కామావచరలోకం సన్ధాయ వుత్తం. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – సచే హి మనుస్సేసు సకదాగామిఫలం పత్తో దేవేసు నిబ్బత్తిత్వా అరహత్తం సచ్ఛికరోతి, ఇచ్చేతం కుసలం. అసక్కోన్తో పన అవస్సం మనుస్సలోకం ఆగన్త్వా సచ్ఛికరోతి. దేవేసు సకదాగామిఫలం పత్తోపి సచే మనుస్సేసు నిబ్బత్తిత్వా అరహత్తం సచ్ఛికరోతి, ఇచ్చేతం కుసలం. అసక్కోన్తో పన అవస్సం దేవలోకం గన్త్వా సచ్ఛికరోతీతి.

వినిపతనం వినిపాతో, నాస్స వినిపాతో ధమ్మోతి **అవినిపాతధమ్మో,** చతూసు అపాయేసు అవినిపాతనసభావోతి అత్థో. **నియతో**తి ధమ్మనియామేన నియతో. **సమ్బోధిపరాయణో**తి ఉపరిమగ్గత్తయసఙ్ఖాతా సమ్బోధి పరం అయనం అస్స గతి పటిసరణం అవస్సం పత్తబ్బాతి సమ్బోధిపరాయణో. **విహేసావేసా**తి తేసం తేసం ఞాణగతిం ఞాణూపపత్తిం ఞాణాభిసమ్పరాయం ఓలోకేన్తస్స కాయకిలమథోవ ఏస, ఆనన్ద, తథాగతస్సాతి దీపేతి. చిత్తవిహేసా పన బుద్ధానం నత్థి.

ధమ్మాదాసన్తి ధమ్మమయం ఆదాసం. **యేనా**తి యేన ధమ్మాదాసేన సమన్నాగతో. **ఖీణాపాయదుగ్గతివినిపాతో**తి ఇదం నిరయాదీనంయేవ వేవచనవసేనేవ వుత్తం. నిరయాదయో హి వడ్ఢిసఙ్ఖాతతో అయతో అపేతత్తా **అపాయో,** దుక్ఖస్స గతి పటిసరణన్తి. **దుగ్గతి,** దుక్కటకారినో ఏత్థ వివసా నిపతన్తీతి **వినిపాతో**. నవమం ఉత్తానమేవ.

౧౦. తతియగిఞ్జకావసథసుత్తవణ్ణనా

౧౦౦౮. దసమే **పరోపఞ్ఞాసా**తి అతిరేకపఞ్ఞాస. **సాధికనవుతీ**తి అతిరేకనవుతి. **ఛాతిరేకానీ**తి ఛహి అధికాని. సో కిర గామో కిఞ్చాపి నాతిమహా అహోసి, అరియసావకా పనేత్థ బహూ. తత్థ తత్థ అహివాతరోగేన ఏకప్పహారేనేవ చతువీసతి పాణసతసహస్సాని కాలమకంసు, తేసు అరియసావకా ఏత్తకా నామ అహేసుం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

వేళుద్వారవగ్గో పఠమో.

౨. రాజకారామవగ్గో

౧. సహస్సభిక్ఖునిసజ్జసుత్తవణ్ణనా

౧౦౦౭. దుతియస్స పఠమే **రాజకారామే**తి రఞ్ఞా కారితత్తా ఏవం లద్ధనామే ఆరామే, తం రఞ్ఞా పసేనదికోసలేన కతం. పఠమబోధియం కిర లాభగ్గయసగ్గపత్తం సత్థారం దిస్వా తిత్థియా చిన్తయింసు – "సమణో గోతమో లాభగ్గయసగ్గపత్తో, న ఖో పనేస అఞ్ఞం కిఞ్చి సీలం వా సమాధిం వా నిస్సాయ ఏవం లాభగ్గయసగ్గపత్తో. భూమిసీసం పన తేన గహితం, సచే మయమ్పి జేతవనసమీపే ఆరామం కారాపేతుం సక్కుణేయ్యామ, లాభగ్గయసగ్గపత్తా భవేయ్యామా"తి. తే అత్తనో అత్తనో ఉపట్ఠాకే సమాదపేత్వా సతసహస్సమత్తే కహాపణే లభిత్వా తే ఆదాయ రఞ్ఞో సన్తికం అగమంసు. రాజా "కిం ఏత"న్తి? పుచ్ఛి. మయం జేతవనసమీపే తిత్థియారామం కరోమ, సచే సమణో గోతమో వా సమణస్స గోతమస్స సావకా వా ఆగన్త్వా వారేస్సన్తి, వారేతుం మా అదత్థాతి లఞ్జం అదంసు. రాజా లఞ్జం గహేత్వా "గచ్ఛథ కారేథా"తి ఆహ.

తే గన్త్వా, అత్తనో ఉపట్ఠాకేహి దబ్బసమ్భారే ఆహరాపేత్వా, థమ్భుస్సాపనాదీని కరోన్తా, ఉచ్చాసద్దా మహాసద్దా ఏకకోలాహలం అకంసు. సత్థా గన్ధకుటితో నిక్ఖమ్మ పముఖే ఠత్వా "కే పన తే, ఆనన్ద, ఉచ్చాసద్దా మహాసద్దా కేవట్టా మఞ్ఞే మచ్ఛవిలోపే"తి?, పుచ్ఛి. తిత్థియా, భన్తే , జేతవనసమీపే తిత్థియారామం కరోన్తీతి. ఆనన్ద, ఇమే సాసనేన పటివిరుద్ధా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అఫాసువిహారం కరిస్సన్తి, రఞ్ఞో ఆరోచేత్వా వారాపేహీతి.

థేరో భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం గన్త్వా రాజద్వారే అట్ఠాసి. రఞ్ఞో "థేరా, దేవ, ఆగతా"తి నివేదయింసు. రాజా లఞ్జస్స గహితత్తా న నిక్ఖమి. థేరా గన్త్వా సత్థు ఆరోచయింసు. సత్థా సారిపుత్తమోగ్గల్లానే పేసేసి. రాజా తేసమ్పి దస్సనం న అదాసి. తే ఆగన్త్వా సత్థు ఆరోచయింసు "న, భన్తే, రాజా నిక్ఖన్తో"తి. సత్థా తఙ్ఖణంయేవ బ్యాకాసి – "అత్తనో రజ్జే ఠత్వా కాలం కాతుం న లభిస్సతీ"తి.

దుతియదివసే చ సామంయేవ భిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో గన్త్వా రాజద్వారే అట్ఠాసి. రాజా "సత్థా ఆగతో"తి సుత్వా నిక్ఖమిత్వా, నివేసనం పవేసేత్వా, సారపల్లఙ్కే నిసీదాపేత్వా, యాగుఖజ్జకం అదాసి. సత్థా పరిభుత్తయాగుఖాదనీయో "యావ భత్తం నిట్ఠాతి, తావ సత్థు సన్తికే నిసీదిస్సామీ"తి ఆగన్త్వా నిసిన్నం రాజానం "తయా, మహారాజ, ఇదం నామ కత"న్తి అవత్వా, "కారణేనేవ నం సఞ్ఞాపేస్సామీ"తి ఇదం అతీతకారణం ఆహరి – మహారాజ, పబ్బజితే నామ అఞ్ఞమఞ్ఞం యుజ్ఝాపేతుం న వట్టతి. అతీతేపి ఇసయో అఞ్ఞమఞ్ఞం యుజ్ఝాపేత్వా సహ రట్ఠేన రాజా సముద్దం పవిట్ఠోతి. కదా భగవాతి?

అతీతే, మహారాజ, భరురట్ఠే భరురాజా నామ రజ్జం కారేతి. పఞ్చసతా పఞ్చసతా ద్వే ఇసిగణా పబ్బతపాదతో లోణమ్బిలసేవనత్థాయ భరునగరం గన్త్వా నగరస్స అవిదూరే ద్వే రుక్ఖా అత్థి, పఠమం ఆగతో ఇసిగణో ఏకస్స రుక్ఖస్స మూలే నిసీది, పచ్ఛాగతోపి ఏకస్సాతి. తే యథాభిరన్తం విహరిత్వా పబ్బతపాదం ఏవ అగమంసు. తే పున ఆగచ్ఛన్తాపి అత్తనో రుక్ఖమూలేయేవ నిసీదన్తి. అద్ధానే గచ్ఛన్తే ఏకో రుక్ఖో సుక్ఖి, తస్మిం సుక్ఖే ఆగతా తాపసా "అయం రుక్ఖో మహా, అమ్హాకమ్పి తేసమ్పి పహోస్సతీ"తి ఇతరేసం రుక్ఖమూలస్స ఏకపదేసే నిసీదింసు. తే పచ్ఛా ఆగచ్ఛన్తా రుక్ఖమూలం అపవిసిత్వా బహి ఠితావ "కస్మా తుమ్హే ఏత్థ నిసీదథా"తి ఆహంసు. ఆచరియా అమ్హాకం రుక్ఖో సుక్ఖో, అయం రుక్ఖో మహా, తుమ్హేపి పవిసథ, తుమ్హాకమ్పి అమ్హాకమ్పి పహోస్సతీతి. తే "న మయం పవిసామ, నిక్ఖమథ తుమ్హే"తి కథం వడ్ఢేత్వా "న తుమ్హే అత్తనోవ మనేన నిక్ఖమిస్సథా"తి హత్థాదీసు గహేత్వా నిక్కడ్ఢింసు. తే "హోతు సిక్ఖాపేస్సామ నే"తి ఇద్ధియా సోవణ్ణమయాని ద్వే చక్కాని రజతమయఞ్చ అక్ఖం మాపేత్వా పవట్టేన్తా రాజద్వారం అగమింసు. రఞ్ఞో "ఏవరూపం, దేవ,

తాపసా పణ్ణాకారం గహేత్వా ఠితా"తి నివేదయింసు. రాజా తుట్ఠో "పక్కోసథా"తి తే పక్కోసాపేత్వా "మహాకమ్మం తుమ్హేహి కతం, అత్థి వో కిఞ్చి మయా కత్తబ్బ"న్తి ఆహ. ఆమ, మహారాజ, అమ్హాకం నిసిన్నట్ఠానం ఏకరుక్ఖమూలం అత్థి, తం అఞ్ఞేహి ఇసీహి గహితం, తం నో దాపేహీతి. రాజా పురిసే పేసేత్వా తాపసే నిక్కడ్ఢాపేసి.

తే బహి ఠితా "కిం ను ఖో దత్వా లభింసూ"తి ఓలోకయమానా "ఇదం నామా"తి దిస్వా "మయమ్పి లఞ్జం దత్వా పున గణ్హిస్సామా"తి ఇద్ధియా సోవణ్ణమయం రథపఞ్జరం మాపేత్వా ఆదాయ అగమంసు. రాజా దిస్వా తుట్ఠో – "కిం, భన్తే, కాతబ్బ"న్తి?, ఆహ. మహారాజ అమ్హాకం రుక్ఖమూలే అఞ్ఞో ఇసిగణో నిసిన్నో, తం నో రుక్ఖమూలం దాపేహీతి. రాజా పురిసే పేసేత్వా తే నిక్కడ్ఢాపేసి. తాపసా అఞ్ఞమఞ్ఞం కలహం కత్వా, "అననుచ్ఛవికం అమ్హేహి కత"న్తి విప్పటిసారినో హుత్వా పబ్బతపాదమేవ అగమంసు. తతో దేవతా "అయం రాజా ద్విన్నం ఇసిగణానం హత్థతో లఞ్జం గహేత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం కలహం కారాపేసీ"తి కుజ్ఝిత్వా మహాసముద్దం ఉబ్బట్టేత్వా తస్స రఞ్ఞో విజితం యోజనసహస్సమత్తట్ఠానం సముద్దమేవ అకంసూతి.

"ఇసీనమన్తరం కత్వా, భరురాజాతి మే సుతం;
ఉచ్ఛిన్నో సహ రట్ఠేహి, స రాజా విభవఙ్గతో"తి. (జా. ౧.౨.౧౨౨) –

ఏవం భగవతా ఇమస్మిం అతీతే దస్సితే యస్మా బుద్ధానం నామ కథా ఓకప్పనియా హోతి, "తస్మా రాజా అత్తనో కిరియం సల్లక్ఖేత్వా అనుపధారేత్వా మయా అకత్తబ్బం కమ్మం కత"న్తి "గచ్ఛథ, భణే, తిత్థియే నిక్కడ్ఢథా"తి నిక్కడ్ఢాపేత్వా చిన్తేసి – "మయా కారితో విహారో నామ నత్థి, తస్మింయేవ ఠానే విహారం కారేస్సామీ"తి తేసం దబ్బసమ్భారేపి అదత్వా విహారం కారేసి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

౨-౩. బ్రాహ్మణసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౦౮-౯. దుతియే **ఉదయగామినిన్తి** అత్తనో సమయే వడ్ఢిగామినిం. **మరణం ఆగమేయ్యాసీతి** మరణం ఇచ్ఛేయ్యాసి, పత్థేయ్యాసి వా. తతియం ఉత్తానమేవ.

౪. దుగ్గతిభయసుత్తవణ్ణనా

౧౦౧౦. చతుత్థే **సబ్బదుగ్గతిభయం సమతిక్కన్తోతి** మనుస్సదోభగ్గం పటిక్ఖిత్తం.

౫. దుగ్గతివినిపాతభయసుత్తవణ్ణనా

౧౦౧౧. పఞ్చమే **సబ్బదుగ్గతివినిపాతభయం సమతిక్కన్తోతి** మనుస్సదోభగ్గేన సద్ధిం చత్తారో అపాయా పటిక్ఖిత్తా.

౬. పఠమమిత్తామచ్చసుత్తవణ్ణనా

౧౦౧౨. ఛట్ఠే **మిత్తాతి** అఞ్ఞమఞ్ఞస్స గేహే ఆమిసపరిభోగవసేన వోహారమిత్తా. **అమచ్చాతి** ఆమన్తనపటిమన్తనఇరియాపథాదీసు ఏకతో పవత్తకిచ్చా. **ఞాతీతి** సస్సుససురపక్ఖికా. **సాలోహితాతి** సమానలోహితా భాతిభగినిమాతులాదయో.

౭. దుతియమిత్తామచ్చసుత్తవణ్ణనా

౧౦౧౩. సత్తమే **అఞ్ఞథత్తం** నామ పసాదఞ్ఞథత్తం భావఞ్ఞథత్తం గతిఅఞ్ఞథత్తం లక్ఖణఞ్ఞథత్తం విపరిణామఞ్ఞథత్తన్తి అనేకవిధం. తత్థ మహాభూతేసు భావఞ్ఞథత్తం అధిప్పేతం. సువణ్ణాదిభావేన హి ఘనసణ్ఠితాయ పథవిధాతుయా విలీయిత్వా ఉదకభావం ఆపజ్జమానాయ పురిమభావో విగచ్ఛతి, భావఞ్ఞథత్తం పఞ్ఞాయతి. లక్ఖణం పన న విగచ్ఛతి, కక్ఖళలక్ఖణావ హోతి. ఉచ్ఛురసాదిభావేన చ యూసాకారసణ్ఠితాయ ఆపోధాతుయా సుస్సిత్వా ఘనపథవిభావం ఆపజ్జమానాయ పురిమభావో విగచ్ఛతి, భావఞ్ఞథత్తం పఞ్ఞాయతి. లక్ఖణం పన న విగచ్ఛతి, ఆబన్ధనలక్ఖణావ హోతి. **తత్రిదం అఞ్ఞథత్త**న్తి ఏత్థ పన గతిఅఞ్ఞథత్తం అధిప్పేతం, తఞ్హి అరియసావకస్స నత్థి. పసాదఞ్ఞథత్తమ్పి నత్థియేవ, ఇధ పన పసాదఫలం పకాసేతుం గతిఅఞ్ఞథత్తమేవ దస్సితం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

రాజకారామవగ్గో దుతియో.

౩. సరణానివగ్గో

౧-౨. పఠమమహానామసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౧౭-౧౮. తతియస్స పఠమే **ఇద్ధ**న్తి తేలమధుఫాణితాదీహి సమిద్ధం. **ఫీత**న్తి హత్థూపగసీసూపగగీవూపగాదిఅలఙ్కారవసేన సుపుప్ఫితం. **ఆకిణ్ణమనుస్స**న్తి నిరన్తరమనుస్సం. **సమ్బాధబ్యూహ**న్తి బ్యూహా వుచ్చన్తి అవినిబ్బిద్ధరచ్ఛాయో, యా పవిట్ఠమగ్గేనేవ నిగ్గచ్ఛన్తి, తా సమ్బాధా బ్యూహా బహుకా ఏత్థాతి **సమ్బాధబ్యూహం**. ఇమినాపి నగరస్స ఘనవాసమేవ దీపేతి. **భన్తేనా**తి ఇతో చితో చ పరిబ్భమన్తేన ఉద్ధతచారినా. దుతియం ఉత్తానమేవ.

౩. గోధసక్కసుత్తవణ్ణనా

౧౦౧౯. తతియే **భగవావ ఏతం జానేయ్య ఏతేహి ధమ్మేహి సమన్నాగతం వా అసమన్నాగతం వా**తి ఇదం సో సక్కో తీహి ధమ్మేహి సమన్నాగతస్స పుగ్గలస్స సోతాపన్నభావం, చతూహి వా ధమ్మేహి సమన్నాగతస్స సోతాపన్నభావం భగవావ జానాతీతి అధిప్పాయేన ఆహ.

కోచిదేవ ధమ్మసముప్పాదో ఉప్పజ్జేయ్యాతి కిఞ్చిదేవ కారణం ఉప్పజ్జేయ్య. **ఏకతో అస్స భగవా, ఏకతో భిక్ఖుసఙ్ఘో**తి యస్మిం కారణే ఉప్పన్నే భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘేన నానాలద్ధికో హుత్వా ఏకం వాదం వదన్తో ఏకతో అస్స, భిక్ఖుసఙ్ఘోపి ఏకం వదన్తో ఏకతోతి అత్థో. **తేనేవాహ**న్తి యం వాదం తుమ్హే వదేథ, తమేవాహం గణ్హేయ్యన్తి. నను చ అరియసావకస్స రతనత్తయే పసాదనానత్తం నత్థి, అథ కస్మా ఏస ఏవమాహాతి? భగవతో సబ్బఞ్ఞుతాయ. ఏవఞ్హిస్స హోతి "భిక్ఖుసఙ్ఘో అత్తనో అసబ్బఞ్ఞుతాయ అజానిత్వాపి కథేయ్య, సత్థు పన అఞ్ఞాణం నామ నత్థీ"తి. తస్మా ఏవమాహ. **అఞ్ఞత్ర కల్యాణా అఞ్ఞత్ర కుసలా**తి కల్యాణమేవ కుసలమేవ వదామి, న కల్యాణకుసలవిముత్తన్తి. అపిచస్స అనవజ్జనదోసో ఏసోతి.

౪. పఠమసరణానిసక్కసుత్తవణ్ణనా

౧౦౨౦. చతుత్థే **ఇధ మహానామ ఏకచ్చో పుగ్గలో**తి ఇదం న కేవలం సరణాని ఏవ అపాయతో ముత్తో, ఇమేపి పుగ్గలా ముత్తాతి దస్సేతుం ఆరద్ధం. **మత్తసో నిజ్ఝానం ఖమన్తీ**తి పమాణేన చ ఓలోకనం ఖమన్తి. ఇమినా ధమ్మానుసారిమగ్గట్ఠపుగ్గలం దస్సేతి. **అగన్తా నిరయ**న్తి మగ్గట్ఠపుగ్గలో హి అపాయతో పరిముత్తోతి వా పరిముచ్చిస్సతీతి వా వత్తుం న వట్టతి, పరిముచ్చతీతి పన వత్తుం వట్టతి. యస్మా చ పరిముచ్చతి, తస్మా గన్తా నామ న హోతీతి, ‘‘అగన్తా’’తి వుత్తో, న గచ్ఛతీతి అత్థో. **సద్ధామత్తం పేమమత్త**న్తి ఇమినా సద్ధానుసారిమగ్గట్ఠపుగ్గలం దస్సేతి. **మహాసాలా**తి సమీపే ఠితేవ చత్తారో మహాసాలరుక్ఖే దస్సేన్తో ఆహ. **మరణకాలే సిక్ఖం సమాదియా**తి మరణసమయే తీసు సిక్ఖాసు పరిపూరకారీ అహోసీతి దస్సేతి.

౫. దుతియసరణానిసక్కసుత్తవణ్ణనా

౧౦౨౧. పఞ్చమే **దుక్ఖేత్త**న్తి విసమఖేత్తం. **దుబ్భూమ**న్తి ఊసరభూమిం లోణూపహతం. **ఖణ్డానీ**తి పరిభిన్నాని. **పూతీనీ**తి ఉదకేన తేమేత్వా పూతిభావం ఆపన్నాని. **వాతాతపహతానీ**తి వాతాతపేన హతత్తా నిరోజభావం గతాని. **అసారాదానీ**తి అనాదిన్నసారాని అగహితసారాని. **అసుఖసయితానీ**తి న కోట్ఠాదీసు పక్ఖిపిత్వా సుట్ఠు ఠపితాని. **సుఖసయితానీ**తి ఠపితట్ఠానతో చత్తారో మాసే అచలితాని.

౬. పఠమఅనాథపిణ్డికసుత్తవణ్ణనా

౧౦౨౨. ఛట్ఠే **తానస్సో వేదనా పటిప్పస్సమ్భేయ్యా**తి ఖణేన వేదనా పటిప్పస్సమ్భేయ్య. **మిచ్ఛాఞాణేనా**తి మిచ్ఛాపచ్చవేక్ఖణేన **మిచ్ఛావిముత్తియా**తి అనియ్యానికవిముత్తియా. **తస్మా సద్ధఞ్చ సీలఞ్చా**తి గాథా వుత్తత్థా ఏవ. **యత్ర హి నామా**తి యో నామ.

౭. దుతియఅనాథపిణ్డికసుత్తవణ్ణనా

౧౦౨౩. సత్తమే **సమ్పరాయికం మరణభయ**న్తి సమ్పరాయహేతుకం మరణభయం **గిహిసామీచికానీ**తి గిహీనం అనుచ్ఛవికాని. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

సరణానివగ్గో తతియో.

౪. పుఞ్ఞాభిసన్దవగ్గో

౧. పఠమపుఞ్ఞాభిసన్దసుత్తవణ్ణనా

౧౦౨౭. చతుత్థస్స పఠమే **పుఞ్ఞాభిసన్దా కుసలాభిసన్దా**తి పుఞ్ఞనదియో కుసలనదియో. **సుఖస్సాహారా**తి సుఖస్స పచ్చయా.

౪. పఠమదేవపదసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩౦. చతుత్థే **దేవపదానీ**తి దేవానం ఞాణేన, దేవస్స వా ఞాణేన అక్కన్తపదాని. **విసుద్ధియా**తి విసుజ్ఝనత్థాయ. **పరియోదపనాయా**తి పురియోదపనత్థాయ జోతనత్థాయ. ఇమస్మిం సుత్తే చత్తారోపి ఫలట్ఠపుగ్గలా విసుద్ధట్ఠేన దేవా నామ జాతా.

౮. వస్ససుత్తవణ్ణనా

౧౦౩౪. అట్ఠమే **పారంగన్త్వా**తి పారం వుచ్చతి నిబ్బానం, తం పత్వాతి అత్థో. **ఆసవానం ఖయాయ సంవత్తన్తీ**తి న పఠమం నిబ్బానం గన్త్వా పచ్ఛా సంవత్తన్తి, గచ్ఛమానా ఏవ సంవత్తన్తి. దేసనా పన ఏవం కతా.

౧౦. నన్దియసక్కసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩౬. దసమే **దివా పవివేకాయ రత్తిం పటిసల్లానాయా**తి దివా పవివేకత్థాయ రత్తిం పటిసల్లానత్థాయ . **ధమ్మా న పాతుభవన్తీ**తి సమథవిపస్సనా ధమ్మా న ఉప్పజ్జన్తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పుఞ్ఞాభిసన్దవగ్గో చతుత్థో.

౫. సగాథకపుఞ్ఞాభిసన్దవగ్గో

౧. పఠమఅభిసన్దసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩౭. పఞ్చమస్స పఠమే **అసఙ్ఖ్యేయ్యో**తి ఆళ్హకగణనాయ అసఙ్ఖ్యేయ్యో, యోజనవసేన పనస్స సఙ్ఖ్యా అత్థి. **బహుభేరవ**న్తి సవిఞ్ఞాణకఅవిఞ్ఞాణకానం భేరవారమ్మణానం వసేన బహుభేరవం. **పుథూ**తి బహూ. **సవన్తీ**తి సన్దమానా. **ఉపయన్తీ**తి ఉపగచ్ఛన్తి.

౨. దుతియఅభిసన్దసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩౮. దుతియే **యత్థిమా మహానదియో సంసన్దన్తి సమేన్తీ**తి యస్మిం సంభజ్జే ఏతా మహానదియో ఏకీభవన్తి, నిరన్తరా భవన్తీతి అత్థో.

౩. తతియఅభిసన్దసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩౯. తతియే **పుఞ్ఞకామో**తి పుఞ్ఞత్థికో. **కుసలే పతిట్ఠితో**తి మగ్గకుసలే పతిట్ఠితో. **భావేతి మగ్గం అమతస్స పత్తియా**తి నిబ్బానస్స పాపుణనత్థం అరహత్తమగ్గం భావేతి. **ధమ్మసారాధిగమో**తి ధమ్మసారో వుచ్చతి అరియఫలం ధమ్మసారో, అధిగమో అస్సాతి ధమ్మసారాధిగమో, అధిగతఫలోతి అత్థో. **ఖయే రతో**తి కిలేసక్ఖయే రతో.

౪. పఠమమహద్ధనసుత్తవణ్ణనా

౧౦౪౦. చతుత్థే **అడ్ఢో మహద్ధనో**తి సత్తవిధేన అరియధనేన అడ్ఢో చేవ మహద్ధనో చ. తేనేవ భోగేన **మహాభోగో**. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

సగాథకపుఞ్ఞాభిసన్దవగ్గో పఞ్చమో.

౬. సప్పఞ్ఞవగ్గో

౨. వస్సంవుత్థసుత్తవణ్ణనా

౧౦౪౮. ఛట్ఠస్స దుతియే అయమధిప్పాయో – సోతాపన్నో భిక్ఖు ఏత్తకేన వోసానం అనాపజ్జిత్వా తానేవ ఇన్ద్రియబలబోజ్ఝఙ్గాని సమోధానేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా సకదాగామిమగ్గం పాపుణిస్సతి, సకదాగామీ అనాగామిమగ్గం, అనాగామీ అరహత్తమగ్గన్తి ఇమమత్థం సన్ధాయ భగవతా ఇమస్మిం సుత్తే సాసనే తన్తి పవేణీ కథితాతి.

౩. ధమ్మదిన్నసుత్తవణ్ణనా

౧౦౪౯. తతియే **ధమ్మదిన్నో**తి సత్తసు జనేసు ఏకో. బుద్ధకాలస్మిఞ్హి ధమ్మదిన్నో ఉపాసకో, విసాఖో ఉపాసకో, ఉగ్గో గహపతి, చిత్తో గహపతి, హత్థకో ఆళవకో, చూళఅనాథపిణ్డికో, మహాఅనాథపిణ్డికోతి ఇమే సత్త జనా పఞ్చసతఉపాసకపరివారా అహేసుం. ఏతేసు ఏస అఞ్ఞతరో.

గమ్భీరాతి ధమ్మగమ్భీరా సల్లసుత్తాదయో. **గమ్భీరత్థా**తి అత్థగమ్భీరా చేతనాసుత్తన్తాదయో. **లోకుత్తరా**తి లోకుత్తరత్థదీపకా అసఙ్ఖతసంయుత్తాదయో. **సుఞ్ఞతప్పటిసంయుత్తా**తి సత్తసుఞ్ఞతాదీపకా ఖజ్జనికసుత్తన్తాదయో. **ఉపసమ్పజ్జ విహరిస్సామా**తి పటిలభిత్వా విహరిస్సామ. **ఏవఞ్హి వో, ధమ్మదిన్న, సిక్ఖితబ్బ**న్తి ఏవం తుమ్హేహి చన్దోపమపటిపదం రథవినీతపటిపదం మోనేయ్యపటిపదం మహాఅరియవంసపటిపదం పూరేన్తేహి సిక్ఖితబ్బం. ఇతి సత్థా ఇమేసం ఉపాసకానం అసయ్హభారం ఆరోపేసి. కస్మా ? ఏతే కిర న అత్తనో భూమియం ఠత్వా ఓవాదం యాచింసు, అవిసేసేన పన సబ్బభారం ఉక్ఖిపితుం సమత్థా వియ "ఓవదతు నో, భన్తే, భగవా"తి యాచింసు. తేన తేసం సత్థా అసయ్హభారం ఆరోపేన్తో ఏవమాహ. **న ఖో నేత**న్తి న ఖో ఏతం. నకారో పనేత్థ బ్యఞ్జనసన్ధిమత్తమేవాతి వేదితబ్బో. **తస్మా**తి యస్మా ఇదాని అత్తనో భూమియం ఠత్వా ఓవాదం యాచథ, తస్మా.

౪. గిలానసుత్తవణ్ణనా

౧౦౫౦. చతుత్థే **న ఖో పనేత**న్తి న ఖో అమ్హేహి ఏతం. **సప్పఞ్ఞో ఉపాసకో**తి సోతాపన్నో అధిప్పేతో. **అస్సాసనీయేహి ధమ్మేహీ**తి అస్సాసకరేహి ధమ్మేహి. **అస్సాసేతాయస్మా**తి అస్సాసేతు ఆయస్మా. **మారిసో**తి మరణపటిబద్ధో. **మరణధమ్మో**తి మరణసభావో. **అధిమోచేహీ**తి ఠపేహి. **అధిమోచిత**న్తి ఠపితం. **ఏవం విముత్తచిత్తస్సా**తి ఏవం అరహత్తఫలవిముత్తియా విముత్తచిత్తస్స. **యదిదం విముత్తియా విముత్త**న్తి యం ఇదం విముత్తిం ఆరబ్భ విముత్తియా నానాకరణం వత్తబ్బం సియా, న తం వదామి. భిక్ఖుసఙ్ఘస్స హి చేతియఙ్గణబోధియఙ్గణవత్తేసు చేవ అసీతిక్ఖన్ధకవత్తేసు చాతి ఆగమనీయగుణేసు పమాణం నామ నత్థి, పటివిద్ధే పన మగ్గే వా ఫలే వా ఉపాసకానఞ్చ భిక్ఖూనఞ్చ నానాకరణం నత్థి.

౬. పఞ్ఞాపటిలాభసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩౭. నవమే **పఞ్ఞాపటిలాభాయ సంవత్తన్తీ**తి ఏత్థ సత్త సేక్ఖా పఞ్ఞం పటిలభన్తి నామ, ఖీణాసవో పటిలద్ధపఞ్ఞో నామాతి వేదితబ్బో. పరతో **పఞ్ఞాబుద్ధియా**తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

సప్పఞ్ఞవగ్గో ఛట్ఠో.

౭. మహాపఞ్ఞవగ్గో

౧. మహాపఞ్ఞాసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩౮. సత్తమే **మహాపఞ్ఞతాయ సంవత్తన్తీ**తిఆదీసు “మహన్తే అత్థే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా”తిఆదినా పటిసమ్భిదాయం (పటి॰ మ॰ ౩.౪) వుత్తనయేనేవ సబ్బత్థ సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

సోతాపత్తిసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. సచ్చసంయుత్తం

౧. సమాధివగ్గో

౧. సమాధిసుత్తవణ్ణనా

౧౦౭౧. సచ్చసంయుత్తస్స పఠమే **సమాధిం, భిక్ఖవే**తి తే కిర భిక్ఖూ చిత్తేకగ్గతాయ పరిహాయన్తి, అథ నేసం సత్థా – “ఏవమేతే చిత్తేకగ్గతం లభిత్వా, కమ్మట్ఠానం వడ్ఢేత్వా, విసేసం పాపుణిస్సన్తీ”తి ఇమం దేసనం ఆరభి. **తస్మాతిహ, భిక్ఖవే, ‘‘ఇదం దుక్ఖ’’న్తి యోగో కరణీయో**తి ఏత్థ యథాభూతాదివసేన కారణచ్ఛేదో వేదితబ్బో. ఇదఞ్హి వుత్తం హోతి – భిక్ఖవే, యస్మా సమాహితో భిక్ఖు చత్తారి సచ్చాని యథాభూతం పజానాతి, తస్మా తుమ్హేహి చ సమాహితేహి చతున్నం సచ్చానం యథాభూతం పజాననత్థాయ “ఇదం దుక్ఖ”న్తి యోగో కరణీయో. తథా యస్మా చత్తారి సచ్చాని తథాగతస్సేవ పాతుభావా పాకటాని హోన్తి, యస్మా చ తథాగతేన సువిభత్తాని, యస్మా చ తేసు అపరిమాణా వణ్ణా అపరిమాణాని పదబ్యఞ్జనాని, యస్మా చ తేసం అప్పటివిద్ధత్తా వట్టం వడ్ఢతి, తేసం పటివిద్ధకాలతో పట్ఠాయ న వడ్ఢతి, తస్మా “ఏవం నో వట్టం న వడ్ఢిస్సతీ”తి తుమ్హేహి “ఇదం దుక్ఖ”న్తి యోగో కరణీయో.

౨. పటిసల్లానసుత్తవణ్ణనా

౧౦౭౨. దుతియం కాయవివేకవికలానం కాయవివేకపటిలాభత్థాయ వుత్తం.

౩. పఠమకులపుత్తసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౭౩-౭౫. తతియే **అభిసమయాయా**తి అభిసమయత్థాయ. **సమణబ్రాహ్మణా**తి చేత్థ సాసనావచరా అధిప్పేతా. తథా చతుత్థపఞ్చమేసు, తేన తేన అభిలాపేన బుజ్ఝనకానం పన అజ్ఝాసయేనేతాని వుత్తాని.

౬. దుతియసమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౧౦౭౬. ఛట్ఠే **అభిసమ్బుద్ధం పకాసేసు**న్తి అభిసమ్బుద్ధో అహన్తి ఏవం అత్తానం అభిసమ్బుద్ధం పకాసయింసు. ఇమస్మిఞ్హి సుత్తే సబ్బఞ్ఞుబుద్ధా చ సమణగహణేన గహితా.

౧౦. తిరచ్ఛానకథాసుత్తవణ్ణనా

౧౦౮౦. దసమే **అనేకవిహిత**న్తి అనేకవిధం. **తిరచ్ఛానకథ**న్తి అనియ్యానికత్తా సగ్గమోక్ఖమగ్గానం తిరచ్ఛానభూతం కథం. **రాజకథ**న్తిఆదీసు రాజానం ఆరబ్భ “మహాసమ్మతో మన్ధాతా ధమ్మాసోకో ఏవం మహానుభావో”తిఆదినా నయేన పవత్తకథా **రాజకథా**. ఏస నయో **చోరకథా**దీసు. తేసు “అసుకో రాజా అభిరూపో దస్సనీయో”తిఆదినా నయేన గేహసితకథావ తిరచ్ఛానకథా హోతి. “సోపి నామ ఏవం మహానుభావో ఖయం గతో”తి ఏవం పవత్తా పన కమ్మట్ఠానభావే తిట్ఠతి. చోరేసుపి “మూలదేవో ఏవం మహానుభావో మేఘమాలో ఏవం మహానుభావో”తి తేసం కమ్మం పటిచ్చ “అహో సూరా”తి గేహసితకథావ తిరచ్ఛానకథా. యుద్ధేపి భారతయుద్ధాదీసు “అసుకేన అసుకో ఏవం మారితో ఏవం విద్ధో”తి

కామస్సాదవసేనేవ కథా తిరచ్ఛానకథా, “తేపి నామ ఖయం గతా”తి ఏవం పవత్తా పన సబ్బత్థ కమ్మట్ఠానమేవ హోతి. అపిచ అన్నాదీసు “ఏవం వణ్ణవన్తం గన్ధవన్తం రసవన్తం ఫస్ససమ్పన్నం ఖాదిమ్హ భుఞ్జిమ్హ పివిమ్హ పరిభుఞ్జిమ్హా”తి కామస్సాదవసేన కథేతుం న వట్టతి. సాత్థకం పన కత్వా “పుబ్బే ఏవం వణ్ణాదిసమ్పన్నం అన్నం పానం వత్థం సయనం మాలం గన్ధం విలేపనం సీలవన్తానం అదమ్హ, చేతియే పూజం అకరిమ్హా”తి కథేతుం వట్టతి.

ఞాతికథాదీసుపి “అమ్హాకం ఞాతకా సూరా సమత్థా”తి వా, “పుబ్బే మయం ఏవం విచిత్రేహి యానేహి విచరిమ్హా”తి వా అస్సాదవసేన వత్తుం న వట్టతి. సాత్థకం పన కత్వా “తేపి నో ఞాతకా ఖయం గతా”తి వా, “పుబ్బే మయం ఏవరూపా ఉపాహనా సఙ్ఘస్స అదమ్హా”తి వా కథేతబ్బా. **గామకథా**దీసుపి సునివిట్ఠదున్నివిట్ఠసుభిక్ఖదుబ్భిక్ఖాదివసేన వా “అసుకగామవాసినో సూరా సమత్థా”తి వా ఏవం అస్సాదవసేన వత్తుం న వట్టతి, సాత్థకం పన కత్వా “సద్ధా పసన్నా”తి వా, “ఖయం గతా”తి వా వత్తుం వట్టతి. **నిగమనగరజనపదకథాసు**పి ఏసేవ నయో.

ఇత్థికథాపి వణ్ణసణ్ఠానాదీని పటిచ్చ అస్సాదవసేన వత్తుం న వట్టతి, “సద్ధా పసన్నా ఖయం గతా”తి ఏవమేవ వట్టతి. **సూరకథా**పి “నన్దిమిత్తో నామ యోధో సూరో అహోసీ”తి అస్సాదవసేన వత్తుం న వట్టతి, “సద్ధో పసన్నో అహోసి, ఖయం గతో”తి ఏవమేవ వట్టతి. సురాకథాతిపి పాఠో. సాపి చేసా సురాకథా “ఏవరూపా నామ సురా పీతా రతిజననీ హోతీ”తి అస్సాదవసేనేవ న వట్టతి, ఆదీనవవసేన పన “ఉమ్మత్తకసంవత్తనికా”తిఆదినా నయేన వట్టతి. **విసిఖాకథా**పి “అసుకవిసిఖా సునివిట్ఠా దున్నివిట్ఠా”తి వా, “అసుకవిసిఖాయ వాసినో సూరా సమత్థా”తి వా అస్సాదవసేనేవ వత్తుం న వట్టతి, “సద్ధా పసన్నా ఖయం గతా”తి ఏచ్చేవం వట్టతి. **కుమ్భట్ఠానకథా**తి ఉదకతిత్థకథా వుచ్చతి, కుమ్భదాసికథా వా. సాపి “పాసాదికా నచ్చితుం గాయితుం ఛేకా”తి అస్సాదవసేన న వట్టతి, “సద్ధా పసన్నా”తిఆదినా నయేనేవ వట్టతి.

పుబ్బపేతకథాతి అతీతఞాతికథా. తత్థ వత్తమానఞాతికథాసదిసోవ వినిచ్ఛయో. **నానత్తకథా**తి పురిమపచ్ఛిమకథాహి విముత్తా అవసేసా నానాసభావా నిరత్థకకథా. **లోకక్ఖాయికా**తి “అయం లోకో కేన నిమ్మితో, అసుకేన నామ నిమ్మితో, కాకో సేతో అట్ఠీనం సేతత్తా, బలాకా రత్తా లోహితస్స రత్తత్తా”తి ఏవమాదికా లోకాయతవితణ్డసల్లాపకథా. **సముద్దక్ఖాయికా** నామ “కస్మా సముద్దో సాగరో, సాగరదేవేన ఖనితత్తా సాగరో, ఖతో మేతి హత్థముద్దాయ నివేదితత్తా సముద్దో”తి ఏవమాదికా నిరత్థకసముద్దక్ఖాయికకథా. ఇతి భవో ఇతి అభవోతి యం వా తం వా నిరత్థకకారణం వత్వా పవత్తితకథా **ఇతిభవాభవకథా**. ఏత్థ చ భవోతి సస్సతం, అభవోతి ఉచ్ఛేదం. భవోతి వుద్ధి, అభవోతి హాని. భవోతి కామసుఖం, అభవోతి అత్తకిలమథో. ఇతి ఇమాయ ఛబ్బిధాయ ఇతిభవాభవకథాయ సద్ధిం బాత్తింస తిరచ్ఛానకథా నామ హోన్తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

పఠమో వగ్గో.

౨. ధమ్మచక్కప్పవత్తనవగ్గో

౧. ధమ్మచక్కప్పవత్తనసుత్తవణ్ణనా

౧౦౮౧. దుతియస్స పఠమే **బారాణసియ**న్తి ఏవంనామకే నగరే. **ఇసిపతనే మిగదాయే**తి ఇసీనం పతనుప్పతనవసేన ఏవంలద్ధనామే మిగానం అభయదానవసేన దిన్నత్తా మిగదాయసఙ్ఖాతే ఆరామే. ఏత్థ హి ఉప్పన్నుప్పన్నా సబ్బఞ్ఞుఇసయో పతన్తి, ధమ్మచక్కప్పవత్తనత్థం నిసీదన్తీతి అత్థో. నన్దమూలకపబ్భారతో సత్తాహచ్చయేన

నిరోధసమాపత్తితో వుట్ఠితా అనోతత్తదహే కతముఖధోవనాదికిచ్చా ఆకాసేన ఆగన్త్వా పచ్చేకబుద్ధఇసయోపేత్థ ఓతరణవసేన పతన్తి, ఉపోసథత్థఞ్చ అనుపోసథత్థఞ్చ సన్నిపతన్తి, గన్ధమాదనం పటిగచ్ఛన్తాపి తతోవ ఉప్పతన్తీతి ఇమినా ఇసీనం పతనుప్పతనవసేన తం “ఇసిపతన”న్తి వుచ్చతి.

ఆమన్తేసీతి దీపఙ్కరపాదమూలే కతాభినీహారతో పట్ఠాయ పారమియో పూరేన్తో అనుపుబ్బేన పచ్ఛిమభవే కతాభినిక్ఖమనో అనుపుబ్బేన బోధిమణ్డం పత్వా తత్థ అపరాజితపల్లఙ్కే నిసిన్నో మారబలం భిన్దిత్వా పఠమయామే పుబ్బేనివాసం అనుస్సరిత్వా మజ్ఝిమయామే దిబ్బచక్ఖుం విసోధేత్వా పచ్ఛిమయామావసానే దససహస్సిలోకధాతుం ఉన్నాదేన్తో సబ్బఞ్ఞుతం పత్వా సత్త సత్తాహాని బోధిమణ్డే వీతినామేత్వా మహాబ్రహ్మునా ఆయాచితధమ్మదేసనో బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేత్వా లోకానుగ్గహేన బారాణసిం గన్త్వా పఞ్చవగ్గియే సఞ్ఞాపేత్వా ధమ్మచక్కం పవత్తేతుకామో ఆమన్తేసి.

ద్వేమే, భిక్ఖవే, అన్తాతి ద్వే ఇమే, భిక్ఖవే, కోట్ఠాసా. ఇమస్స పన పదస్స సహ సముదాహారేన సముదాహారనిగ్ఘోసో హేట్ఠా అవీచిం ఉపరి భవగ్గం పత్వా దససహస్సిలోకధాతుం పత్థరిత్వా అట్ఠాసి. తస్మింయేవ సమయే అట్ఠారసకోటిసఙ్ఖా బ్రహ్మానో సమాగచ్ఛింసు, పచ్ఛిమదిసాయ సూరియో అత్థమేతి, పాచీనదిసాయ ఆసాళ్హనక్ఖత్తేన యుత్తో పుణ్ణచన్దో ఉగ్గచ్ఛతి. తస్మిం సమయే భగవా ఇమం ధమ్మచక్కప్పవత్తనసుత్తం ఆరభన్తో “ద్వేమే, భిక్ఖవే, అన్తా”తిఆదిమాహ.

తత్థ **పబ్బజితేనా**తి గిహిసంయోజనం ఛిన్దిత్వా పబ్బజ్జుపగతేన. **న సేవితబ్బా**తి న వళఞ్జేతబ్బా . **యో చాయం కామేసు కామసుఖల్లికానుయోగో**తి యో చ అయం వత్థుకామేసు కిలేసకామసుఖస్స అనుయోగో. **హీనో**తి లామకో. **గమ్మో**తి గామవాసీనం సన్తకో. **పోథుజ్జనికో**తి అన్ధబాలజనేన ఆచిణ్ణో. **అనరియో**తి న అరియో న విసుద్ధో న ఉత్తమో న వా అరియానం సన్తకో. **అనత్థసంహితో**తి న అత్థసంహితో, హితసుఖావహకారణం అనిస్సితోతి అత్థో. **అత్తకిలమథానుయోగో**తి అత్తనో కిలమథస్స అనుయోగో, అత్తనో దుక్ఖకరణన్తి అత్థో. **దుక్ఖో**తి కణ్టకాపస్సయసేయ్యాదీహి అత్తమారణేహి దుక్ఖావహో.

పఞ్ఞాచక్ఖుం కరోతీతి **చక్ఖుకరణీ**. దుతియపదం తస్సేవ వేవచనం. **ఉపసమాయా**తి కిలేసూపసమత్థాయ. **అభిఞ్ఞాయా**తి చతున్నం సచ్చానం అభిజాననత్థాయ. **సమ్బోధాయా**తి తేసంయేవ సమ్బుజ్ఝనత్థాయ. **నిబ్బానాయా**తి నిబ్బానసచ్ఛికిరియాయ. సేసమేత్థ యం వత్తబ్బం సియా, తం హేట్ఠా తత్థ తత్థ వుత్తమేవ. సచ్చకథాపి సబ్బాకారేనేవ విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౨.౫౨౯) విత్థారితా.

తిపరివట్టన్తి సచ్చఞాణకిచ్చఞాణకతఞాణసఙ్ఖాతానం తిణ్ణం పరివట్టానం వసేన తిపరివట్టం. ఏత్థ హి “ఇదం దుక్ఖం అరియసచ్చం, ఇదం దుక్ఖసముదయ”న్తి ఏవం చతూసు సచ్చేసు యథాభూతం ఞాణం **సచ్చఞాణం** నామ. తేసుయేవ “పరిఞ్ఞేయ్యం పహాతబ్బ”న్తి ఏవం కత్తబ్బకిచ్చజాననఞాణం **కిచ్చఞాణం** నామ. “పరిఞ్ఞాతం పహీన”న్తి ఏవం తస్స తస్స కిచ్చస్స కతభావజాననఞాణం **కతఞాణం** నామ. **ద్వాదసాకార**న్తి తేసంయేవ ఏకేకస్మిం సచ్చే తిణ్ణం తిణ్ణం ఆకారానం వసేన ద్వాదసాకారం. **ఞాణదస్సన**న్తి ఏతేసం తిపరివట్టానం ద్వాదసన్నం ఆకారానం వసేన ఉప్పన్నఞాణసఙ్ఖాతం దస్సనం. **ధమ్మచక్ఖు**న్తి అఞ్ఞత్థ తయో మగ్గా తీణి చ ఫలాని ధమ్మచక్ఖు నామ హోన్తి, ఇధ పఠమమగ్గోవ.

ధమ్మచక్కన్తి పటివేధఞాణే చేవ దేసనాఞాణే చ. బోధిపల్లఙ్కే నిసిన్నస్స హి చతూసు సచ్చేసు ఉప్పన్నం ద్వాదసాకారం పటివేధఞాణమ్పి, ఇసిపతనే నిసిన్నస్స ద్వాదసాకారాయ సచ్చదేసనాయ పవత్తితం దేసనాఞాణమ్పి

ధమ్మచక్కం నామ. ఉభయమ్పి హేతం దసబలస్స ఉరే పవత్తఞాణమేవ. ఇమాయ దేసనాయ పకాసేన్తేన భగవతా ధమ్మచక్కం పవత్తితం నామ. తం పనేతం ధమ్మచక్కం యావ అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరో అట్ఠారసహి బ్రహ్మకోటీహి సద్ధిం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాతి , తావ నం భగవా పవత్తేతి నామ, పతిట్ఠితే చ పవత్తితం నామ. తం సన్ధాయ **పవత్తితే చ పన భగవతా ధమ్మచక్కే భుమ్మా దేవా సద్దమనుస్సావేసు**న్తిఆది వుత్తం.

తత్థ **భుమ్మా**తి భూమట్ఠకదేవతా. **సద్దమనుస్సావేసు**న్తి ఏకప్పహారేనేవ సాధుకారం దత్వా – ''ఏతం భగవతా''తిఆదీని వదన్తా అనుసావయింసు. **ఓభాసో**తి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణోభాసో. సో హి తదా దేవానం దేవానుభావం అతిక్కమిత్వా విరోచిత్థ. **అఞ్ఞాసి వత, భో, కోణ్డఞ్ఞో**తి ఇమస్సపి ఉదానస్స ఉదాహారనిగ్ఘోసో దససహస్సిలోకధాతుం ఫరిత్వా అట్ఠాసి.

౯. సఙ్కాసనసుత్తవణ్ణనా

౧౦౮౯. నవమే **అపరిమాణా వణ్ణా**తి అప్పమాణాని అక్ఖరాని. **బ్యఞ్జనా**తి తేసంయేవ వేవచనం, వణ్ణానం వా ఏకదేసో యదిదం బ్యఞ్జనా నామ. **సఙ్కాసనా**తి విభత్తియో. ఏకమేకస్మిఞ్హి సచ్చే సబ్బాకారేన విత్థారియమానే వణ్ణాదీనం అన్తో నామ నత్థి. తస్మా ఏవమాహ.

౧౦. తథసుత్తవణ్ణనా

౧౦౯౦. దసమే సభావావిజహనట్ఠేన **తథం**. దుక్ఖఞ్హి దుక్ఖమేవ వుత్తం. సభావస్స అమోఘతాయ **అవితథం**. న హి దుక్ఖం అదుక్ఖం నామ హోతి. అఞ్ఞభావానుపగమేన **అనఞ్ఞథం**. న హి దుక్ఖం సముదయాదిభావం ఉపగచ్ఛతి. **సముదయాదీసు**పి ఏసేవ నయోతి.

ధమ్మచక్కప్పవత్తనవగ్గో దుతియో.

౩. కోటిగామవగ్గో

౧. కోటిగామసుత్తవణ్ణనా

౧౦౯౧. తతియస్స పఠమే **అననుబోధా**తి అననుబుజ్ఝనేన. **అప్పటివేధా**తి అప్పటివిజ్ఝనేన.

౨. దుతియకోటిగామసుత్తవణ్ణనా

౧౦౯౨. దుతియే **చేతోవిముత్తి పఞ్ఞావిముత్తీ**తి ఫలసమాపత్తిఫలపఞ్ఞానం నామం.

౭. తథసుత్తవణ్ణనా

౧౦౯౭. సత్తమే **తస్మా అరియసచ్చానీ**తి యస్మా తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథాని, తస్మా అరియానం సచ్చానీతి వుచ్చన్తి. న హి వితథాని అరియా అరియసచ్చతో పటివిజ్ఝన్తి.

౮. లోకసుత్తవణ్ణనా

౧౧౯౮. అట్ఠమే **తథాగతో అరియో, తస్మా ‘‘అరియసచ్చానీ’’**తి యస్మా అరియేన తథాగతేన పటివిద్ధత్తా దేసితత్తా చ తాని అరియసన్తకాని హోన్తి, తస్మా అరియస్స సచ్చత్తా అరియసచ్చానీతి అత్థో.

౧౦. గవమ్పతిసుత్తవణ్ణనా

౧౧౦౦. దసమే **సహఞ్చనికే**తి సహఞ్చనియనగరే. **యో, భిక్ఖవే, దుక్ఖం పస్సతి, దుక్ఖసముదయమ్పి సో పస్సతీ**తిఆది ఏకపటివేధవసేన వుత్తం, ఇమస్మిఞ్హి సుత్తే ఏకపటివేధోవ కథితో.

కోటిగామవగ్గో తతియో.

౪. సీసపావనవగ్గో

౧. సీసపావనసుత్తవణ్ణనా

౧౧౦౧. చతుత్థస్స పఠమే **యదిదం ఉపరీ**తి యాని ఇమాని ఉపరి. **సీసపావనే**తి సీసపారుక్ఖే.

౨. ఖదిరపత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౧౦౨. దుతియే **అనభిసమేచ్చా**తి ఞాణేన అనభిసమాగన్త్వా, అప్పటివిజ్ఝిత్వాతి అత్థో.

౩. దణ్డసుత్తవణ్ణనా

౧౧౦౩. తతియే **అస్మా లోకా పరం లోక**న్తి ఇమమ్హా మనుస్సలోకా పరం నిరయమ్పి, తిరచ్ఛానయోనిమ్పి, పేత్తివిసయమ్పి, మనుస్సలోకమ్పి, దేవలోకమ్పి, గచ్ఛన్తి, పునప్పునం వట్టస్మింయేవ నిబ్బత్తన్తీతి అత్థో.

౫. సత్తిసతసుత్తవణ్ణనా

౧౧౦౫. పఞ్చమే **ఏవఞ్చేతం, భిక్ఖవే, అస్సా**తి, భిక్ఖవే, ఏవం చే ఏతం భవేయ్య, నిరన్తరం సత్తిసతేహి హఞ్ఞమానస్స దుక్ఖదోమనస్సేహి సహేవేస సచ్చాభిసమయో భవేయ్య చేతి అత్థో.

౯. ఇన్దఖీలసుత్తవణ్ణనా

౧౧౦౯. నవమే **ముఖం ఓలోకేన్తీ**తి అఞ్ఞాసయం ఓలోకేన్తి. అఞ్ఞాసయో ఇధ ముఖన్తి అధిప్పేతో.

౧౦. వాదత్థికసుత్తవణ్ణనా

౧౧౧౦. దసమే **సిలాయూపో**తి సిలాథమ్భో. **సోళసకుక్కుకో**తి సోళసహత్థో. సోళసకుక్కూతిపి పాఠో. **హేట్ఠా నేమఙ్గమా**తి హేట్ఠా ఆవాటం పవిట్ఠా. **అట్ఠ కుక్కు ఉపరినేమస్సా**తి అట్ఠ హత్థా ఆవాటస్స ఉపరి ఉగ్గన్త్వా ఠితా భవేయ్యుం. **భుసా**తి బలవతీ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

సీసపావనవగ్గో చతుత్థో.

౫. పపాతవగ్గో

౧. లోకచిన్తాసుత్తవణ్ణనా

౧౧౧౧. పఞ్చమస్స పఠమే **సుమాగధాయ పోక్ఖరణియా**తి ఏవంనామికాయ పోక్ఖరణియా. **లోకచిన్తం చిన్తేన్తో**తి, "కేన ను ఖో చన్దిమసూరియా కతా, కేన మహాపథవీ, కేన మహాసముద్దో, కేన సత్తా ఉప్పాదితా, కేన పబ్బతా, కేన అమ్బతాలనాళికేరాదయో"తి ఏవరూపం లోకచిన్తం చిన్తేన్తో నిసీది.

విచేతోతి విగతచిత్తో విక్ఖిత్తచిత్తో వా. **భూతంయేవ అద్దసా**తి తే కిర అసురా సమ్బరిమాయం సమ్పరివత్తేత్వా యథా నే సో పురిసో హత్థిఅస్సాదీసు ఆరుహన్తే ఉక్ఖిపిత్వా, భిసముళాలచ్ఛిద్దేహి పవిసన్తే పస్సతి, ఏవం అధిట్ఠహింసు. తం సన్ధాయ సత్థా "భూతంయేవ అద్దసా"తి ఆహ. **దేవానంయేవ మోహయమానా**తి దేవానం చిత్తం మోహయన్తా. **తస్మా**తి యస్మా లోకచిన్తం చిన్తేన్తో ఉమ్మత్తకోపి హోతి, తస్మా.

౨-౩. పపాతసుత్తాదివణ్ణనా

౧౧౧౨-౧౩. దుతియే **పటిభానకూటో**తి ఏకో మహన్తో పబ్బతసదిసో మరియాదపాసాణో. తతియే **అనిట్ఠరూప**న్తి అనిట్ఠసభావం.

౪. కూటాగారసుత్తవణ్ణనా

౧౧౧౪. చతుత్థే **హేట్ఠిమం ఘరం అకరిత్వా**తి థమ్భభిత్తిపాదుస్సాపనాదినా ఘరస్స హేట్ఠిమభాగం అకత్వా.

౫. వాలసుత్తవణ్ణనా

౧౧౧౫. పఞ్చమే **సన్థాగారే**తి సిప్పుగ్గణ్హనసాలాయం. **ఉపాసనం కరోన్తే**తి కణ్డఖిపనసిప్పం కరోన్తే. **అసనం అతిపాతేన్తే**తి కణ్డం అతిక్కమేన్తే. **పోఙ్ఖానుపోఙ్ఖ**న్తి ఏకం కణ్డం ఖిపిత్వా యథా అస్స సరస్స పోఙ్ఖం విజ్ఝతి, అపరం అనుపోఙ్ఖం నామ దుతియస్స పోఙ్ఖం, పున అపరం తస్స పోఙ్ఖన్తి ఏవం అతిపాతేన్తే అద్దస. **యత్ర హి నామా**తి యే నామ. **దురభిసమ్భవతర**న్తి దుక్కరతరం. **సత్తధా భిన్నస్స వాలస్స కోటియా కోటిం పటివిజ్ఝేయ్యా**తి ఏకం వాలం సత్తధా భిన్దిత్వా, తస్స ఏకం భేదం గహేత్వా, వాతిఙ్గణమజ్ఝే బన్ధిత్వా, అపరం భేదం కణ్డస్స అగ్గకోటియం బన్ధిత్వా, ఉసభమత్తే ఠితో కణ్డబద్ధాయ కోటియా తం వాతిఙ్గణబద్ధకోటిం పటివిజ్ఝేయ్యాతి అత్థో. **తస్మా**తి యస్మా ఏవం దుప్పటివిజ్ఝాని చత్తారి సచ్చాని, తస్మా.

౭. పఠమఛిగ్గళయుగసుత్తవణ్ణనా

౧౧౧౭. సత్తమే **అఞ్ఞమఞ్ఞఖాదికా**తి అఞ్ఞమఞ్ఞం ఖాదనం. **దుబ్బలఖాదికా**తి బలవన్తేహి మచ్ఛాదీహి దుబ్బలానం మచ్ఛాదీనం ఖాదనం.

౮. దుతియఛిగ్గళయుగసుత్తవణ్ణనా

౧౧౧౮. అట్ఠమే **మహాపథవీ**తి చక్కవాళగబ్భన్తరా మహాపథవీ. **అధిచ్చమిదం, భన్తే**తి ఇదం అధిచ్చుప్పత్తికం సచే తం యుగం న పూతి భవేయ్య, సముద్దే ఉదకం న సుస్సేయ్య, సో చ కచ్ఛపో న మరేయ్య, అపి నామ యదిచ్ఛావసేన సియాతి అత్థో.

ఏవం అధిచ్చమిదం, భిక్ఖవేతి ఏత్థ మహాసీవత్థేరో చత్తారి యుగాని దస్సేతి – పురత్థిమచక్కవాళముఖవట్టియం ఠితేన పురిసేన పక్ఖిత్తయుగస్స హి ఛిగ్గళేన తస్స అన్ధకచ్ఛపస్స గీవాయ పవేసనం వియ మనుస్సపటిలాభో అధిచ్చపటిలాభీ. దక్ఖిణచక్కవాళముఖవట్టియం ఠితేన పక్ఖిత్తస్స పన పరిబ్భమన్తస్స పురిమయుగం పత్వా ఛిగ్గళేన ఛిగ్గళుపరి ఆరుళ్హస్స ఛిగ్గళేన గీవప్పవేసనం వియ తథాగతుప్పాదో అధిచ్చతరసమ్భవో. పచ్ఛిమచక్కవాళముఖవట్టియం ఠితేన పక్ఖిత్తస్స పన పరిబ్భమన్తస్స పురిమయుగద్వయం పత్వా ఛిగ్గళేన ఛిగ్గళుపరి ఆరుళ్హస్స ఛిగ్గళేన గీవప్పవేసనం వియ తథాగతప్పవేదితస్స ధమ్మవినయస్స దీపనం అధిచ్చతరసమ్భవం. ఉత్తరచక్కవాళముఖవట్టియం ఠితేన పక్ఖిత్తస్స పన పరిబ్భమన్తస్స పురిమయుగత్తయం పత్వా ఛిగ్గళేన ఛిగ్గళుపరి ఆరుళ్హస్స ఛిగ్గళేన గీవప్పవేసనం వియ చతుసచ్చపటివేధో అతివియ అధిచ్చతరసమ్భవో వేదితబ్బో. నవమాదీని అభిసమయసంయుత్తే వుత్తనయానేవాతి.

పపాతవగ్గో పఞ్చమో.

౬. అభిసమయవగ్గవణ్ణనా

౧౧౩౧. అభిసమయవగ్గో నిదానవగ్గే అభిసమయసంయుత్తే విత్థారితోవ.

౭. పఠమఆమకధఞ్ఞపేయ్యాలవగ్గో

౩. పఞ్ఞాసుత్తవణ్ణనా

౧౧౩౩. ఆమకధఞ్ఞపేయ్యాలే **అరియేన పఞ్ఞాచక్ఖునా**తి విపస్సనం ఆదిం కత్వా లోకియలోకుత్తరేన ఞాణచక్ఖునా.

౪. సురామేరయసుత్తవణ్ణనా

౧౧౩౪. **సురామేరయమజ్జప్పమాదట్ఠానా పటివిరతా**తి ఏత్థ **సురా** నామ పిట్ఠసురా, ఓదనసురా, పూవసురా, కిణ్ణపక్ఖిత్తా, సమ్భారసంయుత్తాతి పఞ్చవిధా. **మేరయం** నామ పుప్ఫాసవో, ఫలాసవోతి, ఏవం వుత్తో యో కోచి ఆసవో. **మజ్జ**న్తి తదేవ ఉభయం, యం వా పనఞ్ఞమ్పి సురాసవవినిముత్తం మదనీయం. యాయ చేతనాయ తం పివన్తి, సా పమాదస్స కారణత్తా **పమాదట్ఠానం** నామ, తతో పటివిరతాతి అత్థో.

౬-౭. మత్తేయ్యసుత్తాదివణ్ణనా

౧౧౩౬-౩౭. **మత్తేయ్యా**తి మాతుహితా, మాతరి సమ్మాపటిపన్నాతి అత్థో. **పేత్తేయ్యా**దీసు పితుహితా పేత్తేయ్యా.

౮-౯. సామఞ్ఞసుత్తాదివణ్ణనా

౧౧౩౮-౩౯. సమణానం హితా **సామఞ్ఞా**. బ్రాహ్మణానం హితా **బ్రహ్మఞ్ఞా**. తేసు తేసు సమ్మా పటిపన్నానంయేవేతం అధివచనం.

౧౦. పచాయికసుత్తవణ్ణనా

౧౧౪౦. కులే జేట్ఠాపచాయినోతి కులే జేట్ఠానం అపచాయినో, నీచవుత్తినోతి అత్థో.

౮. దుతియఆమకధఞ్ఞపేయ్యాలవగ్గో

౮. బీజగామసుత్తవణ్ణనా

౧౧౪౮. బీజగామభూతగామసమారమ్భాతి మూలబీజం, ఖన్ధబీజం, ఫళుబీజం, అగ్గబీజం, బీజబీజన్తి పఞ్చవిధస్స బీజగామస్స చేవ యస్స కస్సచి నీలతిణరుక్ఖాదికస్స భూతగామస్స చ సమారమ్భా, ఛేదనపచనాదిభావేన వికోపనా పటివిరతాతి అత్థో.

౯. వికాలభోజనసుత్తవణ్ణనా

౧౧౪౯. వికాలభోజనాతి కాలాతిక్కన్తభోజనా, మజ్ఝన్హికాతిక్కమతో పట్ఠాయ యావకాలికపరిభోగాతి అత్థో.

౧౦. గన్ధవిలేపనసుత్తవణ్ణనా

౧౧౫౦. మాలాదీసు **మాలాతి** యం కిఞ్చి పుప్ఫం. **గన్ధన్తి** యం కిఞ్చి గన్ధజాతం. **విలేపనన్తి** ఛవిరాగకరణం. తత్థ పిళన్ధన్తా ధారేన్తి నామ, ఊనట్ఠానం పూరేన్తా మణ్డేన్తి నామ, గన్ధవసేన ఛవిరాగవసేన చ సాదియన్తా విభూసేన్తి నామ. **ఠానం** వుచ్చతి కారణం. తస్మా యాయ దుస్సీల్యచేతనాయ తాని మాలాధారణాదీని మహాజనో కరోతి, తతో పటివిరతాతి అత్థో.

౯. తతియఆమకధఞ్ఞపేయ్యాలవగ్గో

౧. నచ్చగీతసుత్తవణ్ణనా

౧౧౫౧. సాసనస్స అననులోమత్తా విసూకం పటాణీభూతం దస్సనన్తి **విసూకదస్సనం**. అత్తనా నచ్చననచ్చాపనాదివసేన నచ్చా చ గీతా చ వాదితా చ అన్తమసో మయూరనచ్చాదివసేనాపి పవత్తానం నచ్చాదీనం విసూకభూతా దస్సనా చాతి **నచ్చగీతవాదితవిసూకదస్సనా**. నచ్చాదీని హి అత్తనా పయోజేతుం వా పరేహి పయోజాపేతుం వా పయుత్తాని పస్సితుం వా నేవ భిక్ఖూనం, న భిక్ఖునీనం వట్టన్తి.

౨. ఉచ్చాసయనసుత్తవణ్ణనా

౧౧౫౨. ఉచ్చాసయనం వుచ్చతి పమాణాతిక్కన్తం. **మహాసయనం** అకప్పియత్థరణం, తతో పటివిరతాతి అత్థో.

౩. జాతరూపసుత్తవణ్ణనా

౧౧౨౩. జాతరూపన్తి సువణ్ణం. **రజత**న్తి కహాపణో – లోహమాసకో, జతుమాసకో, దారుమాసకోతి యే వోహారం గచ్ఛన్తి, తస్స ఉభయస్సాపి పటిగ్గహణా పటివిరతా. నేవ నం ఉగ్గణ్హన్తి న ఉగ్గణ్హాపేన్తి, న ఉపనిక్ఖిత్తం సాదియన్తీతి అత్థో.

౪. ఆమకధఞ్ఞసుత్తవణ్ణనా

౧౧౨౪. ఆమకధఞ్ఞపటిగ్గహణాతి సాలి-వీహి-యవ-గోధుమ-కఙ్గు-వరక-కుద్రూసకసఙ్ఖాతస్స సత్తవిధస్సాపి ఆమకధఞ్ఞస్స పటిగ్గహణా. న కేవలఞ్చ ఏతేసం పటిగ్గహణమేవ, ఆమసనమ్పి భిక్ఖూనం న వట్టతియేవ.

౫. ఆమకమంససుత్తవణ్ణనా

౧౧౨౫. ఆమకమంసపటిగ్గహణాతి ఏత్థ అఞ్ఞత్ర ఉద్దిస్స అనుఞ్ఞాతా ఆమకమంసమచ్ఛానం పటిగ్గహణమేవ భిక్ఖూనం న వట్టతి, నో ఆమసనం.

౬. కుమారికసుత్తవణ్ణనా

౧౧౨౬. ఇత్థికుమారికపటిగ్గహణాతి ఏత్థ **ఇత్థీ**తి పురిసన్తరగతా, ఇతరా **కుమారికా** నామ. తాసం పటిగ్గహణమ్పి ఆమసనమ్పి అకప్పియమేవ.

౭. దాసిదాససుత్తవణ్ణనా

౧౧౨౭. దాసిదాసపటిగ్గహణాతి ఏత్థ దాసిదాసవసేనేవ తేసం పటిగ్గహణం న వట్టతి, "కప్పియకారకం దమ్మి, ఆరామికం దమ్మీ"తి ఏవం వుత్తే పన వట్టతి.

౧౦. చతుత్థఆమకధఞ్ఞపేయ్యాలవగ్గో

౧. ఖేత్తవత్థుసుత్తవణ్ణనా

౧౧౬౧. అజేళకాదీసు ఖేత్తవత్థుపరియోసానేసు కప్పియాకప్పియనయో వినయవసేన ఉపపరిక్ఖితబ్బో . తత్థ ఖేత్తం నామ యస్మిం పుబ్బణ్ణం రుహతి. వత్థు నామ యస్మిం అపరణ్ణం రుహతి. యత్థ వా ఉభయం రుహతి, తం ఖేత్తం. తదత్థాయ అకతభూమిభాగో వత్థు. ఖేత్తవత్థుసీసేన చేత్థ వాపితళాకాదీనిపి సఙ్గహితానేవ.

౨-౩. కయవిక్కయసుత్తాదివణ్ణనా

౧౧౬౨-౬౩. కయవిక్కయాతి కయా చ విక్కయా చ. **దూతేయ్యం** వుచ్చతి దూతకమ్మం, గిహీనం పణ్ణం వా సాసనం వా గహేత్వా తత్థ తత్థ గమనం. **పహిణగమనం** వుచ్చతి ఘరా ఘరం పేసితస్స ఖుద్దకగమనం. **అనుయోగో** నామ తదుభయకరణం. తస్మా దూతేయ్యపహిణగమనానుయోగాతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

౪. తులాకూటసుత్తవణ్ణనా

౧౧౬౪. తులాకూటాదీసు **కూట**న్తి వఞ్చనం. తత్థ **తులాకూటం** తావ రూపకూటం, అఙ్గకూటం, గహణకూటం, పటిచ్ఛన్నకూటన్తి చతుబ్బిధం హోతి. తత్థ **రూపకూటం** నామ ద్వే తులా సమరూపా కత్వా గణ్హన్తో మహతియా గణ్హాతి, దదన్తో ఖుద్దికాయ దేతి. **అఙ్గకూటం** నామ గణ్హన్తో పచ్ఛాభాగే హత్థేన తులం అక్కమతి, దదన్తో పుబ్బభాగే. **గహణకూటం** నామ గణ్హన్తో మూలే రజ్జుం గణ్హాతి, దదన్తో అగ్గే. **పటిచ్ఛన్నకూటం** నామ తులం సుసిరం కత్వా అన్తో అయచుణ్ణం పక్ఖిపిత్వా గణ్హన్తో తం పచ్ఛాభాగే కరోతి, దదన్తో అగ్గభాగే.

కంసో వుచ్చతి సువణ్ణపాతి, తాయ వఞ్చనం **కంసకూటం**. కథం? ఏకం సువణ్ణపాతిం కత్వా అఞ్ఞా ద్వే తిస్సో లోహపాతియో సువణ్ణవణ్ణా కరోన్తి. తతో జనపదం గన్త్వా, కిఞ్చిదేవ అడ్ఢకులం పవిసిత్వా, "సువణ్ణభాజనాని కిణథా"తి వత్వా, అగ్ఘే పుచ్ఛితే సమగ్ఘతరం దాతుకామా హోన్తి, తతో తేహి "కథం ఇమేసం సువణ్ణభావో జానితబ్బో"తి వుత్తే "వీమంసిత్వా గణ్హథా"తి సువణ్ణపాతిం పాసాణే ఘంసిత్వా సబ్బపాతియో దత్వా గచ్ఛన్తి.

మానకూటం హదయభేద-సిఖాభేద-రజ్జుభేదవసేన తివిధం హోతి. తత్థ **హదయభేదో** సప్పితేలాదిమిననకాలే లబ్భతి . తాని హి గణ్హన్తో హేట్ఠాఛిద్దేన మానేన "సణికం ఆసిఞ్చా"తి వత్వా అన్తోభాజనే బహుం పగ్ఘరాపేత్వా గణ్హాతి, దదన్తో ఛిద్దం పిధాయ సీఘం పూరేత్వా దేతి. **సిఖాభేదో** తిలతణ్డులాదిమిననకాలే లబ్భతి. తాని హి గణ్హన్తో సణికం సిఖం ఉస్సాపేత్వా గణ్హాతి, దదన్తో వేగేన సిఖం భిన్దన్తో దేతి. **రజ్జుభేదో** ఖేత్తవత్థుమిననకాలే లబ్భతి. లఞ్జం అలభన్తా హి ఖేత్తం అమహన్తం మహన్తం కత్వా మినన్తి.

౫. ఉక్కోటనసుత్తవణ్ణనా

౧౧౬౫. **ఉక్కోటనా**దీసు **ఉక్కోటన**న్తి సామికే అస్సామికే కాతుం లఞ్జగ్గహణం. **వఞ్చన**న్తి తేహి తేహి ఉపాయేహి పరేసం వఞ్చనం. తత్రిదమేకంవత్థు – ఏకో కిర లుద్దకో మిగఞ్చ మిగపోతకఞ్చ గహేత్వా ఆగచ్ఛతి. తమేకో ధుత్తో "కిం, భో, మిగో అగ్ఘతి, కిం మిగపోతకో"తి?, ఆహ. "మిగో ద్వే కహాపణే, మిగపోతకో ఏక"న్తి చ వుత్తే కహాపణం దత్వా, మిగపోతకం గహేత్వా థోకం గన్త్వా నివత్తో "న మే, భో, మిగపోతకేన అత్థో, మిగం మే దేహీ"తి ఆహ. తేన హి ద్వే కహాపణే దేహీతి. నను, భో, మయా పఠమం ఏకో కహాపణో దిన్నోతి. ఆమ దిన్నోతి. ఇమమ్పి మిగపోతకం గణ్హ, ఏవం సో చ కహాపణో, అయఞ్చ కహాపణగ్ఘనకో మిగపోతకోతి ద్వే కహాపణా భవిస్సన్తీతి. సో "కారణం వదతీ"తి సల్లక్ఖేత్వా మిగపోతకం గహేత్వా మిగం అదాసీతి.

నికతీతి యోగవసేన వా మాయావసేన వా అపామఙ్గం పామఙ్గన్తి అమణిం మణిన్తి, అసువణ్ణం సువణ్ణన్తి కత్వా పతిరూపకేన వఞ్చనం. **సాచియోగో**తి కుటిలయోగో. ఏతేసంయేవ ఉక్కోటనాదీనమేతం నామం. తస్మా ఉక్కోటనసాచియోగా వఞ్చనసాచియోగా నికతిసాచియోగాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. కేచి అఞ్ఞం దస్సేత్వా అఞ్ఞస్స పరివత్తనం సాచియోగోతి వదన్తి. తం పన వఞ్చనేనేవ సఙ్గహితం.

౬-౧౧. ఛేదనసుత్తాదివణ్ణనా

౧౧౬౬-౭౧. **ఛేదనాదీసు ఛేదనన్తి** హత్థచ్ఛేదనాది. **వధోతి** మరణం. **బన్ధోతి** రజ్జుబన్ధనాదీహి బన్ధనం. **విపరామోసోతి** హిమవిపరామోసో, గుమ్బవిపరామోసోతి దువిధో. యం హిమపాతసమయే హిమేన పటిచ్ఛన్నా హుత్వా మగ్గపటిపన్నం జనం ముసన్తి, అయం హిమవిపరామోసో. యం గుమ్బాదిపటిచ్ఛన్నా ముసన్తి, అయం గుమ్బవిపరామోసో.

ఆలోపో వుచ్చతి గామనిగమాదీనం విలోపకరణం. **సహసాకారోతి** సాహసకిరియా, గేహం పవిసిత్వా, మనుస్సానం ఉరే సత్థం ఠపేత్వా, ఇచ్ఛితభణ్డగ్గహణం. ఏవమేతస్మా ఛేదనవధబన్ధనవిపరామోసఆలోపసహసాకారా పటివిరతా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఆమకధఞ్ఞపేయ్యాలవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

మహావగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిగమనకథా

ఏత్తావతా హి –

“బహుకారస్స యతీనం విపస్సనాచారనిపుణబుద్ధీనం,
సంయుత్తవరనికాయస్స అత్థసంవణ్ణనం కాతుం.

“సద్ధమ్మస్స చిరట్ఠితిమాసిసమానేన యా మయా;
నిపుణా అట్ఠకథా ఆరద్ధా **సారత్థపకాసినీ** నామ.

“సా హి మహాఅట్ఠకథాయ సారమాదాయ నిట్ఠితా ఏసా;
అట్ఠసత్తతిమత్తాయ పాళియా భాణవారేహి.

“ఏకూనసట్ఠిమత్తో విసుద్ధిమగ్గోపి భాణవారేహి;
అత్థప్పకాసనత్థాయ ఆగమానం కతో యస్మా.

“తస్మా తేన సహాయం అట్ఠకథా భాణవారగణనాయ;
థోకేన అపరిపూరం సత్తతింససతం హోతి.

“సత్తతింసాధికసత-పరిమాణం భాణవారతో ఏవం;
సమయం పకాసయన్తిం మహావిహారాధివాసీనం.

“మూలట్ఠకథాయ సారమాదాయ మయా ఇమం కరోన్తేన;
యం పుఞ్ఞముపచితం తేన హోతు సబ్బో సుఖీ లోకో.

“ఏతిస్సా కరణత్థం థేరేన **భదన్తజోతిపాలేన**;
సుచిసీలేన సుభాసితస్స పకాసయన్తఞాణేన.

“సాసనవిభూతికామేన యాచమానేన మం సుభగుణేన;
యం సమధిగతం పుఞ్ఞం తేనాపి జనో సుఖీ భవతూ”తి.

పరమవిసుద్ధసద్ధాబుద్ధివీరియప్పటిమణ్డితేన సీలాచారజ్జవమద్దవాదిగుణసముదయసముదితేన సకసమయసమయన్తరగహనజ్ఝోగాహణసమత్థేన పఞ్ఞావేయ్యత్తియసమన్నాగతేన తిపిటకపరియత్తిప్పభేదే సాట్ఠకథే సత్థుసాసనే అప్పటిహతఞాణప్పభావేన మహావేయ్యాకరణేన కరణసమ్పత్తిజనితసుఖవినిగ్గతమధురోదారవచనలావణ్ణయుత్తేన యుత్తముత్తవాదినా వాదీవరేన మహాకవినా పభిన్నపటిసమ్భిదాపరివారే ఛళభిఞ్ఞాదిప్పభేదగుణప్పటిమణ్డితే ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే సుప్పతిట్ఠితబుద్ధీనం థేరవంసప్పదీపానం థేరానం మహావిహారవాసీనం వంసాలఙ్కారభూతేన విపులవిసుద్ధబుద్ధినా **బుద్ధఘోసో**తి గరూహి గహితనామధేయ్యేన థేరేన కతా అయం **సారత్థప్పకాసినీ** నామ సంయుత్తనికాయట్ఠకథా.

“తావ తిట్ఠతు లోకస్మిం, లోకనిత్థరణేసినం;
దస్సేన్తీ కులపుత్తానం, నయం సీలవిసుద్ధియా.

“యావ బుద్ధోతి నామమ్పి, సుద్ధచిత్తస్స తాదినో;
లోకమ్హి లోకజేట్ఠస్స, పవత్తతి మహేసినో”తి.

సారత్థప్పకాసినీ నామ

సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథా సబ్బాకారేన నిట్ఠితా.